

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Bc. Anna Michalcová

Jazykový rozbor českých překladů Písně písní před Biblí kralickou

Language Analysis of Czech Translations of the Song of Songs before the
Kralice Bible

Praha 2021

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Voleková, Ph.D.

Poděkování

V první řadě patří velké poděkování vedoucí mé diplomové práce, Mgr. Kateřině Volekové, Ph.D., za veškerou pomoc, kterou mi při psaní práce poskytla; za cenné připomínky, trpělivost, ochotu, morální podporu a v neposlední řadě i za inspirativní akademické působení. Další velký dík patří pracovníkům oddělení vývoje jazyka na Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. za poskytnutí materiálů a prostorů k práci, jejichž dostupnost byla v době covidové poměrně omezená, a za jejich rady a podporu. Dále bych chtěla poděkovat PhDr. Jiřímu K. Kroupovi za rady, které mi poskytl, když jsem se zabývala problematikou rubrik v Písni písní; Mgr. Františku Martínkovi, Ph.D. za rady ohledně přípravy edic; a PhDr. Robertu Dittmannovi, Ph.D. za to, že mě vůbec uvedl do problematiky biblického překladu. V neposlední řadě děkuji za dlouhodobou morální podporu své rodině, Anežce, Aničce N. a Emě.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 8. května 2021

Anna Michalcová

Abstrakt:

Staročeský biblický překlad, který dělíme do čtyř redakcí, vycházel až do překladu *Bible kralické* výhradně z latinské Vulgáty. V této diplomové práci jsme prozkoumali všechny dostupné staročeské a středněčeské biblické prameny do kralického překladu a určili jsme, zda se v nich nachází Píseň písní, jedna z knih sapienčních, a pokud ano, z jakého překladu pochází, popřípadě zda se jedná o samostatné znění. Ze čtyř redakcí staročeského biblického překladu a z pozdějších tisků 16. století jsme poté zvolili prameny, z nichž jsme vytvořili reprezentativní edice Písně. Na základě vypracovaných edic jsme provedli jazykový rozbor daných textů z hlediska hláskosloví, morfologie, lexika a syntaxe, z něž v několika vybraných oblastech jazykového vývoje češtiny vyplynuly jisté tendence.

Klíčová slova:

stará čeština, střední čeština, vývoj českého jazyka, staročeský překlad bible, Píseň písní, edice

Abstract:

Up until the Kralice Bible, Old Czech biblical translations, traditionally divided into four translations, were based solely on the Latin Vulgate. This thesis examines all available Old Czech and Early Modern Czech biblical sources created before the Kralice Bible and assesses whether they contain the Song of Songs, one of the sapiential books, and if so, it attempts to identify whether the translation stems from an earlier version, or if it is a new translation. Several versions from the four Old Czech bible translations and later prints of the 16th century were then chosen as sources for representative editions of the Song. Based on those editions, a linguistic analysis of the texts was performed, oriented on phonologic, morphologic, lexical and syntactic features, which eventually yielded several tendencies in selected aspects of the linguistic development of the Czech language.

Key words:

Old Czech, Early Modern Czech, development of Czech language, Old Czech translation of bible, Song of Songs, edition

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Píseň písní a její místo v bibli	8
2.1	Kulturně-historický kontext.....	8
3	Rubriky (titulky) v starořecké a latinské Písni písní	11
4	Tradice českého biblického překladu	12
4.1	Starověká a středověká bible	12
4.2	Počátky staročeského biblického překladu.....	13
4.3	Redakce českého biblického překladu a samostatná znění	13
4.4	První redakce staročeského biblického překladu.....	15
4.5	Druhá redakce staročeského biblického překladu	16
4.6	Třetí redakce staročeského biblického překladu	18
4.7	Čtvrtá redakce staročeského biblického překladu	20
4.8	Vliv českého překladu bible na jiné překlady do národních jazyků.....	20
4.9	Tištěné bible 16. století.....	21
4.10	Bible kralická a Bible svatováclavská	23
5	Rubriky (titulky) v staročeské Písni písní	24
6	Jazykový rozbor	26
6.1	Metoda	26
6.2	Hláskosloví	26
6.3	Morfologie	37
6.4	Lexikum.....	64
6.5	Syntax	81
7	Edice.....	95
7.1	Obecné ediční zásady transkribované edice	95
7.2	Ediční poznámka: Bible drážďanská a Bible olomoucká.....	101
7.3	Ediční poznámka: Bible mlynářčina.....	108

7.4	Ediční poznámka: Bible padeřovská	111
7.5	Ediční poznámka: Bible pražská	115
7.6	Ediční poznámka: Bible Severinova (1. vydání)	117
7.7	Ediční poznámka: Bible Melantrichova (1. vydání).....	122
7.8	Edice: Bible drážďanská a Bible olomoucká.....	126
7.9	Edice: Bible mlynářčina	133
7.10	Edice: Bible padeřovská	142
7.11	Edice: Bible pražská	149
7.12	Edice: 1. vydání Bible Severinovy.....	155
7.13	Edice: 1. vydání Bible Melantrichovy	163
8	Závěr.....	172
9	Seznam zkratk	175
10	Seznam použité literatury	176
11	Příloha: Obrazový doprovod	182
12	Příloha: Soupis zkoumaných biblických pramenů do roku 1500.....	189
13	Příloha: Soupis citovaných biblických tisků po roce 1500	193
14	Příloha: Tabulka rubrik Písně písní ve vybraných pramenech.....	195

1 Úvod

Cílem práce je edičně zpracovat prameny Písň písni, které zastupují jednotlivé překlady čtyř redakcí staročeské bible a tištěné bible 16. století vydané před překladem *Bible kralické*, provést jazykovou analýzu těchto pramenů a popsat kulturně-historický kontext. Edice českých překladů Písň písni budou sloužit jako textový materiál pro databázi staročeských biblických textů, která je vyvíjena v Oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

V druhé kapitole stručně charakterizujeme Píseň písni a snažíme se krátce přiblížit historii jejího výkladu. Ve třetí kapitole naznačujeme problematiku rubrik (titulků). Ve čtvrté kapitole se soustředíme na tradici českého biblického překladu a popisujeme úroveň jednotlivých překladů. V páté kapitole se opět vrátíme k rubrikám (titulkům), tentokrát se však blíže zaměříme na jejich podobu v české středověké bibli.

V šesté kapitole provádíme jazykovou analýzu pramenů zvolených k ediční úpravě. V rámci jazykové analýzy se soustředíme na rovinu fonologickou, morfologickou, lexikální a syntaktickou. Naším cílem je popsat jazykový stav památek a překlady porovnat, primárně z hlediska užitého lexika a syntaxe; soustředíme se v první řadě na výrazné jevy, u nichž lze pozorovat určité vývojové tendence. V další kapitole je k dispozici edice transkribované podoby textů s kritickým aparátem a ediční poznámkou

V závěru práce je k dispozici soupis zkoumaných biblických pramenů do roku 1500 a po roce 1500. Byly prozkoumány všechny dostupné opisy Písň písni ze středověkých rukopisů celých biblí a samostatných Starých zákonů a všechny předkralické biblické tisky. Prameny byly přiřazeny k jednotlivým redakcím a byly z nich vybráni nejvhodnější zástupci k edičnímu zpracování, případně byla v rámci práce vyčleněna nová samostatná znění.

V rámci Studentského vědeckého stipendia (rok 2019) byla k diplomové práci dodatečně prozkoumána Píseň písni v *Bibli Záblackého* (Lviv, Lvivska Nacionalna Naukova Biblioteka Ukrainy Imeni V. Stefanyka, sign. 9 O/H Од. 3б. 3897, 1476–1478) a ve *Starém zákonu lobkovickém* (Nelahozeves, Roudnická lobkowiczská knihovna, sign. VI Fc 4, 70. léta 15. století) a určena redakce jejich překladů. Dále byly objednány detailnější fotokopie Písň písni v *Bibli cisterciácké* (New York City, The Morgan Library & Museum, sign. MS M.752, 1456) pro větší přesnost různocnění.

2 Píseň písni a její místo v bibli

2.1 Kulturně-historický kontext

„Píseň (všech) písni“ čili „Velepíseň“, kniha Starého zákona, byla sepsána v hebrejštině a byla zařazena do sbírky „kethúbhím“ a do skupiny „meghillóth“.¹ V edici *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (1996), ze které při strukturaci textu do veršů vycházíme, je Píseň písni rozdělena do osmi kapitol podle latinské vulgátní tradice.

O Písni písni lze říci, že nemá sourodý děj, třebaže určité její části na sebe navazují.² Popsat strukturu Písně písni je však úkol složitější, proto je vhodné každý pokus o takovýto popis považovat za orientační, ne determinační. Jeden z popisů struktury nabízí například Jan Hejčl, který ji dělí na sedm písni a dodatky:

1. **Píseň první** (1,1–2,7): O klíčících zárodcích lásky;
2. **Píseň druhá** (2,8–3,5): O dvou návštěvách snoubenců;
3. **Píseň třetí** (3,6–11): Nevěsta a ženich jdou ve svatebních průvodech proti sobě;
4. **Píseň čtvrtá** (4,1–5,1): Ženich zpívá o kráse nevěsty;
5. **Píseň pátá** (5,2–6,2): Nevěsta zpívá o kráse ženicha;
6. **Píseň šestá** (6,3–11): Druhá píseň ženichova;
7. **Píseň sedmá** (6,12–8,4): Třetí píseň ženichova;
8. **Dodatky** (8,5–14):
 - a. Moc a cena lásky (8,5–7);
 - b. Nevěsta-pevnost neporušená (8,8–10);
 - c. Nevěsta jest nad vinici Šalomounovu (8,11–12);
 - d. Ženich touží po hlase nevěstině (8,13);
 - e. Nevěsta chce býti sama se ženichem (8,14).³

Píseň písni je jednou ze tří knih sapienčních, jejichž autorství je připisováno králi Šalomounovi (Píseň, Kazatel, Přísloví)⁴. Novodobá kritika tuto atribuci považuje za neudržitelnou a většina vědců nyní Píseň písni považuje za sbírku milostných písni z různých dob. Jazykový rozbor prokazuje u některých původ z období perského až helenistického (5.–3.

¹ Hejčl, 1921, s. 567.

² Viz například odkazy v margináliích u edice 1. vydání *Bible Severinovy*.

³ Tamtéž, s. 566.

⁴ Ve středověké bibli bylo knih sapienčních pět: patřily k nim navíc deuterokanonické knihy *Knihy moudrosti* a *Ecclesiasticus*.

století př. n. l.). Různé archaismy frazeologické či lexikální (mnoho použitých termínů je z pozdější biblické hebrejštiny či vypůjčeno z perštiny a řečtiny) by spíše odpovídaly době starší, dokonce snad Šalomounově (např. 3,6–11).⁵ Určité prvky ukazují na prostředí severoizraelské, jiné na prostředí judské.

Další otázkou je, proč byla skladba přijata do starozákonního kánonu. Ještě po její kanonizaci roku 90 n. l. o ni byly vedeny spory a bývala oblíbenou písní při různých zábavách. Od 5. století n. l. je sváteční četba Písně písní doložena o židovském pesachu na připomínku vyvedení z Egypta.⁶

O výkladu Písně písní se ve všech dobách vedly spory. Její pojetí lze obecně rozdělit na sakrální a profánní, přičemž obojí můžeme dále rozdělit do dvou skupin; **sakrální** na alegorické a kultické, **profánní** na dramatické a naturalistické.⁷

2.1.1 Alegorický výklad

Výklad Písně písní založený na alegorii je doložen přinejmenším od 1. století n. l. Umožnil přijetí Písně písní mezi kanonické spisy na synodě v Jabne roku 90 n. l. Vztah mezi milým a milou je v judaismu vnímán obrazně jako vztah Hospodina k Izraeli. Mezi hlavní židovské komentátory se řadí Saadja ben Josef, Raši nebo Ibn Ezra.

Křesťanství vztah milého a milé přeneslo na vztah Krista (ženicha) k církvi (nevěště). Prvním významným komentátorem Písně písní z pozice křesťana byl Hippolytus Římský (2.–3. století), první vzdoropapež a jeden z církevních Otců Západu, který přijal židovskou alegorii s určitými křesťanskými úpravami. Jeho výklad byl založen na již zmíněné analogii vztahu církve s Hospodinem (milá s milým). Brzy jej předešel Órigenés (2.–3. století), řecký církevní učitel a teolog, jehož výklad poskytuje narativně-dramatickou interpretaci a který jako první stanovil pravidla alegorické metody. Po něm následovalo mnoho dalších; k těm známějším patří např. Bernard z Clairvaux, který interpretoval Píseň písní jako mariánský hymnus, sv. Terezie od Ježíše a sv. Jan od Kříže, kteří interpretovali vztah milého a milé jako vztah duše k Bohu, nebo Martin Luther, který zastával výklad alegoricko-politický; v českém prostředí je výklad ve vernakulárním jazyce, dochovaný v jediném rukopise z roku 1448, připisován mistru Janu Husovi.⁸

⁵ *Starý zákon: překlad s výkladem. 10: Přísloví, Kazatel, Píseň*, 1979, s. 251.

⁶ Folajťárová, 2007, s. 10.

⁷ *Starý zákon: překlad s výkladem. 10: Přísloví, Kazatel, Píseň*, 1979, s. 251.

⁸ Folajťárová, 2007, s. 10–11; více v [Redakce českého biblického překladu a samostatná znění](#).

2.1.2 Kultický výklad

Podle kultického výkladu je Píseň písní ohlasem prastaré pohanské liturgie při slavnostech znovuožití a zasnub božstva plodnosti Tammúze (v sumersko-akkadské mytologii se jedná o jednoho z hlavních bohů plodnosti a potence) a jeho sesterské milenky Ištar (sumerská bohyně plodnosti, lásky, pohlavního života a války). Při slavnostních zasnubách (*hieros gamos*) byli oba božští partneři zastupováni králem a velekněžkou. Jejich manželské spojení zajišťovalo úrodný a plodný nový rok, přičemž toto spojení mělo svůj smysl náboženský. Proti tomuto druhu kultu se stavili izraelští proroci. Píseň prý má kořeny v této oblasti, avšak je obměněna izraelskou teologií.⁹

2.1.3 Dramatický výklad

Dramatické pojetí Písně písní lze považovat za určitou „demokratizaci“ předchozího výkladu: z roviny božské se přechází na rovinu lidskou. V dramatu nestojí v popředí sexuální stránka, ale čistá a věrná láska. To je zdůrazněno mimo jiné tím, které postavy jsou považovány za hlavní; vedle milého a milé tu vystupuje i postava pastýře stojícího pravděpodobně ve službách Šalomouna. Šalomoun se milé chce zmocnit, avšak nemá úspěch.¹⁰

2.1.4 Naturalistický výklad

V naturalistickém pojetí je Píseň považována pouze za sbírku milostných písní, leckdy až naturalisticky popisných, jak jsou známy například ze staroegyptské či arabské lyriky. Jsou připomínány svatební obřady ze Zajordánie a Libanónu z konce minulého století. Podle některých badatelů se tak Píseň dostala do kánonu nedopatřením či dokonce omylem. Jiní zdůrazňují neposkvrněnost čisté lásky, čímž chtějí Písní přiznat uznání a zdůvodnit její místo v souboru biblických knih.¹¹ Přirozený výklad Písně písní začal být uznáván v 18. století, nejznámějším zastáncem tohoto výkladu byl teolog J. G. Herder.¹²

⁹ *Starý zákon: překlad s výkladem. 10: Přísloví, Kazatel, Píseň*, 1979, s. 252.

¹⁰ *Starý zákon: překlad s výkladem. 10: Přísloví, Kazatel, Píseň*, 1979, s. 252.

¹¹ *Starý zákon: překlad s výkladem. 10: Přísloví, Kazatel, Píseň*, 1979, s. s. 252–253.

¹² Folajtárová, 2007, s. 10–11.

3 Rubriky (titulky) v starořecké a latinské Písni písni

Biblický text Písne písni doprovází forma textového aparátu, kterou Vladimír Kyas, slavista a editor staročeské bible, nazývá **titulky**: „(...) v Písni písni jsou červené titulky, uvozující jednotlivé části podle mystického pojetí, jako Hlas Kristův, Hlas Cierkve“¹³ a která je v biblistice nazývána **rubrikami**. V rámci naší diplomové práce se přikláníme spíše k tomuto pojmenování.

Rubriky mají jednoduchou funkci: determinují, kdo zrovna hovoří a ke komu. Z textu samotného tato informace mnohdy není zcela zřejmá; Píseň písni nemá vypravěče, jenž by naznačil, kdo v daný moment hovoří a ke komu svou řeč směřuje. Změny v osobě, v „hlasu“, musí čtenář vyvodit z proměn stylu nebo z přechodu mezi různými situacemi.

Čtenář původního hebrejského textu musel z textu vyčíst tytéž informace, tento úkol pro něj byl však mnohem intuitivnější díky gramatickému systému hebrejštiny. V řecké a později i v latinské bibli se k upřesnění, kdo zrovna mluví, začaly objevovat tzv. rubriky psané červeným inkoustem.¹⁴ Tyto rubriky přidělují verše různým mluvčím a v některých případech i indikují adresáta nebo další charakteristiky situace, která je vykreslena v textu. Rubriky nelze považovat za součást textu jako takového; jedná se o interpretaci textu, a to interpretaci, která směřuje čtenářovu recepci tím, že poskytuje referenční rámec.

Rubriky hrály důležitou roli v české tradici Písne písni a v kapitole [Rubriky \(titulky\) v staročeské Písni písni](#) jim bude věnována hlubší pozornost.

¹³ Kyas, 1997, s. 102.

¹⁴ Treat, 1996, s. 399–400.

4 Tradice českého biblického překladu

4.1 Starověká a středověká bible

Bible, kniha, která je považována za základ středověké evropské vzdělanosti, je souborem většinou nábožensky zaměřených textů z dob hebrejského starověku (Starý zákon), který je doplněn křesťanskými řeckými texty z 1. století n. l. (Nový zákon). Překlad hebrejské bible (tj. kanonická sbírka židovských textů, která byla později zdrojem pro křesťanský Starý zákon) do řečtiny židovskými učiteli, tzv. Septuaginta, vznikl přibližně v 2. století př. n. l. Spolu s řeckým Novým zákonem byl užíván v okruhu byzantské vzdělanosti. Vycházel z něj i překlad staroslověnský; ten se začal připravovat již v Konstantinopoli, kde Konstantin započal překlad evangeliáře (úryvky z evangelií podle církevního kalendáře) z řečtiny do staroslověnštiny, aby byla křesťanská mise na Velkou Moravu účinnější. V překladatelské činnosti poté bratři pokračovali i na Moravě, kde vznikl úplný překlad všech čtyř evangelií, dále bylo pro liturgické potřeby nutné přeložit i žaltář a výbor z apoštolů. Úplný překlad bible završil Metoděj překladem starozákonních knih s výjimkou knih Makabejských.¹⁵

První překlad bible do latiny, *Vetus Latina*, vznikl v 2. až 3. století n. l. z řecké bible. Tento překlad poté přepracoval církevní spisovatel svatý Jeroným (Eusebius Hieronymus) v letech 383–405 s ohledem na hebrejský text. Jeronýmův překlad, tzv. *Vulgáta*, byl užíván v oblasti Evropy až do humanismu a v prostředí katolické církve i později.¹⁶

Staletým opisováním *Vulgáty* došlo ke vzniku několika rukopisných tradic, biblický text se různě měnil a v některých případech i kazil. Odchylná a chybná čtení vedla k novému studiu *Vulgáty* a srovnávání tohoto překladu s hebrejskou a řeckou předlohou; v polovině 13. století se tak v biblických rukopisech začala objevovat tzv. korektoria na okraji textu. Biblické rukopisy se dále rozlišily tím, do jaké míry začaly opravy přijímat.

Vulgáta byla poprvé vytištěna ve dvou dílech Johannem Gutenbergem v letech 1452–1455 zřejmě v Mohuči. Humanističtí učenci nadále porovnávali textové varianty, byly vydávány polygloty či bible v původních jazycích. Za nejdůležitější lze považovat vydání řeckého textu Nového zákona roku 1516 v Basileji Erasmem Rotterdamským; Erasmus Nový zákon nově přeložil do latiny. Podle tohoto textu přeložil Martin Luther roku 1522 Nový zákon do němčiny a jeho překlad celé bible vyšel roku 1534. Číslování biblických veršů zavedl roku 1551 francouzský humanista a tiskař Robert Estienne.

¹⁵ Čajka, 2018, s. 7.

¹⁶ Kyas, 1997, s. 25.

Na protestantské počínání zareagoval katolický tridentský koncil, který roku 1546 prohlásil Vulgátu za starobylé a obecné znění bible, které je nutno očistit od chyb a kriticky vydat. Roku 1592 tak vyšla tzv. Klementinská Vulgáta (za papeže Klimenta VIII.).¹⁷

4.2 Počátky staročeského biblického překladu

K překladu bible do českého jazyka částečně vedlo zřízení ženských klášterů. Zde byla bohoslužba vedena v latinském jazyce, kterému však jeptišky příliš nerozuměly. Vznikly proto první, meziřádkové překlady hlavní klášterní bohoslužebné knihy, tj. žaltáře. Žaltář je tak nejstarší českou biblickou památkou zřejmě z doby kolem roku 1300.¹⁸ Překlad měl být k dispozici primárně jeptiškám a klerikům jako pomůcka k porozumění latinskému textu, který byl zpíván nebo recitován při bohoslužbách, později sloužil i vzdělaným šlechticům pro soukromou modlitbu.¹⁹

Překlad prvního českého evangeliáře byl zřejmě zhotoven v benediktinském klášteře na Břevnově původně jako vzdělávací meziřádkový text pro řeholnice u sv. Jiří na přelomu 13. a 14. století. Český evangeliář tak vznikl v době nejstarších českých veršovaných legend, českého zpracování rozsáhlé epické básně *Alexandreis* a brzy poté v letech 1310–1314 sepsané *Kroniky tak řečeného Dalimila*.²⁰

Tou dobou již nebylo potřeba překladu biblických textů do češtiny jen pro ženské kláštery, ale i v kazatelství; bible nebyla určena laikům, ale měla sloužit pro výklad Písma skrze zasvěceného prostředníka. To v polovině 14. století vedlo k prvnímu českému překladu celé bible z latinské Vulgáty.

4.3 Redakce českého biblického překladu a samostatná znění

U středověkých biblí se objevovala snaha opravit biblický text a vytvořit tak „čistou“ kopii, která měla sloužit jako základ pro kopie následující: takovéto exempláře a kopie, které z tohoto exempláře vznikly, označuje Frans van Liere za „recenzi“.²¹ Josef Dobrovský, který zkoumal bible první redakce, taktéž používal k třídění biblických textů termín recenze. Vladimír Kyas ale navrhuje termín **redakce**: argumentuje, že termín recenze se užívá v biblistice především pro skupiny řecké Septuaginty, jejíž původní text se zachoval ve čtyřech recenzích. Tentýž

¹⁷ Kyas, 1997, s. 26–27.

¹⁸ Bartoš, 1941, s. 4–5.

¹⁹ Kyas, 1997, s. 32.

²⁰ Kyas, 1997, s. 34–35.

²¹ Van Liere, 2014, s. 81.

termín se však nehodí pro první skupinu staročeských biblí, která není recenzí staršího překladu, nýbrž přímým a zcela novým překladem z latiny provedeným skupinou překladatelů.

Staročeské překlady bible řadíme do čtyř takovýchto redakcí, které jsou založeny na čtyřech základních překladech či zpracováních Starého zákona, u druhé redakce částečném zpracování; v Novém zákoně je situace složitější a je potřeba určovat redakci podrobněji. Nelze vyloučit ani složení biblického rukopisu ze dvou různých textů nebo kontaminaci z několika zpracování.²²

Kyas poznamenává, že je třeba v biblickém materiálu rozlišovat několik typů obměn staršího znění:

1. menší/větší jazyková či textová úprava překladu;
2. soustavná revize;
3. přepracování staršího překladu;
4. nový překlad, který částečně užívá dřívějšího textu.

Toto třídění uplatíme na text Písň písni a v závěru diplomové práce popíšeme, do jaké kategorie se překlady této biblické knihy řadí.

Zvlášť zůstávají památky, které se nacházejí mimo základní čtyři redakce a jež považujeme za samostatná znění. Jedná se např. o překlad Písň písni ve *Výkladu piesničiek Šalomúnových*,²³ který je připisován Husovi, o úryvek z Písň písni (2,8–14), tj. perikopu, která se četla o svátku o svátku Navštívení Panny Marie, nacházející se v rukopisu s kázáními mistra Jana Husa,²⁴ nebo o perikopy v *Evangeliáři olomouckém*, který je přeložen samostatně.²⁵ Z pramenů, které jsme zkoumali, je samostatným zněním Písň písni v *Šalamounových knihách* (Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XXIII F 39, 1440, viz [Soupis zkoumaných biblických pramenů do roku 1500](#)). Vcelku lze však toto základní rozřazení na čtyři redakce považovat za vyhovující.²⁶

²² Kyas, 1997, s. 116–118.

²³ *Opera omnia*, IV *Drobné spisy české, Výklad piesničiek Šalomúnových*, 1984, s. 51–131.

²⁴ Národní knihovna, sign. VI F 22, ff. 256v–259v.

²⁵ Kyas, 1997, s. 35, 113.

²⁶ Kyas, 1997, s. 118.

4.4 První redakce staročeského biblického překladu

Překlad první redakce vznikl zřejmě v období 50. nebo 60. let 14. století.²⁷ Jedná se o výrazný mezník v kulturních dějinách společnosti; staročeský překlad byl třetí překlad do mateřského jazyka po francouzském a italském.

Prvotní překlad celé staročeské bible se zachoval nejlépe v *Bibli drážďanské*. Latinskou předlohou jí byla nejspíše rodina rukopisů, ve které najdeme značný počet čtení tzv. pařížského exempláře Vulgáty ze 13. století. Tato rukopisná odrůda se formálně vyznačuje tím, že je 3. kniha Ezdrášova rozdělena do 27 kapitol, zatímco obvykle má kapitol 9, český překladatel rovněž přesně tlumočil řadu pokažených latinských čtení.²⁸ Konkrétněji se *Pařížská bible* vyznačuje novou posloupností biblických knih, a to v pořadí více či méně odpovídajícímu řazení dnešnímu: Pět knih Mojžíšových, Jozue, Soudců, Rút, Čtyři knihy Královské, První a Druhá kniha Paralipomenon, Modlitba Manasseova, Ezdráš, Nehemiáš, Třetí Ezdráš, Tobiaš, Judit, Ester, Job, Žalmy, Přísloví, Kazatel, Píseň písní, Kniha Moudrosti, Sirachovec, Izaiáš, Jeremiáš s Pláčem, Baruch, Ezechiel, Daniel, Dvanáct malých proroků, První a Druhá kniha Makabejská, evangelia, Pavlovy epištoly, Skutky apoštolské, obecné epištoly, Apokalypsa.²⁹

Další památky s prvotním českým překladem bible (až na několik odchylojících se částí) jsou *Bible litoměřicko-třeboňská* z let 1409/1410–1414 a *Bible olomoucká* z roku 1417. Mezi další památky vycházející z první redakce patří *Pentateuch muzejní* (1429) a Píseň písní v rajhradském rukopise zřejmě z 2. třetiny 15. století. Prvotní překlad poté nacházíme i v některých druhoredakčních památkách, jelikož písaři dostávali k opisování složky s překladem novějším i starším, čímž vznikaly exempláře smíšené: jedná se o *Bibli boskovicickou* (1421–1425), 2. svazek *Bible hlaholské* z roku 1416, *Starý zákon Dobrovského* a *Starý zákon Cardův* asi ze 40. let 15. století, třebaže v těchto dvou svazcích se již objevují úpravy, a o *Bibli kunštátskou* (1440–1460).³⁰ Překlad Písně písní ve znění první redakce najdeme i v *Starém zákonu lobkovickém* ze 70. let 15. století. U tohoto pramenu předpokládáme, že se jedná o exemplář složený z více překladů.

Překladu první redakce se účastnilo asi deset odborníků, které je možné rozdělit do dvou skupin podle některých typických termínů. První skupina užívala většinou starších názvů: *sacerdos* – **pop**, *benedictus* – **blahoslavený** apod., druhá skupina překládala *sacerdos* – **kněz**, *benedictus* – **požehnaný** apod. Kvalita překladu byla závislá na jednotlivých překladatelích;

²⁷ Sichálek, 2017, s. 78–79.

²⁸ Kyas, 1997, s. 51–52.

²⁹ *Staročeské biblické předmluvy*, 2019, s. 13.

³⁰ Kyas, 1997, s. 42–43.

v celku se však jednalo o překlad poměrně zdařilý, bez zbytečných neologismů, zároveň často spíše volný, jelikož hlavním cílem byla srozumitelnost.³¹

Překladatel Písně písni se označuje jako překladatel třetí a spadá do první překladatelské skupiny. Vystačil si s poměrně běžnou zásobou slov, místy však užíval méně známých výrazů, zřejmě dialektismů. Nevkládal do textu interpolované výklady, které byly u ostatních překladatelů uvozeny výrazem *točíš*, a jen v několika případech uvádí vysvětlivky (Ct 1,11: *drahé koření mé, ješto slóve nardus*). Přebásnění Písně písni je velmi zdařilé; překladatel zde zřejmě mohl oproti didaktickým knihám plně rozvinout své básnické dovednosti. Po způsobu lyriky užívá překladatel mnoha zdvořilých, např. *Ranila jsi srdce mé, sestřičko má, choti má, ranila jsi srdce mé jedním očkem tvým a jedním vláskem na tvéj šiji*.³²

Za zmínku stojí i píseň pocházející ze sklonku 14. století, jež byla podle incipitu nazvána *Otep myrry* a z Písně písni parafrázuje několik míst. Jelikož byla zahrnuta ve zpěvníku Vyšebrodského kláštera, kam ji roku 1410 zapsal mnich Přibík, lze uvažovat, že minimálně on jí přikládal alegorický výklad, jinak by ji nezařadil mezi duchovní skladby.³³ Je otázkou, zda autor této písně vycházel z prvoredakčního překladu, nebo se jím pouze inspiroval: hovořit lze např. o neshodě ve verši 1,12, kde v první redakci nacházíme výraz *uzel myrry*, v básni je zde však užito lexému *otep*.

4.5 Druhá redakce staročeského biblického překladu

Lze předpokládat, že popudem k druhé redakci překladu bible do staré češtiny bylo přání bohatých měšťanů vlastnit českou bibli, patrně vlivem německé bible Václava IV. a latinských biblí šlechticů z královského dvora. Překlad vznikl zřejmě na počátku 15. století;³⁴ dříve byly počátky redakce určovány na základě údajného roku 1406 zapsaného v kolofonu v *Sborníku mikulovském*, datum je však s největší pravděpodobností neúplné. Český jazyk prošel od doby prvního překladu, tj. překladu o půl století staršího, výrazným vývojem: došlo jak k rozšíření češtiny do mnoha odvětví literatury (zvláště náboženského), tak k určitým změnám ve spisovném jazyce, z prvotního překladu se tak stal překlad do jisté míry zastaralý.³⁵ Zároveň není známo, kdo je autorem překladu: v *České nedělní postile* (1413) Mistra Jana Husa

³¹ Kyas, 1997, s. 43–44.

³² Kyas, 1971, s. 33–36.

³³ Lehár, 1994, s. 13.

³⁴ Dataci druhé redakce staročeského biblického překladu nelze na základě nynějších filologických poznatků blíže určit a názorů o ní najdeme více.

³⁵ Kyas, 1997, s. 66.

nalezneme znění biblických citátů podle druhé i třetí redakce, jeho spolu(účast) na překladu však můžeme označit nanejvýš za nejistou.³⁶

Druhá redakce staročeského překladu bible má specifický charakter: z první poloviny 15. století se dochovalo poměrně velké množství rukopisných památek a text těchto biblí byl zároveň různorodější než u starších textů.³⁷ Jak Kyas poznamenává, překlad byl pořizován postupně a jednotlivé části kolovaly mezi písaři nezávisle na celku. Zároveň byla po biblí ve vernakulárním jazyce velká poptávka, tudíž písaři nový překlad cíleně nevyhledávali a nadále užívali hlavně texty, které se již nacházely v jejich skriptoriích a které byly složeny z jednotlivých částí starého a nového překladu.³⁸ Úseky nového překladu se proto objevovaly v biblích postupně a pravděpodobně odpovídaly i chronologicky vzniku překladu. Na tomto základě Kyas rozlišuje tři etapy, během nichž byl postupně etablován druhý překlad a které zároveň probíhaly prakticky současně:

1. **První etapa** (cca 2. desetiletí 15. století), kdy se v jednotlivých památkách pravidelněji střídají části nově přeložené či revidované (Nový zákon) s nerevidovanými (Starý zákon), např. *Bible boskovická*;

2. **Druhá etapa** (cca od roku 1429, tj. od vzniku *Bible litoměřické*), kdy se začínají objevovat památky s výraznějšími úpravami i ve Starém zákoně, např. *Bible litoměřická*;

3. **Třetí etapa**, kdy v jednotlivých památkách docházelo ke kontaminaci překladem třetí redakce a k novým revizím (tzv. bible těšínského typu, *Bible mlynářčina*, *Bible mikulovská*). Kyasovi se tato etapa zdá již do určité míry samostatná a označuje ji za tzv. **mladší stadium** překladu druhé redakce.³⁹

Jak již bylo zmíněno, do druhé redakci se řadí hojný počet biblických rukopisů. Obsáhlý soupis památek, které obsahují některé části druhoredakčního textu, poskytuje Hana Kreisingerová ve své disertační práci: uvádí 15 celých biblí⁴⁰, 5 samostatných Starých zákonů a 15 samostatných Nových zákonů.⁴¹ Za reprezentativní bible druhé redakce můžeme považovat *Bibli litoměřickou* (1429), *Bibli mlynářčinu* (3. čtvrtina 15. století) nebo hranatou hlaholicí psanou *Bibli hlaholskou* (1416). V rámci této práce jsme se rozhodli připravit edici

³⁶ Kyas, 1997, s. 73–77.

³⁷ Kreisingerová, 2019, s. 13.

³⁸ Kyas, 1997, s. 66.

³⁹ Kreisingerová, 2019, s. 14; Kyas, 1997, s. 87.

⁴⁰ *Nový zákon se signetem* (Knihopis I N6005), který je v práci (Kreisingerová, 2019, s. 20) zahrnut mezi celé bible, jsme v tomto výčtu zařadili do kategorie samostatných Nových zákonů.

⁴¹ Kreisingerová, 2019, s. 15–27.

Písně písní druhé redakce z rukopisu *Bible mlynářčiny*, přičemž vycházíme z poznatků Hany Kreisingerové, která v druhoredakčních biblích ze sapienčních knih zkoumala *Knihy Moudrosti* a považuje za základní znění pro tento úsek právě *Bibli mlynářčinu*.⁴²

Popudem k druhé redakci byla především potřeba nového překladu Nového zákona, u Starého zákona podle Kyase docházelo k různorodým revizím prvotního překladu. Dochází k tzv. rozvoji „biblického stylu“ zachováváním jednoduchých minulých časů, tj. aoristu a imperfekta, které již na počátku 15. století ustupovaly jako archaismy, autor překladu však stále užíval aoristů k překladu latinských perfekt (např. *vocavit illum* > **zavola ho**) a imperfekt při překladu latinských imperfekt (např. *rogabat eum* > **prosieše ho**). Po stránce lexikální dochází k ustálení biblického názvosloví (např. *hospodin* > **Pán**, *pop* > **kněz** atd.).⁴³

Překlad Písně písní je v mnoha případech jednoduše převzat a lze říci, že pouze výjimečně se překladatel pokoušel o inovaci (třebaže zároveň nelze říci, že v překladu nenajdeme pokusy o inovace žádné). V rámci druhé redakce se však objevují i snahy o větší jazykové a textové úpravy, jak lze vidět na textu *Bible litoměřické*. Překlad *Bible litoměřické* se zároveň v některých případech od všech ostatních překladů velmi výrazně (např. *zpievanie* za latinské *choros* ve verši 7,1).⁴⁴

4.6 Třetí redakce staročeského biblického překladu

Mistr Jan Hus užil znění třetí redakce staročeského překladu bible v již zmiňované *Postile nedělní*, která byla dokončena roku 1413, a to v perikopách z Lukášova a Janova evangelia. Jedná se o nejstarší doklad této redakce. Dále se text třetí redakce dochoval v *Novém zákonu těšínském* (1418), druhoredakčním textu glosovaném podle nového překladu, a ve větvi Nových zákonů tzv. těšínského typu (*Muzejní* z roku 1422, *Klementinský glosovaný* z roku 1426, *Tetovský* z poloviny 15. století). Nejstarší celou bibli třetí redakce je *Bible padeřovská* (1432–1435), ze které je v této diplomové práci edičně zpracována *Píseň písní*.

Autor třetí redakce byl zřejmě jen jeden a pocházel pravděpodobně z prostředí univerzitních mistrů, na překladu přitom začal pracovat někdy kolem roku 1410. Starý překlad neuspokojoval potřeby českých šlechticů, proto nový překladatel přeložil celý Starý zákon a revidoval Nový zákon. Cílem tohoto překladu bylo přiblížit český text co nejpřesněji k latinskému originálu; na základě autorova doslovu o překladu a pravopisu, který se dochoval v *Bibli šafhauzské* (3. čtvrtina 15. století) a v *Bibli nymburské* (1462), byl předlohou starší typ

⁴² Kreisingerová, 2019, s. 62–66.

⁴³ Kyas, 1997, s. 68–69.

⁴⁴ Viz [Válečná terminologie](#).

Vulgáty starý něco přes 320 let, tj. patrně z 12. století. Bible třetí redakce mají navíc List Laodicenským, novozákonní apokryf, a nově jsou nebiblické vysvětlivky přemístěny z hlavního textu do marginálií.

Překladatel biblický text překládal přesně a doslovně a odstraňoval čtení, která byla nenáležitá. Snažil se o jednotný překlad, jednotnou terminologii a jednotný překlad latinských výrazů. Překlad ponechává četná imperfekta u sloves, aorist je již omezen ve prospěch složených préterit (např. latinské *dixit* se překládá spíše jako **řekl jest** namísto dřívějšího **vecě** či **povědě**). Překlady biblických termínů byly do jisté míry převzaty z druhé redakce; některé nové překlady vznikají napodobením latiny (např. *pater familias* – **otec čelední**), jiné jsou přebírány z němčiny (např. *interfectrix* – **morděrka**). Rozšiřuje se užití vztažného zájmena *kerýž* namísto dřívějšího *jenž* a *ješto*. Rovněž Píseň písni je přeložena tak, aby co nejvíce odpovídala latinské předloze, a v mnohých bodech se tak liší od předchozích redakcí jak syntaxí, tak lexikem.

Autor třetí redakce patrně pro písaře vytvořit jednotnou předlohu: třetiredakční biblické prameny jsou obsahově a jazykově poměrně jednotné a najdeme v nich několik reprezentativních, nákladně vyvedených opisů, které jsou pečlivě zapsané diakritickým pravopisem. Jedná se např. o *Bibli hodějovskou* (1440–1460), *Bibli kladrubskou* (1471) nebo *Bibli cisterciáckou* (1456). Právě v těchto biblích třetí redakce se dochovala předmluva k Písni písni.⁴⁵ Celkově je známo 11 kompletních biblí, 5 Starých zákonů a 13 Nových zákonů.⁴⁶ Ze 70. let 15. století se zachovaly dva rukopisy biblí, jejich Starý zákon je složen z částí druhé a třetí redakce: jedná se o *Bibli Dlouhoveského* (1475) a *Bibli Záblackého* (1476–1478). Redakční příslušnost Písně písni u *Bible Záblackého* je obtížné přesněji určit: najdeme v ní určité specifické momenty překladu druhé redakce (např. verš 2,11 *prieval přeběhl i odšel*, verš 4,5 *dvě láněť a dvě srněť*), ale v některých místech se objevují překlady specifické pro redakci třetí (např. verš 3,9 *večeřadlo*) a v některých místech i překlady zcela specifické pro tento pramen (např. verš 2,4 *pivnice*). Rubriky (titulky) se rovněž neshodují s žádnými dalšími zkoumanými biblemi.

V neposlední řadě je třeba zmínit *Lupáčův Nový zákon*. Kněz Martin Lupáč byl biskupským pomocníkem arcibiskupa Rokycana a jeho text vychází ze všech tří redakcí, obzvláště z těšínského typu Nového zákona z roku 1418. Má však i několik nových překladů, jež lze považovat za první fázi čtvrté redakce, která se na tomto textu zakládala.⁴⁷

⁴⁵ *Staročeské biblické předmluvy*, 2019, s. 101, 284.

⁴⁶ Kyas, 1997, s. 99–111.

⁴⁷ Kyas, 1997, s. 115.

4.7 Čtvrtá redakce staročeského biblického překladu

Poslední redakce staročeského překladu bible je spojena s tiskem. První tiskárna na českém území vznikla v Plzni, fungovala od roku 1476 a nejdříve tiskla pouze latinskou produkci. Prvním českým biblickým tiskem je *Nový zákon se signetem* (původní datace 1475 přehodnocena na 1482 nebo 1483), ten však do úpravy čtvrté redakce staročeského překladu neřadíme: tiskař pracoval s rukopisem druhé redakce typu *Nového zákona těšínského* z 1. čtvrtiny 15. století.⁴⁸ Překlad čtvrté redakce začal vznikat v 80. letech 15. století za vlády Vladislava Jagellonského. První tisk nového překladu, žaltář, vyšel v Praze roku 1487 a roku 1488 byla vydána celá bible, nyní zvaná *Bible pražská*. Roku 1489 vyšla další celá bible v Kutné Hoře, nyní zvaná *Bible kutnohorská*.

Čtvrtá redakce staročeského překladu bible vznikla primárně jako úprava pro tisk. Vychází hlavně z třetí redakce, ve znění Nového zákona z překladu Martina Lupáče. Na rozdíl od třetí redakce se již však natolik nedbá na přesnost překladu jako spíše na jeho srozumitelnost a modernost. Překlad ve větší míře odstraňuje aoristy (kromě *vece*, *-jide*) a značně omezuje imperfekta. Z lexikálního hlediska překlad není natolik jednotný jako překlad třetí redakce a objevuje se v něm více německých přejímek (*hajtman*, *šenkéř*, *zmordovati* atd.). Dále se rozšiřuje vztažné zájmeno *kterýž(to)*, dříve nesklonné přivlastňovací zájmeno *jejie* se nyní skloňuje. V překladu se rozšiřuje užití přípony *-t'*; někteří zpracovatelé poté užívají příklonného *tě* (namísto *je* nebo *jest*) a u imperativu se objevuje přípona *-ž*.

Píseň písní v překladu čtvrté redakce upouští od určitých obměn redakce třetí (převážně z lexikálního a syntaktického hlediska) a vrací se ke znění redakce první nebo druhé, zároveň však v určitých ohledech zavádí nové změny, které zůstávají i v pozdějších tiscích. Nemůžeme tedy říct, že by se jednalo o překlad, který nepřináší nic nového (např. viz [Přechody mezi slovními druhy](#)).

V *Bibli pražské* je uvedeno, že nová redakce byla přeložena skupinou univerzitních mistrů a dalších odborníků, jedním z nich byl snad Václav Koranda mladší.⁴⁹

4.8 Vliv českého překladu bible na jiné překlady do národních jazyků

Vyspělá česká literární tvorba z 14. a 15. století měla podle Kyase tendenci šířit se z Prahy do zemí českého a slovenského jazykového společenství a do sousedních polských krajů. K tomuto

⁴⁸ *Staročeské biblické předmluvy*, 2019, s. 75.

⁴⁹ Kyas, 1997, s. 124–130.

šíření docházelo hlavně vlivem studentů po založení Karlovy univerzity roku 1348.⁵⁰ Krátce se zde proto budeme zabývat otázkou vlivu českého překladu bible na překlady bible do jiných vernakulárních jazyků, obzvláště do staropolštiny a rusínštiny.

V polském prostředí jde o český vliv na znění latinsko-polsko-německého *Floriánského žaltáře*, úplného polského *Pulavského žaltáře* a *Bible královny Žofie* (1455), nejrozsáhlejší staropolské památky. Překlad *Bible královny Žofie* je prakticky český text přepsaný do polštiny, je v něm ponecháno značné množství cechismů. Překlad třetí redakce sloužil jako předloha poznatelně pouze u knih Paralipomenon.⁵¹ V druhém dílu této bible, kde bychom našli i překlad Písně písní, jsou dochovány jen dva zlomky (z knih proroků Izaiáše a Daniela). První díl Starého zákona se od knihy Genesis po Žalmy po druhé světové válce ztratil.⁵²

Rusínský překlad Písně písní zřejmě pochází z celé české bible třetí redakce. Jedná se o doslovný překlad, většinou je zanechán i slovosled.⁵³ Rubriky v rusínském překladu jsou rozsáhlejší než v české bibli, rozdělení textu do dialogické struktury je však až na několik výjimek shodné se staročeskou úpravou třetí redakce.⁵⁴

4.9 Tištěné bible 16. století

Oproti prvotiskům české bible, které byly vydány na českém území, byla výroba dalšího exempláře zadána do Benátek, proto edice bývá označována *Bible benátská* (1506). Jedná se o první českou bibli vytištěnou v cizině, přičemž tato tiskárna byla nejspíše zvolena díky své výbavě. Předmluva bible odhaluje, že se jedná o novou úpravu (resp. revizi překladu čtvrté redakce); nově se v *Bibli benátské* objevuje Čtvrtá kniha Ezdrášova, jsou uvedeny konkordance biblických míst a jsou předesílány obsahy jednotlivých knih a kapitol v tzv. sumářích. *Bible benátská* na rozdíl od prvotisků značí kvantitu čárkou (omezeně i gemináty).

Imperfektum je v této bibli nahrazováno složeným préteritem, které má i ve třetí osobě pomocné sloveso. Inovace *Bible benátské* byly napadeny jednotou bratrskou, která následně vydává dvě vydání Nového zákona vracející se ke staršímu stavu: *Klaudyánův Nový zákon* (1518) a *Lukášův Nový zákon* (1525).⁵⁵

⁵⁰ Kyas, 1997, s. 120; např. dva maďarští studenti po návratu z Prahy přeložili bibli do maďarštiny (Hussite Bible. *Wikipedia* [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Hussite_Bible?oldid=848183539).

⁵¹ Kyas, 1997, s. 120–123.

⁵² Biblia królowej Zofii. *Wikipedia* [online]. [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: https://pl.wikipedia.org/wiki/Biblia_kr%C3%B3lowej_Zofii

⁵³ Verkholtantsev, 2008, s. 39–40.

⁵⁴ Verkholtantsev, 2008, s. 49.

⁵⁵ Kyas, 1997, s. 133.

Třebaže nové znění biblického textu přináší tedy již *Bible benátská*, v naší diplomové práci jsme se rozhodli edičně zpracovat 1. vydání *Bible Severinovy*, které sice z textu této bible vychází, jako první však v Písni písní odstraňuje rubriky (titulky). První vydání *Bible Severinovy* (1529) bylo znovu vytištěno na českém území. Příčinou dlouhé přestávky mezi biblemi tištěnými na českém území byl zřejmě vyžadovaný vysoký náklad (kvůli řezání a lití bastardy, která napodobovala písmo rukopisů) a politické nepokoje. *Bible Severinova* je již tištěna švabachem.⁵⁶ Překlad *Bible Severinovy* se snažil odstraňovat archaismy nebo lépe přiblížit význam latinského slova, přičemž starší znění je otištěno na okraji stránky (např. *fuge* – text *utec*, na okraji *ujdi*), na místa starších domácích slov se dostávají přejatá slova, primárně z němčiny (např. *in foro* – *na rynku*, na okraji *na besedě*). Severin se při vydání své bible snažil oslovit nejen odnože utrakvistů, ale i české a moravské evangelíky (např. na začátku Janova evangelia je ponecháno staré imperfektum *bíše*); bible se tak stala natolik populární, že se do pěti let stala nedostatkovým zbožím.⁵⁷ Roku 1537 bylo proto vydáno 2. vydání *Bible Severinovy*, které opakuje textovou redakci předchozí edice, avšak jazyk je částečně upraven na základě čtyři roky staré *Náměšťské mluvnice* (1533): je např. odstraněno již zmiňované imperfektum *bíše* na počátku Janova evangelia.⁵⁸ Tuto revizi můžeme pozorovat i na překladu Písni písní, která od 2. vydání poskytuje upravený překlad.

Přetisk textu 2. vydání *Bible Severinovy* vychází roku 1540 v *Bibli norimberské*; norimberská konkurence byla však brzy zastavena biblickými tisky Melantrichovými, který během několika let ovládl trh a založil na tom svou živnost. Jiří Melantrich Rožďalovský (později z Aventinu), významný český renesanční tiskař a nakladatel, vydal během let 1549 až 1577 pět různorodých vydání, *Melantrichova bible* poté vychází ještě poštěsté v přetisku z roku 1613 u Melantrichova vnuka Samuela Adama z Veleslavína. Za nejdůležitější (tj. vydání s nejvíce změnami) je považováno vydání druhé z roku 1556–1557. V této diplomové práci jsme se rozhodli edičně zpracovat vydání první a s následujícími vydáními provést různovětní, aby bylo možné sledovat vývojovou linii této série tisků. Už 1. vydání *Bible Melantrichovy* zároveň přidává nový textový prvek, tj. anotace. Sloh a pravopis tzv. Melantrišek je upraven na základě *Náměšťské mluvnice*; veliká část pomocných sloves v 3. osobě minulého času je vypuštěna, je odstraňováno přivlastňovací zájmeno *svůj*, které se nyní objevuje jen ve třetí osobě. Dalším znakem jazykové stránky jsou tvary minulého přechodníku typu *pozdvihv*, jinde se objevují neshodné přechodníkové tvary, často jsou měněny jmenné tvary adjektiv ve tvary

⁵⁶ Kyas, 1997, s. 140.

⁵⁷ Kyas, 1997, s. 140–142.

⁵⁸ Voit, 2013, s. 486.

složené. Píseň písni v 1. vydání poskytuje text téměř shodný s 2. vydáním *Bible Severinovy* (třebaže i zde nalezneme obměny), text se ale významně mění od 2. vydání *Bible Melantrichovy*, dále je lehce revidován ve vydání pátém a poté i ve vydání *Bible Veleslavínovy*, které se již v některých částech inspirovalo překladem *Bible kralické*.

Třebaže význam „Melantrišek“ je často opomíjen ve prospěch *Bible kralické*, je třeba poznamenat, že zásluhou hlavně Melantrichových tisků se bible dostala mezi široké vrstvy českého národa a četla se v rodinách po mnoha generacích, jak lze dosvědčit zápisy v jejich zachovaných exemplářích. Zároveň Melantrichovy tisky přežily i dobu pobělohorské cenzury, jelikož index zakázaných knih v nich nařizoval opravit jen několik míst v textu.⁵⁹

4.10 Bible kralická a Bible svatováclavská

Jako první se od latinské Vulgáty odklání *Bible kralická* z let 1579–1594, která vychází i z jazyka hebrejského a řeckého; z toho důvodu už k tomuto překladu v naší práci nepřihlížíme. Stejně tak jsme se rozhodli nepřihlédnout ke znění barokní *Bible svatováclavské* (1677 Nový zákon, 1712 a 1715 Starý zákon). Ač překlad této bible vychází opětovně ze znění latinského, v této práci se zabýváme biblickými překlady datujícími do vydání *Bible kralické*.⁶⁰

⁵⁹ Kyas, 1997, s. 167–172.

⁶⁰ Jedinou výjimkou je *Bible Veleslavínova* z roku 1613, kterou řadíme do série Melantrichových tisků.

5 Rubriky (titulky) v staročeské Písni písni⁶¹

V této kapitole se podrobněji podíváme na rubriky v staročeské Písni písni; v příloze je k dispozici tabulka se zněními rubrik v staročeských biblích, které jsme edičně zpracovali nebo které sloužily jako prameny pro porovnávání textových variací (viz [Příloha: Tabulka rubrik Písň písni ve vybraných pramenech](#)). Rubriky v pramenech, které nebyly edičně zpracovány, byly transkribovány podle edičních zásad uvedených v kapitole [Obecné ediční zásady transkribované edice](#).

Jak již bylo zmíněno výše ([Rubriky \(titulky\) v starořecké a latinské Písni písni](#)), rubriky (titulky) v staročeském překladu byly s největší pravděpodobností převzaty z jednotlivých latinských předloh. V latinské Vulgátě se znění rubrik různě obměňuje na základě typu Vulgáty. Podobně se obměňuje jejich znění i v staročeském překladu.

Rukopisy první redakce, tj. *Bible drážďanská* (2. polovina 60. let 14. století) a *Bible olomoucká* (1417), rubriky neobsahují vůbec. Podkladem pro překlad byl zřejmě rukopis tzv. pařížského exempláře Vulgáty; je otázkou, zda obsahoval rubriky, avšak pokud ano, do staročeského překladu nebyly zahrnuty. *Bible litoměřicko-třeboňská* (1409–1414), která též spadá do první redakce, rubriky u Písň písni má, ale najdeme je připsané na okraji. Text byl později opraven dalším písařem (korektorem) podle novějšího překladu druhé redakce, lze tedy spíše usuzovat, že rubriky byly tímto způsobem do bible přidány.

Podle Kyase se rubriky objevují až ve třetí redakci;⁶² na exempláři *Bible litoměřicko-třeboňské* však vidíme, že se nacházely už v redakci druhé. To dále dokazuje i to, že je najdeme v *Bibli hlalolské* (1416). Rubriky v Písni písni v některých místech odpovídají *Bibli mlynářčině* (např. verše 1,3; 4,6; 4,7), jinde *Bibli litoměřické* (např. verš 1,10), tudíž se dá říct, že se blíží spíše druhoredakční úpravě.

Pokud se na rubriky v *Bibli litoměřické* podíváme důkladněji, najdeme v nich celkem 14 sloves mluvení (verb dicendi) v přítomném čase, rubriky také v mnoha případech indikují adresovanou osobu. Časté je užití „hlasu“ (např. *Hlas cirkve*, *Hlas Kristóv*), třebaže to nelze považovat za univerzální. Nejčastěji roli mluvčího či adresáta zastupuje Kristus a církev, další roli má synagoga reprezentující židovskou nauku a víru; najdeme zde ale i výjimky, kdy tyto role zastupují postavy jako „nevěsta“, „ženich“, „choť“. Výrazy ve verších 2,8 (*Hlas mého milého*) a 5,2 (*Hlas mého zmilelého tlukúcieho*), které jsou částí biblického textu, jsou v *Bibli*

⁶¹ V této podkapitole vycházíme z našeho článku: Michalcová, Anna (2020): Mystické pojetí Písň písni v zrcadle rubrik staročeských biblí, *Clavibus Unitis* 9(2), s. 7–16. Dostupné z: https://www.acecs.cz/media/cu_2020_09_02_michalcova.pdf.

⁶² Kyas, 1997, s. 102.

litoměřické napsány červeným inkoustem jako rubriky. Jedná se o chybu, která vznikla zřejmě výskytem slova „Hlas“, resp. podobností s rubrikami.

Rubriky v této bibli a obzvláště v *Bibli padeřovské* se svým zněním blíží **alkuinovskému vulgátnímu typu**⁶³, který vychází z **kodexu Amiatinus**, ale najdeme v něm jisté úpravy. Kodex Amiatinus je rukopis Vulgáty napsaný v letech 715 až 716, přičemž na základě rubrik zde hovoří církev, synagoga, Kristus, ve verši 3,1 i Máří Magdaléna. Také zde najdeme užitá slovesa mluvení v přítomném čase, časté je užití výrazu „hlasy“.

Alkuinovský vulgátní typ se v některých případech vrací k označení mluvčího či adresáta jako „nevěsty“ a „ženicha“, jako tomu bylo v titulcích v řecké bibli.⁶⁴ Zajímavým faktem poté je, že pokud v *Bibli litoměřické* taková označení najdeme, mají paralelu spíše v **Theodulfově Vulgátě** či v **Regensburgské Vulgátě**. Samozřejmě k některým rubrikám nelze dohledat paralelu žádnou nebo je zde navíc či chybí adresát oproti předpokládané latinské předloze (např. verš 4,6 v *Bibli litoměřické*).

V rámci staročeské Písňe písní lze obecně říct, že se rubriky napříč redakcemi liší pouze v drobnostech, pracují stále s těmi samými prvky, délkou se taktéž nijakým výrazným způsobem neliší a poskytují v podstatě shodný výklad. Rubriky v latinské Vulgátě se napříč rukopisnými tradicemi mnohdy liší mnohem výrazněji; staročeský překlad bible vychází hlavně z tradice alkuinovské, ale obzvláště do druhé redakce pronikají i vlivy dalších středověkých vulgátních typů.

Rubriky v české biblické tradici mizí v 1. vydání *Bible Severinovy*, kde je jediným vodítkem k výkladu Písňe písní tzv. sumář. Sumáře nacházíme už v *Bibli benátské*, z jejíhož textu *Bible Severinova* vychází, *Bible benátská* však stále obsahuje v textu Písňe písní rubriky. U vydáních *Bible Melantrichovy* se k sumářům přidávají ještě anotace, zároveň se tyto bible vrací k pojmenování postav jako „ženich“ a „nevěsta“.

⁶³ Pracujeme s jedinou dostupnou edicí latinských rubrik v Písni písní (De Bruyne, 2014, s. 558–561.).

⁶⁴ Tyto titulky v starořeckých biblích mohou být jednoduché a pouze indikovat roli mluvčího (např. *Alexandrijský kodex* ze 4. století, který pravděpodobně reprezentuje velmi rannou etapu vývoje titulek v Písni písní, nebo mohou mít i mnohem větší narativnější potenciál, než mají titulky v latinské Vulgátě (např. *Sinajský kodex* ze 4. století).

6 Jazykový rozbor

6.1 Metoda

V této kapitole se chceme soustředit na nejvýraznější jevy jazykové struktury textů a sledovat jejich vývoj. V první části budou zkoumány hláskoslovné jevy, v druhé části morfologické zvláštnosti, ve třetí části provedeme lexikální analýzu a porovnáme překlady a v části poslední se budeme zabývat vybranými aspekty syntaktického uspořádání textů.

Pro ilustraci vybraných analyzovaných jevů doplňujeme příklady z textu. V případě transkripce do závorky uvádíme označení bible, ze které je citováno (pokud označení bible není zmíněno už dříve), a číslo biblické kapitoly a verše. V případě transliterace uvádíme do závorky označení bible a číslo folia. Číslo folia místo označení verše uvádíme rovněž v případě, kdy uvádíme příklad z anotací či sumářů.

Pokud se uvedené příklady z daných biblí liší jinak než na fonologické rovině (např. na rovině morfologické, ve slovosledu atd.), jsou uvedeny zvlášť. Naším cílem není provést komplexní analýzu jazykového plánu textu, nýbrž porovnat vývoj určitých jazykových jevů napříč čtyřmi staročeskými redakcemi a pozdějšími tisky biblického překladu.

6.2 Hláskosloví

Na hláskoslovné rovině porovnáváme napříč redakcemi pouze text Písně písni (včetně rubrik) a nezahrnujeme změny provedené v dodatečných textových aparátech pozdějších tisků, tj. v margináliích a anotacích, a v názvech biblické knihy a kapitol. Řídíme se dobou vzniku jednotlivých pramenů, nikoli pořadím redakcí, a porovnáváme je chronologicky na základě tohoto kritéria. Tato poznámka je pro nás důležitá, jelikož *Bible mlynářčina* (3. čtvrtina 15. století) je mladší rukopis než *Bible padeřovská* (1432–1435), což by mohlo mít vliv na projevy určitých hláskoslovných změn v daných textech. Při popisu vývoje změn se snažíme upozorňovat na hláskoslovný stav jednotlivých biblí, u první redakce však pracujeme spíše s termínem „první redakce“, jelikož edice byla v rámci této práce vytvořena ze dvou biblí. Na případné rozdíly mezi starší *Biblí drážďanskou* a mladší *Biblí olomouckou* upozorňujeme.

6.2.1 Přehláska $\ddot{a} > \dot{e}$

Změna $\ddot{a} > \dot{e}$ proběhla již na přelomu 12. a 13. století, ve zkoumaných biblích je plně provedena. Přehlásku často narušovala analogie, zvláště v nářečí českomoravském, moravskočeském a

v hanáctině, výjimečně i v západních nářečích. Ve východních nářečích přehláska jako hláskoslovný zákon neproběhla.⁶⁵

V biblích můžeme sledovat neprovedení přehlásky. U lexému *prietel* se v *Bibli pražské* a v pozdějších tiscích vlivem analogie podle gen. pl. *přátel* vrací do nom. pl. nepřehlasovaný tvar *přátelé* (srov. verš 5,1 a 8,13).⁶⁶

6.2.2 Přehláska 'u > i

Tato přehláska se objevuje v památkách ze 2. a 3. čtvrtiny 14. století, v poslední čtvrtině již byla prakticky dokončena. V Písni písni zkoumaných biblí ji nacházíme plně uplatněnou, a to i v částech pocházejících z *Bible drážďanské*, která je zde nejstarším rukopisem. Ke stejným poznatkům u této přehlásky (až na výjimky) dochází i Rozhkova ve své diplomové práci.⁶⁷

K přehlásce docházelo v kořeni slova i v koncovkách. Komárek zmiňuje, že ve tvarech sloves vzoru *kupovati* se po měkkých souhláskách rovněž objevily podmínky pro přehlásku a často byla i provedena (např. 3. os. pl. *rozněciji*). Přehlasované tvary zde byly časté do začátku 15. století; vliv sloves s tvrdou souhláskou byl však natolik silný, že se vedle tvarů s přehláskou zachovávaly i tvary bez přehlásky, které nakonec zvítězily (srov. *obkličují* BiblPad 3,7).⁶⁸

6.2.3 Přehláska 'o > ě

K této přehlásce došlo taktéž ve 14. století ve stejných pozicích jako u přehlásky 'u > i, tj. když se o vyskytovalo po měkké souhlásce. Jedná se o změnu, která probíhala, ale neprosadila se kompletně, přehlasované tvary nepřevážily.⁶⁹ V Písni písni o ní můžeme hovořit ve dvou případech, kde můžeme její vývoj sledovat ve všech zkoumaných biblích, a o dvou případech, kde byla vývojová linie narušena zvolením jiného lexému k překladu latiny.

Prvním z dokladů, kde lze sledovat vývoj napříč redakcemi, je lexém *jězdec* (1,8) v dativu plurálu, u nějž proběhla přehláska pouze v *Bibli olomoucké* první redakce (*Jěždciem*), přičemž následující prameny se vrací k původnímu tvaru a později zde probíhá diftongizace *ó > uo* (*Jezdcuom* BiblSev1, BiblMel).

Druhým případem je adjektivum *jablonový* (8,5) v instrumentálu singuláru: zde byla přehláska provedena pouze v *Bibli paderovské* třetí redakce (*jabloněvým*), ostatní prameny volí

⁶⁵ Komárek, 1962, s. 66.

⁶⁶ Gebauer, 1960, s. 117.

⁶⁷ Rozhkova, 2019, s. 75–78.

⁶⁸ Komárek, 1962, s. 115–116.

⁶⁹ Komárek, 1962, s. 116–118.

základní tvar (v edici první a druhé redakce najdeme tvar *jablonovým*, v edici čtvrté redakce a dalších tisků *jabloňovým*).

U ostatních dvou případů lze sledovat provedenou přehlásku v *Bibli padeřovské* u lexému *boj* (3,8) v dativu plurálu (*bojiem*) a v *Bibli mlynářčině* u lexému *vypuščovanie* (4,13) v nominativu singuláru (*vypušťevanie*). V *Bibli olomoucké* ji tedy nacházíme 1×, v *Bibli mlynářčině* 1×, v *Bibli padeřovské* 2×, další zkoumané bible se vracejí k původní nepřehlasované podobě.

6.2.4 Změna *šč* > *šť*

Od 14. století probíhá změna hláskové skupiny *šč* v *šť*, v Písni písní zkoumaných biblí je plně provedena. Jediné výjimky se nacházejí v úsecích pocházejících z *Bible drážďanské*, ze které máme 4 doklady neprovedené změny (*púšči* 3,6; *ščítov* 4,4; *ezebonšči* 7,4; *púščě* 8,5). Změna *šč* > *šť* je také provedena v mladší podobě lexému *kčicě* (srov. verš 5,11).

6.2.5 Ztráta jotace

V důsledku staročeské depalatalizace došlo k ústupu hlásky *ě* (jať). K jejímu úplnému zániku došlo přibližně ve 2. polovině 14. století. Jať mělo diftongický charakter – tvořila jej velmi slabá počáteční diftongická *i*-ová složka a dominantní vokalická *e*-ová složka. Vývoj hlásky *ě* se lišil podle samohláskové délky. Nejdříve se budeme zabývat krátkým *ě*, které splynulo s *e* (tj. došlo k zániku jotace).⁷⁰

V první redakci k plnému zániku jotace zatím nedošlo; v edici bylo dokonce třeba emendovat několik případů, kde byla jotace zapsaná nenáležitě (např. *jeh nec* zapsané jako *gieh nec* BiblDrážď 4,2). V některých případech se krátké jať již neobjevuje, např. u předpony *přě-* (např. *přebývati* BiblOl 1,12), zde se však jedná spíše o rozdíl mezi starší a mladší fází první redakce (např. srov. *přeblaženú* BiblDrážď vs. *přeblaženú* BiblOl 6,5). *Bible padeřovská* v mnohých případech jotaci označuje, a to např. u duálu (*telátce* 4,5), u *ja*-kmenových substantiv (např. *kóžě* 1,4) nebo v koncovkách a příponách slovesných tvarů (např. *skáčě* 2,8). Je otázkou, zda zápis *ě* v těchto případech koresponduje s tehdejší výslovností, či zda se jedná pouze o relikv a o snahu navodit dojem vyššího stylu.

V *Bibli mlynářčině* můžeme pozorovat, že již postupně dochází ke ztrátě jotace. Často je zachována v reflexivním *sě* (např. *zjevilo se* 2,12), kde předpokládáme, že se jedná spíše o

⁷⁰ Kosek, 2014, s. 63.

písařskou zvyklost. Nenajdeme ji však v mnoha případech, kde by byla náležitá (např. *sestra naše* 8,8, *přeumělí* 4,7 atd.). V *Bibli pražské* již byla ztráta jotace plně provedena.

U dlouhého *ie*, u kterého se vydělila a emancipovala *i*-ová složka, tj. došlo k rozvinutí jotace, ve zkoumaných biblích nalézáme podoby s hláskou *é*, které jsou důsledkem ztráty jotace.⁷¹ Nejvíce dokladů této změny nacházíme právě v *Bibli padeřovské* (např. *jédle* 1,11, *převal* 2,11, *přétnice* 4,1 atd.), proto máme o důvod více se domnívat, že v době zápisu této bible již ztráta jotace proběhla, či minimálně byla v průběhu.

6.2.6 Monoftongizace *ie* > *i*

K této změně začalo docházet v 15. století a na jeho konci byla v mluveném jazyce dovršena. V psaném jazyce se změna projevovала se zpožděním, definitivně byla přijata ve druhé polovině 16. století; do té doby se dlouhé *i* diftongického původu stále zapisovalo jako *ie*.⁷² V 1. vydání *Bible Severinovy* a v 1. vydání *Bible Melantrichovy* se již neobjevuje žádný případ diftongu *ie*. Změnu *ie* v *i* můžeme výjimečně pozorovat už v *Bibli pražské* (např. *přival* 2,11), ale i v edici první redakce (např. *jedním očkem* BiblDrážď 4,9).

6.2.7 Diftongizace *y* > *ej*

Nejstarší doklady změny *y* > *ej* se objevují v pramenech konce 14. století. Diftongizace se dále rozšiřuje v 15. a významněji v 16. století. Lze předpokládat, že kolem roku 1500 (a možná ještě dříve) byla změna *y* > *ej* dovršena na většině českého jazykového území – jak v Čechách, tak i na Moravě v oblasti hanáckých nářečích.⁷³ V literárních památkách je většinou zachovávan starý způsob psaní s *y*, v Písni písní zkoumaných biblí nenajdeme žádný doklad provedené diftongizace *y* > *ej*, a to ani v 1. vydání *Bible Melantrichovy*. Porák tvrdí, že humanistické biblické překlady jako tematicko-žánrová oblast byly relativně nejméně ochotny akceptovat diftongizaci *y* > *ej*, podobně jako tomu je i u barokních náboženských textů.⁷⁴

6.2.8 Diftongizace *ó* > *uo* a monoftongizace *uo* > *ů*

Diftongizace *ó* > *uo* započala ve 14. století a pokračovala až do 15. století. Komárek poukazuje, že v určitých památkách je diftongizace *ó* > *uo* nejčastější po labiálách a po předložkách.⁷⁵

⁷¹ Kosek, 2014, s. 64.

⁷² Kosek, 2014, s. 80.

⁷³ Komárek, 1962, s. 162.

⁷⁴ Porák, 1983, s. 135; Dittmann, 2018, s. 98.

⁷⁵ Komárek, 1962, s. 118–119.

První doklady následné změny *uo > ů* se začaly objevovat již v památkách ze 14. století, více ji nacházíme provedenou v dokladech z 15. a 16. století. Komárek upozorňuje, že jako u jiných hláskových změn nelze ani zde z pravopisu vyvozovat postup změny v mluveném jazyce; monoftongizace byla většinou provedena ještě před koncem 15. století.⁷⁶

V první redakci se zabýváme zatím pouze proběhlou, či neproběhlou diftongizací. V edici v 59 případech nalézáme zápis *ó* (zde ani dále nezapočítáváme citoslovce *ó*), diftongizace v *uo* byla provedena pouze v 8 případech: 1× v prefixoidu (*puolnocní* BiblOl 4,16), 3× v kořenu slova (ve všech případech v *Bibli drážd'anské*, např. *kuorka* 6,6), 1× v přivlastňovacím zájmenu (*muoj* BiblDrážď 7,11), 3× v koncovkách substantiv (všechny případy v *Bibli drážd'anské*, např. *hroznuom* 7,7).

Opět zde musíme zmínit, že je třeba uvědomovat si rozdíly mezi starší a mladší podobou první redakce, zároveň je třeba brát v potaz i složení překladatelské skupiny, která za první redakcí stála: podle diplomové práce Anastasie Rozhkové se v záznamu diftongizace *ó > uo* v Lukášově evangeliu (přeloženém první překladatelskou skupinou „pop“) a v knize Izaiáš (přeložené druhou překladatelskou skupinou „kněz“), které byly zapsány stejným (druhým) písařem, odráží starší a mladší hláskoslovný stav příslušníků různých překladatelských skupin (případně raných opisovačů).⁷⁷ Na základě porovnání výskytů *ó* a *uo* v Lukášově evangeliu a knize Izaiáš Rozhkova zjistila, že míra užití diftongu *uo* je v knize Izaiáš signifikantně vyšší (88 % případů) než v Lukášově evangeliu (63 % případů).⁷⁸ Je třeba poznamenat, že překladatel Písně písni spadá do „popské“ skupiny, tudíž by na základě tohoto faktu bylo možné předpokládat, že v textu *Bible drážd'anské* najdeme zápisů *uo* méně. Nemáme však k dispozici kompletní text, což nám znemožňuje provést porovnání.

V *Bible padeřovské* se objevuje celkem 74 zápisů *ó* a pouze 1 zápis *uo*, a to v prefixoidu po labiále (*puolnoci* 4,16). Nárůst výskytu *ó* lze vysvětlit přidáním rubrik do textu Písně písni (tj. např. *Hlas Kristóv*).

V *Bibli mlynářčině* najdeme zápis *ó* v 79 případech, zápis *uo* ve 3 případech. Zápis *uo* nacházíme opět 1× v prefixoidu (*puolnoci* 4,16), 1× v kořenu slova (*kuože* 1,4), 1× ve slovtvorném suffixu individuálně přivlastňovacího adjektiva (*Kristuov* 2,7).

V *Bibli pražské* je již situace rozrůzněnější: zde se objevuje 23 dokladů *ó* a 55 dokladů *uo*. Samohláska *ó* je zachována v 10 koncovkách substantiv a číslovek (např. *stánkóv* 1,7, koncovka číslovky *tisícóv* 5,10), 4× v kořenu slova (*jahódky* 1,9, *krópějí* 5,2, *jahódky* 6,6, *zróst*

⁷⁶ Komárek, 1962, s. 170.

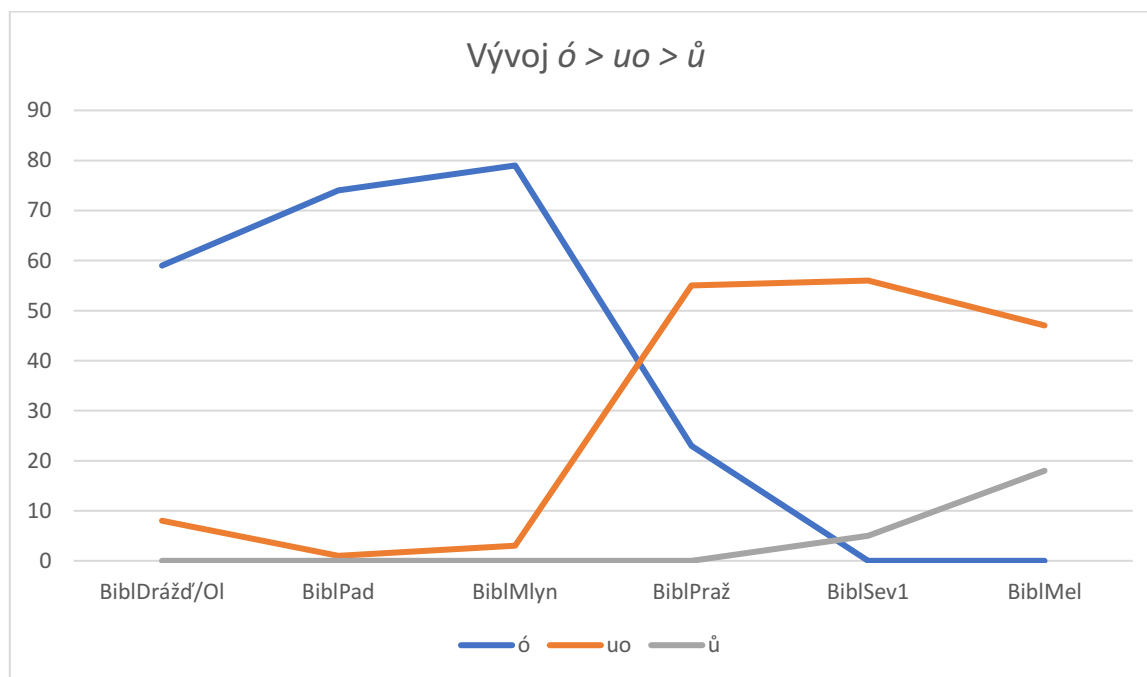
⁷⁷ Rozhkova, 2019, s. 102.

⁷⁸ Rozhkova, 2019, s. 59–61.

7,7)⁷⁹, 6× u přivlastňovacích zájmen (např. *můj* 5,10) a 3× u slovo tvorného sufixu individuálně přivlastňovacích adjektiv (např. *Kristův* 8,4). Diftong *uo* poté nacházíme v 9 koncovkách substantiv (např. *domuov* 1,16), 12× v kořenu slova (např. *huoru* 4,6), 24× u přivlastňovacích zájmen (např. *muoj* 1,12), 8× u slovo tvorného sufixu individuálně přivlastňovacích adjektiv (např. *ženichuov* 8,5), 1× v prefixu (*puojdu* 4,6) a 1× v prefixoidu (*puolnoční* 4,16).

V pozdějších tiscích již nenacházíme žádný případ *ó*, zároveň zde dochází k celkovému úbytku dokladů, jelikož z textu mizí rubriky. V textu Písň písni 1. vydání *Bible Severinovy* najdeme 56 dokladů *uo* a 5 dokladů již proběhlé monoftongizace na *ů*; monoftongizace přitom téměř vždy proběhla v kořenu slova (např. *vůni* 2,12), 1× v přivlastňovacím zájmenu (*svůj* 2,14). Monoftongizace proběhla ve 4 případech po labiodentále *v* (*vůně* a *svůj*). V textu Písň písni 1. vydání *Bible Melantrichovy* se nachází 47 dokladů *uo* a 18 dokladů *ů*. Monoftongizace proběhla ve 14 případech po labiále: obecně se objevuje 3× v koncovce substantiva (např. *pastýřův* 1,7, genitiv pl.), 3× v kořenu slova (např. *vůně* 4,10), 1× v prefixu (*půjdu* 4,6) a 11× u přivlastňovacích zájmen (např. *můj* 5,4).

Průběh změny lze porovnat na grafu č. 1.

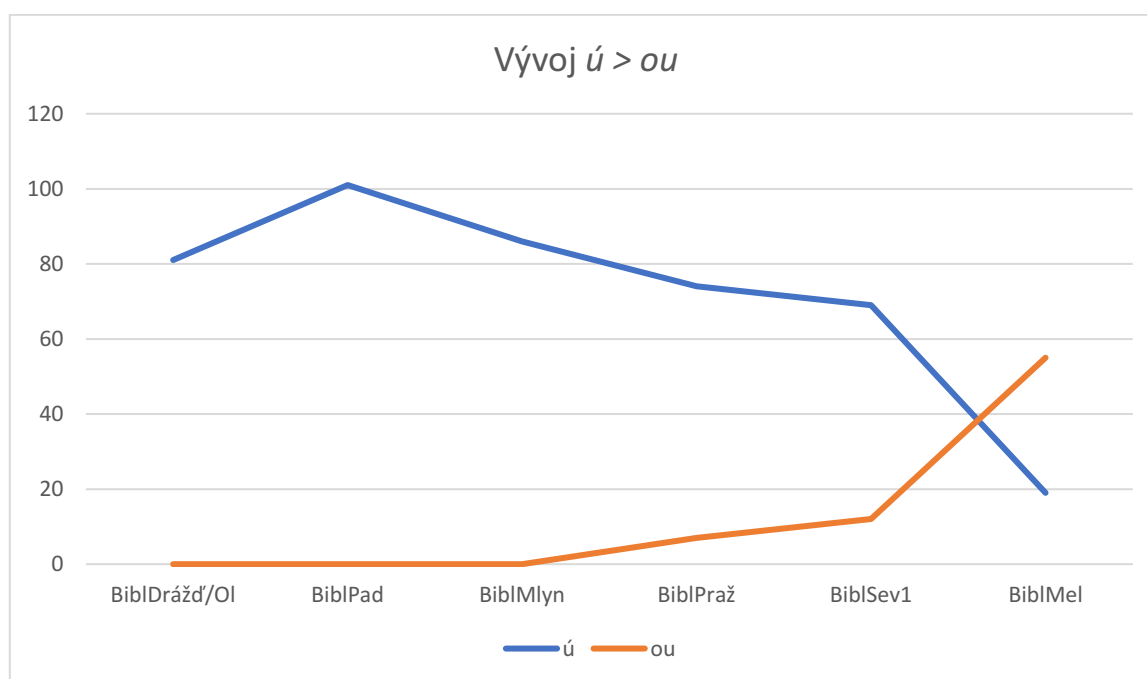
Graf č. 1

⁷⁹ Tyto lexémy v pozdějších tiscích již přepisujeme s *o*, jelikož zde předpokládáme, že změna *ó > uo* již proběhla. V *Bibli pražské* nacházíme doklady *ó* mimo tato slova, tudíž přepisujeme s *ó*.

6.2.9 Diftongizace *ú > ou*

Změna *ú > ou* začala ve 14. století, primárně probíhala v 15. století až do počátku 16. století. V edici první redakce (tj. *Bible drážďanská*, *Bible olomoucká*) najdeme zápis *ú* v 81 případech, v edici třetí redakce (tj. *Bible padeřovská*) ve 101 případech a v edici druhé redakce (tj. *Bible mlynářská*) v 86 případech; neobjevuje se zde žádný případ provedené diftongizace. V edici čtvrté redakce (tj. *Bible pražská*) se nachází 74 případů *ú* a 7 případů *ou*; 6× v kořeni (např. *sloup* 3,6), 1× v deklinační koncovce (*myrrou* 5,13). V textu *Písně písni* z 1. vydání *Bible Severinovy* najdeme 69 případů *ú* a 12 případů *ou*; *ou* se nyní objevuje již i v koncovkách sloves (např. *jsou* 6,8). V textu *Písně písni* 1. vydání *Bible Melantrichovy* najdeme 19 případů *ú* a 55 případů *ou*.

Průběh změny lze porovnat na grafu č. 2.

Graf č. 2

6.2.10 Úženi *é > í*

Změnu *é > í* nacházíme v ojedinělých dokladech z 14. a 15. století, častěji v 16. století. Úženi proběhlo kromě moravské slovenštiny a laštiny ve všech nářečích.⁸⁰ Ve zkoumaných textech jej nacházíme uplatněnou výhradně v 1. vydání *Bible Melantrichovy*, 3× v lexému *mléko* (verše 4,11; 5,1; 5,12), poté v lexémech *jelének* (2,17), *veselé* (3,11) a *údolé* (4,6). Komárek zmiňuje,

⁸⁰ Komárek, 1962, s. 170.

že nejpozději proniklo úžení v slabice *lé* (což se týká všech dokladů, u kterých jsme našli provedenou změnu), zřejmě proto, že se zde vyslovovalo otevřeněji než po jiných souhláskách.⁸¹ Změnu nenajdeme aplikovanou v žádných koncovkách složené deklinace či deklinace přivlastňovacích zájmen.

6.2.11 Změna *aj* > *ej*

Tautosylabické *aj* se během 15. a 16. století měnilo v *ej*, ve zkoumaných textech však tuto změnu nezaznamenáváme (např. *najmilejší* ve verši 5,1 ve všech zkoumaných biblích).

6.2.12 Protetické a hiátové hlásky

Od 14. století ve staročeských památkách ojediněle nacházíme protetické *v*. Jeho užití narůstá v 15. století a kulminuje v 16. století, objevovalo se v nářečích v Čechách a v západní části Moravy. Biblické překlady a náboženská literatura se zpravidla bránily pronikání protetického *v*; do prestižního spisovného úzu v 16. století tak protetická hláska nakonec nepronikla, na čemž nesou určitý podíl tisky kralické a veveslavínské. Na sklonku předbělohorské doby se tento jev stal určitým signálem stylistického zařazení textu.⁸²

Ve zkoumaných textech je protetické *v* dochováno ve 4 dokladech v *Bibli pražské* (*vohořala* 1,5; *nevozval* 5,6; *vosutý* 7,2; *vohně* 8,6), dále ve 4 dokladech v 1. vydání *Bible Severinovy* (*vohořala* 1,5; *nevozval* 5,6; *vořechové* 6,10; *vosutý* 7,2) a ve 4 dokladech v 1. vydání *Bible Melantrichovy* (její doklady se vyskytují na stejných místech jako v *Bibli Severinově*). Lze si všimnout, že nejčastěji zachycujeme protetické *v* u předponového *o-*. Dále se v *Bibli pražské* objevuje proteze u slova *oheň*, v pozdějších tiscích mizí; objevuje se v nich však nově proteze u adjektiva *ořechový*.

I přes tyto doklady musíme zmínit, že *Bible pražská* i pozdější tisky se u slov začínajících na *o* protetickému *v* spíše vyhýbají (např. v *Bibli pražské* se jedná o doklady *obřezovanie* 2,12; *obličej* 2,14; *obejdu* 3,2 atd.).

Dále v textu Písně písni nacházíme jeden doklad hiatického *h* ve verši 3,6 ve všech zkoumaných biblích (*israhelských* BiblDrážď, z *Izrahele* BiblMlyn, *israhelských* BiblPad, *israhelského* BiblPraž, BiblSev1, *izdrahelského* BiblMel).

⁸¹ Komárek, 1962, s. 170.

⁸² Porák, 1983, s. 128; Dittmann, 2019, s. 380–381.

6.2.13 Zdvojené souhlásky

Vývoj zdvojených souhlásek můžeme pozorovat na lexému *vinnicě*: v 1. vydání *Bible Severinovy* nacházíme 2 doklady s jednoduchým *n* (např. verš 8,12) a 11 s původním zdvojeným *nn* (např. verš 6,10). V 1. vydání *Bible Melantrichovy* najdeme 6 dokladů s jednoduchým *n* (např. verš 8,11) a 7 dokladů s původním *nn* (např. verš 7,8). Podobný trend se projevuje u lexému *dennicě* ve verši 6,9 (*dennice* BiblSev1, *denice* BiblMel).

Adjektivum *najkraššie* je v edici první redakce výhradně psáno s jednoduchým *š*, v následujících redakcích se zdvojeným *šš* (verše 5,9; 5,17).

6.2.14 Asimilace znělosti

Asimilaci znělosti zachycujeme v památkách od 14. století; napříč prameny nacházíme v textu Písni písní případy provedené i neprovedené změny. Tento jev jsme zachycovali primárně u skupiny *s* a *z*; téměř ve všech případech se jedná o předložku (např. ve verši 4,1, kde se v edicích první a třetí redakce nachází předložkové spojení *s hory*, v edicích druhé a čtvrté redakce a následujících tisků *z hory*), v jednom zkoumaném případě se jedná o předponu. Tu nacházíme ve verši 6,1, přičemž se téměř ve všech pramenech (kromě pramenů třetí a čtvrté redakce) ukazuje provedená regresivní asimilace znělosti (*zbiera* BiblOl, *sbieral* BiblPad, *sbieral* BiblMlyn, *zbieral* BiblPraž, *zbíral* BiblSev1, BiblMel). Dále ve všech zkoumaných textech (včetně těch nejstarších) nacházíme provedenou asimilaci znělosti ve vztažném zájmenu *ješto* < *ježto*.

Zvlášť zachycujeme změnu *ot* > *od*: v první redakci převažuje původní podoba *ot*- (např. *Otvrat'* BiblDrážď 6,4), nacházíme zde však i jeden případ provedené změny na *od* (*oddávanie* BiblDrážď 3,11). Ve druhé a třetí redakci se nedá vysledovat žádná pravidelnost změn *ot* > *od*, které by mohly být ovlivněny asimilací znělosti (např. *odchýlil* BiblMlyn 5,17), a od čtvrté redakce dále převažuje podoba předpony *od*- bez ohledu na následující souhlásku.

6.2.15 Vývoj *r*, *l* sonans

V *Bibli drážďanské* nacházíme případ průvodního vokálu u slabikotvorného *r*, a to ve verši 4,5 u adjektiva *sirní* (*dva sirní blížencě*). Dále vývoj *r*, *l* sonans v Písni písní můžeme pozorovat hlavně u skupiny *čr*, jejíž průvodní vokál se mění na plný vokál, který se ustálil před slabikotvornou likvidou (*čer*). Provedenou změnu *čr* > *čer* pozorujeme pravidelně v tiscích (např. ve verši 1,4 v lexému *černý* v *Bibli pražské* a v následujících tiscích), ale v některých případech i dříve (např. ve verši 4,3 v lexému *červený* už v *Bibli mlynářčině*).

6.2.16 Náslovné *j-* v přítomných tvarech slovesa *býti*

V rozboru přihlížíme i k distribuci iniciálního *j-* užívaného pro odlišení auxiliárního *býti* od lexikálního (sponového či existenciálního) *býti*. Gebauer zmiňuje, že „náběhy“ k funkčnímu odlišení obou podob je možné sledovat ve staročeských i ve středněčeských památkách, jejichž autoři (hlavně ti s klasickým vzděláním) preferují podobu slovesa s náslovným *j-* u přítomných forem lexikálního slovesa *býti*, zatímco u forem auxiliárních preferují podoby obsahující pouze *s-*.⁸³

Obecně lze říci, že první redakce lexikální a auxiliární *býti* spíše rozlišuje tak, jak Gebauer popisuje: tvary lexikálního *býti* jsou v naprosté většině případů zapsány s náslovným *j-* (např. *jsú lepšie* BiblDrážď 1,1), tvary auxiliárního *býti* bývají zapsány bez *j-* (např. *přirovnal sem* BiblOl 1,8), zároveň ale najdeme případy, ve kterých jsou zapsány i s náslovným *j-* (např. *hledala jsem* BiblDrážď 3,1). Opět se můžeme ptát, zda neexistují rozdíly mezi starší a mladší fází první redakce (srov. *hledala sem* BiblOl 3,1), zkoumaný text však pro řešení této otázky poskytuje příliš malý vzorek.

Bible padeřovská, zástupce třetí redakce, se stejně jako u první redakce snaží typy slovesa *býti* rozlišovat (např. *jsú lepšie* 1,1 vs. *přirovnal sem* 1,8). V *Bibli mlynářčině* se objevuje náslovné *j-* u tvarů slovesa *býti* pouze výjimečně, spíše se zde vyskytují tvary bez náslovného *j-* (např. *črná sem* 1,4 vs. *daly sú* 7,13 atd.). Nepozorujeme zde zásadní rozdíl mezi užíváním náslovného *j-* na základě typu slovesa *býti*. Zástupce čtvrté redakce, *Bible pražská*, typy slovesa *býti* rovněž nerozlišuje a najdeme zde spíše tvary bez náslovného *j-* (např. *si krásná a výtečná* 7,6 vs. *vydaly sú* 2,12 atd.). První vydání *Bible Severinovy* a první vydání *Bible Melantrichovy* také umístěním *j-* neodlišují funkci slovesa *býti*, na rozdíl od *Bible pražské* zde však najdeme tvary převážně s náslovným *j-*, bez ohledu na charakter slovesa *býti* (např. *jsú krásné* BiblSev1, *jsou krásné* BiblMel 1,9 vs. *vstala jsem* BiblSev1, BiblMel 5,5).

6.2.17 Shrnutí

Napříč hláskovými změnami si lze všimnout jedné tendence: v edicích první a třetí redakce si stav většiny pozorovaných změn odpovídá a změny můžeme pozorovat až v edici redakce druhé (např. u ztráty jotace), což lze vysvětlit dobou vzniku jednotlivých biblí: *Bible padeřovská* (1432–1435) je dobou svého vzniku blíže vybraným pramenům první redakce (*Bible drážďanská* 2. polovina 60. let 14. století, *Bible olomoucká* 1417). Přesto se však můžeme ptát,

⁸³ Gebauer, 1958, s. 412–413.

zda už i zde nemůžeme pozorovat snahu o vytvoření vyššího stylu, v tomto případě snahu o archaizující jazyk. Pokud bychom na tuto hypotézu přistoupili, mohli bychom uvažovat o tom, že se v zápisu *Bible mlynářčiny* více odráží tehdejší mluvený jazyk. Snahu o vyšší styl můžeme pozorovat i v pozdějších tiscích, které neodrážejí provedení změny $y > ej$, pouze výjimečně zde nacházíme zapsané protetické *v-* a úžení se neprojevuje v žádných koncovkách složené deklinace či v koncovkách posesivních zájmen. Podobnou snahu pozorujeme např. i u *Starého zákona lobkovického* ze 70. let 15. století, tj. v době blízké *Bibli mlynářčině*; písař opisoval staré znění první redakce, a třebaže zde najdeme i případy zápisů náležitých krátkých *jať*, najdeme zde i mnoho zápisů *jať* nenáležitých (např. *Czierna 55r; milugie 55r* atd.), přičemž tou dobou už jistě docházelo ke ztrátě jotace. Další otázkou může být přímo popis hláskosloví jednotlivých rukopisů: je otázkou, proč je v *Bibli padeřovské* natolik zachováván zápis hlásky *ě*, a bylo by záhodno stav hláskosloví tohoto pramene porovnat s dalšími rukopisy třetí redakce.

6.3 Morfologie⁸⁴

V kapitole o morfoložické rovině předkralických překladů Písne písni se soustředíme primárně na jevy, u nichž můžeme v jednotlivých překladech pozorovat určité vývojové tendence zaznamenané v historických mluvnicích či v jiné odborné literatuře. Kapitola je strukturována na základě jednotlivých ohebných slovních druhů a po jednotlivých mluvnických kategoriích. Pokud počítáme výskyt vybraných tvarů napříč texty, nezahrnujeme do nich až na výjimky, které jsou vždy popsány, případné doklady z anotací či sumářů pozdějších tisků.

6.3.1 Deklinace jmenná – substantivní

6.3.1.1 Rod substantiv

V době vzniku první redakce staročeského biblického překladu se rod jako morfoložická kategorie již uplatňuje poměrně výrazně, celou deklinací však stále prostupuje původní princip kmenový. V nejstarším zkoumaném rukopisu, *Bibli drážďanské*, najdeme uplatněné tvary substantiv podle tematické souhláskové deklinace, a to u *n*-kmenů neuter a *r*-kmenů feminin; v *Bibli mlynářčině* nacházíme tvary *nt*-kmenů neuter (více v části Deklinace jmenná – substantivní, [Pád](#)). Následující překlady už od tematické souhláskové deklinace upouštějí a nacházíme v nich tvary korespondující s rodovým principem.

Tematickou samohláskovou deklinaci v omezených dokladech nacházíme zachovanou v lexému *hrdina* a v lexému *patriarcha* (více v části [Pád](#)).

6.3.1.2 Číslo

V tomto pododdílu se zabýváme číslem substantiv a jejich kongruentních adjektiv, tj. zaměřujeme se celkově na deklinaci jmennou. Nejvýraznějším jevem, který zde můžeme u zkoumaných textů pozorovat, je ústup duálu. Podle Koska lze ústup duálu pozorovat v psaných památkách 15. století, a to nejdříve u slovních druhů, u nichž plnil funkci shodové kategorie, později též u substantiv. V textech 16. století duálové tvary prakticky mizí, z čehož by bylo možné usuzovat, že duál zanikl v mluveném jazyce v průběhu 15. století.⁸⁵ Zároveň je však třeba vzít v potaz archaizující tendence biblického stylu (např. zachovávání jednoduchých minulých časů po celé 15. století), jak zmiňuje Kyas.⁸⁶

⁸⁴ Při formulaci struktury morfoložické analýzy jsme vycházeli z diplomové práce *Jazykový rozbor staročeských životů Krista pána (grafika, hláskosloví, morfoložie, filiační vztahy)* Martina Stluky z roku 2000.

⁸⁵ Kosek, 2014, s. 13.

⁸⁶ Kyas, 1997, s. 68.

I v současné češtině zůstaly ve větší či menší míře původní duálové formy zachovány, a to u substantiv označujících párové lidské orgány. Ve zkoumaných textech se z tohoto hlediska můžeme podívat na tyto lexémy:

a) *oko*: Po prozkoumání edic Písne psní můžeme potvrdit celkem 4 případy (které lze sledovat napříč všemi překlady), kdy se tento lexém objevuje v duálu, a to na základě kongruentního přivlastňovacího zájmena. Třebaže nacházíme další případy, kdy se u daného lexému rovněž objevuje tvar duálu, zájmeno je již ve tvaru plurálu, čímž lze demonstrovat ústup duálu jako čísla. Nominativ duálu se objevuje ve 3 případech: ve verši 1,14 (*oči tvoji* BiblOl, BiblMlyn, BiblPad vs. *oči tvé* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel), 4,1 (*oči tvoji* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad vs. *oči tvé* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel) a 7,4 (*oči tvoji* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1 vs. *oči tvé* BiblMel). Zajímavý je doklad z verše 7,4, kde lze pozorovat ústup duálu až v 1. vydání *Bible Melantrichovy*; ve všech ostatních dokladech duál (na základě kongruentního zájmena) mizí již v *Bibli pražské* čtvrté redakce. Poslední případ, který lze sledovat ve všech biblích, je akuzativ duálu, a to ve verši 6,4 (*svoji oči* BiblDrážď, *tvoji oči* BiblMlyn, BiblPad vs. *oči tvé* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). Tento doklad koresponduje s případy tvaru *oči* v nominativu, kdy duál ustupuje od čtvrté redakce. V neposlední řadě se u tohoto lexému objevuje ojedinělý doklad duálu v genitivu v edici první redakce ve verši 6,6 (*tvú oči* BiblDrážď vs. *tvých tajných věcí* BiblMlyn, *kromě tajných věcí tvých* BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel).

b) *ucho*: K tomuto lexému nacházíme napříč zkoumanými biblemi pouze jeden doklad v lokálu duálu, a to ve verši 2,14 (*mú uší* BiblDrážď, *uší mú* BiblMlyn, BiblPad vs. *uších svých* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). I zde tedy můžeme pozorovat ústup duálu od čtvrtoredakční *Bible pražské*.

c) *lice*: U tohoto lexému nacházíme pouze jeden doklad, jenž zůstává napříč zkoumanými texty ve stejném pádu: jedná se o doklad z verše 1,9 v genitivu (*tvú lící* BiblOl, *lící tvú* BiblMlyn, BiblPad vs. *lící tvých* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel), kde můžeme opět pozorovat ústup duálu od čtvrté redakce. Tvar genitivu substantiva je zde pro duál (*lící < lícú*) a plurál (*lící < líc*) homonymní, na základě kongruentního zájmena však můžeme číslo určit jako duál. Podobný doklad nacházíme ve verši 4,3 (genitiv *tvú lící* BiblDrážď, BiblMlyn, *lící tvú* BiblPad vs. nominativ *lice tvé* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel), zde se nám však situace problematizuje rozdílným překladem (srov. *jahódky lící tvú* BiblPad vs. *lice tvé* BiblPraž). V *Bibli litoměřické* druhé redakce v tomto verši najdeme použitý duál stejně jako v *Bibli mlynářčině*, avšak ne v genitivu, ale v nominativu (srov. *jahódky tvú lící* BiblMlyn vs. *tvé lící* BiblLit), zároveň je tvar zájmena v plurálu, ale substantivum je ve tvaru duálu.

Doklady ve verši 5,13 (lokál *v jeho líci* BiblOl vs. genitiv *líci jeho* BiblMlyn, BiblPad vs. nominativ *líce jeho* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel) a ve verši 6,6 (lokál *v tvú líci* BiblDrážď vs. genitiv *tvých líci* BiblMlyn, *líci tvých* BiblPad, BiblPraž) jsou již spornější. Ve verši 5,13 u dokladů genitivu nepoznáme, zda se jedná o duál, či o plurál. Ve verši 6,6 naproti tomu můžeme na základě tvaru přivlastňovacího zájmena určit, že lexém *líce* se zde mimo první redakci nachází v genitivu plurálu. K ústupu duálu zde tedy dochází již u druhé a třetí redakce. Vysvětlení můžeme hledat i v porovnání se současnou češtinou: *líce* je *jo*-kmenovým neutrem, u něhož se v současné češtině nezachovaly žádné duálové tvary, zatímco u lexémů *oko* a *ucho* (v sg. a pl. formy středního rodu, nejdříve *s*-kmenové, později *o*-kmenové, v duálu tvary *i*-kmenové) se, pokud o nich hovoříme jako o částech těla, zachovaly duálové tvary (resp. nyní tvary plurálu) dodnes.

d) *ret, retek*: Velmi zajímavé jsou doklady těchto lexémů v duálu, resp. u kterých můžeme potvrdit, že se jedná o duál: je otázkou, nakolik bylo rozšířené pojetí rozdělení úst na dvě části (tj. zřejmě horní a dolní ret) a jestli se nějakým způsobem u těchto dvou lexémů pojetí lišilo. Doklady nominativu *retky* v duálu nalezneme ve verši 4,11 (*tvá retky* BiblDrážď, *rty tvá* BiblMlyn vs. *rtové tvoji* BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel); v druhé redakci se stále vyskytuje duál, třebaže u jiného lexému, v ostatních redakcích již mizí úplně. Nominativ *rty* duálu nacházíme dále v dokladu ve verši 4,3 (*tvá rty* BiblDrážď vs. *rtové tvoji* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). Zde tedy duál mizí již v druhé redakci. Je třeba poznamenat, že oba doklady z *Bible drážďanské* najdeme ve shodné podobě i v *Bibli olomoucké*, tj. v obou zástupcích první redakce, tudíž můžeme předpokládat, že se jedná spíše o rozdíl mezi redakcemi překladu.

e) *prs*: Jako nejproblematictější se pro nás i při přípravě edice ukázaly (potenciálně) duálové tvary lexému *prs*, které jsou v nominativu shodné s tvarem plurálovým (tj. *prsi*). Zároveň lexém kolísá v rodě (m./f.) a od *i*-kmenového skloňování přechází k *o*-kmenovému. Opět se zde tedy při určení čísla řídíme podle tvaru kongruentního přivlastňovacího zájmena.⁸⁷

Lexém *prs* se objevuje celkem ve 13 případech, přičemž pouze ve 2 z nich můžeme s jistotou hovořit o duálových tvarech. Jedná se vždy (kromě dokladů první redakce, viz níže) o duál nominativu, kde je lexém *prs* v mužském rodě: jedná se o verše 4,5 (*tvé prsi* BiblDrážď vs. *tvá dva prsi* BiblMlyn, *dva prsi tvá* BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel) a 7,3 (*tvé prsi* BiblDrážď vs. *tvá dva prsi* BiblMlyn, *dva prsi tvá* BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel).

⁸⁷ Gebauer ve své mluvnici uvádí jako doklad nominativu duálu *Dwie prfy twe* (Výklšal 72v), což však považujeme za chybu: zájmeno *tvé* je zde ve tvaru nominativu plurálu feminina. Nominativ duálu u maskulina by zněl *dva prsi tvá*, nominativ duálu u feminina *dvě prsi tvoji* (Gebauer, 1960, s. 397).

Důležité je poznamenat, že u obou těchto případů se doklad v *Bibli drážďanské* shoduje s *Bibli olomouckou*. Zároveň je zajímavé, že je zde duál uchován až do tisků 16. století, a to včetně nejmladší *Bible Veleslavínovy*.

V obou případech se jedná o překlad latinské fráze *duo ubera tua*. První redakce frázi překládá volněji, bez číslovky *dva* (lat. *duo*), obvyklým způsobem, tedy plurálem. V mladších redakcích se překladatelé těsně drží latinské předlohy, překládají i číslovku *dva*, která je vede k duálovým tvarům pro rozvíjené substantivum.

Nacházíme ještě jeden doklad, kde bychom mohli hovořit o potenciálním duálovém tvaru – ovšem za předpokladu, že by byl lexém *prs* v ženském rodě –, a to ve verši 8,10 ve čtvrté redakci (*prsi mé* BiblOl, BiblMlyn, BiblPad, BiblSev1, BiblMel vs. *prsi moji* BiblPraž). Stejný tvar se objevuje v *Bibli kutnohorské*. Pravděpodobnější variantou však je, že se jedná o tvar nominativu plurálu maskulina, a to i vzhledem k dalším dokladům. V *Bibli benátské* se znovu objevuje tvar v plurálu feminina (tj. *prsi mé*).

U dokladů substantiv označujících párové lidské orgány jsme mohli pozorovat, že k ústupu duálu dochází primárně u *Bible pražské*, zástupce čtvrté redakce. Zároveň však výskyt substantiva v duálu výrazně ovlivňovala přítomnost číslovky *dva*. Na dokladech v následujících verších můžeme porovnat, jaký má tato číslovka vliv na jiná substantiva, která rozvíjí:

a) *verš 4,5*: Překlad verše 4,5 se ukázal být do určité míry problematický, a to obzvláště u fráze *duo hinnuli, capreae gemelli*. Ve všech překladech je číslovka *dva* přeložena, tj. není vynechána. Zároveň můžeme potvrdit, že duál se vyskytuje ve všech redakcích kromě překladu 1. vydání *Bible Severinovy* a 1. vydání *Bible Melantrichovy*, kde je situace spornější a mohlo by se jednat i o tvar plurálu (*dva jeleny a dva sirni*⁸⁸ *blížencě* BiblDrážď vs. *dvě lánětě a srnětě, blížence* BiblMlyn vs. *dvě telátce, divoké kozy blíženci*⁸⁹ BiblPad vs. *dvě laníče, srny blíženci* BiblPraž vs. *dvě laní, srny blíženci* BiblSev1, BiblMel).

b) *verš 5,12*: Začátek verše 5,12 (*Oculi eius sicut columbae*) sice neobsahuje číslovku *duo*, v první redakci staročeského překladu se zde však přesto objevuje (srov. *oči jeho jako dvě holubici* BiblOl vs. *oči jeho jako holubice* BiblMlyn). Další překlady se již přesněji řídí latinou, je ovšem důležité říct, že zřejmě právě díky číslovce *dvě* se lexém *holubicě* v první redakci vyskytuje v duálu. V druhé redakci se lexém *holubicě* objevuje v plurálovém tvaru, avšak následující slovesný tvar je v duálu (viz [Číslo](#)).

⁸⁸ Náležitým tvarem je zde *srnie*; jedná se tedy o raný doklad monoftongizace *ie > i*, v podobném verši 7,3 se nachází tvar s neproběhnutou monoftongizací (*srnie*). Druhou možností je čist tvar již jako plurálový.

⁸⁹ V dokladu z *Bible padeřovské* je již substantivum v apozici (*dvě telátce, divoké kozy blíženci*) v plurálu.

c) *verš 7,3*: Znění verše 7,3 koresponduje se zněním verše 4,5, resp. vyskytuje se zde stejné problematické spojení *duo hinnuli, caprae gemelli*. Na rozdíl od verše 4,5 jsou zde tvary lexémů z hlediska pádu přeloženy shodně, nacházíme zde ovšem rozdílné interpretace čísla (*dva srny, blížencě srnie* BiblDrážď vs. *dvě laníče, blížencě srnie* BiblMlyn vs. *dvě telátce, blíženci divoké kozy* BiblPad vs. *dva srnci, blíženci srní* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). V první i v druhé redakci se objevují dva tvary v duálu; u lexému, jenž je rozvíjen číslovkou *dva/dvě*, i u číslovkou nerozvinutého tvaru *blížencě* v přístavku. V třetí redakci je lexém *telátko* v duálu, *blíženec* v apozici je zde však již v plurálovém tvaru. Od čtvrté redakce duál mizí zcela.

Obecně lze tedy potvrdit, že duál měl u jmenné deklinace tendenci mizet od čtvrté redakce; číslovka *dva* zde však dokázala výskyt duálu natolik ovlivnit, že se u některých míst udržel až do nejmladších překladů 16. století.

6.3.1.3 Pád

U tohoto pododdílu se zabýváme primárně pádovými koncovkami substantiv.

a) ***u-kmeny mužské***. Deklinační typ *u-kmenů* maskulin již v praslovanštině splývá s mužskými *o-kmeny*, což můžeme doložit i níže. Ve zkoumaných textech se vyskytuje pouze omezený počet dokladů lexémů původní deklinace, a to v nominativu sg. (*med* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 4,11), genitivu sg. (*vrchu* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad, BiblSev1 vs. *svrchu* BiblPraž, BiblMel 4,8), nominativu pl. (*synové* BiblOl, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 1,5) a genitivu pl. (*stanuov* BiblMel 1,7), přičemž i některé z těchto dokladů lze považovat za sporné, jelikož stejné koncovky nacházíme u *o-kmenové* deklinace (resp. nom. sg., gen. pl.). Tvar instrumentálu pl. lexému *syn* má již koncovku *o-kmenové* deklinace, a to i v nejstarších dokladech (*syny* BiblOl, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 2,3).

b) ***o-kmeny mužské***. V průběhu staročeského období do mužské *o-kmenové* deklinace pronikají tvary *u-kmenové* deklinace. Kolísání můžeme pozorovat:

1) v dativu sg.: verš 8,14 *kolúchu* BiblOl vs. *kolúchovi* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž;

2) v lokálu sg.: verš 3,9 *Kristu* BiblMlyn vs. *Kristovi* BiblPad, BiblPraž; verš 3,11 *Kristu* BiblMlyn vs. *Kristovi* BiblPad, BiblPraž; verš 5,1 *Kristu* BiblMlyn vs. *Kristovi* BiblPad, BiblPraž; verš 5,4 *Kristu* BiblMlyn, BiblPraž vs. *Kristovi* BiblPad; verš 5,10 *Kristu* BiblMlyn vs. *Kristovi* BiblPad, BiblPraž;

3) v nominativu pl.: verš 1,4 *stani* BiblOl vs. *stanové* BiblMlyn; verš 1,16 *lemiezi* BiblOl, BiblMlyn vs. *lemiezové* BiblPad; verš 1,16 *krokve* BiblPraž vs. *krovové* BiblSev1,

BiblMel; verš 2,17 *stienové* BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel; verš 5,15 *slúpi* BiblOl vs. *slúpové* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel.

U nominativu pl. můžeme obzvláště pozorovat kolísání u slov popisujících části těla, a to i co se týče životnosti:

- verš 4,1 *vlasi tvoji* BiblDrážď, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel vs. *vlasy tvé* BiblMlyn;

- verš 4,2 *zubi tvoji* BiblDrážď vs. *zuby tvoje* BiblMlyn vs. *zubové tvoji* BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel;

- verš 4,3 *tvá rty* (duál) BiblDrážď vs. *rtové tvoji* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel;

- verš 5,5 *prstové* BiblOl, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel;

- verš 5,15 *hnáti* BiblOl vs. *hnátové* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel;

- verš 6,4 *vláskové tvoji* BiblDrážď, *vlasové tvoji* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel;

- verš 6,5 *zubi tvoji* BiblOl vs. *zubové tvoji* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel;

4) v genitivu pl.: verš 3,1 *z pohan* BiblMlyn vs. *z pohanóv* BiblPad, BiblPraž. Podle Gebauera se původní tvar bez koncovky *-óv* objevuje v případě, kdy je jím rozuměna země, přičemž zde hovoří i o substantivu *pohan*, jenž mívá tento tvar při významu obecném i místním.⁹⁰

c) **jo-kmeny mužské.** U určitých koncovek *jo*-kmenové mužské deklinace se vlivem přehlásky *'o > ě* a *'ó > ie* ve 14. století objevují podoby s hláskou *jať*. Ve zkoumaných textech se tato přehláska objevuje 2× u mužského *jo*-kmenového substantiva v dativu pl. (*jěždciem* BiblOl 1,8; *bojiem* BiblPad 3,8).

d) **ɔjo-kmeny mužské.** Ve zpracovaných edicích Písň písni nenacházíme žádný doklad původního *ɔjo*-kmene mužského.

e) **i-kmeny mužské.** Původní substantiva mužských *i*-kmenů postupně přecházela k mužským substantivům *o*-kmenovým, *jo*-kmenovým či k femininům. V textech nalézáme původní mužské *i*-kmenové *chot* ve vokativu (*choti* BiblOl 1,15; následující redakce volí alternativní překlady), substantivum *chot* však tou dobou již mohlo plně přejít k *jo*-kmenové deklinaci, která má ve vokativu stejnou koncovku vzniklou přehláskou *'u > i*.

⁹⁰ Gebauer, 1960, s. 54.

f) ***a*-kmeny mužské.** V textech nacházíme případy zachované tematické samohláskové deklinace *a*-kmenů maskulin, třebaže v malém množství: objevuje se v lexému *hrdina* v genitivu pl. (*hrdin* BiblDrážď, BiblMlyn 3,7; *hrdin* BiblDrážď 4,4) a v lexému *patriarcha* v genitivu pl. (*patriarch* BiblPad, BiblPraž 8,1). Tvary lexému *hrdina* této deklinace tak nalezneme hlavně ve starším překladu první redakce, přičemž byl v jednom případě převzat redakcí druhou. Lexém *patriarcha*, jež najdeme v rubrice, poté mohl být svým původem problematický i pro pozdější překlady, proto mohla být zvolena netypická koncovka.

g) ***ja*-kmeny mužské.** Ve zpracovaných edicích Písňe písni nenacházíme žádný doklad *ja*-kmenového substantiva mužského rodu.

h) ***a*-kmeny ženské.** Ve staré češtině kolísají některá ženská substantiva mezi deklinací *a*-kmenovou a *ja*-kmenovou (zejména u substantiv s kořenem zakončeným na *-l*). Ve zkoumaných textech jsme tento jev mohli pozorovat na lexému *synagoga*, který se objevuje v rubrikách, nikoli v samotném textu Písňe písni: vzhledem k tomu, že v bohemikálních pramenech mohlo zapsané *g* označovat jak hlásku *g*, tak hlásku *j*, písaři se setkávali s problémem, jak jej interpretovat z cizojazyčných textů, čímž poté docházelo k záměně těchto hlásek (např. u lexému *maiestas/magestas*).⁹¹ V tomto ohledu se pro nás ukázal být velmi důležitý zápis Písňe písni v *Bibli hlaholské*, jelikož hlaholice, kterou je tento rukopis psán, označuje hlásky *g* a *j* různými grafémy. Na základě dokladů z tohoto rukopisu je tak možné rekonstruovat čtveré paradigma (tučně jsou zvýrazněny tvary dosvědčené v Písni písni *Bible hlaholské*):

	<i>a</i> -kmen	<i>a</i> -kmen	<i>ja</i> -kmen	<i>ja</i> -kmen
Nominativ sg.	synagoga	synagoja	synagogě	synagojě
Genitiv sg.	synagogy	synagoji	synagogě	synagojě (> synagoje)
Dativ sg.	synagogě (> synagoge)	synajojě (> synagoje)	synagogi	synagoji

Otázkou je, nakolik nosné by mohlo být třetí paradigma, tj. *ja*-kmenové koncovky u základu *synagog-*. Oporu můžeme nalézt v *a*-kmenovém dativu sg. *synagogě*, kde nedochází ke změně hlásky *g*, třebaže se připojuje koncovka *-e* (<-ě). V edicích Písňe písni jsme se rozhodli přepisovat tento lexém na základě užitých deklinačních koncovek jednotlivých tvarů: u *a*-kmenové deklinace jsme zvolili přepis se základem *synagog-* (tj. první paradigma), u *ja*-kmenové deklinace jsme

⁹¹ Nechutová, 2002, s. 94.

přepisovali se základem *synagoj-* (tj. čtvrté paradigma). Jsme si vědomi toho, že toto řešení nemusí být vzhledem k doloženým tvarům z *Bible hlaholské* zcela adekvátní, problematiku přepisu tohoto slova a jeho tvarů však nepovažujeme za zcela vyřešenou.

ch) **ja-kmeny ženské.** V textech nacházíme několik dokladů genitivu pl. *ja*-kmenové deklinace feminin, kde se vyskytuje zachovaný původní bezkoncovkový tvar, a to v lexému *mladicě* (*mladic* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 6,7), *pivnicě* (*pivnic* BiblPad 1,3) a *vinnicě* (např. *vinnic* BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, *vinic* BiblMel 2,11). Jak můžeme pozorovat, všechna tato slova končí sufixem *-icě*.

Za netypickou můžeme označit koncovku lokálu pl. *-ech* u lexému *ulicě* ve verši 3,2 (*uliciech* BiblDrážď vs. *ulicech* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel), kde je původní koncovkou *-iech*. Vzhledem k tomu, že ve starších textech nebyla značena kvantita, lze zápis interpretovat zaprvé jako *-éč* (<*iech*) u starších dokladů (ke kterým ovšem již zmiňované bible nespádají); zadruhé jako *-ech* (podle lokálu plurálu ženských *i*-kmenů) u pozdějších dokladů. U přípravy edice jsme se přiklonili ke koncovce *-ech*. Podle Synkové do lokálu plurálu koncovka *-ech* proniká vlivem *i*-kmenů a na základě analogie podle ostatních pádů, podobně jako u dativu plurálu.⁹² Gebauer uvádí, že se koncovka objevuje „zvláště po sykavkách“, např. *ve všech tělesných pracech, po ulicech má vláčen býti*. Uvádí i doklady biblické po jiných sykavkách: *v strážech svých* (BiblOl), *na zdi a na věžech* (BiblOl).⁹³ V 1. vydání *Bible Severinovy* a v 1. vydání *Bible Melantrichovy*, kde je již kvantita značena, jsou koncovky psány krátce.

Můžeme zde zároveň pozorovat přechod lexému *púšč(ě)* k novému deklinačnímu typu *píseň*. Nacházíme doklady v akuzativu sg. (*púšči* BiblDrážď, *púšti* BiblMlyn, tj. původní *ja*-kmenová koncovka vzniklá přehláskou 'u > i vs. *púšť* BiblPad, BiblPraž, *poušť* BiblSev1, BiblMel, tj. *i*-kmenová koncovka, 3,6), resp. poté i v gen. sg. (*púščě* BiblDrážď, *púště* BiblMlyn, BiblPad, BiblMel, *pouště* BiblPraž, BiblSev1 8,5), kde zůstává zachována původní *ja*-kmenová koncovka. Podle Vajdlové u tohoto typu *ja*-kmenových feminin dochází pod vlivem *i*-kmenových feminin k odsunutí koncové samohlásky nominativu a akuzativu sg. (*púščě* → *púšč*), čímž se od sebe odlišují tvary nominativu a genitivu sg. (*púščě/púšč* × *bez púščě*) a nominativu sg. a pl. (*ta púščě/púšč* × *ty púščě*).⁹⁴

⁹² Synková, 2017, s. 190–191.

⁹³ Gebauer, 1960, s. 213–214.

⁹⁴ Vajdlová, 2020, s. 84.

i) **ɔja-kmeny ženské.** Doklady deklinace *ɔja*-kmenů feminin nacházíme v nejmladších tiscích, a to v lexému *laní* v nominativu pl.⁹⁵ (*laní* BiblSev1, BiblMel 4,5). Starší doklady nenacházíme.

j) **i-kmeny ženské.** Ve staré češtině najdeme doklady lexému *prs* jak v mužském, tak v ženském rodu, resp. lexém kolísá mezi *i*-kmeny (m. a f.) a *o*-kmeny (m).⁹⁶ Doklady tvarů *i*-kmenových ve zkoumaných textech zcela převažují. Celkem zde můžeme dosvědčit pouze jeden tvar *o*-kmenové deklinace, a to instrumentál pl. ve verši 1,12 (*prsy mými* BiblOl, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel, tj. *o*-kmenová deklinace vs. *mými prsmi* BiblMlyn, *prsmi mými* BiblPad, tj. *i*-kmenová deklinace). U *i*-kmenových dokladů lexému *prs* převažují tvary feminina v plurálu; maskulinní tvary se objevují převážně v duálu, jednou ve čtvrté redakci pravděpodobně v plurálu (více [Číslo](#)).

Dále můžeme pozorovat různou míru distribuce lexémů *stred* (*i*-kmen f., gen. *strdi*), *stred* (*o*-kmen m., gen. *strda*) a *strdie* (*ɔjo*-kmen n.). Lexém najdeme celkem ve dvou verších (ve více dokladech), přičemž je téměř vždy přeložen *i*-kmenovým femininem. Ve verši 4,11 (*plást strdi* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1 vs. *plást strdí* BiblMel) můžeme pouze tvar v 1. vydání *Bible Melantrichovy* potenciálně interpretovat jako genitiv pl. nebo genitiv sg. (< *strdie*) *ɔjo*-kmenového neutra, zároveň je možná i interpretace genitivu pl. *i*-kmenového feminina. Ve verši 5,1 (*plást z strdu* BiblOl vs. *plást strdi* BiblMlyn vs. *plást s strdí* BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel) se v dokladu z první redakce objevuje koncovka genitivu sg. *u*-kmenu; nejspíše se tak jedná o doklad *o*-kmenového *stred*, kam koncovky *u*-kmenové deklinace pronikaly (viz výše). V druhé redakci se objevuje koncovka genitivu singuláru *i*-kmenu feminina, v dalších překladech koncovka instrumentálu singuláru *i*-kmenu feminina.

Lexém *jablon* je původně *i*-kmenovým femininem, které postupně přechází pod nově vznikající vzor *píseň* (tj. *jabloň*, -ě). Náběh k přechodu ilustruje doklad z verše 2,3 (*jablon* BiblOl, BiblPad vs. *jabloň* BiblMlyn, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). V *Bibli padeřovské* třetí redakce u tohoto lexému není zapsána diakritika, v *Bibli cisterciácké*, tj. ve variantním pramenu, však můžeme doložit tvar *jabloň*.

k) **ū-kmeny ženské.** V překladech Písně písni, které obsahují rubriky, se objevují doklady lexému *cierkev*, jenž spadal pod *ū*-kmenovou deklinaci, v genitivu sg. (např. *cierkve* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž 1,6) a v dativu sg. (např. *cierkvi* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž

⁹⁵ Lze uvažovat nad jinou interpretací; vlivem hláskové změny *ie > i* v 15. století zde zanikl formální rozdíl mezi nominativem plurálu a duálu. V předchozích překladech (např. v *Bibli pražské*) nacházíme duál *laničce*.

⁹⁶ StěS s.v. *prs*

1,7). Další případ *ū*-kmenové deklinace nacházíme ve verši 1,16, a to v lexému *krokev* (*krokve* BiblPraž vs. *krovové* BiblSev1, BiblMel).

k) ***o*-kmeny střední**. V lokálu singuláru u *o*-kmenů neutra se vedle *-ě* může rovněž uplatnit koncovka *-u* (jedná se spíše o koncovku dativní než *u*-kmenovou). Tento jev můžeme pozorovat i ve zpracovaných edicích (např. *městu* BiblDrážď 3,2).

V lokálu plurálu původní koncovka *-iech* (> *ích*) ustupuje *i*-kmenové koncovce *-ech* a *a*-kmenové koncovce *-ách*. Tuto tendenci můžeme sledovat např. ve verši 1,6 u lexému *stádo* (*stádech* BiblOl, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel vs. *stádách* BiblMlyn). Doklad koncovky *-ách* se vyskytuje v *Bibli mlynářčině*, v *Bibli litoměřické* se objevuje koncovka *-ech*. Podle Gebauera se koncovka *-ách* u středních *o*-kmenů objevuje obzvláště při kmenovém *h*, *ch*, *k*, někdy i při *r* a *l*, zde se však objevuje po kmenovém *d*.⁹⁷

Zajímavé pro nás z tohoto hlediska může být i chování lexému *bedra* (*a*-kmenové f.). V současné češtině je lexém *bedra* plurale tantum středního rodu. Přejít od feminina k neutru můžeme do určité míry pozorovat už ve zkoumaných textech. Ve verši 3,8 (*u jeho bedry* BiblDrážď vs. *u bedrů* BiblMlyn vs. *na jeho bedrách* BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel) nemůžeme u posledního tvaru rozhodnout, zda se jedná o femininum, či o neutrum, vzhledem k tomu, že do lokálu plurálu pronikala *a*-kmenová koncovka. V současné češtině je zde kodifikována koncovka *-ech*.⁹⁸ Nepomůže nám ani doklad ve verši 7,1 (*bedr* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel), jelikož střední *o*-kmeny i *a*-kmeny mají v genitivu plurálu nulovou koncovku.

Plurale tantum *usta*, které spadá pod *o*-kmeny středního rodu, přepisujeme v nominativu pl. krátce (např. *Usta jeho kvítí* BiblSev1, BiblMel 5,13), v genitivu pl. dle Gebauera⁹⁹ dlouze (např. *svých úst* BiblDrážď, *úst svých* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 1,1), v dativu pl. krátce (např. *ustóm mým* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 2,3).

l) ***jo*-kmeny střední**. Některá substantiva středního rodu přecházela od *jo*-kmenů k *nt*-kmenům. Tento jev můžeme pozorovat na lexému *důpě*: *důpě* bylo původně femininem, které se postupně měnilo v neutrum.¹⁰⁰ Doklad lexému se objevuje ve verši 2,14 (*v dúpí v zedném* BiblOl vs. *v dúpátách zedných* BiblMlyn vs. *v dúpatech* BiblPad). V první redakci můžeme předpokládat, že se již jedná o *jo*-kmenové neutrum na základě kongruentního adjektiva. V druhé a třetí redakci lexém přechází k *nt*-ové flexi. Podle Šlosara jsou v lokálu plurálu *nt*-

⁹⁷ Gebauer, 1960, s. 142.

⁹⁸ Bedra. *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2020-10-21]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=bedra>

⁹⁹ Gebauer, 1960, s. 140.

¹⁰⁰ ESSČ s.v. *důpě*.

kmenů původní koncovky *-ech* nebo *-iech*,¹⁰¹ je otázkou, proč v druhé redakci nacházíme koncovku *-ách*. Může se jednat o analogii na základě koncovky středních *o*-kmenů, která je zde však též nepůvodní. Zároveň se tato koncovka u středních *o*-kmenů a *jo*-kmenů objevuje pouze v *Bibli mlynářčině*.

l) ***ɔjo-kmeny střední***. Ve 13. století došlo v češtině u substantiv, jejichž kořen končil na *-l* a jejichž koncovky obsahovaly *jať*, ke ztrátě jotace (*ie* > *é*). Původní *ɔjo*-kmeny se tak rozštěpily na dva podtypy, jelikož substantiva s kořenem končícím na *-l* měla až do 18. století odlišnou podobu nominativu singuláru (např. *zelé, obilé, veselé*). Vlivem změn *ú* > *í* (14. století), *ie* > *í* (15. století) a *é* > *í* (primárně 15. století) postupně došlo k znovusjednocení většiny tvarů.¹⁰² Tuto vývojovou tendenci můžeme pozorovat i ve zkoumaných textech, např. ve verši 3,11 (*veselé* BiblDrážď, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1 vs. *veselí* BiblMel).

m) ***Konsonantická deklinace***. V textech najdeme výjimečně užití koncovky konsonantických deklinací. Nalezneme je u *n*-kmenů neuter (nominativ sg. *jmě* BiblDrážď 1,2; v následujících překladech již *jméno*), u *r*-kmenů feminin (genitiv sg. např. *mateře* BiblOl, BiblMlyn, BiblPad 1,5; dativ sg. *mateři* BiblDrážď, BiblPad 6,8) a u *nt*-kmenů neuter (nominativ duálu *dvě láněť a srněť* BiblMlyn 4,5).

Ve zkoumaných textech nenacházíme žádné dochované konsonantické tvary u maskulina typu *zeměnin* (*o*-kmen mužský), objevují se zde však konsonantické koncovky v maskulinech typu *přítel* (*jo*-kmen mužský), a to v nominativu pl. (např. *přítelé* BiblOl, BiblPad, BiblMlyn, *přátelé* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 5,1) a v genitivu pl. (*přátel* BiblPad, BiblPraž 1,10).

6.3.2 Deklinace jmenná – adjektivní

Pro vývoj češtiny je příznačné, že u adjektiv jsou formy jmenné deklinace nahrazovány formami deklinace složené. Na základě tohoto vývoje, který můžeme pozorovat nejvíce v 15. století, se adjektiva definitivně formálně odlišila od substantiv. Podle Koska byla jmenná deklinace adjektiv neproduktivní již ve 14. století, což dokazuje na několika skutečnostech: 1) ne všechna adjektiva tvoří jmenné formy; 2) paradigmata jmenných deklinací adjektiv jsou neúplná; 3) jmenné formy se zpravidla užívají v predikativní funkci adjektiv a v atributivní funkci se objevují pouze výjimečně.¹⁰³

¹⁰¹ Šlosar, 1986, s. 169.

¹⁰² Kosek, 2014, s. 52–53.

¹⁰³ Kosek, 2014, s. 109–110.

Vývoj jmenné adjektivní deklinace můžeme pozorovat např. ve verši 5,2, kde je adjektivum částí přísudku (*plna jest BiblOl, BiblMlyn, BiblPad vs. plná jest BiblPraž, BiblSev1, BiblMel*). V *Bibli pražské* u tvaru *plná* není značena kvantita, dále však v tomtéž verši najdeme další doklad tohoto lexému v nominativu plurálu maskulina, kde kvantita značena již je (*plnij fu BiblPraž 322vb*), proto jsme se zde rozhodli přepisovat adjektiva v predikativní funkci dlouze.

6.3.3 Deklinace složená

Při ediční práci jsme museli v některých případech řešit otázku, zda přepisovat určité adjektivní tvary podle tvrdé složené deklinace, či podle měkké. Jednalo se primárně o případy, kdy jsme nebyli schopni rozlišit *i–y*, které písaři ve starších textech nezapisovali zcela důsledně. Ve verši 2,14 přepisujeme v edici první, druhé, třetí a čtvrté redakce adjektivum *skalný* (tj. podle tvrdé deklinace) na základě dokladů z jiných biblických knih, které poskytuje databáze Diabible: v Matoušově evangeliu 13,5 v *Bibli litoměřické* najdeme doklad „Ale jiná padechu v zemi **skalnú**“, v *Bibli padeřovské* „A jiná padla sú v zemi **skalnú**“, v *Bibli pražské* „A jiné padlo na zemi **skalnú**“. V 1. vydání *Bible Severinovy* a v 1. vydání *Bible Melantrichovy* přepisujeme *skalni*: v humanistické češtině bylo již psaní *i–y* po *d, t, n* u tiskařů přesně rozlišeno vzhledem k tomu, že *i* a *i*-ové spřežky označují palatálnost souhlásky, a v obou tiscích nacházíme v daném lexému zápis *i*.¹⁰⁴

V některých případech nám chybí potřebný materiál pro srovnání, např. *Bible mlynářčina* není dosud nikde edičně zpracována. Proto přihlížíme k jiným, typově a časově nejbližším pramenům. Například v případě, kdy v *Bibli mlynářčině* přepisujeme *zedný*, vycházíme ze zápisu v *Bibli olomoucké*, kde nacházíme doklad „a v dúpi v **zedném**“, třebaže jsme si vědomi, že nám chybí doklad z druhé redakce či přímo z *Bible mlynářčiny*.

Ve verši 3,6 přepisujeme v edici první (*Bible drážďanská a olomoucká*), druhé (*Bible mlynářčina*) a třetí redakce (*Bible padeřovská*) *dymný*, tj. podle tvrdé deklinace, kterou dokládá jiné biblické místo z *Bible olomoucké* (**dymná země** BiblOl Kniha moudrosti 10,7¹⁰⁵), zároveň přihlížíme k jiným dokladům z historických slovníků¹⁰⁶, zatímco v *Bibli pražské* přepisujeme *dymní* na základě podoby v tisku (*dymni* BiblPraž 322va), ale i podle pozdějších tisků čtvrté redakce (např. v *Bibli benátské*).

¹⁰⁴ Porák, 1979, s. 44.

¹⁰⁵ GbSlov s.v. *dymný*

¹⁰⁶ ESSČ s.v. *dymný*

6.3.4 Deklinace zájmenná

a) **zájmena osobní:** Osobní zájmeno pro první osobu singuláru se ve zkoumaných edicích objevuje nejčastěji v současném tvaru *já*. Ani v nejstarší *Bibli drážďanské* nenacházíme žádný zájmenný tvar s koncovým *-z*. Ve verši 5,2 se od čtvrté redakce objevuje podoba zájmena s příklonnou částicí *-t'*. U osobního zájmena pro druhou osobu singuláru v dativu nacházíme v edicích pouze tvar *tobě*, nevyskytuje se zde ani jeden enklitický tvar *ti*; je ovšem otázkou, zda nelze některé formy příklonného *-t'* interpretovat jako neslabičnou variantu tohoto zájmenného dativního tvaru. Kosek, Čech a Navrátilová poukazují na to, že při srovnání latinského textu Vulgáty se staročeským překladem první redakce neslabičné formy *-t'* v několika případech odpovídají latinskému dativu *tibi*. Je ovšem obtížné odlišit tuto zájmennou formu od příklonné částice *-t'*, *-tě*, *-ti*.¹⁰⁷ U akuzativu můžeme sledovat, že v první, druhé, třetí a čtvrté redakci se vyskytuje výhradně původní tvar *tě*, v pozdějších tiscích 16. století se však začíná objevovat i tvar *tebe*, který do akuzativu přešel z genitivu (např. *přirovnal sem tě* BiblOl, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž vs. *přirovnal sem tebe* BiblSev1, BiblMel 1,8).

b) **zájmena přivlastňovací:** Kyas zmiňuje, že od čtvrté redakce se začíná skloňovat dříve nesklonné přivlastňovací *jejie*.¹⁰⁸ V Písni písni se vyskytují pouze dva verše, ve kterých můžeme tento jev zkoumat. Prvním z nich je verš 7,8, kde však nacházíme doklady poněkud sporné (*načeši ovocě jejie* BiblDrážď vs. *načeši ovocě jejieho* BiblMlyn vs. *polapím ovotce jejie* BiblPad vs. *natrhám ovotce jejieho* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). Zájmeno *jejie* je v tomto verši skloňováno už v druhé redakci. Ve třetí redakci se objevuje tvar *jejie*, zde však na základě valenčních vazeb slovesa *polapiti* usuzujeme, že jsou substantivum a kongruentní posesivum v akuzativu singuláru nebo plurálu, kde je tento tvar náležitý.¹⁰⁹ Podruhé se zájmeno objevuje ve verši 8,12 (*hájie jejieho ovotcě* BiblOl, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel), kde je zájmeno skloňováno už od první redakce. Třebaže se tedy jedná o velmi malé množství dokladů, zájmeno *jejie* se skloňovalo již v dřívějších překladech než u čtvrté redakce.

Dále je podle Kyase od 2. vydání *Bible Melantrichovy* odstraňováno přivlastňovací zájmeno *svój* u první a druhé osoby a je ponecháváno pouze ve třetí osobě.¹¹⁰ Tyto změny můžeme dosvědčit celkem v 6 verších, přičemž v 5 z nich k této změně dochází ve všech pozdějších vydáních *Bible Melantrichovy* včetně *Bible Veleslavínovy* (např. *Okaž mi obličej svuoj* BiblMel vs. *tvuoj* BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel 2,14), pouze

¹⁰⁷ Kosek, Čech, Navrátilová, 2018, s 78–79.

¹⁰⁸ Kyas, 1997, s. 130.

¹⁰⁹ StěS s.v. *polapiti*.

¹¹⁰ Kyas, 1997, s. 169.

v jednom verši, kde se mladší vydání od imperativu v druhé osobě vrací k obratu se třetí osobou, tomu tak v pozdějších dokladech není (*At' mne políbí políbením úst svých* BiblMel, BiblMel5, BiblVel vs. *Polibíž mne políbením úst tvých* BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4). Zároveň však tento jev můžeme pozorovat i v dřívějších překladech, např. ve verši 1,5:

já sem své vinnicě nedobře ostřiehala BiblOl

já sem své vinnice neostřiehala BiblMlyn

vinnicě mé neostřiehala sem BiblPad

vinnice své neostřiehala sem BiblPraž

vinnice své neostřihala jsem BiblSev1

vinnice své neostřihala jsem BiblMel

vineam meam non custodivi Vulgáta,

kde se ve třetí redakci objevuje zájmeno *mé*. Zřejmě se jedná o snahu o přesný překlad, jelikož v latině se objevuje zájmeno *meus* v akuzativu singuláru ženského rodu (*vineam meam*).

Kyas rovněž poznamenává, že Melantrich v 2. vydání své bible zavádí přivlastňovací zájmeno *jejich* namísto *jich*, ve zkoumaných edicích však tento jev nepozorujeme.¹¹¹

c) **zájmena ukazovací:** Ve skloňování ukazovacího zájmena *ta* docházelo během historické doby k vyrovnání tvarů genitivu, dativu a lokálu singuláru.¹¹² Ve zkoumaných edicích tento jev nepozorujeme. U ukazovacích zájmen někdy nacházíme příponu *-t'* (např. *tent'* BiblOl, *ont'* BiblMlyn, *tentot'* BiblPad, *tentě* BiblPraž, *ten* BiblSev1, BiblMel 5,16); můžeme zde pozorovat rozšiřování zájmena i o další částicové koncovky (např. *tentot'*, *tentě*). K demonstrativům se dále řadí zájmeno *sám*, *sama*, *samo*: původní tvary zájmenné deklinace jako např. genitiv *samoho* jsou již ve staré češtině vzácné a jsou nahrazovány novotvory podle deklinace složené.¹¹³ V nejstarší *Bibli drážd'anské* nacházíme ještě dochovaný původní zájmenný tvar v akuzativu sg. (*samoho* BiblDrážď vs. *samého* BiblMlyn, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 8,1).

d) **zájmena tážací:** Pro tážací zájmeno *kto* nacházíme v edicích pouze jeden doklad, a to ve verši 8,1 (*kto* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž vs. *kdo* BiblSev1, BiblMel). Od Písňe písní v tiscích 16. století je zájmeno tištěno v dnešní podobě, tj. s konsonantem *d*. Dokladů zájmena *čso* nacházíme v Písni více. Důležitý je pro nás doklad z verše 7,1 (*čso* BiblDrážď vs. *co* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel), kde se v nejstarší *Bibli drážd'anské* objevuje jediný doklad původního tvaru *čso*. Šlosar zmiňuje, že splynutím obou

¹¹¹ Kyas, 1997, s. 169.

¹¹² Šlosar, 1986, s. 182.

¹¹³ Vážný, 1964, s. 136–138.

sykavek vzniklo z čso (původně archaický genitiv) dnešní *co*, přičemž tato podoba zájmena začala převažovat od 15. století.¹¹⁴ V *Bibli olomoucké* první redakce již v tomto verši nacházíme tvar *co* (*Czo* BiblOl 15vb).

e) **zájmena vztažná:** Podle Kyase jsou od třetí redakce zájmena *jenž* a *ješto* většinou nahrazována zájmenem *který(ž)*.¹¹⁵ Zájmeno *kterýž* se namísto *ješto* objevuje v 11 verších už ve třetí redakci (např. *ješto* BiblDrážď, BiblMlyn vs. *kterážto* BiblPad 6,9), ve 4 verších ve čtvrté redakci (např. *ješto* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad vs. *kteráž* BiblPraž 8,5). Vztažné zájmeno *jenž* se objevuje ještě ve třetí redakci, je nahrazeno až ve 4 případech ve čtvrté redakci (např. *jenž* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad vs. *kterýž* BiblPraž 2,16), v jednom případě u 1. vydání *Bible Severinovy*, zde se ovšem ve starších redakcích objevovaly rozdílné překlady (*an tluče* BiblOl, BiblMlyn vs. *tlukúcieho* BiblPad vs. *jenž tluče* BiblPraž vs. *kterýž tluče* BiblSev1, BiblMel).

f) **zájmena vymešovaci:** Podle Lamprechta bylo vymešovací zájmeno *veš*, *vša*, *vše* ve staré češtině v nominativu a akuzativu (tj. v přímých pádech) rozšiřováno o sufixy *-chen*, *-kerý*, *-cek* atd. Tyto sufixy přitom přejímaly pádové koncovky zájmena *ten* nebo koncovky adjektivní, v důsledku čehož zanikala deklinace vlastního zájmena, které zůstávalo většinou v ustrnulém tvaru (tj. byl odstraňován prvek introflexe).¹¹⁶ Doklady vymešovacího zájmena v nominativu a v akuzativu rozšířeného o sufix nacházíme např. ve verši 5,16 (nominativ sg. *vešken jest žádající* BiblOl, *vešken žádúci* BiblMlyn, BiblPad vs. *veškeren žádúci* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel) či ve verši 8,7 (akuzativ sg. *všecko sbožie* BiblOl vs. *vešken statek* BiblMlyn, BiblPad vs. *veškeren statek* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel).

Podle Koska byl ve spisovné češtině u zájmena *veš* zanecháván rozdíl mezi přímými pády rozšířenými sufixy *-cek/-chen* a nepřímými pády s původními formami (např. gen. *všeho*, *vší*, dat. *všemu*, *vší*). V dialektech se však mohou objevit i dlouhé formy zájmen s koncovkami zájmenné rodové tvrdé deklinace: např. v plurálu v západní části českých dialektů se objevují tvary gen. *všechněch*, dat. *všechněm* atd.¹¹⁷ Tento jev můžeme pozorovat u 1. vydání *Bible Melantrichovy*: jednou v anotaci na začátku Písňe (*k tomu i snadná cesta k dojití toho ukázána jest všechněm* BiblMel Qq5rb), podruhé v anotaci ke čtvrté kapitole (*k spatření ji všechněm ukazuje* BiblMel Qq6ra).

¹¹⁴ Šlosar, 1986, s. 181–182.

¹¹⁵ Kyas, 1997, s. 130.

¹¹⁶ Lamprecht, 1986, s. 185.

¹¹⁷ Kosek, 2014, s. 108.

6.3.5 Deklinace číslovek

Číslovky se skloňují podle jmenné, složené adjektivní i zájmené deklinace, rozhodli jsme se je však namísto zpracování v těchto jednotlivých kapitolách zachytit a vymežit jakožto samostatný slovní druh v této podkapitole.

a) **číslovky základní:** Zajímavá pro nás může být proběhlá monoftongizace *ie > í* u číslovky *jeden* ve verši 4,9 (*jedním očkem* BiblDrážď, *jedniem okem* BiblMlyn, BiblPraž, *v jednom oči* BiblPad, *jedním pohleděním* BiblSev1, BiblMel) v dokladu z první redakce, třebaže v redakci druhé se znovu objevuje diftong. O vlivu číslovky *dva* na výskyt duálu hovoříme v kapitolách o čísle (viz [Číslo](#) u deklinace jmenné – substantivní, [Číslo](#) u konjugace).

b) **číslovky řadové:** Řadové číslovky nacházíme u názvů kapitol, jelikož jsou však v některých biblích značeny číslicí, jejich znění zde nezkoumáme.

c) **číslovky druhové:** Ve verši 4,2 nacházíme jeden doklad na druhovou číslovku, a to ve všech textech (*po dvěm jehnece* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž vs. *po dvěm jehňat* BiblSev1, BiblMel). Usuzujeme, že se jedná o číslovku substantivizovanou, jelikož tvary *jehnece* a *jehňat* jsou genitivy, přičemž *dvěm* je lokál singuláru.¹¹⁸

Martin Stluka ve své diplomové práci tvrdí, že číslovka *dvé (obé)* se v staročeských vydáních *Života Krista pána* vyskytuje v různých sémantických funkcích: 1) dvojí rozdílná věc; 2) dvojí stejná věc; 3) na dvě části (činiti). V tomto dokladu lze substantivizovanou číslovku interpretovat ve významu druhém, tj. „dvojí stejná věc“.¹¹⁹ Podobný případ nacházíme ve verši 6,5, ale zde najdeme napříč redakcemi rozdílné překlady (*blížence jehencie jmajice* BiblDrážď vs. *po dvěm jehnece majice* BiblMlyn, BiblPad, *po dvěm jehňat majice* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel); v první redakci je význam „dvojí stejná věc“ vyjádřen duálem.

6.3.6 Konjugace

6.3.6.1 Číslo

Slovesné formy mohou vyjadřovat shodovou kategorii jmenného čísla. Do současné češtiny se dochoval čas jednotný a množný: duál v češtině zanikl v průběhu 15. století, nejdříve u adjektiv a sloves, jelikož jim u nich scházela přirozená pojmenovací báze.¹²⁰

Dochované tvary duálu u sloves najdeme u první, druhé redakce a třetí redakce, a to ve verši 4,11:

¹¹⁸ Gebauer, 1960, s. 504.

¹¹⁹ Stluka, 2000, s. 84.

¹²⁰ Kosek, 2014, s. 152.

*Plást strdi kapající **jsta** tvá retky* BiblDrážď
Plást strdi kapající rty tvá BiblMlyn
Plást kapající rtové tvoji BiblPad
Plást strdi tekúcí rtové tvoji BiblPraž
Plást strdi tekúcí rtové tvoji BiblSev1
Plást strdi tekúcí rtové tvoji BiblMel
Favus distillans labia tua Vulgáta,

ve verši 5,5:

*Ručě moji **kapášta*** BiblOl, BiblMlyn
*Ručě moji **kapale** sú* BiblPad
Ruce mé kapaly sú myrru BiblPraž
Ruce mé tekly jsú myrrú BiblSev1
Ruce mé tekly jsou myrrou BiblMel
manus meae stillaverunt myrrham Vulgáta;

a 2× ve verši 5,12, poprvé:

*Oči jeho jako dvě holubici (...), ješto **jsta** mlékem omytie* BiblOl
*Oči jeho jako dvě holubice (...), ješto **sta** mlékem omytie* BiblMlyn
Oči jeho jako holubice (...), kteréž jsú mlékem omyté BiblPad
Oči jeho jako holubice (...), kteréžto mlékem zmyty sú BiblPraž, BiblSev1
Oči jeho jako holubice (...), kteréžto mlíkem zmyty jsou BiblMel
Oculi ejus sicut columbae (...), quae lacte sunt lotae Vulgáta;

a podruhé:

*(holubici) **bydlíta*** BiblOl
*(holubice) **osazujeta** sě* BiblMlyn
*(holubice) **sedie*** BiblPad
*(holubice) **sedaji*** BiblPraž, BiblSev1, BiblMel
*(columbae) **resident*** Vulgáta.

Slovesný duál tak mizí od třetí redakce (kromě verše 5,5, kde je *l*-ové participium v duálu, ale pomocné sloveso *býti* v plurálu), zatímco u substantiv (až na několik výjimek) u redakce čtvrté, a někdy až u pozdějších tisků. Zároveň si opět můžeme všimnout vlivu číslovky *dvě*, např. u prvního dokladu *Bible mlynářčiny* z verše 5,12 – lexém *holubicě* je zde sice v plurálovém tvaru, avšak sloveso je stále ve tvaru duálovém.

6.3.6.2 Čas

V pramenech Písně písni se běžně setkáváme s přítomnými tvary, se složeným préteritem k vyjádření času minulého a s analytickým futurem pro vyjádření času budoucího. Pro vyjádření minulého času se ve starších biblích objevují i tvary aoristu asigmatického, sigmatického a imperfekta. Jejich výskyt je však natolik ojedinělý, že jej lze popsat jako příznakový. Participium *nt*-ové je užíváno k vyjádření souběžného děje, a to i v pozdějších biblích (např. *jmajíce po dvěm jehnac* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, *majíce po dvěm jehnat* BiblSev1, BiblMel 4,2); dokladů *s*-ového participia, jež slouží k vyjádření předčasnosti jednoho děje před druhým, oproti tomu nacházíme velmi málo. Doklad antepreterita (verš 5,6, viz [Jednotlivé slovesné tvary](#)) nacházíme v Písni pouze jeden, vyskytuje se ale i v 1. vydání *Bible Melantrichovy*.

6.3.6.3 Vid

Slovesa ve zkoumaných biblích odpovídajícím způsobem vyjadřují protiklady dokonavosti a nedokonavosti.

6.3.6.4 Jednotlivé slovesné tvary

a) Tvary jednoduché

1) **Prézens – indikativ**: U indikativu přítomného v první osobě singuláru můžeme pozorovat dvě tendence: 1) vliv přehlásky *'u > i*, 2) přejímání původně atematické koncovky *-m* u sloves III., IV. a V. infinitivní třídy. Přehlásku *'u > i* můžeme v tvaru první osoby singuláru přítomného považovat za zcela provedenou; absolutní porovnání je pro nás však obtížné, jelikož redakce mnohdy volí rozdílné překlady (např. *načeši* BiblDrážď, BiblMlyn vs. *polapím* BiblPad, *natrhám* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). Přejímání původní atematické koncovky pozorujeme už od druhé redakce, a to např. ve verši 2,7 (*Zaklínají* BiblOl vs. *Zaklínám* BiblMlyn, BiblPad, *Zavazují* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel); i zde je však situace problematizována tím, že se ve čtvrté redakci a pozdějších tiscích mnohdy objevuje nový překlad.

Ve verši 6,10 (*ktve* BiblDrážď, *ktivú* BiblMlyn, BiblPad vs. *zakvetly* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel) se objevují přítomné tvary třetí osoby singuláru a plurálu slovesa *kvísti*, u nichž proběhla metateze (*kvte > ktve*).

U první osoby plurálu si můžeme všimnout, že první a druhá redakce velmi často volí koncovku *-my*: v první redakci ji najdeme u 6 sloves, v druhé redakci u 8 sloves (např.

obveselímy se i utěšímy se tobě BiblDrážď, *obveselímy se i utěšímy se v tobě* BiblMlyn vs. *radovati se budem a veseliti v tobě* BiblPad, *veseliti se budem a radovati v tobě* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 1,3). Ve většině případů, kde se ve starších překladech objevuje koncovka *-my*, je v novějších překladech zvolen alternativní překlad, např. v ukázce ve verši 1,3 se od třetí redakce objevuje tvar analytického futura; zde má sloveso býti již koncovku *-m*, ne *-my*. Dále nacházíme jedno sloveso v první osobě plurálu s touto koncovkou v redakci čtvrté, zde se však jedná o tvar imperativu (*vyjďem na pole* BiblDrážď, *vyjdem na pole* BiblMlyn, *vyjďeme na pole* BiblPad, *vyjďemy na pole* BiblPraž, *vejďeme na pole* BiblSev1, *vyjďeme na pole* BiblMel 7,11).

Ve třetí a částečně ve čtvrté redakci se vyskytují ojedinělé případy, kdy se sloveso v přítomném indikativu třetí osoby plurálu, jehož kmen končí na *-l* a je čtvrté přítomní a infinitivní třídy, vyznačuje koncovkou *-é* vlivem ztráty jotace (*ie > é*), v tiscích 16. století dochází ke změně *é > í*. Tyto tvary se vyskytují ve verši 2,17 (*neuchýlé* BiblPad, *nenachýlé* BiblPraž vs. *nenachýlí* BiblSev1) a ve verši 4,6 (*neschýlé* BiblPad vs. *sklonie* BiblPraž).

Napříč překlady můžeme často pozorovat kolísání mezi překladem imperativu a indikativu, na což se zaměříme blíže v následující části.

2) **Imperativ:** V Písni písni nacházíme poměrně velké množství sloves v imperativu, což lze vysvětlit dialogickou strukturou textu. Poměrně časté je zároveň kolísání imperativu a indikativu napříč překlady, což můžeme pozorovat např. ve verši 7,12 (*vstanem* BiblDrážď, BiblMlyn vs. *vstaňme* BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). V latině se zde nachází slovesný tvar *surgamus* (v tomto případě konjunktiv, který má funkci imperativu).

Dále můžeme u imperativu pozorovat zánik flexivního sufixu *-i*, jež lze dát do souvislosti s podobnými změnami z jiných staročeských slovesných forem (např. infinitivu *dělati > dělat*).¹²¹ V překladech Písne se tak děje např. v dokladu z verše 1,1 (*Polibi* BiblDrážď vs. *Polib* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž vs. *At' mne políbí* BiblSev1, BiblMel). Imperativ s flexivním sufixem *-i* přitom nacházíme i v *Bibli olomoucké*, poprvé tedy ke změně dochází u druhé redakce.

V imperativu variuje distribuce dokonavých sloves *osúti* a *osypati* ve verši 2,5 (*ospěte mě* BiblOl vs. *osypte mě* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, *osypte mne* BiblSev1, BiblMel); sloveso *osúti* se objevuje pouze v první redakci, *osypati* ve všech následujících překladech.

3) **Aorist asigmatický:** Aorist asigmatický je vývojově starší než aorist sigmatický a pravděpodobně již ve 14. století představoval prostředek archaický.¹²² Ve zkoumaných edicích

¹²¹ Kosek, 2014, s. 226.

¹²² Kosek, 2014, s. 232.

nacházíme doklady aoristu asigmatického primárně v *Bibli drážďanské* první redakce, a to ve verši 3,3 (*Nalezu mě hlásní BiblDrážď, BiblOl*) a 3,4 (srov. *když od nich otjid, nalez BiblDrážď* vs. *když od nich otjidech, nalezech BiblOl*). Třebaže v *Bibli olomoucké* v druhém dokladu pozorujeme již aorist sigmatický, nacházíme i v tomto rukopisu další doklad aoristu asigmatického, a to opět u slovesa *nalézt* ve třetí osobě plurálu ve verši 5,7 (*nalezu BiblOl* vs. *nalezli sú BiblMlyn, BiblPad, nalezli BiblPraž, BiblSev1, BiblMel*).

4) **Aorist sigmatický:** Aorist sigmatický významně ustupuje z písemných památek během 15. století.¹²³ V edicích Písne nacházíme celkem 6 případů, kde můžeme pozorovat výskyt a ústup aoristu sigmatického. Doklady z verše 5,7 ilustrují postupné nahrazování jednoduchých časů minulých složeným préteritem:

bichu mě i ranichu mě i vžechu mój plášť BiblOl

bichu mě i ranichu mě a vzeli sú plášť mój BiblMlyn

bili sú mě i ranili sú mě, vzeli sú mi plášť mój BiblPad

zbili mě a ranili, vzali plášť muoj BiblPraž

zbili mne a ranili, vzali plášť muoj BiblSev1

zbili mne a ranili a vzali plášť muoj BiblMel

percusserunt me, et vulneraverunt me. Tulerunt pallium meum mihi Vulgáta.

V první redakci se objevují 3 tvary aoristu sigmatického, v druhé redakci pouze 2 a 1 tvar složeného préterita, od třetí redakce zde nacházíme již jen tvary složeného préterita.

Kosek hovoří o souvislosti mezi aoristem a dokonavým videm: aorist se původně vytvářel od sloves dokonavých i nedokonavých a vyjadřoval minulý ukončený děj, nebo sloužil k postupnému rozvíjení vyprávění. Již v období staročeském se tvořil převážně od sloves dokonavého vidu a tato souvislost je podle Koska obzvláště zesilována v mladších památkách, tj. ve fázi zániku aoristu.¹²⁴ Z tří výše zmíněných sloves je pouze sloveso *bíti* nedokonavé: tvar aoristu je zde přítom používán v první i druhé redakci, zatímco u dokonavého slovesa *vzieti* mizí už u redakce druhé.

Další 2 doklady aoristu sigmatického jsou u sloves dokonavých: aorist zde mizí ve druhé redakci. Nacházejí se ve verši 3,4 (1. *lapich BiblDrážď* vs. *lapila sem BiblMlyn, držala sem BiblPad, chopila sem se BiblPraž, BiblSev1, BiblMel*; 2. *nepustich BiblDrážď* vs. *nepustím BiblMlyn, pustím BiblPad, se spustím BiblPraž, BiblSev1, BiblMel*). V posledním dokladu mizí aorist až u redakce čtvrté, a to opět ve verši 3,4 (*otjid BiblDrážď* vs. *přejidech BiblMlyn, BiblPad* vs. *pominula sem BiblPraž, BiblSev1, BiblMel*).

¹²³ Kosek, 2014, s. 238.

¹²⁴ Kosek, 2014, s. 239.

Obecně lze tedy potvrdit, že formy aoristu sigmatického se ve všech překladech Písne vyskytují pouze v minimálním množství: v první redakci se objevuje 5 dokladů aoristu sigmatického (*lapich* 3,4, *nepustich* 3,4, *bichu* 5,7, *ranichu* 5,7, *vžechu* 5,7) a 4 doklady aoristu asigmatického (*nalezu*¹²⁵ 3,3, *otjid* 3,4, *nalez* 3,4, *nalezu* 5,7); v druhé redakci 3 doklady aoristu sigmatického (*přejidech* 3,4, *bichu* 5,7, *ranichu* 5,7); ve třetí redakci 1 doklad aoristu sigmatického (*přejidech* 3,4). Ustupují tvarům složeného préterita a ve čtvrté redakci již mizí zcela.

5) **Imperfektum:** Imperfektum stejně jako aorist hojně ustupuje z písemných památek 15. století. Používalo se jako vyprávěcí čas k vyjadřování dějů/stavů, u nichž se pozornost soustřeďovala na jejich průběh. Dále bylo staročeské imperfektum používáno jako minulý čas děje/stavu průvodního k jinému minulému ději/stavu. Ve výjimečných případech se odvozovalo od dokonavých sloves, čímž se vyjadřovaly specifické gramatické významy, např. opakovanost děje či jeho nereálnost. Podobně jako aorist bylo však imperfektum spjata s videm a většinou se tvořilo od sloves nedokonavých.¹²⁶

O imperfektu jakožto o jednoduchém minulém času a o jeho ústupu zde můžeme hovořit ve 4 případech, u 2 z nich se jedná o imperfektum slovesa *býti*, poté u slovesa *kapati* ve verši 5,5 (*kapášta* BiblOl, BiblMlyn vs. *kapale sú* BiblPad, *kapaly sú* BiblPraž, *tekly jsú* BiblSev1, BiblMel) a u slovesa *střieci* (později *střežiti*¹²⁷) ve verši 5,7 (*střežiechu* BiblOl, BiblMlyn, *obcházějí* BiblPad, *obcházeli* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). První z dokladů slovesa *býti* se objevuje ve verši 1,11:

bieše král v svém pokoji BiblOl, BiblMlyn

jest byl král v jédle svém BiblPad

bieše král v pokoji svém BiblPraž

byl král v pokoji svém BiblSev1

byl král na stolici své BiblMel

Dum esset rex in accubitu suo Vulgáta,

druhý ve verši 5,5:

prstové moji biechu plno myrry BiblOl

prstové moji plni biechu myrry BiblMlyn

prstové moji plni myrry BiblPad, BiblPraž

prstové moji plní myrry BiblSev1, BiblMel

¹²⁵ Tvar aoristu asigmatického ve 3. osobě plurálu u slovesa *naléztí* přepisujeme jako *nalezu*. Mohli bychom zde připustit i tvar *nalezú*; podle Dostála je zde však náležité krátké *-u*, protože v aoristu neodpadla koncovka jako v přítomnosti, třebaže i on připouští, že sem proniká délka. (Dostál, 1967, s. 53)

¹²⁶ Kosek, 2014, s. 243.

¹²⁷ ESSČ s.v. střežiti

et digiti mei pleni myrrha Vulgáta.

V první a v druhé redakci se tak objevují 4 imperfekta (*bieše* 1,11, *kapášta* 5,5, *biechu* 5,5, *střěziechu* 5,7); zajímavé pro nás je, že ve třetí redakci se již neobjevuje imperfektum ve funkci jednoduchého minulého času žádné, avšak redakce čtvrtá se ve verši 1,11 k použití imperfekta v této funkci vrací.

6) **Infinitiv:** Tvary infinitivu v edicích Písne nacházíme výhradně (kromě sloves I. třídy typu *péci*, tj. s nulovou infinitivní příponou a kořenem zakončeným na veláru) s koncovkou *-ti*.

7) **Supinum:** Ve zkoumaných textech nenacházíme žádný tvar supina.

8) **Původní participium *nt-ové* (přechodník přítomný):** Nejvíce dokladů *nt-ového* participia nacházíme v první redakci, a to celkem 15. Ve druhé redakci se objevuje dokladů 14 (participium mizí ve verších 2,10 a 8,1, nově se objevuje ve verši 8,5 místo *s-ového* participia), ve třetí redakci 11 (mizí ve verších 5,2 a 5,5 a 8,5), ve čtvrté redakci 10 (mizí ve verši 8,5), v 1. vydání *Bible Severinovy* 9 (mizí ve verších 1,3 a 6,9, nově se objevuje ve verši 3,6), v 1. vydání *Bible Melantrichovy* 11 (znovu se objevuje ve verších, kde zmizelo v *Bibli Severinově*). Participia, která byla přeložena jiným způsobem v 1. vydání *Bible Severinovy*, se znovu objevují již ve 2. vydání a takto je dále přejímá *Bible Melantrichova*. Novější vydání *Bible Melantrichovy* postupně odstraňují další participia, a to ve verši 3,6 (srov. *všelijakého prachu apatekářského složeného, vydáváje dýmy* BiblMel, BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4 vs. *všelijakého prachu apatekářského složeného* BiblMel5, BiblVel) a ve verši 6,9 (srov. *kteráž jde jako denice vycházejíc* BiblMel vs. *vycházející* BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel).

Zajímavý pro nás může být doklad z verše 1,3 (*pomniece* BiblDrážď, *pamatujice* BiblMlyn, *pamětlivi jsúc* BiblPad, *pomniec* BiblPraž, *pamatujíc* BiblMel vs. *pamatujž* BiblSev1). Nejenže zde můžeme pozorovat různorodá řešení překladu, můžeme se zároveň zamyslet, proč překladatel 1. vydání *Bible Severinovy* zvolil překlad imperativem. V latině se zde nachází slovesný tvar *memores*, tj. druhá osoba singuláru přítomného subjunktivu, který je ovšem homonymní s adjektivem *memor* (nom. pl. m./f.). V *Bibli Severinově* se tak jedná o jediný překlad, který se v osobě a čísle shoduje s variantou subjunktivu, od ostatních překladů se výrazně liší svou formou. Zároveň je zajímavý i překlad třetí redakce, která zde vytváří opisný tvar složený z *nt-ového* participia a ze zpřídavnělého *s-ového* participia. Obtížná k interpretaci pro nás mohou být participia z veršů 2,8:

ten přijde skáčě po horách, přěskakuje pahorky BiblOl

ten přijde skáče po horách a přěskakuje pahorky BiblMlyn

tento jest přišel **skáčč** po horách, **přeskakuje** pahorky BiblPad
tento běře se, **skáče** po horách, **přeskakuje** pahrbky BiblPraž
tento jde, **skáče** po horách, **přeskakuje** pahrbky BiblSev1
skáče po horách, **přeskakuje** pahrbky BiblMel
iste venit, saliens in montibus, transiliens colles Vulgáta;

a 2,9:

hlédaje skrzě okence, **patřě** skrzě mříže BiblOl
hlédaje skrze okencě, **prohlédaje** skrze mříže BiblMlyn
hledě skrzě okna, **prohlédaje** skrzě mříže BiblPad
hledě skrze okna, **vyhlédaje** skrze mříže BiblPraž
hledě skrze okno, **vyhlédaje** skrze mříže BiblSev1
hledě skrze okna, **vyhlédaje** skrze mříže BiblMel
respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos Vulgáta.

Vzhledem k tvarům některých z těchto participií může být obtížné rozhodnout, zda se opravdu jedná o participium, či o přítomný tvar třetí osoby singuláru. V latině se však jak ve verši 2,8 (*saliens in montibus, transiliens colles*), tak ve verši 2,9 (*respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos*) objevují tvary participií, tudíž je takto interpretujeme i my.

V první a druhé redakci se stále objevují tvary *nt*-ového participia v ženském rodu s koncovkou *-ci* (např. *jsúci plna rozkoši* BiblDrážď, BiblMlyn vs. *rozkošmi se rozmáhajíc* BiblPad 8,5). Od třetí redakce se šíří podoba na *-c*, jak můžeme pozorovat i ve zde uvedeném příkladu.

Některé participiální základy byly východiskem pro tvoření deverbálních adjektiv (tzv. zpřídavnělých přechodníků), což můžeme pozorovat i ve zkoumaných edicích (např. verš 6,9 ve vydáních *Bible Melantrichovy*, viz výše). V pozdějších vydáních *Bible Melantrichovy* si můžeme zároveň všimnout snahy o kongruentnost rodu a čísla přechodníku s jeho referentem, např. ve verši 1,3 (*veseliti se budem a radovati v tobě, pamatujíc na prsi tvé nad víno* BiblMel vs. *pamatujíce* BiblMel4, BiblMel5, BiblVel).

9) **Původní participium *l*-ové:** Původní *l*-ové participium bylo využíváno při vytváření opisného tvaru slovesa. V Písni můžeme uvažovat o jednom dokladu původního participia *l*-ového mimo součást opisného slovesného tvaru, a to ve verši 3,8 (*k válkám umělí* BiblDrážď, *k válkám přeumělí* BiblMlyn, *k bojiem přeumělí* BiblPad vs. *k bojóm najučenější* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). Vzhledem k významu se ale jedná spíše o adjektivum.

10) **Původní participium *n-ové* a *t-ové*:** Podobně jako původní *l-ové* participium jsou i *n-ová* a *t-ová* participia užívána prakticky výhradně při tvoření opisných tvarů sloves. Zabýváme se jimi tedy v této části kapitoly.

11) **Původní participium *s-ové* (přechodník minulý):** Dokladů původního *s-ového* participia v edicích nacházíme podstatně méně než dokladů původního *nt-ového* participia. V první redakci se objevují 2 doklady (verše 5,6 a 8,5), v druhé redakci také 2 doklady (2× ve verši 5,6), v třetí redakci 1 doklad (verš 8,5), v pozdějších překladech již *s-ové* participium zcela mizí (kromě dokladu z anotace k sedmé kapitole v 1. vydání *Bible Melantrichovy*, který však do finálního počtu nezahrnujeme).

Zajímavý pro nás může být doklad z verše 8,5 (*zpolehši* BiblDrážď, BiblPad vs. *zpoležeci* BiblMlyn vs. *vzpoléhající* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel), kde ve druhé redakci najdeme tvar *nt-nového* participia ze stejného slovesného základu jako v redakci první a třetí.

b) *Tvary opisné*

1) **Préteritum (perfektum):** Kyas poznamenává, že jedním ze znaků tzv. „biblického stylu“ je zachovávání jednoduchých minulých časů, které již na počátku 15. století ustupovaly jako archaismy, po celé 15. století.¹²⁸ U Písňe písni však nacházíme absolutní minimum aoristů a imperfekt, a to i v nejstarší *Bibli drážďanské*. Nejčastěji minulý čas vyjadřuje právě složené préteritum, což je zřejmě dáno tím, že v Písni písni jsou velmi časté přímé řeči.

U třetí osoby singuláru a plurálu můžeme pozorovat ústup pomocného slovesa *býti*. Ve verši 6,11 (*zamútila mě* BiblDrážď, *zamútila mě jest* BiblMlyn, *zarmútila mě jest* BiblPad, *zarmútila mě* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel) chybí pomocné sloveso už v první redakci (třebaže poté se vrací); je možné, že výskyt pomocného slovesa ovlivňuje i okolí préterita, přičemž v tomto verši se mezi pomocným slovesem a *l-ovým* participiem objevuje osobní zájmeno. Podobný doklad se objevuje např. ve verši 3,9 (*pokoj sobě učinil* BiblDrážď, *pokojík učinil sobě* BiblMlyn, *večeřadlo učinil sobě* BiblPad, *pokojíček udělal sobě* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel), kde se opět objevuje osobní zájmeno, či ve verši 5,6 (*rozeškřvěla sě* BiblOl, *rozeškřvěla sě jest* BiblMlyn, *rozpustila sě jest* BiblPad, *rozplynula se* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel), kde je již otázkou, zda lze absenci pomocného zájmena přisuzovat kontextu.

Ve 2 ojedinělých případech můžeme pozorovat ústup pomocného slovesa ve druhé redakci (např. *vedl mě jest* BiblDrážď, BiblPad, *vedl jest mě* BiblPraž, *vedl jest mne* BiblSev1 vs. *vedl mě* BiblMlyn, *vedl mne* BiblMel 1,3), ve třetí redakci se vrací, také se zde opět objevuje osobní zájmeno. Ve 13 případech mizí pomocné sloveso ve čtvrté redakci (např.

¹²⁸ Kyas, 1997, s. 68.

jest udělal BiblDrážď, BiblMlyn, *učinil jest* BiblPad vs. *zdělal* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 3,10). U 1. vydání *Bible Melantrichovy* pomocné sloveso *býti* poté mizí, až na výjimky ve verších 1,2 (*milují tě* BiblDrážď, *milovaly sú tě* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, *milovaly sú tebe* BiblSev1, BiblMel), 5,5 (*kapášta* BiblOl, BiblMlyn, *kapale sú* BiblPad, *kapaly sú* BiblPraž, *tekly jsú* BiblSev1, BiblMel) a 5,17 (1. *jest otšel* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel; 2. *sě jest otchýlil* BiblDrážď, BiblMlyn, *sě jest uchýlil* BiblPad, BiblSev1, BiblMel).

2) **Antepreteritum:** Jediný doklad antepreterita nacházíme ve verši 5,6:

nalit' on otchýlil sě i šel pryč BiblOl

nalit' on odchýliv sě i šel pryč BiblMlyn

ale on sě bieše uchýlil a zašel BiblPad

ale on uchýlil se bieše a pomínul BiblPraž

ale on uchýlil se byl a pomínul BiblSev1, BiblMel

at ille declinaverat, atque transierat Vulgáta.

Antepreteritum se zde vyskytuje od třetí redakce, a to vždy s jinou formou pomocného slovesa *býti* v minulém čase: ve třetí a čtvrté redakci je pomocné sloveso v podobě imperfekta, v 1. vydání *Bible Severinovy* a *Bible Melantrichovy* v podobě *l*-ového participia. Vyskytuje se tedy i v tiscích 16. století, od 2. vydání *Bible Melantrichovy* z Písně mizí a ze slovesného tvaru se stává složené preteritum.

3) **Futurum:** Ve všech překladech nacházíme futurum vyjádřené analytickou slovesnou formou, např. ve verši 1,12 (*přebývati bude* BiblOl, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). Zajímavý pro nás může být případ ve verši 1,3 (*obveselímy sě i utěšímy sě* BiblDrážď, BiblMlyn vs. *radovati sě budem a veseliti* BiblPad, *veseliti se budem a radovati* BiblSev1, BiblMel), kde je v první a druhé redakci význam budoucího času vyjádřen dokonavým slovesem ve tvaru přítomného času, zatímco od třetí redakce analytickou konstrukcí.

V nejstarší redakci nacházíme tvary, které je možné interpretovat jako syntetická futura. Mezi prostředky sloužící k vyjadřování budoucího času nedokonavých sloves patří ve staré češtině prefixy *po-* a *vz-*; zatímco prefix *po-* se ve funkci futura u některých sloves pohybu či u sloves s příbuzným významem dochoval do současné češtiny, prefix *vz-* ve futurálním významu zanikl již ve 14. století.¹²⁹ Prefix *vz-* ve futurální funkci se pravděpodobně objevuje ve verši 3,2 v první redakci (*vztočím* BiblDrážď vs. *obejdu* BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). Prefix *po-* vyjadřující futurum se zřejmě vyskytuje ve verši 5,17 v první a v druhé

¹²⁹ Kosek, 2017, [online], poslední přístup 1. 3. 2021.

redakci, a to u slovesa *hledati* (*ať jeho pohledámy s tobú* BiblOl, *ať ho pohledámy s tebú* BiblMlyn vs. *A budem jeho hledati s tebú* BiblPad, *A hledati ho budem s tebú* BiblPraž, *A hledati jeho budeme s tebú* BiblSev1, BiblMel). Další možnou interpretací je, že se jedná o slovo tvorný prefix, a daný slovesný tvar bychom tak interpretovali jako přezens první osoby plurálu slovesa *pohledati*. Vzhledem k překladům pozdějších redakcí se však přikláníme k variantě, že se jedná o prefix tvarotvorný.

4) **Kondicionál:** Kondicionál složený z původních aoristových tvarů slovesa *býti* a *l-*ového participia můžeme doložit ve všech zkoumaných biblích (např. *abych uzřěla jablka* BiblDrážď, *abych ohlédala jablka* BiblMlyn, *abych ohlédala jablka* BiblPad, *abych viděla jablka* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 6,10).

K překladu latinského subjunktivu je v překladech staročeských biblí užíváno různých forem; lze si však všimnout, že třetí redakce se u těchto konstrukcí snaží o překlad co nejvíce doslovný, což můžeme pozorovat např. ve verši 8,4:

pokudž sama nechce BiblDrážď

donidž sama chce BiblMlyn

donidž by ona sama chtěla BiblPad

dokavadž sama nebude chtieti BiblPraž, BiblSev1, BiblMel

donec ipsa velit Vulgáta.

5) **Opisy pasiva:** Participiální konstrukce se sponovým slovesem *býti* a formou minulého pasivního participia nacházíme ve zkoumaných textech už u nejstarší redakce (např. *budeš korunována* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel).

6.3.7 Shrnutí

Zatímco v kapitole o hláskosloví jsme si mohli všimnout, že vývojové tendence zkoumaných jevů jsou spíše ovlivňovány dobou vzniku pramenů než redakcemi biblického překladu, v této kapitole pozorujeme opak: změny nacházíme primárně mezi redakcemi, nikoli mezi jednotlivými prameny. Tento fakt můžeme doložit i tím, že doklady z *Bible drážďanské* a z *Bible olomoucké*, které sloužily pro přípravu edice Písně písni z první redakce, se zde téměř ve všech problematických místech (kromě užití jednoduchých časů minulých, které je však i tak v obou rukopisech pouze marginální) shodují (např. tvary imperativu), třebaže je dělí poměrně velký časový úsek. Zároveň můžeme říct, že první a druhá redakce jsou si v řešení různých morfologických otázek bližší a ke změně došlo mnohdy až v redakci třetí (např. Konjugace, [Číslo](#)) nebo čtvrté (např. Deklinace jmenná – substantivní, [Číslo](#)). Čtvrtá redakce

se v některých případech vrací k řešení starších překladů, které třetí redakce obměnila (např. tvary imperfekta). U pozdějších tisků můžeme největší změny pozorovat od 2. vydání *Bible Melantrichovy* (např. zájmena přivlastňovací).

Můžeme si i všimnout jistých charakteristik tzv. biblického slohu: duál je u substantiv zachovávan v některých případech až do nejmladších tisků, třebaže u substantiv jeho výskyt, jak jsme zjistili, velmi ovlivňuje výskyt číslovky *dva*. Otázkou je, proč v textu Písni písni nacházíme minimální počet jednoduchých minulých časů, které mají být podle Kyase pro biblický styl 15. století typické (resp. aorist k překladu latinských perfekt a imperfektum k překladu latinských imperfekt). Aoristy se objevují naposledy v Písni třetí redakce. Jedno imperfektum se stále objevuje v redakci čtvrté, přičemž bylo do *Bible pražské* navraceno poté, co bylo odstraněno v zástupci třetí redakce *Bibli padeřovské*. Jednoduché minulé časy jsou tedy zachovány i v pozdějších pramenech, jejich počet je však naprosto marginální oproti výskytu složeného préterita. Vysvětlení můžeme hledat v charakteristice Písni písni jako textu. Kreisingerová zkoumá překlad latinských perfekt v *Klementinském Novém zákoně* a zjišťuje, že překladatel překládá latinská perfekta složeným préteritem primárně v přímé řeči, aoristem jsou přeložena v řeči vypravěče.¹³⁰ Nízký výskyt jednoduchých minulých časů ve staročeské Písni písni by tak bylo možné vysvětlit strukturou textu, který je koncipován jako dialog dvou milenců.

¹³⁰ Kreisingerová, 2020, s. 38.

6.4 Lexikum

V rámci lexikální analýzy se zaměřujeme jak na autosémantika (konkrétně na **substantiva**, **adjektiva** a **slovesa**), tak na synsémantika. Lexikální analýza u substantiv byla provedena podle sémantických okruhů vyčleněných pro Píseň písní. Na změny slovnědruhovité mezi redakcemi se zaměřujeme v kapitole o syntaxi, na změny slovo tvorné se částečně zaměřujeme v této kapitole (primárně u sloves), částečně v kapitole o morfologii.

Pokud není zmíněno jinak, novočeské překlady latinských výrazů jsou převzaty z Hejčlova vydání¹³¹. Pokud je Hejčlův překlad v závorce uveden menším písmem, nemá obdobu v latině.

6.4.1 Substantiva

6.4.1.1 Obydlí, město, stavební prvky

Překlady lexémů z této oblasti se v rámci jedné redakce povětšinou udržují (výjimkou může být např. *jédlo* BiblPad vs. *pokoj* BiblCist ve verši 1,11), ale ani mezi redakcemi se příliš nemění.

Za zajímavé můžeme považovat časté užití lexémů *pokoj*, *pokojík* či *pokojíček* k překladu latinských slov různých významů. Jedná se o lexémy *cellarium*, *accubitus*, *cubiculum*, *cella* a *ferculum* v těchto předložkových spojeních:

1. (*in cellaria* (,do komnat‘) ve verši 1,3, kde je jedinou výjimkou překlad třetí redakce **do pivnic**;
2. (*in accubitu* (,u stola‘) ve verši 1,11, kde ojediněle v *Bibli padeřovské* najdeme překlad **v jédle** (lexém považujeme na základě variantního znění za obecné místní jméno s příponou *-dlo*¹³²) a od 2. vydání Bible Severinovy je užíván překlad **na stolici**;
3. (*in cubiculum* (,do pokoje‘) ve verši 3,4, který je v první redakci přeložen jako **u pokoj**, od druhé redakce překládán jako **do pokojíka**;
4. (*in cellam* (,do sklepa‘), který je ve všech redakcích přeložen jako **do pokoje vinného**;
5. *ferculum* (,přenosný trůn‘) ve verši 3,9, který je pouze ve třetí redakci přeložen výjimečně jako **večeřadlo**, v první redakci jako **pokoj**, v druhé jako **pokojík**, od čtvrté dále jako **pokojíček**.

¹³¹ Hejčl, 1921, s. 565–600.

¹³² Nejedlý a kol., 2019, s. 351.

Obzvlášť zajímavý příklad užití lexémů **pokoj** (a **pokojík**) je ve verši 8,2:

*Chytím tě i uvedu v duom mé mateře, u **pokoj** rodlicě mé. Tu mě budeš učiti a dám tobě pitie z vína udělané a mest z mých zrnнатých jablek* BiblDrážď

*Chytím tě i uvedu tě v dóm matky mé a v **pokojík** roditedlnice mé. Tu mě budeš učiti a dám tobě nápoj z vína udělaného a mest z mých zrnнатých jablek* BiblMlyn

*Chytím tě a povedu tě do domu mateře mé a do **pokojíka** roditelnicě mé. Tu mě budeš učiti a dám tobě nápoj z vína skládaného a mest zrnнатých jablek mých* BiblPad

*Chopím se tebe a povedu tě do domu matky mé a do **pokojíka** rodičky mé. Tu mě budeš učiti a dám tobě nápoj z vína udělaného a mest z jablek zrnнатých mých* BiblPraž

*Chopím se tebe a povedu tebe do domu matky mé a do **pokojíka** rodičky mé. Tu mne budeš učiti a dám tobě nápoj z vína udělaného a mest z jablek zrnнатých mých* BiblSev1

*Chopím se tebe a povedu tebe do domu matky mé a do **pokojíka** rodičky mé. Tu mne budeš učiti a dám tobě nápoj z vína strojeného a mest z jablek zrnнатých mých* BiblMel

Apprehendam te, et ducam in domum matris meae: ibi me docebis, et dabo tibi poculum ex vino condito, et mustum malorum granatorum meoru Vulgáta,

který nemá paralelu v latině. Zřejmě vznikl připodobněním znění verše 8,2 k verši 3,4:

*Pak malečko, když ot nich otjid, nalez, jehož miluje dušě má. Lapich jeho a nepustich, dokud jsem jeho neuvedla v duom mateře své, u **pokoj** rodlicě mé* BiblDrážď

*Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea: tenui eum, nec dimittam, donec introducám illum in domum matris meae, et in **cubiculum** genetricis meae* Vulgáta.

Lexém *tabernaculum* (,stan‘) je ve verši 1,4 (*tabernacula*; ,stany‘) překládán jako **stani/stanové** (první a druhá redakce), od třetí redakce jako **stánkové**; ve verši 1,7 (*juxta tabernacula*; ,u stanů‘) je v první, druhé a třetí redakci překládán jako (**podlé**) **stavadl**, v čtvrté redakci a v Severinových biblích (**podlé**) **stánkóv**, v Melantrichových biblích (**podlé**) **stanuov**.

Lexém *lavacrum* (,plavidlo‘), konkrétně tvar v ablativu singuláru (*de lavacro*), je ve verši 4,2 v první redakci překládán jako z **napajadl**, v druhé a třetí redakci jako z **umyvadla**; od čtvrté redakce jako z **kupadla**. Ve verši 6,5 v první redakci je přeložen jako z **napajadl**, v druhé redakci jako z **kupadla**; ve třetí redakci jako z **umyvadla**; od čtvrté redakce je dále jednotně překládán jako z **kupadla**. *Umyvadlo* a *kupadlo* lze považovat za vhodnější překlady k latinskému *lavacrum*. *Napajadlo* je ve *Staročeském slovníku* popsáno jako „místo s vodou k napájení dobytka“¹³³, přičemž tento význam latinskému ekvivalentu neodpovídá.

Lexém *lectulus* (,lůžko‘) je v první redakci překládán jako **postélka** (ve verši 3,7 jako **postel**), v druhé redakci ve všech případech jako **postélka**, v následujících redakcích jako **ložce**

¹³³ StčS s.v. napajadlo

(ojediněle nacházíme i ve třetí redakci u verše 3,7 překlad *postélka*). Tento latinský lexém je deminutivum, což je reflektováno v první (kromě jednoho případu) a v druhé redakci, částečně i ve třetí.

Lexém *propugnaculum* („bašta“) je už v první redakci překládán lexémem *erkěř* (4,4), pocházejícím ze středohornoněmeckého *ärker*¹³⁴; zároveň zde stále nacházíme i alternativní překlad slovem *výkušě* (8,9), který se objevuje i v *Bibli litoměřické*. Lexém *výkušě* pochází ze středohornoněmeckého *wīc-hūs* („bojový domek na hradbách, na válečném slonu apod.“). Od střední doby se rozšiřuje podoba lexému *vikěř*, poté *vikýř* podle *arkýř*, s nímž se sblíží i z hlediska významu.¹³⁵ V druhé redakci se objevuje překlad *alkěř* (4,4), který od třetí redakce dominuje a jenž má stejný původ jako *erkěř*. 2. vydání *Bible Melantrichovy* volí nové překlady užitím slov *vikýř* (4,4), které bylo převzato ze středohornoněmčiny, a *bašta* (8,9), převzatého zřejmě z německého *Bastei*, které vzniklo z italského *bastia*.¹³⁶ Podobně je latinské *per vicus* („po náměstích“) z verše 3,2 v první a druhé redakci přeloženo jako *po třiedách*, od třetí redakce je překládáno jako *po rynciech*, pocházejícího ze středohornoněmeckého *rinc*.¹³⁷

6.4.1.2 Části těla

Diverzním prvkem u překladů lexémů týkajících se částí těla se ukázalo být užití lexému *jahódka* v plurálu u překladu latinského *genae* („líce“). Zatímco v první a druhé redakci jej nacházíme užitý vždy (např. *jahódky tvú lící* BiblOl vs. *jahódky lící tvú* BiblMlyn 1,9), od čtvrté redakce je od užití tohoto lexému v některých případech upouštěno (např. *jahódky lící tvú* BiblPad vs. *líce tvé* BiblPraž 4,3).

Mezi redakcemi variuje také překlad latinského *guttur* a *collum* (oboje u Hejčla přeložené jako „hrdlo“; verše 1,9 a 4,4). *Collum* je v první, druhé a třetí redakci překládáno jako *šijě*, od čtvrté redakce jako *hrdlo*. *Guttur* je v první, druhé a třetí redakci překládáno jako *hrdlo*, od čtvrté redakce jako *usta* (verš 2,14). Páté vydání *Bible Melantrichovy* a *Bible Veleslavínova* se opětovně vrací k překladu *hrdlo*.

Lexém *labia* („rty“, verše 4,11 a 7,9) je v druhé, třetí i čtvrté redakci překládán lexémem *rtové*, v první redakci překladatel užil zdobněliny *retky*. V překladech Severinových a Melantrichových je přeložen jako *usta*.

¹³⁴ ESSČ s.v. erkěř

¹³⁵ Rejzek, 2001, s. 778.

¹³⁶ GbSlov s.v. bašta

¹³⁷ ESSČ s.v. rynek

6.4.1.3 Válečná terminologie

Ve verších 6,3 a 6,9 najdeme latinská spojení *castrorum acies ordinata* a *acies ordinata*, jež Hejčl překládá jako *sešikované vojsko*. Ve *Slovníku středověké latiny v českých zemích* je význam lexému *castrum* definován jako „a) opevněné místo (častěji v propriích), vojenské ležení, tábor; b) příbytek (lidí i živočichů), vojenská služba, středověký hrad, tvrz“. Význam lexému *acies* je definován jako „bitevní šik, boj“.¹³⁸ Podobný překlad jako Hejčl volí pro oba výrazy první redakce: (*hrozná jako*) *vojenský zástup způsobený* a *zástup vojenský způsobený*; a třetí redakce: (*hrozná jako*) *špic stanový způsobená*; obměňuje se zde však větněčlenská platnost posledního větného členu: z přívlastku se stává doplněk.

Bible mlynářčina druhé redakce uvádí pro výraz *castrorum acies ordinata* překlad *vojenský zástup způsobená*, pro výraz *acies ordinata* pouze *zástup vojenský*. *Bible litoměřická* v obou výrazech volí překlad *špic šikovaný*. Od čtvrté redakce je první spojení překládáno jako *vojenský špic šikovaný*, druhé spojení jako *vojenský šik k bitvě nastrojený*.

Ve verši 7,1 nalézáme spojení *choros castrorum*, které Hejčl překládá jako *válečný tanec*. Hejčl toto biblické místo komentuje: „Šalomounka skromně odmítá, že svatebčané neuvidí nic zvláštního leč obvyklý tanec válečný (mečový), a dává se do toho tance.“¹³⁹ Staročeské bible však pracují s rozdílným výkladem: v první redakci najdeme překlad *pluky zástupové*, v *Bible mlynářčině* z druhé redakce *pluky vojenské*, ve třetí redakci *zástupy rytěrujících*, od čtvrté redakce *houfy vojenské*. Ze zkoumaných rukopisů a tisků se pouze *Bible litoměřická* druhé redakce svým překladem (*zpievanie vojenské*) blíží překladu Hejčla.

6.4.1.4 Oděv, části oděvů, šperky

Latinské *murenulae* (‘řetízky’) ve verši 1,10 překládají první a druhá redakce jako *sponky*, třetí redakce jako *řetězky*, čtvrtá redakce opět jako *sponky*; 2. vydání *Bible Severinovy* zavádí nový překlad *hůžve*, který je pozměněn až v *Bibli Veleslavínově* na *ozdoby*, jehož překlad se v tomto případě mohl inspirovat v *Bibli kralické* (*Ušlechtiléť jsou okrášlena líce tvá ozdobami a hrdlo tvé halžemi* BiblKral 1,10).

Latinské *vitta* (‘stužka’) ve verši 4,3 je v první a ve druhé redakci přeloženo jako *věněček*, ve třetí redakci jako *šnórka* (ze středohornoněmeckého *schnure*¹⁴⁰), od čtvrté redakce je dále překládáno jako *točenice*, přičemž tento překlad se objevuje už v *Bibli litoměřické*, ve které je celý výraz přeložen víceslovným spojením jako *točenice drahého hedvábíe*.

¹³⁸ *Slovník středověké latiny v českých zemích*, 2019, [online], poslední přístup 1. 3. 2021.

¹³⁹ Hejčl, 1921, s. 594.

¹⁴⁰ Rejzek, 2001, s. 635.

Za zmínku stojí i překlad latinského *purpureum* (,ze šarlatu‘) ve verši 3,10¹⁴¹ a *purpura* (,purpur‘) ve verši 7,5¹⁴². Výraz ve verši 3,10 je ve všech redakcích a v biblích Severinových překládán výrazem **zlatohlavem** (ve třetí redakci adjektivem **zlatohlavné**, v *Bibli litoměřické* spojením **zlatem hlavú**, přičemž toto znění vzniklo zřejmě z neporozumění výchozímu textu); Bible Melantrichovy překládají výraz jako **šarlat**. Výraz ve verši 7,5 je ve všech redakcích překládán jako **zlatohlav**, od 2. vydání *Bible Severinovy* jako **šarlat**. V *Malém staročeském slovníku*¹⁴³ je **zlatohlav** definován jako ,sukno protkané zlatem na způsob brokátu‘, **šarlat** jako ,tkanina jasně rudé barvy; šarlatové roucho‘.

6.4.1.5 Jídlo, pokrmy, nádobí

U pojmenování jídel, pokrmů a nádobí si všimneme, že překlady lexému *aroma* (v textu *aromatum*, tj. genitiv plurálu) varíují.

Ve verši 5,13 najdeme spojení *areolae aromatum*, které Hejčl překládá volně jako ,záhony balsámu plodící vonné koření‘. Pouze ve druhé redakci je užito podobného překladu: **zahrádky vonného koření**; v první redakci najdeme překlad **zahrádky drahých vonných věcí**, ve všech ostatních překladech **zahrádky vonných věcí**.

Ve verši 6,1 najdeme spojení *ad areolam aromatum*, které Hejčl překládá jako ,k záhonku vonného koření‘. Podobný překlad (**do miesta/města vonného kořeníe**) poté nacházíme ve čtvrté redakci a v pozdějších tiscích. V první redakci se objevuje překlad **do zahrady drahých vonných věcí nasazených**; ve druhé redakci **k zahrádce vinného**¹⁴⁴ **kořeníe**, což se zřejmě od latinského výrazu liší nejvíce; ve třetí redakci je užito překladu **na městišťě vonných věcí**.

Ve verši 8,14 najdeme výraz *super montes aromatum* (,na horách vonících‘), který se od předchozích výrazů liší podstatně více, avšak užití lexému *aroma* zřejmě vedlo překladatele k podobnému překladu jako u předchozích výrazů. V první redakci najdeme překlad **na horách drahých voní**, v druhé redakci **na hory drahých voní**, od třetí redakce dál **na horách vonných věcí**. Podobný případ najdeme i ve verši 4,16.

Dále je v textu užito dvou latinských výrazů *favus* a *mel* (4,11), které Hejčl překládá jako ,čistý med‘ a ,med‘. Latinské *favus* je ve všech redakcích překládáno jako **plást strdi** nebo

¹⁴¹ Hejčl, 1921, s. 583: „(...) opěradlo ze zlata, sedadlo ze **šarlatu**, vnitřek jeho vyložil darem lásky dcer jerusalemských.“

¹⁴² Hejčl, 1921, s. 595: „Hlava tvá (na tobě) jak Karmel; vlasy tvé hlavy jak **purpur** krále, splývající v řasách.“

¹⁴³ MSS s.v. zlatohlav, šarlat

¹⁴⁴ Ponecháváme v edici tento lexém, třebaže jeho překlad nekoresponduje s latinou a zřejmě je chybným opisem původního *vonného*.

plást strdí, ve třetí redakci pouze *plást*. Latinské *mel* je v prvních třech redakcích překládáno jako *stred*, od čtvrté redakce jako *med*.

Zajímavý je překlad latinského *crater* (‘miska’), které je v prvních třech redakcích překládáno jako *řepicě*. V *Bibli pražské* se objevuje ojedinělý překlad *čiešě*, další bible čtvrté redakce se vrací k předchozímu *řepicě*. Od překladu 1. vydání *Bible Severinovy* se objevuje přejímka ze středohornoněmčiny *koflík*¹⁴⁵.

6.4.1.6 Oslovení

Pokud je na nějaké kategorii vidět rozdíl mezi redakcí první a ostatními překlady, je to právě oblast, kterou jsme nazvali Oslovení, jelikož se tato substantiva v Písni písní hojně vyskytují ve vokativu. Zároveň se také jedná o kategorii, která v rámci jednotlivých redakcí příliš nevariuje, rozdíly nacházíme spíše mezi redakcemi samotnými.

V první redakci je často se vyskytující *dilectus* překládáno 6 výrazy (oproti pěti, které zmiňuje Kyas)¹⁴⁶: *batík* (např. 1,12), *chot* (1,15), *milý* (např. 2,3), *zmilitký* (např. 7,13), *zmilelec* (např. 2,9) a *zmilelý* (např. 1,13), přičemž poslední dva překlady se v textu objevují nejčastěji. Ve druhé redakci je užíváno výrazů *milík* (1,12), *zmilelec* (např. 5,10), *zmilelý* (např. 1,15), *zmilitký* (např. 7,13) nebo *milý* (např. 2,8); překlady se v mnohém podobají první redakci. Překladům třetí redakce se blíží úprava *Bible litoměřické* (např. *milý* ve verších 1,12 a 2,3). Od třetí redakce dále je výhradně užíváno výrazu *milý*, jedinou výjimkou je překlad lexémem *zmilelý* ve verši 1,15 ve čtvrté redakci. Ve verši 5,6 (konkrétně v části *Anima mea liquefacta est, ut locutus est*) je do staročeského překladu vložen podmět, jenž je v latině nevyjádřený: *zmilelý* (první a druhá redakce), *milý* (čtvrtá redakce a další tisky), ve třetí redakci na základě latinské předlohy, kde se *dilectus* nevyskytuje, podmět vyjádřen není (*jakž jest mluvil* BiblPad vs. *když jest zmilelý promluvil* BiblMlyn).

Latinské *dilecta* je v první redakci překládáno pouze výrazem *zmilelice* (např. 2,7), v druhé redakci *zmilelička*, ve třetí redakci *zmilelá*, od čtvrté redakce dále *milá*.

Výraz *amica* (přítelkyně) je v první redakci překládán třemi lexémy: *přietelnicě* (např. 1,8), *přietelnička* (např. 4,7) nebo *přietelnicečka* (např. 4,1). V druhé redakci se objevují překlady *přietelnicě* (např. 2,2) a *přietelnička* (např. 1,14), ve třetí redakci *přietelnicě*, ale ojediněle i *přietelkyně* (5,2), od čtvrté redakce *přietelkyně* dominuje ve všech případech. Ve verši 5,2, kde se v latinské Vulgátě lexém *amica* vyskytuje, v první redakci není přeložen. Ve

¹⁴⁵ GbSlov s.v. koflík.

¹⁴⁶ Kyas, 1971, s. 33–36.

verši 6,11 je poté v první a druhé redakci latinské *anima* („duše“) zdánlivě chybně přeloženo jako **prietelnicě**, tento případ však můžeme vysvětlit variantním zněním v jedné z latinských předloh.¹⁴⁷

6.4.1.7 Názvy profesí, osob, rodinná pojmenování

Latinské *vigiles* („ponocní“) je v první, druhé a třetí redakci překládáno jako **hlásní**, ve čtvrté redakci a dalších tiscích jako **ponocní**.

Více variuje překlad latinského *custodes*, které se ve verši 5,7 vyskytuje 2× a v první, druhé a třetí redakci je u obou případů přeloženo jako **strážní**; od čtvrté redakce dále je však první výraz překládán jako **ponocní**, druhý jako **strážní**. Ve verši 8,11 je u tohoto výrazu v první redakci užito překladu **hajný**: ESSČ uvádí jako jednu z definic tohoto lexému „(o pověřené osobě) spravující les ap.; zpodst. m. *hajný* osoba hlídající a spravující les, vinici ap., hajný“.¹⁴⁸ Ve všech ostatních redakcích je na tomto místě lexém překládán jako **strážný**.

Zajímavý je i překlad latinského *genitrix* („rodička“): v první redakci je lexém překládán jako **rodlicě** či **rodilicě**, ve druhé a třetí redakci jako **roditedlnicě**, od čtvrté redakce dále jako **rodička**. Jedná se o případ polylexie, tj. výskytu většího počtu lexikálních jednotek pro vyjádření téhož pojmu. Polylexie se vyskytuje především u speciálnějších pojmů, které přejímá z cizího kulturního prostředí a snaží se je vyjádřit na základě stejného pojmenovacího příznaku, z něž vychází daný cizí ekvivalent.¹⁴⁹

Ve verši 8,2 najdeme obdobu překladu latinského *genitrix* ve všech staročeských překladech, třebaže nemá obdobu v latinské Vulgátě, resp. v Sixto-klementině; latinský výraz pro rodičku najdeme např. v Pařížské bibli, zároveň takto vzniká paralela s veršem 3,4.¹⁵⁰

Lexém *regina* („královna“) je ve všech redakcích překládán jako **královna**, pouze v nejstarší *Bibli drážďanské* nacházíme **králevá**; už v *Bibli olomoucké* ovšem dochází ke obměně překladu.

Ve verši 4,4 je spojení *omnis armatura fortium* ve všech redakcích překládáno jako **všeliké oděnie silných**, pouze v první redakci je přeloženo jako **oděnie všech hrdin**, což neodpovídá této latinské předloze. Je možné, že překladatel chtěl takto vytvořit paralelu s veršem 3,7.

¹⁴⁷ Srov. *Biblia sacra iuxta Latinam vulgatum versionem ad codicum fidem*, 1957, s. 196: anima] amica Ψ^D.

¹⁴⁸ ESSČ s.v. hajný.

¹⁴⁹ *Manuál lexikografie*, 1995, s. 197.

¹⁵⁰ Srov. *Biblia sacra iuxta Latinam vulgatum versionem ad codicum fidem*, 1957, s. 194: matris meae + et in cubiculum gen(e)tricis me(a)e Ψ^DΩ^{SI}.

6.4.1.8 Pasterectví, přírodniny, zvířata

Na této kategorii je obzvláště patrné, jak doslovně překládala třetí redakce latinskou předlohu: např. ve verši 2,12, kde je latinské *flores* („květy“) přeloženo ve všech redakcích kromě třetí jako substantivum v singuláru (**kvietie**, **kvietíčko**), třebaže se jedná o kolektivum. Zároveň lze u některých případů pozorovat, jak se 5. vydání *Bible Melantrichovy* a *Bible Veleslavínova* vracely ke starším překladům, např. ve verších 2,16 (starší *lilium* vs. novější *kvietie*). Ve verši 2,1 se poté *Bible Veleslavínova* zřejmě inspiroje *Bibli kralickou* (*Já jsem jako růže Sáronská* BiblKral vs. *Já jsem jako růže Sáronská* BiblVel vs. *Já květ polní* BiblMel).

Za problematický můžeme považovat překlad latinských výrazů *hinnulus cervorum* (*hinnuloque cervorum* v latinské předloze; „jelínek“) a *hinnuli* („mláďata“). Překlad prvního výrazu si je napříč redakcemi podobnější: v prvních čtyřech redakcích dominuje překlad **kolúch jelení**, od čtvrté redakce a hlavně v pozdějších tiscích se začíná objevovat překlad **mladý jelének**.

Latinské (*duo*) *hinulli* je v první redakci ve verši 4,5 překládáno jako (**dva**) **jeleny**, ve druhé jako **láněť**, ve třetí redakci jako (**dvě**) **telátcě**, ve čtvrté redakci jako (**dvě**) **laníčce**, v tiscích až do 1. vydání *Bible Melantrichovy* jako (**dvě**) **laní**. Ve verši 7,3 (rovněž *duo hinnuli*) se objevují i alternativní překlady: ve druhé redakci zde najdeme substantivum **laníčce**, od čtvrté redakce do 1. vydání *Bible Melantrichovy* překlad **srnci**.

Latinské *capra* („srna“) je ve všech redakcích překládáno jako **srna**, ve třetí jako **divoká koza**. Od překladů všech redakcí se odchyľují překlady od 2. vydání *Bible Melantrichovy*; 2× se vyskytující spojení *duo hinnuli, caprae gemelli* je přeloženo jako **dvě mladých blížencuov**. V druhé redakci je toto spojení přeloženo dvěma *nt*-ovými substantivy v nominativu duálu („láněť“ a „srněť“). Lexém *srně*, *-ěte* n. „srně, mládě srny“ nebyl dosud v historických slovnících staré češtiny zachycen. Verš z *Bible mlynářčiny* je nejstarším dokladem na slovo *srně*.

Dále je zajímavý překlad latinského *greges tonsarum* („stádo střížných ovec“) a *gemellis faetibus* („dvojčata jehňat“), kde není v latině indikováno, o jaké zvíře se jedná, přesto všechny zkoumané překlady pracují se substantivy „ovce“ a „jehně“ (viz verš 4,2). Je možné hovořit o paralele s veršem 6,5, kde je v latinské Vulgátě explicitně zmíněno *grex ovium* („stádo ovcí“) a dále podruhé *gemellis faetibus*, kde by již bylo snadnější odvodit si, o čí mládě se jedná.

Latinské *lilium* se v první a druhé redakci výhradně překládá jako **lilium**; výjimkami jsou překlad v první redakci ve verši 5,13 jako **retky**, který je zřejmě chybný (*labia ejus lilia*

Vulgáta vs. *retky jako retky* BiblOl), a překlad pomocí adjektiva *kvietie liliumové* u obou redakcí ve verši 6,1.

6.4.1.9 Abstrakta (vlastnosti, děje, stavy, fyzikální jevy)

Z abstrakt se v Písni písni nejčastěji vyskytuje latinský výraz pro lásku: *caritas*. Stále však záleží na kontextu, ve kterém se v textu nachází; v první redakci je lexém primárně překládán jako *milosrdie* nebo *milost*, ve druhé redakci a dále hlavně jako *láska*. Výjimkou je výskyt ve verši 3,10 ve spojení *media caritate constravit*; tento verš byl pro překladatele obecně problematický a napříč redakcemi se zásadně liší jeho znění. Latinské *dilectio*, které také nese význam láska, je v první a druhé redakci překládáno jako *milost*, od třetí redakce dále jako *milování*.

Podle Vintra jsou oba tyto latinské výrazy překlady za starořecké *agapé*¹⁵¹, přičemž *dilectio* je v staročeské Písni písni často překládáno jako zpodstatnělé adjektivum.

Latinské *lampades* (pl.), které Hejčl překládá jako ‚žár‘, je v první redakci přeložené jako verbální substantivum a abstraktum *zažžení*; ve druhé redakci je přeloženo jako *lampa* (v *Bibli litoměřické* jako *lampy*), ve třetí redakci jako *lampy*, ve čtvrté redakci jako *světedlnice* a v dalších tiscích jako *světlo*, které můžeme chápat jako konkrétum.

Latinské *eloquium* (Hejčl překládá lexém jako ‚rty‘, lze zvážit i překlad ‚řeč‘) je v první redakci přeloženo jako *slovce*, ve druhé jako *výmluva*, ve třetí jako *výmluvnost* a v dalších redakcích poté jako *řeč*.

6.4.2 Adjektiva

Nejčastěji v Písni písni nacházíme adjektiva opěvující krásu ‚milé‘ či ‚milého‘. V některých případech se však jedná o substantivizovaná adjektiva¹⁵², která v této analýze řadíme do kategorie substantiv, podkategorie oslovení.

Latinské adjektivum *formosa* ve verši 1,4 překládá první redakce jako *líbezná*. V *Bibli mlynářčině* druhé redakce najdeme taktéž překlad *líbezná*, v *Bibli litoměřické* se však namísto tohoto překladu objevuje adjektivum *krásná*. Tento ekvivalent poté najdeme i v redakci třetí. Ve čtvrté redakci je užito adjektiva *výtečná*; od překladu Bible Severinovy dále se vyskytuje překlad *pěkná*. Výraz *formosa* ve verši 2,10 považujeme za substantivizované adjektivum, v prvních dvou redakcích je překládáno jako *výtečná*, v dalších překladech jako *krásná*.

¹⁵¹ Vintr, 2016, s. 60.

¹⁵² Například Hejčl latinská adjektiva *formosa* (verš 2,10) a *speciosa* (verš 2,13) překládá substantivem *krásko*.

Latinské *pulcher* se v Písni písni objevuje celkem 12×, přičemž většinou je užit překlad **krásný**. Ve verši 1,9 (*pulchrae*) najdeme od čtvrté redakce překlad **převelmi krásné**. Ve verši 1,15 (*pulcher*) se od překladu 2. vydání *Bible Severinovy* vyskytuje výraz **pěkný**, zřejmě proto, aby se v jednom verši dvakrát neobjevil stejný překlad dvou rozdílných latinských výrazů (*pulcher* a *decorus*). Podobný postup byl pravděpodobně zvolen u překladu výrazu *pulchra* ve verši 4,1, které se zde však i v latinské předloze objevuje 2×:

Kterak jsi tak velmi krásná, přítelnicečko má, kterak jsi krásná! BiblDražď

Kterak jsi krásná, přítelnice má, kterak jsi krásná i ozdobená! BiblMlyn

Kterak krásná jsi, přéteľnice má, kterak krásná jsi! BiblPad

Kterak krásná si, přítelkyně má, kterak krásná a převýtečná jsi! BiblPraž

Kterak krásná si, přítelkyně má, kterak krásná a pěkná jsi! BiblSev1

Kterak krásná jsi, přítelkyně má, kterak krásná a převýtečná jsi! BiblMel

Quam pulchra es, amica mea! Quam pulchra es! Vulgáta.

V první a třetí redakci jsou oba výrazy přeložené jako **krásná**. V druhé redakci je druhý výraz přeložen dvěma slovy jako **krásná a ozdobená** (což mohlo být opět přidáno podle jiného verše, srov. 7,6). Ve čtvrté redakci je výraz přeložen jako **krásná a převýtečná**. V 1. vydání *Bible Severinovy* byl druhý výraz přeložen jako **krásná a pěkná**, následující překlady se vrací k původnímu znění čtvrté redakce.

Latinské *decorus* je v latinské Písni písni celkem 4×, přičemž v žádné redakci není překládáno jednotně: *decorus* ve verši 1,15 je v první a druhé redakci přeloženo jako **lepý**, ve třetí a čtvrté redakci jako **výtečný**, od překladu 1. vydání *Bible Severinovy* je překládáno jako **krásný**.

Latinské *decora* ve verši 2,14 je v první redakci přeloženo jako **krásný** („krásný obličej“), tudíž byl zvolen jiný gramatický rod než v latině; v následujících redakcích už je lexém překládán v rodu ženském („krásná tvář“), přičemž v *Bibli mlynářčině* najdeme ojedinělý překlad **výtečná**.

Ve verši 6,3 je latinské *decora* přeloženo v první, druhé a třetí redakci jako **výtečná**, v *Bibli pražské* poté jako **užitečná**, ale další tisky čtvrté redakce se vracejí ke staršímu překladu. Od 1. vydání *Bible Severinovy* je tento výraz překládán jako **krásná**.

Ve verši 7,6 poté najdeme v první a druhé redakci překlad **líbezná**, ve třetí a čtvrté **výtečná**, v překladu *Bible Severinovy* **velmi pěkná**, v překladu *Bible Melantrichovy* pouze **pěkná**.

Zajímavý je i překlad adjektiva *electus*. Nejčastěji je tento lexém přeložen adjektivem **vybraný** (výjimečně **výborný** ve třetí redakci), tj. ve verších 5,10 a 5,15. Ve verši 6,8 je *electa*

přeloženo v první redakci **vzvolená**, ve všech ostatních překladech jako **vyvolená**. Ve verši 6,9 je *electa* přeloženo v první redakci jako **výborná**, ve druhé redakci jako **vyvolená**. Další redakce se však vrací k staršímu znění první redakce, od 2. vydání *Bible Melantrichovy* se dokonce nově objevuje překlad **milá**, který neodpovídá latinské předloze; zřejmě se jedná o analogii k nejčastějšímu oslovení.

6.4.3 Verba

V této kategorii jsme se rozhodli zaměřit pouze na slovesa, jejichž překlady mezi redakcemi obzvláště varíují, či se jejich překlady neshodují s latinskou předlohou. Zároveň se pokusíme zaměřit čistě na změny ve významu.

Slovesa v Písni písní často spadají pod kategorii sloves pohybu. Pokud se podíváme na slovesa pohybu vertikálního, všimneme si rozdílného překladu latinského *ascendit* („stoupá“, tj. 3. os. sg. ind. prez. akt., verš 3,6), které je v první redakci přeloženo jako **vzcházíe**, v druhé jako **vcházíe** (v *Bibli litoměřické* jako **vycházíe**), od třetí redakce dále jako **vstupuje**.

Podobně problematický je překlad *descendit* (3. os. sg. prez. akt. ind.) a *descendi* (1. os. sg. pf. akt. ind.) ve verších 6,1 a 6,10 (sloveso *descendere* lze přeložit jako „sejít“), kde i napříč redakcemi varíuje překlad **vjít**, **vejít** a **vyjít** oproti **sejít** a **sstúpít**. Je otázkou, zda je tato variantnost způsobena kontextem: ve verši 5,17 je zmíněno, že milenec „odchází“, tudíž mohl být ve verši 6,1 v první a druhé redakci (kde najdeme překlad **všel** a **vyšel**) zvolen podobný překlad oproti překladu „sejít“. Ve verši 6,9 mohl znění verše 6,10 ovlivnit překlad latinského *progreditur* („bere se“, tj. 3. os. sg. prez. akt. ind.), jenž je v první redakci přeloženo jako **vzcházíe**, ve druhé redakci jako **vcházíe**, ve třetí a čtvrté redakci jako **běře se** a v překladu *Bible Severinovy* a *Bible Melantrichovy* jako **jde**. Překlad latinského *descendere* lexémem „vejít“ poté nacházíme od čtvrté redakce.

Dále se můžeme podívat na jednotlivé případy překladů sloves pohybu horizontálního. Ve verši 1,7 je latinské *egredere* (2. os. sg. prez. akt. imp.) všude přeloženo jako **vyjdi**, jen ve 2. vydání *Bible Severinovy* a v *Bibli norimberské* nalezneme překlad **vejdi**. Ve verši 3,2 můžeme pozorovat, jak se nejstarší překlad první redakce odchyľuje od překladů pozdějších, a to u latinského *circuibo* („shodila bych“, 1. os. sg. fut. akt. ind.), které je v první redakci přeloženo jako **vztočím se**, ve všech ostatních jako **obejdu**. Zajímavý může být i překlad latinských *veni* („přijď“, 2. os. sg. prez. akt. imp.) a *perfla* („prověj“, 2. os. sg. prez. akt. imp.) ve verši 4,16; jelikož je subjektem vítr, od čtvrté redakce se pracuje výhradně s překlady **věj** a **prověj**, předchozí překlady se snaží o doslovný překlad (**přid’** a **prodmi**).

Dále se ukázalo být problematickým sloveso *transiit* („minula“, 3. os. sg. pf. akt. ind.) ve verši 2,11. V první redakci najdeme překlad *přišla*, ve druhé *přešla*, dále *pominula*. Jsme toho názoru, že navzdory předponě *při-* v první redakci sloveso nese význam, který se snaží vyjádřit i ostatní redakce (tj. „přejít“, „pominout“), nikoli význam „chůzí se někam dostat“ (viz SSČ¹⁵³); tuto předponu nacházíme i v další Písni písni první redakce (viz BiblLobkSZ). Podle Homolkové může být ve staročeských rukopisech násloví *pře-* zachycováno grafémem vyjadřujícím vokál *i*.¹⁵⁴

6.4.4 Neohebné slovní druhy

6.4.4.1 Adverbia

Adverbií v Písni písni najdeme pouze minimální množství, zároveň jejich výskyt různě variuje mezi překlady. V první redakci se překvapivě objevuje několik veršů, kdy je k překladu určitých frází užito adverbia, jež je ovšem vzhledem k latině nadbytečné. Takový případ nacházíme např. ve verši 1,5:

já sem své vinnicě nedobře ostriehala BiblOl

já sem své vinnice neostřiehala BiblMlyn

vinnicě mé neostřiehala sem BiblPad

vinnice své neostřiehala sem BiblPraž

vinnice své neostřihala jsem BiblSev1

vinnice své neostřihala jsem BiblMel,

kde je v první redakci zápor vyjádřen formou adverbia, v latině však pro takovýto překlad nenacházíme oporu (*vineam meam non custodivi*). Fráze tak nabývá nového významu. Podobný případ dále nacházíme např. ve verši 1,2:

proto dievčičky milují tě velmi BiblDrážď

proto děvečky milovaly sú tě BiblMlyn

proto mladice milovaly sú tě BiblPad

protož mladice milovaly sú tě BiblPraž

protož mladice milovaly sú tebe BiblSev1, BiblMel

ideo adolescentulae dilexerunt te Vulgáta,

přičemž v latinské předloze opět nenacházíme žádné adverbium.

¹⁵³ Přijít. *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=p%C5%99ij%C3%ADt>

¹⁵⁴ Homolková, 2005, s. 132.

6.4.4.2 Prepozice

Obecně můžeme říct, že v Písni písni se vyskytují převážně primární předložky a že k vokalizaci předložek dochází na základě Havlíkova pravidla. Napříč překlady můžeme v některých případech pozorovat změny v překladu různých frází, které obsahují předložky. Jedním z takových případů je např. doklad z verše 1,1:

tvé prsi jsou lepší než víno BiblDrážď, BiblMlyn
lepší jsou prsi tvé nad víno BiblPad
lepší jsou prsi tvé nežli víno BiblPraž, BiblSev1, BiblMel,
meliora sunt ubera tua vino Vulgáta,

v latině je bezpředložkové spojení. Je možné, že zde můžeme opět pozorovat snahu překladatele třetí redakce o konkordantnost: pokud se totiž podíváme na verš 1,3, nacházíme zde frázi podobného znění:

pomníte tvé prsi nad víno BiblDrážď
pamatující tvých prsí nad víno BiblMlyn
pamětlívi jsou prsí tvých nad víno BiblPad
pomníec na prsi tvé nad víno BiblPraž
pamatuj na prsi tvé nad víno BiblSev1
pamatujíc na prsi tvé nad víno BiblMel
memores uberum tuorum super vinum Vulgáta,

kde je spojení *nad víno* používáno už od první redakce. Ve verši 4,10 (*Krašie jsou prsi tvé nežli víno* BiblDrážď, *Krašie jsou prsi tvé nad víno* BiblMlyn vs. *Kraššie jsou prsi tvé nad víno* BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel) nacházíme podobný případ, zde však již pozdější překlady přejímají změnu třetí redakce. V latině fráze zní *pulchriora sunt ubera tua vino*.

Předložka *v* mohla být před labiálou zapsána jako *u*. Jedná se o doklad bilabiální výslovnosti staročeského *v* (*w*), jehož doklady nacházíme ve 14. století. Ke změně jeho výslovnosti došlo patrně po tomto století.¹⁵⁵ Tento jev pozorujeme např. ve verši 3,4 (*u pokoj rodlicě mé* BiblDrážď vs. *do pokojika roditedlnice mé* BiblMlyn), lépe ve verši 8,2 (*u pokoj rodlicě mé* BiblDrážď vs. *v pokojik roditedlnice mé* BiblMlyn vs. *do pokojika roditelnicě mé* BiblPad).

¹⁵⁵ Lamprecht, 1986, s. 97.

6.4.4.3 Konjunkce

U spojek pro nás může být zajímavý překlad latinského *et*. Zatímco v první a druhé redakci převládá spojka *i*, v pozdějších překladech se častěji objevuje překlad *a*, např. viz verš 6,3: *ochotná i výtečná* BiblOl, BiblMlyn vs. *chutná a výtečná* BiblPad, *ochotná a užitečná* BiblPraž, *ochotná a krásná* BiblSev1, *lahodná a krásná* BiblMel. Nejedná se o pravidlo a překlad spojkou *i* nacházíme také v pozdějších překladech, případně překlad různě variuje, aby se spojka neopakovala několikrát po sobě, např. viz verš 3,6:

myrry i kadidla i všelikého drahého prachu BiblDrážď
myrry i kadidla i všelikého prachu apatekářov BiblMlyn
myrry a kadidla a všelikého prachu apatekářova BiblPad
myrry a kadidla i všelikého prachu apotekářova BiblPraž
myrry a kadidla i všelijakého prachu apatekářova složeného BiblSev1
myrry a kadidla i všelijakého prachu apatekářského složeného BiblMel
myrrae, et thuris, et universi pulveris pigmentarii Vulgáta.

V první a druhé redakci najdeme zájmeno *an* ve funkci konjunkce, a to ve verši 5,6 (*Hledavši sem nenalezla jeho; volala sem, an mi neotověděl* BiblOl, *Hledavši i sem nenalezla jeho; volala sem, an mi jest neotověd'al* BiblMlyn). *An* zde připojuje následný děj v adverzativním vztahu k ději předchozímu, přičemž agent následného děje není shodný s agentem děje předchozího.¹⁵⁶

6.4.4.4 Partikule

V nejhojnějším počtu se v Písni písni všech překladů objevuje příklonná částice *-t'*. Částice *-t'* se do současné češtiny téměř nedochovala, během historického vývoje se však jednalo o hojně využívaný jazykový prostředek různorodých funkcí. Martin Stluka zmiňuje, že částice *-t'* se už od nejstarších vývojových fází (od 14. století) sémanticky vyprazdňuje a nabývá tak jen zesilovací/zdůrazňovací funkce. V průběhu jejího vývoje ji lze považovat za jazykový prostředek, jenž plní funkci dativního zájmena *ti*, a v průběhu 14. až 17. století jej v této funkci plně nahrazuje; podoba *ti* v dativní funkci začíná vytlačovat částici *-t'* až v průběhu 18. století. Zůstává však otázkou, zda využívání částice *-t'* mohlo souviset s vyšším literárním stylem, či nikoli.¹⁵⁷

¹⁵⁶ ESSČ s.v. an

¹⁵⁷ Stluka, 2019, s. 168.

Kyas zmiňuje, že ve čtvrté redakci staročeského biblického překladu se příklonná částice *-t'* šíří významně; někteří zpracovatelé mají v oblibě příklonné *-tě* (namísto *je* nebo *jest*) a imperativ je zesilován příklonnou částicí *-ž*.¹⁵⁸ Všechny tyto jevy v Písni písni *Bible pražské* můžeme doložit: částici *-t'* (např. *černát'* 1,4 u adjektiv; *neniet'* 4,7 u sloves; *ját'* 5,2 u osobních zájmen; *žet'* 1,5 u spojek), příklonné *-tě* namísto *je* nebo *jest* (např. *taktě prietelkyně má mezi dcerami* 2,2; *takovýtě milý muoj* 5,16 atd.) a příklonné *-ž* u imperativu (např. *vstaniž* 2,12; *podíž* 4,8 atd.). Příklonné *-tě* v pozdějších tiscích mizí, stále zde však nacházíme hojně rozšířenou příklonnou částici *-t'* (např. *žet'* BiblSev1 i BiblMel 1,5) a částici *-ž* u imperativu (*pohled'tež* BiblSev1 i BiblMel 3,11). Částice *-t'* se u některých případech objevuje tam, kde předtím stálo příklonné *-tě* (např. *jedinát'* 6,8), více se rozšiřuje u slovesných tvarů (např. *vstoupimt'* BiblSev1 i BiblMel 7,8, *vztáhl'* BiblSev1 5,4). Zajímavé je, že u slovesa *býti* má 1. vydání *Bible Melantrichovy* tendenci příponu odstraňovat (např. *neniet'* BiblPraž vs. *není* BiblMel 4,7; *jsút'* BiblPraž vs. *jsou* BiblMel 1,16). Zároveň se u *Bible Melantrichovy* objevuje přípona *-ž* u imperativů častěji (např. *nově spojmež* 8,10).

Příklonné částice *-t'* a *-ž* ale (třebaže v menším počtu) nalézáme i dříve. V první redakci najdeme v některých případech příklonné *-t'* u spojek (např. *žet'* BiblOl 1,5), zájmen (např. *tent'* BiblOl 5,16) či adverbii (např. *dokudžt'* BiblOl 2,7). V *Bibli padeřovské* třetí redakce jej nacházíme rovněž často, např. i u osobního zájmena (*ont'* 2,9). *Bible mlynářčina* druhé redakce má již tendenci příklonné *-t'* spíše odstraňovat (např. *že* 1,5; *donidž* 2,7). Podobná tendence panuje i u příklonného *-ž* (např. *dokudž* BiblDrážď; *dokudž* BiblPad; *dokud* BiblMlyn 4,6).

6.4.4.5 Interjekce

U citoslovcí můžeme pozorovat variující překlad latinského citoslovce *ecce*, a to celkem ve 4 dokladech ve verších 1,14 (2×), 1,15 a 2,8. V první redakci je výhradně překládáno jako *tot'*; ve druhé 2× jako *aj*, 2× jako *aj tot'*; ve třetí redakci najdeme pouze 3 doklady tohoto citoslovce, ale ve všech přeložené jako *aj*; ve čtvrté redakci se objevuje 4× *aj*; v 1. vydání *Bible Severinovy* 4× *a hle*; v 1. vydání *Bible Melantrichovy* 2× překlad *hle*, 1× *ej*, 2× *a hle* (např. verš 2,8: *Tot', ten přijde* BiblOl, *Aj tot', ten přijde* BiblMlyn, *Aj, tento jest přišel* BiblPad, *Aj, tento béře se* BiblPraž, *A hle, tento jde* BiblSev1, *Hle, on jde* BiblMel).

Dále se můžeme podívat na překlady latinského citoslovce *en*, které má podobný význam jako *ecce*. V latinské Písni písni se nachází celkem ve 3 dokladech ve verších 2,9, 2,10 a 3,7. V první redakci je 2× přeloženo jako *tot'*, jednou není přeloženo; ve druhé redakci je vždy

¹⁵⁸ Kyas, 1997, s. 130.

přeloženo jako *tot'*; ve třetí redakci je 2× přeloženo jako *aj*, 1× jako *a*; ve čtvrté redakci je přeloženo vždy jako *aj*; v 1. vydání *Bible Severinovy* je vždy přeloženo jako *a hle*; v 1. vydání *Bible Melantrichovy* 1× jako *hle*, 2× jako *ej* (např. verš 2,10: *Zmilelý můj mluví ke mně* BiblOl, *Tot', zmilelý můj mluví mně* BiblMlyn, *A milý můj mluví mně* BiblPad, *Aj, milý muoj mluví ke mně* BiblPraž, *A hle, milý muoj mluví ke mně* BiblSev1, *Ej, milý můj mluví ke mně* BiblMel).

Překlady těchto dvou citoslovcí se tedy nějak zvlášť neodlišují. Můžeme však poznamenat, že zatímco v 1. vydání *Bible Severinovy* nenajdeme jiný překlad než *a hle*, od 2. vydání *Bible Severinovy* můžeme pozorovat obměnu ve verši 1,14 (*ecce*), 2,10 (*en*) a 3,7 (*en*), kde se v novějších vydáních objevuje překlad *ej*. Překlady v těchto verších jsou dále obměněny v mladších vydáních *Bible Melantrichovy*, kde se začíná nově objevovat citoslovce *hle*, v *Bibli Veleslavínově* zde poté najdeme citoslovce *aj*, které, jak jsme si všimli, bylo dominantnější ve starších redakcích. Návrat staršího *aj* mohl též ovlivnit překlad *Bible kralické*.¹⁵⁹

Latinské citoslovce *o* se objevuje ve 3 verších: 1,7, 5,9 a 5,17. Ve všech zkoumaných českých překladech Písne je přeloženo citoslovcem *ó*; jedinou výjimkou je první redakce ve verši 5,9, která zde citoslovce zcela vynechává.

6.4.5 Shrnutí

Z porovnání užitého lexika napříč redakcemi staročeského překladu Písne písni je možné pozorovat, že v první redakci v některých případech nacházíme nepřesné překlady: např. vynechávky (viz [Oslovení](#)), někdy naopak výrazy navíc oproti latině, které v některých případech přebírá i druhá redakce (opět viz [Oslovení](#)). V rámci druhé redakce panuje větší různorodost: u určitých lexémů druhá redakce vybírá jiný překlad než první redakce, ale další redakce se opětovně vrací k překladu staršímu (viz např. [Adjektiva](#)); *Bible litoměřická* také mívá alternativní překlady (mnohdy i inovativní), které se liší od všech ostatních redakcí (viz např. [Válečná terminologie](#)). Třetí redakce má znění, které se snaží co nejdoslovněji převést latinu, tudíž se v některých případech taktéž odlišuje od ostatních redakcí (viz např. [Obydlí, město, stavební prvky](#)). V úpravě pro tisk můžeme často pozorovat nové překlady, které se dále mění s 2. vydáním *Bible Severinovy* (např. viz [Adjektiva](#)), s 2. vydáním *Bible Melantrichovy* (viz např. [Obydlí, město, stavební prvky](#)) a s 5. vydáním *Bible Melantrichovy* (viz např. [Adjektiva](#)) či s *Bibli Veleslavínovou*, která se v určitých bodech nechává inspirovat *Bibli kralickou* (viz např. [Oděv, části oděvů, šperky](#)). 5. vydání *Bible Melantrichovy* a *Bible*

¹⁵⁹ Dittmann, Just, 2016, s. 188.

Veleslavínova se v některých případech vracely i ke starším překladům (viz např. [Patevectví, přírodniny, zvířata](#)).

6.5 Syntax

Struktura kapitoly o syntaxi vychází převážně z kapitoly o skladbě sepsané Jaroslavem Bauerem v *Historické mluvnici češtiny*¹⁶⁰. Podobně jako v předchozích kapitolách se i v syntaktické analýze soustředíme na jevy, u nichž můžeme pozorovat určité vývojové tendence. Do syntaktického rozboru zpravidla nezahrnujeme anotace a sumáře pozdějších tisků.

6.5.1 Větné typy

6.5.1.1 Typy vět podle postoje mluvčího

a) *věty oznamovací*: Během historického vývoje si věty oznamovací zachovaly svou základní podobu a svým charakterem jsou podobné větám oznamovacím v současné češtině. K běžnému reálnému sdělení bylo užíváno indikativu. Od současné češtiny se odlišují věty bez určitého slovesného tvaru, např. ve verši 4,12:

Zahrádka súžená sestřička má i chot, zahrádka súžená, studnicě znamenaná. BiblOl

*Zahrada zavřená **jsi**, sestřičko má, choti, zahrada zavřená a studnice zapečetěná.* BiblMlyn

Zahrada zavřená sestra má, choti, zahrada zavřená, studnicě zaznamenaná. BiblPad

Zahrada zavřená, sestro má, choti, zahrada zavřená, studnice zapečetěná. BiblPraž

Zahrada zavřená, sestro má, choti, zahrada zapečetěná, studnice zapečetěná. BiblSevl

Zahrada zavřená, sestro má, choti, zahrada zavřená, studnice zapečetěná. BiblMel

Hortus conclusus soror mea, sponsa, hortus conclusus, fons signatus Vulgáta.

Všimneme si, že se jedná o tendenci, která je zachována i v 1. vydání *Bible Melantrichovy*. Určitý slovesný tvar se v tomto verši neobjevuje ani ve vydáních pozdějších. Jediný doklad vyjádřeného přísudku je v druhé redakci; alternativní doklad v *Bibli litoměřické* nenacházíme, jelikož daná část byla z textu omylem vynechána (tzv. homoioteleuton).

Ve větách oznamovacích pro nás mohou být dále zajímavé přímé řeči uvozené spojením *a řka*, které nemá oporu v latinské předloze. Objevují se pouze v omezených dokladech převážně v první redakci, a to ve verši 2,10 (*Zmilelý můj mluví ke mně a řka* BiblOl vs. *Toť, zmilelý můj mluví mně* BiblMlyn) a verši 5,2 (*Hlas mého zmilelého, an tluče a řka* BiblOl, BiblMlyn vs. *Hlas milého mého tlukúcieho* BiblPad). Doklad z verše 5,2 se v druhé redakci sice vyskytuje u *Bible mlynářčiny*, ale v *Bibli litoměřické* na tomto místě spojení *a řka* nenacházíme (*Hlas mého zmilelého, an tluče a řka* BiblMlyn vs. *Hlas mého zmilelého tlukúcieho* BiblLit).

Spojení *a řka* je podle Pytlíkové typické v tzv. prorockých promluvách, tj. v útvarech, které se vyskytují v celé bibli, ovšem nejčastěji v knihách, které jsou křesťanským kánonem

¹⁶⁰ Bauer, 1986, s. 341–405.

označovány jako prorocké. Je užíváno k signalizaci přímé řeči, která ve středověkých biblích nebyla označována interpunkcí. V hebrejštině byly jednotlivé přímé řeči uvozovány slovesem mluvního projevu; tuto formu přejímá i latinský překlad Vulgáty, jenž tato slovesa signalizující přímou řeč obvykle překládá participii *dicens* nebo *dicentes*. Pytlíková tvrdí, že pro nepřítomnost jiných signálů přímé řeči bylo těchto slovech využíváno i v biblickém překladu staročeském.¹⁶¹ Zároveň je třeba poznamenat, že oproti jiným biblickým knihám (např. oproti Markovu a Matoušovu evangeliu, viz Diabible¹⁶²) je tohoto prostředku v Písni písní užíváno minimálně, a to navíc jen v nejstarších překladech. Tento jev lze zřejmě vysvětlit charakteristikou Písně písní jako textu; nejedná se o prorockou knihu a svými vlastnostmi se spíše blíže poetickému textu.

V neposlední řadě se můžeme zaměřit na srovnávací konstrukce, které se v Písni vyskytují rovněž často. V tomto kontextu pro nás může být zajímavá opozice konstrukcí se spojkami *nežli/než* a konstrukcí s předložkou *nad*, např. ve verši 4,10, kde si všímáme, že konstrukce s předložkou *nad* se objevuje od třetí redakce:

*Krašie jsú prsi tvé **nežli** víno a vóně tvých mastí nade všěcky drahé vóně.* BiblDrážď

*Krašie sú prsi tvé **než** víno a vóně tvých mastí nade všěcky drahé vóně.* BiblMlyn

*Kraššie jsú prsi tvé **nad** víno a vóně mastí tvých nade všěcky vonné věci.* BiblPad

*Krašie jsú prsi tvé **nad** víno a vuoně mastí tvých nade všeckny vonné věci.* BiblPraž

*Krašši jsú prsi tvé **nad** víno a vuoně mastí tvých nade všeckny vonné věci.* BiblSev1

*Krašši jsou prsi tvé **nad** víno a vůně mastí tvých nad všeckny vonné věci.* BiblMel

pulchriora sunt ubera tua vino, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata. Vulgáta.

Podobnou opozici konstrukcí pozorujeme i ve verši 1,1, kde se ovšem konstrukce s předložkou *nad* objevuje pouze ve třetí redakci. Ve všech dalších překladech se objevují konstrukce se spojkami *než* nebo *nežli*.

Další zajímavý jev týkající se srovnávacích konstrukcí se vyskytuje ve verši 7,7, kde můžeme pozorovat ústup srovnávacího spojení s předložkou *k* oproti spojení bezpředložkovému:

*Postava tvá podobna jest **k** palmě a tvé prsi **k** hroznuom.* BiblDrážď

*Postava tvá přirovnána jest **k** palmě a prsi tvé **k** hroznóm vinným.* BiblMlyn

Postava tvá připodobněna jest palmě a prsi tvé hroznóm. BiblPad

Zróst tvooj podobný jest palmě a prsi tvé hroznóm. BiblPraž

Zrost tvooj podobný jest stromu a prsi tvé hroznuom. BiblSev1

Zrost tvooj podobný jest palmě a prsi tvé hroznuom. BiblMel

¹⁶¹ Pytlíková, 2009, s. 586–595.

¹⁶² Diabible [online]. [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: <http://www.diabible.com/result/regex/%C5%99ka>

Statura tua assimilata est palmae, et ubera tua botris. Vulgáta

b) *věty podmiňovací*: Děj nereálný, podmíněný, žádoucí apod. je vyjadřován kondicionálem. Ve staročeských překladech Písně písni si můžeme všimnout, že k formálnímu vyjádření podmiňovacího způsobu je v některých případech zvoleno jiné řešení než tvar kondicionálu, např. v nejstarších dvou překladech je užívána konstrukce participiálního tvaru slovesa *chtieti* s infinitivem významového slovesa (např. *Vstala sem, chtiec otevřieti mému zmilelci* BiblOl, *Vstala sem, chtiec otevřieti mému zmilelému* BiblMlyn vs. *Vstala sem, abych otevřela milému mému* BiblPad, BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 5,5). Podle Kyase dochází k náhradě participiálních konstrukcí, které zde vidíme v dokladech z *Bible olomoucké* a *Bible mlynářčiny*, účelovými větami se spojkou *aby* od druhé redakce.¹⁶³ Je však třeba zmínit, že Kyas srovnání prováděl na Markově evangeliu, tj. novozákonním textu, přičemž Nový zákon byl v druhé redakci progresivnější než Starý zákon.

V překladech Písně písni se v omezeném množství vyskytuje také kondicionál ve funkci subjunktivu, což je jev, který jsme popisovali již v kapitole o morfologii (Konjugace, [Jednotlivé slovesné tvary](#), Tvary opisné, Kondicionál). Můžeme si jej všimnout např. i ve verši 3,5, a to v dokladu z *Bible mlynářčiny* a *Bible padeřovské*:

abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmilelici, poňaz sama nechce. BiblDrážď
abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmilelice mé, donidž by ona chtěla. BiblMlyn
abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmilelé, donidž by sama chtěla. BiblPad
abyšte nezbuzovaly ani vstáti kázaly zmilelé, dokavadž sama nebude chtieti. BiblPraž
abyšte nezbuzovaly ani vstáti kázaly milé mé, dokavadž sama nebude chtíti. BiblSev1
abyšte nezbuzovaly ani vstáti kázaly milé mé, dokavadž sama nebude chtíti. BiblMel
ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit Vulgáta.

Za důležitý považujeme fakt, že kondicionál ve funkci subjunktivu nacházíme i v redakci druhé; třetí redakce se snažila převést latinu co nejdoslovněji, můžeme však říci, že tato snaha se neomezuje pouze na tento překlad. Stejný překlad jako v *Bibli mlynářčině* pozorujeme i v *Bibli litoměřické*, nejedná se tedy o obnovu textu pouze tohoto pramene.

c) *věty tázací*: Věta tázací vyjadřuje otázku. Doplnňovací otázky vždy začínají tázacím zájmenem nebo příslovcem; nejčastěji se napříč všemi překlady nachází tázací adverbium *kterak*, např. ve verši 5,3:

Svlekl sem s sebe svú sukni, kterak sě v ni obleku? BiblOl
Svlekla sem s sebe sukni svú, kterak se v ni obleku? BiblMlyn, BiblPraž

¹⁶³ Kyas, 1997, s. 69.

*Svlekla sem s sebe sukni mú, **kterak** sě v ni obleku?* BiblPad

*Svlékla jsem s sebe sukni svú, **kterak** se v ni obleku?* BiblSev1, BiblMel

Expoliavi me tunica mea: quomodo induar illa Vulgáta.

Méně často se vyskytuje adjektivní tázací zájmeno *kteraký*, jež se naposledy objevuje ve čtvrté redakci (*Kteraký jest milý tvój z milého, že si tak nás zavázala?* BiblPraž vs. *Kterak jest milý tvooj z milého, že jsi tak nás zavázala?* BiblSev1, BiblMel 5,9); od čtvrté redakce se objevuje adjektivní tázací zájmeno *jaký* (*Kteraký jest milý tvój z milého, ó najkraššie z žen?* BiblPad vs. *Jaký jest milý tvooj z milého, ó najkraššie z žen?* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 5,9).

Zjišťovací otázky se ve staré češtině nejčastěji uvozovaly tázací částicí. Podle Bauera bylo z částic nejčastější příklonné *li* (*l'*), které stálo za prvním přízvučným slovem otázky.¹⁶⁴ Užití částice *li* se však postupně zúžilo na indikaci nepřímé otázky, čímž došlo k jejímu postupnému přehodnocení na spojku.¹⁶⁵ Této tendence si všímáme i v Písni ve verši 5,8, a to už u první redakce:

naleznete li mého zmilelého, vkažte jemu BiblOl

naleznete li mého milého, vkažte jemu BiblMlyn

naleznete li milého mého, abyšte zvěstovaly jemu BiblPad

najdete li mého milého, abyšte pověděly jemu BiblPraž

najdete li milého mého, abyšte pověděly jemu BiblSev1, BiblMel

si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis Vulgáta.

d) *věty rozkazovací*: Věta rozkazovací vyjadřuje rozkaz nebo prosbu. Přímý imperativ k vyjádření rozkazu adresovaného třetí osobě se v Písni písni objevuje např. ve verši 2,14, ovšem pouze v první redakci:

vzni tvój hlas u mú uší BiblDrážď, BiblOl

ať vzní hlas tvój v uší mú BiblMlyn

ať vzní hlas tvój v uší mú BiblPad

ať zní hlas tvooj v uších mých BiblPraž

ať vzní hlas tvooj v uších mých BiblSev1

ať zní hlas tvooj v uších mých BiblMel

sonet vox tua in auribus meis Vulgáta.

Přímý imperativ adresovaný třetí osobě nacházíme i v pozdějších překladech. Tendenci k odstraňování se nám nepodařilo vypořadovat; např. ve verši 1,1 zůstal zachován až do

¹⁶⁴ Bauer, 1986, s. 346.

¹⁶⁵ Nekula, [online], poslední přístup 11. 1. 2021. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ENKLITICK%C3%81%20%C4%8C%C3%81STICE>.

překladu čtvrté redakce, avšak ve verši 5,1 nacházíme v prvních dvou redakcích překlad opisným imperativem a od redakce třetí překlad imperativem přímým.

Opisný imperativ se podle Bauera šíří od 15. století a tvořil se z částice *at'* nebo *necht'* (*nech, nechajť, nechažť* apod.) a indikativu. Částice *at'* vznikla spojením spojky *a* s příklonným *t' (ti)*.¹⁶⁶ V Písni písni je jí užito k vytvoření opisného imperativu ve dvou verších, a to ve verši 1,1 (*Polibi mě BiblDrážď, Polib mě BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž* vs. *At' mne políbí BiblSev1, BiblMel*) a ve verši 2,14 (*vzni tvój hlas BiblOl* vs. *at' vzní hlas tvój BiblMlyn, BiblPad, BiblSev1, at' zní hlas tvooj BiblMel*). Částice *necht'* vznikla ustrnutím imperativu slovesa *nechati*, podle Bauera si tudíž často ponechávala významový odstín, jenž byl blízký přípustkovému.¹⁶⁷ V Písni písni nacházíme kolísání mezi opisným imperativem s touto částicí a formálně vyjádřeným imperativem ve verši 5,1 (*Nechat' přijde mój zmilelý BiblOl, BiblMlyn* vs. *Přid' milý mój BiblPad, Přidíž milý muoj BiblPraž, BiblSev1, BiblMel*).

6.5.1.2 Vyjadřování záporu

V současné češtině vyjadřujeme větný zápor připojením zápornky *ne-* k přísudkovému slovesu, neurčitá zájmena a příslovce nám nahrazují záporná s předponou *ni-* a částice nebo spojka *i* se nahrazuje spojkou *ani*. Podobně tomu bylo i ve staré češtině, podle Bauera však kolísá podle pojetí tvaru postavení zápornky *ne-* v opisných tvarech slovesných a ve sponově jmenném přísudku.¹⁶⁸ V Písni tento jev nenacházíme, zápornka se pravidelně vyskytuje u činného slovesného tvaru.

Alternativní způsoby vyjádření záporu se objevují v některých případech v první redakci, např. ve verši 1,5, kde je zápor vyjádřen v adverbiu:

já sem své vinnicě nedobřě ostřiehala BiblOl

já sem své vinnice neostřiehala BiblMlyn

vinnicě mé neostřiehala sem BiblPad

vinnice své neostřiehala sem BiblPraž

vinnice své neostřihala jsem BiblSev1

vinnice své neostřihala jsem BiblMel

vineam meam non custodivi Vulgáta.

V Písni nacházíme i případy záporového genitivu, např. ve verši 6,7 ve všech překladech:

¹⁶⁶ Bauer, 1986, s. 347.

¹⁶⁷ Bauer, 1986, s. 347.

¹⁶⁸ Bauer, 1986, s. 348.

děvečkám nenie čísla BiblDrážď
děvečkám nenie čísla BiblMlyn
mladiciem nenie čísla BiblPad
mladic nenie počtu BiblPraž
mladic neni počtu BiblSev1
mladic neni počtu BiblMel
adolescentularum non est numerus Vulgáta.

Ve všech překladech se záporový genitiv objevuje i ve verši 4,7. Ve verši 4,2 se záporový genitiv objevuje až od čtvrté redakce (*jalová nenie mezi nimi BiblPad* vs. *jalové nenie mezi nimi BiblPraž*), ve verši 6,5 od druhé redakce (*jalová nenie mezi nimi BiblDrážď* vs. *jalové nenie mezi nimi BiblMlyn*).

Částečný zápor, kterým je popírána jen některá složka sdělovaného obsahu, se v Písni neobjevuje.

6.5.1.3 Vyjadřování volní modality

Volní modalita (volní postoj činitele k ději) může být v českém jazyce vyjádřena třemi konstrukcemi: 1) infinitivní větou se sponou; 2) spojením modálního slovesa s infinitivem významového slovesa; 3) spojením modálního predikativa s infinitivem významového slovesa.¹⁶⁹

V Písni nenacházíme žádný případ, kde by byla volní modalita vyjádřena infinitivní větou se sponou *býti*.

Spojení modálního slovesa s infinitivem významového slovesa v Písni najdeme v omezených dokladech. Modální sloveso *jmieti* (povinnost) se objevuje ve verši 8,8 ve třetí redakci:

co učiníme naše sestřičce toho dne, když s ní budem mluviti BiblOl
co učinímy sestřičce naše toho dne, když budemy ji namlúvati BiblMlyn
co učiníme sestře naše v den, kdyžto namlúvána má býti BiblPad
co učiníme sestře naše v den, kdyžto bude namlouvána BiblPraž, BiblSev1, BiblMel
quid faciemus sorori nostræ, in die quando alloquenda est Vulgáta.

V latině se na tomto místě nachází konstrukce s gerundivem. Modální sloveso *jmieti* se také objevuje v anotaci ke čtvrté kapitole v 1. vydání *Bible Melantrichovy (mají býti všickni BiblMel Qq6ra)*.

¹⁶⁹ Bauer, 1986, s. 350.

Modální sloveso *moci* s infinitivem významového slovesa se objevuje ve verši 8,7 ve všech překladech:

Mnohé vody nemohly sú uhasiti milosti BiblOl
Vody mnohé nebudú moci uhasiti lásky BiblMlyn
Vody mnohé nemohly sú uhasiti lásky BiblPad, BiblPraž, BiblSev1
Vody mnohé nemohly uhasiti lásky BiblMel
Aquae multae non potuerunt extinguere caritatem Vulgáta.

Sloveso *chtieti* ve funkci vyjádření volní modalita najdeme ve verších 2,7, 3,5, 8,4 ve všech překladech (např. *Zaklínaji vás, dcery jeruzalémské, skrzě srny i jeleny polské, abyšte nebudily ani kázaly procítiti zmilelici, dokudžť sama nechce* BiblOl 2,7). Zvláštní případ výskytu slovesa *chtieti* je ve verši 5,5, kde jej najdeme v participiální konstrukci (viz Větné typy, [Typy vět podle postoje mluvčího](#), Věty podmiňovací).

Sloveso *musiti* se nachází pouze v jednom dokladu ve verši 6,4 z 1. vydání *Bible Melantrichovy*, resp. poprvé v překladu 2. vydání *Bible Severinovy*:

Otvrať svoji oči ote mne, nebo před nima rád bych zaletěl BiblDrážď
Odvrať oči tvoji ote mne, neb před nima sem zaletěl BiblMlyn
Otvrať oči tvoji ote mne, neb ty jsú mi, abych uletěl, učinily BiblPad
Odvrať oči tvé ode mne, neb před ním sem zaletěl BiblPraž
Odvrať oči tvé ode mne, neb před nimi sem zaletěl BiblSev1
*Odvrať oči tvé ode mne, neb před nimi jsem zaletěti **musil*** BiblMel
Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt Vulgáta.

Archaické sloveso *drbiti* s významem „muset“ v Písni písni nenacházíme ani v nejstarším překladu.

Oproti současné češtině se ve staré češtině vyskytovalo modální sloveso *neroditi*, které se ve spojení s infinitivem vykládalo jako „nechtít, nebýt ochoten, odmítat“¹⁷⁰. V Písni jej ve funkci zákazu najdeme ve verši 1,5 v prvních třech redakcích:

Nerod'te se mně diviti BiblOl
Nerod'te mne snábděti BiblMlyn
Nerod'te mne znamenati BiblPad
Nehled'te na to BiblPraž, BiblSev1
Nehled'tež na mne BiblMel
Nolite me considerare Vulgáta.

¹⁷⁰ StČS s.v. *neroditi*.

Ve čtvrté redakci je modální sloveso *neroditi* nahrazeno slovesem *hleděti*, které interpretujeme ve významu „brát zřetel“¹⁷¹. Konstrukce se slovesem *neroditi* lze přičítat vlivu latiny, přičemž sloveso *neroditi* lze považovat za pokus o doslovný překlad latinského *nolle*.

Spojení modálních predikativ s infinitivem jsou podle Bauera pozdější; stará jsou podle něj pouze predikativa *lzě, nelzě, třeba, netřeba, potřeba, potřebie*.¹⁷² Tato predikativa v Písni písni nenacházíme.

6.5.2 Polovětné útvary

6.5.2.1 Útvary s participií

Bauer vyděluje čtyři druhy útvarů s participií: 1) participium je vazbou jistých sloves; 2) participium se klade po zájmenech *kto, čso*, po spojce *jak(ž)* aj.; 3) přechodníkové vazby; 4) absolutní vazby vzniklé napodobením latiny.¹⁷³

V Písni písni nacházíme výhradně třetí typ, tj. přechodníkové vazby. V některých případech lze v edici *Bible mlynářčiny* druhé redakce doložit spojení se slovesnou větou s pomocí slučovacích spojek, např. ve verši 5,6:

Závrtku u mých dveří otevřela sem mému zmileci, naliť on otchýlil se i šel pryč BiblOl

*Závorku u mých dveří otevřela jsem mému zmilelému, naliť on **odchýliv se i šel pryč*** BiblMlyn

Závoru dveří mých otevřela sem milému mému, ale on se bieše uchýlil a zašel BiblPad

Závoru dveří mých odevřela sem milému mému, ale on uchýlil se bieše a pomínul BiblPraž

Závoru dveří mých otevřela sem milému mému, ale on uchýlil se byl a pomínul BiblSev1, BiblMel

Pessulum ostii mei aperui dilecto meo, at ille declinaverat, atque transierat Vulgáta.

Obzvláště zajímavý je zde druhoredakční doklad (*Hledavši i sem nenalezla jeho* BiblMlyn vs. *Hledala, a sem nenalezla jeho* BiblLit), kde *s*-ovému participiu *Bible mlynářčiny* konkuruje složené préteritum *Bible litoměřické*. V *Bibli mlynářčině* můžeme kvůli spojce *i* nabýt dojmu, že *s*-ové participium tvoří samostatnou výpověď, ve větě by tak však chyběl určitý slovesný tvar. Zároveň zde ale pozorujeme odporovací vztah, který jsme u *Bible litoměřické* zdůraznili interpunkčním znamínkem; u *Bible mlynářčiny* se k tomuto řešení uchýlit nemůžeme.

¹⁷¹ ESSČ s.v. hleděti.

¹⁷² Bauer, 1986, s. 352.

¹⁷³ Bauer, 1986, s. 365.

6.5.2.2 Útvary s infinitivem

V Písni písní nenacházíme žádný případ, kde bychom mohli pozorovat distribuci infinitivů a supin po slovesech pohybu.

Infinitiv po slovesech a jménech vyjadřujících uplatnění vůle se zachoval v plném rozsahu dodnes, což lze doložit i na příkladech z Písně, kde jej najdeme ve všech překladech, např. ve verši 2,7:

abyšzte nebudily ani kázaly procítiti zmilelici BiblOl

abyšzte nebudily ani procítiti kázaly zmileličce mé BiblMlyn

abyšzte nebudily ani procítiti kázaly zmilelé BiblPad

abyšzte nebudily ani procítiti kázaly milé mé BiblPraž, BiblSev1, BiblMel

ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam Vulgáta.

Infinitiv zde konkuruje obsahovým větám žádacím s *aby*.¹⁷⁴

Podle Bauera se v překladových památkách objevuje vazba akuzativu s infinitivem, jež vznikla podle latiny. Po slovesech vnímání, myšlení a mluvení se objevuje předmětový akuzativ a k němu se vztahuje infinitiv spony *býti* s akuzativem substantiva či adjektiva. Podobná je vazba instrumentálu s infinitivem.¹⁷⁵ Ve vybraných překladech Písně písní ani jednu z těchto vazeb nepozorujeme. Vazba infinitivu spony *býti* s akuzativem a instrumentálem substantiva se ovšem objevuje v anotacích v 1. vydání *Bible Melantrichovy* (*Ženich ukazuje se býti velmi hotového k přijetí těch věcí* BiblMel Qq6rb; *Ženich vysvědčuje boha býti pokladem* BiblMel Qq5va). Bauer tvrdí, že tyto vazby konkurují většinou obsahovým větám se spojkou *že*, ve staré češtině rovněž *by*; ve spisovném jazyce se poté rozšířily obzvláště v době humanistické, což by vysvětlovalo jejich výskyt v anotacích *Bible Melantrichovy*.¹⁷⁶ Zároveň je ovšem důležité si všimnout jejich absence v samotném textu Písně.

6.5.3 Souvětí

Nejstarší souvětí vznikala z pouhého postavení vět vedle sebe (tzv. juxta pozice), aniž bylo užito skutečných spojovacích prostředků. Spojky jakožto prostředky, které vyjadřovaly vztah mezi větami, vznikly dodatečně přehodnocením slov, která původně nesla jiný význam.¹⁷⁷ Příkladem zde může být původně upozornovací částice a nynější spojka *že*, která patřila do věty hlavní, tj.

¹⁷⁴ Bauer, 1986, s. 370.

¹⁷⁵ Bauer, 1986, s. 370.

¹⁷⁶ Bauer, 1986, s. 370.

¹⁷⁷ Bauer, 1986, s. 374–376.

souvětí mělo funkci spojení uvozovací věty a přímé řeči; v Písni ji můžeme doložit ve verši 5,8, kde již uvozuje obsahové věty po slovesech sdělení:

vzkažte jemu, žeť pro milost nedužím BiblOl, BiblMlyn
abyšte zvěstovaly jemu, žeť pro milost nedužím BiblPad
abyšte pověděly jemu, že milostí nedužím BiblPraž
abyšte pověděly jemu, že milostí mdlím BiblSev1, BiblMel
ut nuntietis ei quia amore languo Vulgáta.

Podle Bauera bylo souvětí ve staročeských památkách na poměrně vysokém stupni vývoje, resp. již převládá souvětí s mluvnicky vyjádřeným vztahem vět. Hlavním rozdílem oproti dnešnímu stavu bylo to, že nebyly natolik vyhraněny jednotlivé typy souvětí a většina spojek byla multifunkční, tj. mohly vyjadřovat několik vztahů z dnešního hlediska různých.¹⁷⁸ Spojka *a* tak například mohla vyjadřovat i poměr odporovací, např. ve verši 3,2 ve všech překladech kromě prvního, kde je odporovací poměr naznačen spojkou *ale*:

hledala jsem jeho, ale nenalezla BiblDrážď
hledala sem jeho, a nenalezla sem BiblMlyn, BiblPad
hledala sem ho, a nenalezla BiblPraž
hledala jsem jeho, a nenalezla BiblSev1, BiblMel
quaesivi illum, et non inveni Vulgáta.

Spojku *a* zde v tomto významu nacházíme i v nejmladší *Bibli Veleslavínově*.

V Písni písni si dále všímáme konkurence souřadných spojek odporovacích *nalit'* a *ale*, např. ve verši 5,6:

Závrtku u mých dveří otevřela sem mému zmilelci, nalit' on otchýlil se i šel pryč BiblOl
Závorku u mých dveří otevřela jsem mému zmilelému, nalit' on odchýliv se i šel pryč BiblMlyn
Závoru dveří mých otevřela sem milému mému, ale on se bieše uchýlil a zašel BiblPad
Závoru dveří mých otevřela sem milému mému, ale on uchýlil se bieše a pomínul BiblPraž
Závoru dveří mých otevřela sem milému mému, ale on uchýlil se byl a pomínul BiblSev1
Závoru dveří mých otevřela jsem milému mému, ale on uchýlil se byl a pomínul BiblMel
Pessulum ostii mei aperui dilecto meo, at ille declinaverat, atque transierat Vulgáta.

Spojka *nalit'* se zde objevuje ve významu „avšak, ale, a zatím, leč“¹⁷⁹ a od třetí redakce je nahrazena spojkou *ale*.

¹⁷⁸ Bauer, 1986, s. 376.

¹⁷⁹ StčS s.v. nali, nalit'

Dále můžeme pozorovat rozdíly v tom, jak jsou uvozovány vedlejší věty časové. V první redakci zde nacházíme největší variaci: vztažná adverbia *poňadž/poňadž* (verš 3,5), *dokud/dokudž/dokudžt'* (např. verš 3,4). Zaujmout nás může adverbium *pokudž* ve verši 8,4. Toto příslovce může vyjadřovat i jiný vztah své věty k obsahu věty řídicí, než je vztah časový; v první redakci bychom v tomto verši větu vedlejší uvezenou adverbium *pokudž* interpretovali jako vedlejší větu podmínkovou:

*abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmilelici, **pokudž** sama nechce.* BiblDrážď
*abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmilelice mé, **donidž** sama chce.* BiblMlyn
*abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmilelé, **donidž** by ona sama chtěla.* BiblPad
*abyšte nebudily ani vstáti kázaly milé mé, **dokavadž** sama nebude chtieti.* BiblPraž
*abyšte nebudily ani vstáti kázaly milé mé, **dokavadž** sama nebude chtíti.* BiblSev1
*abyšte nebudily ani vstáti kázaly milé mé, **dokavadž** sama nebude chtíti.* BiblMel
ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit Vulgáta.

Všimneme si, že ve všech pozdějších překladech se objevuje vedlejší věta časová; pouze první redakce volí rozdílnou interpretaci.

Ve druhé redakci se 4× objevuje adverbium *donidž*, 1× adverbium *dokud*. Jednou je vedlejší věta časová uvozena podřadicí spojkou *až*, a to ve verši 3,4:

*Lapich jeho a nepustich, **dokud** jsem jeho neuvedla v duom mateře své* BiblDrážď
*Lapila sem jeho a nepustím, **až** i uvedu v dóm mateře mé* BiblMlyn
*Držala sem jeho, aniž pustím, **až** uvedu jej do domu mateře mé* BiblPad
*Chopila sem se ho, aniž se ho spustím, **dokavadž** ho neuvedu do domu matky mé* BiblPraž
*Chopila sem se jeho, aniž se jeho spustím, **dokavadž** jeho neuvedu do domu matky mé* BiblSev1
*Chopila jsem se ho, aniž se ho spustím, **dokavadž** ho neuvedu do domu matky mé* BiblMel
tenui eum, nec dimittam, donec introducám illum in domum matris meae Vulgáta.

Spojka *až* vyjadřuje „konečnou časovou mez děje věty řídicí“¹⁸⁰. Podle Bauera ve staré češtině ještě nebyly zcela přesně rozlišeny a ustáleny funkce *až*: vymezuje zde funkci slučovací (*až* = „a nakonec“), časovou (*až* = „dokud ne“) a účinkovou (*až* = „takže“).¹⁸¹

Vedlejší věty časové třetí redakce jsou v mnohém podobné stavu redakce druhé, jedinou výjimkou jsou nové výskyty adverbii s příklonnými částicemi *-ž* (*dokudž* ve verši 4,6) a *-t'* (*donidžt'* ve verši 2,7). Ve čtvrté redakci jsou vedlejší věty časové uvozeny výhradně příslovcem *dokavadž/dokovadž*, v 1. vydání *Bible Severinovy* se objevuje pouze podoba *dokavadž*, v 1. vydání *Bible Melantrichovy* zdloužená varianta *dokavadž*.

¹⁸⁰ ESSČ s.v. až

¹⁸¹ Bauer, 1960, s. 34.

O větách vedlejších uvozenými vztažnými zájmeny *který, jenž, ješto* a konkurenci těchto zájmem hovoříme v kapitole o morfologii ([Deklinace zájmenná](#), Zájmena vztažná). V tomto kontextu se můžeme ještě podívat na zájmeno *an*, které však najdeme pouze ve verších 5,2 a 5,6 v první a v druhé redakci. Ve významu, ve kterém by mohlo konkurovat výše zmíněným vztažným zájmenům, se vyskytuje pouze ve verši 5,2:

Hlas mého zmilelého, an tluče a řka BiblOI

Hlas mého zmilelého, an tluče a řka BiblMlyn

Hlas milého mého tlukúcieho BiblPad

Hlas milého mého, jenž tluče BiblPraž

Hlas milého mého, kterýž tluče BiblSev1

Hlas milého mého, kterýž tluče BiblMel

Vox dilecti mei pulsantis Vulgáta

Můžeme si všimnout absence jakéhokoli zájmena ve třetí redakci, přičemž fráze, která byla v předchozích překladech vyjádřena větou vedlejší, je kondenzována do adjektiva (doslovně podle latiny). V překladech čtvrté redakce a pozdějších tisků se opět objevují věty vedlejší.

6.5.4 Slovosled

Zde zkoumané texty Písně písní byly přeloženy z latiny, můžeme se tedy ptát, zda lze pozorovat její vliv na slovosled, zejména v tendenci klást sloveso na konec věty. Podle Bauera se tato tendence projevuje v některých památkách ze 14. a 15. století, ale plně se uplatnila v 16. a 17. století.¹⁸² V Písni však tento jev překvapivě nenacházíme, a to ani u *Bible padeřovské*, která se snažila latinu překládat co nejdoslovněji. Podobně si ani nevšímáme tendence klást neshodný přívlastek před substantivum. Často se ale objevuje přívlastek shodný v apozici, např. ve verši 4,1:

Kterak jsi tak velmi krásná, přítelnicečko má BiblDrážď

Kterak jsi krásná, přítelnice má BiblMlyn

Kterak krásná jsi, přítelnice má BiblPad

Kterak krásná si, přítelkyně má BiblPraž

Kterak krásná si, přítelkyně má BiblSev1

Kterak krásná jsi, přítelkyně má BiblMel

Quam pulchra es, amica mea! Quam pulchra es Vulgáta.

¹⁸² Bauer, 1986, s. 371.

V tomto případě se jedná o postpozici pronominálního posesiva, což je podle Navrátilové a Zikánové ve staré a střední češtině poměrně častý jev. Není přitom motivována aktuálním členěním nominální skupiny a tendencí umisťovat do postpozice informačně závažný prvek fráze, ale vznikla spíše vlivem latiny.¹⁸³

Postavení příklonek nebylo ve staré češtině zcela ustáleno. Můžeme si všimnout tendence klást příklonné dativy zájmen před *se*, např. ve verši 5,6 od čtvrté redakce (a *neodpověděl jest mně* BiblPad vs. *a nevozval mi se* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel). Ve starších překladech tento jev nepozorujeme.

6.5.5 Přejechy mezi slovními druhy

Napříč redakcemi můžeme u přechodu slovních druhů pozorovat tři hlavní tendence: 1) překlad slovního druhu se mění ve druhé redakci; 2) překlad se mění ve čtvrté redakci; 3) překlad se mění v 1. vydání *Bible Severinovy*. Zřejmě nejčastěji nacházíme překlad jiným slovním druhem od čtvrté redakce, a to mezi adjektivem a substantivem. K této změně dochází jak u apelativ (např. *nad potoky vodnými* BiblOl, BiblMlyn, BiblPad vs. *nad potoky vod* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 5,12), tak u proprií (např. *jako libanová* BiblOl, BiblMlyn, BiblPad vs. *jako Liban* BiblPraž, BiblSev1, BiblMel 5,15). V naprosté většině případů dochází ke změně adjektiva na substantivum.

Zároveň nelze vyloučit ostatní dvě zmiňované tendence. První redakce mnohdy volí poměrně odlišný překlad od redakce následující, např. viz verš 3,10:

okolo zlatohlavem ot polu milosrdie pro dcery jeruzalémské BiblDrážď

okolo zlatohlavem a prostředek drahotú postřel pro dcery jeruzalémské BiblMlyn

vstupovanie zlatohlavné, z obecné lásky postřel jest pro dcery jeruzalémské BiblPad

opal svrchu i okolo zlatohlavem a u prostředku drahé věci rozestřel pro dcery jeruzalémské BiblPraž, BiblSev1

vzchod vůkol zlatý šarlatem postřel pro dcery jeruzalémské BiblMel

media caritate constravit, propter filias Jerusalem Vulgáta

Tuto tendenci lze vysvětlit celkovým charakterem překladu první redakce, který je volnější než v ostatních redakcích. Překlad *Bible Severinovy* a *Bible Melantrichovy* se poté zřejmě snažil více osvětlit méně srozumitelná místa, resp. překlady, kde byla syntax převzata z latiny, a výsledný text tak nezněl v českém jazyce přirozeně (např. *s hor pardových* BiblDrážď, BiblMlyn, BiblPad, BiblPraž vs. *s hor, kde jsou rysové* BiblSev1, BiblMel 4,8).

¹⁸³ Navrátilová, Zikánová, 2017, [online], poslední přístup 23. 2. 2021.

Konkurencí jmenných a složených adjektiv se zabýváme v kapitole o morfologii ([Deklinace jmenná – adjektivní](#) a [Deklinace složená](#)).

6.5.6 Shrnutí

U Písně písni překvapivě zjišťujeme, že vliv latiny na staročeský překlad není zdaleka tak velký, jak by bylo možné očekávat; v *Bibli padeřovské* si všímáme větší snahy o doslovný překlad, jak bylo výše častěji ukázáno.

Typické projevy vlivu latiny na syntax, jako je např. antepozice neshodného přívlastku, akuzativ a instrumentál s infinitivem či koncové postavení verba finita zde v samotném biblickém textu nenacházíme, třebaže se v několika případech objevuje přívlastek shodný v antepozici. Stejně jako u převahy složeného préterita nad jednoduchými minulými časy tuto tendenci můžeme vysvětlit charakterem Písně jako takové; poukazuje to tak na její zvláštní postavení a vyvolává otázku, jak moc se její překlad svým charakterem liší od ostatních biblických knih.

7 Edice

Edici českých překladů *Písně písní*, reprezentující čtyři redakce staročeského biblického překladu a pozdější tisky 16. století, představujeme v transkribované podobě. Rozhodli jsme se v rámci diplomové práce vypracovat pouze transkribovanou edici ze dvou důvodů: zaprvé poslouží tato edice jako textový materiál pro databázi staročeských biblických textů,¹⁸⁴ která je vyvíjena v oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.; zadruhé slouží jako podklad pro jazykovou analýzu těchto pramenů a vzájemné srovnání překladů. Třebaže převádíme texty do současného pravopisu, jazyková specifika zůstávají zachována. Edice je doplněna obecnou ediční poznámkou, edičními poznámkami pro každého ze zástupců jednotlivých čtyř redakcí a pozdějších tisků, v nichž jsou popsány ediční zásady týkající se jednotlivých pramenů, a kritickým aparátem.

7.1 Obecné ediční zásady transkribované edice

7.1.1 Cíl a metoda

Již výše bylo zmíněno, že tato edice slouží jako podklad pro jazykový rozbor a porovnání překladů a jako textový materiál pro databázi staročeských biblických textů, připravované pracovníky Oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Při transkripci textů jsme vycházeli ze *Směrnice pro vydávání starších textů* Jiřího Daňhelky,¹⁸⁵ z ediční poznámky k edici *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké*,¹⁸⁶ z historických mluvnic¹⁸⁷ a ze slovníků staré češtiny¹⁸⁸.

7.1.2 Členění textu

Jelikož se jedná o text biblický, rozhodli jsme se text členit podle biblických veršů na základě edice *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (1996). Čísla veršů označujeme dolním indexem tmavě červenou barvou. Dolní index jsme zvolili podle edice staročeského překladu *Postilly litteralis* Mikuláše Lyry,¹⁸⁹ abychom se vyhnuli záměnám s odkazem na poznámku pod čarou. Respektujeme členění kapitol v rukopisech a v tiscích v případě, že se liší umístění veršů

¹⁸⁴ *Diabible* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka, 2020. Dostupné z: <http://diabible.com>.

¹⁸⁵ Daňhelka, 1985, s. 285–301.

¹⁸⁶ *Staročeská Bible drážďanská a olomoucká, IV: Tobiáš–Sirachovec*, 1996.

¹⁸⁷ Gebauer, 1963; Gebauer 1960; Gebauer, 1958; Gebauer, 1929.

¹⁸⁸ Gebauer, 1970; *Staročeský slovník* (1968–2008); *Elektronický slovník češtiny* (2006–), dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

¹⁸⁹ *Výklad Mikuláše Lyry na evangelium sv. Matouše. Kritická edice staročeského překladu*, 2018.

(např. umístění verše 5,17). Původní stránkování je uváděno v hranatých závorkách ve formátu [372rb]. Číslo označuje původní číslování listů, litera *r/v* označuje recto, nebo verso folia a litera *a/b* označuje umístění sloupce na daném foliu – levý sloupec je označen literou *a*, pravý sloupec je označen literou *b*. Foliace v edicích tisků *Bible Severinovy* a *Bible Melantrichovy* je značena ve formátu [ooIva], tj. stále je značeno recto nebo verso folia a umístění sloupce, list je označen na základě složkové foliace tisků kombinací písmen a římských číslic. V rukopisu *Bible mlynářčiny*, *Bible padeřovské* a v tisku *Bible pražské* se nacházejí tzv. rubriky (titulky),¹⁹⁰ které vykládají obsah podle mystického pojetí, např. *Hlas Kristův*, *Hlas cierkve*. Tyto titulky v transkribované edici značíme *kurzívou*. V tiscích *Bible Severinovy* a *Bible Melantrichovy* nacházíme též dodatečné textové prvky jako marginálie či perikopy, jejichž ediční zpracování je popsáno v konkrétních edičních poznámkách.

7.1.3 Obrazový doprovod

Editované biblické rukopisy patří k nákladně provedeným exemplářům s bohatou výzdobou a úvodní iniciála Písňe písni bývá zpravidla iluminovaná. V *Bibli mlynářčině* stojí na začátku Písňe písni ornamentální iniciála provázená bordurou, tj. výzdobou na okraji stránek. V rukopisu *Bible olomoucké*¹⁹¹ a *Bible padeřovské*¹⁹² nacházíme v části obsahující Píseň písni figurální iluminace, v tisku 1. vydání *Bible Severinovy*¹⁹³. Obrazový doprovod je jednou z příloh diplomové práce (viz [Příloha: Obrazový doprovod](#)).

7.1.4 Velká písmena

Vzhledem k účelu edice jsme se rozhodli psaní velkých písmen v transkribované edici upravit na současný úzus a nepřihlížet k podobě v prameni. Nezachováváme tak velká písmena při transkripci náboženských pojmenování, jako je např. *synagoga*, *cierkev* atd. Velká písmena užíváme na začátcích větných celků, u vlastních jmen, jako je např. *Kristus*, *Šalomún*, a u zeměpisných názvů, jako je např. *Engada*, *Betel*.

¹⁹⁰ Kyas, 1997, s. 78, 102.

¹⁹¹ Na iluminaci v *Bibli olomoucké* [fol. 14va] se nacházejí dvě postavy: na levé straně postava krále, na pravé straně postava černošky. Mezi postavami stojí věž, na věži je vykreslena postava čerta.

¹⁹² Na iluminaci v *Bibli padeřovské* [fol. 227vb] se nacházejí tři postavy: uprostřed stojí postava krále, po jeho levé straně postava královny a po jeho pravé straně postava černošky.

¹⁹³ Na ilustraci v 1. vydání *Bible Severinovy* [fol. ooIva] se nachází král Šalomoun se svými dvořany.

7.1.5 Hranice slov

V transkribované edici píšeme samostatná slova zvlášť. Zároveň se snažíme respektovat stav, jaký nacházíme v rukopisech a v tiscích, zvl. co se týče spřežek, např. *uprostřed*. Spojka *li* je v edici vždy důsledně oddělována bez spojovníku, tudíž stojí samostatně (např. *Ó překrásná mezi ženami, nevieš li sebe, vyjdi a beř se po sledu stádném a pas své kozly podlé stavadl pastýřových* BiblOl 1,7). Částice *t', tě, to, že, ž* podle zásad *Staročeského slovníku* (1968, s. 45) připojujeme vždy k předcházejícímu slovu.

7.1.6 Zkratky

V rukopisech a tiscích najdeme v některých případech použity písařské a tiskařské zkratky. Slova tímto způsobem zkrácená v transkripci rozepisujeme bez dalšího upozornění, např. *ĝt > jest*.

7.1.7 Interpunkce

Podobně jako u velkých písmen jsme se při transkripci kvůli účelu této práce rozhodli nezachovat dobovou interpunkci a převádíme ji na novočeskou, tj. doplňujeme čárku u vedlejších vět, apozič, volných přívlastků atd. a rušíme čárky, které nepředepisuje dnešní kodifikace. Do transkripce jsme doplnili tato interpunkční znaménka: čárky, tečky, otazníky, vykřičníky, dvojtečky a středníky. Při řešení interpunkce přihlížíme k transkripci *Písně písni* v edici *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (1996).

Jelikož jedním z cílů diplomové práce je porovnat překlady *Písně písni*, interpunkci jednotlivých sjednocujeme, nakolik to dovolují jednotlivé verze. Zároveň respektujeme v určitých aspektech lišící se překlady jednotlivých redakcí, a řídíme se tak i podle smyslu jednotlivých vět (rozdíly v interpunkci mezi jednotlivými redakcemi lze pozorovat např. ve verši 4,3). V rámci edice jsme se rozhodli rezignovat na označování přímé řeči uvozovkami kvůli další rovině dialogičnosti, která od druhé redakce vzniká přidáním již výše zmíněných titulků. Jsme toho názoru, že uvozovky značící přímou řeč by poté mohly způsobit komplikace ve čtení.

7.1.8 Číslice

V rukopisech a tisku se někdy ke značení čísel kapitol užívá římských číslic, které ponecháváme, a zároveň respektujeme zvyk psát symbol pro čtyři ve formě IIII. U řadových číslovek doplňujeme tečku.

7.1.9 Slova cizího původu

U slov cizího původu respektujeme jejich podobu v rukopisech a tiscích. Rozdílné zápisy napříč překlady nesjednocujeme (např. verš 4,8: *Seyr* BiblDrážď, *Sanyr* BiblMlyn, *Sanir* BiblPad, *Sanyr* BiblPraž, *Sanyr* BiblSev1, *Sanyr* BiblMel). Zjevné písařské chyby v propriích emendujeme. Lexém *myrra* přepisujeme důsledně s *y*, lexém *Sion* s *i*.

7.1.10 Pravopisné a hláskoslovné jevy

Bliže o specifických jevech jednotlivých rukopisů a tisku píšeme v edičních poznámkách jednotlivých edic, lze však zmínit několik sjednocujících projevů v přepisu. Důsledně zanecháváme projevy jednotlivých hláskových změn, jako je např. výskyt protetického *v*- nebo diftongizace *ó > uo*. Litera *g* se v rukopisech a tiscích nachází výhradně bez diakritického znaménka, proto se při jejím přepisu řídíme naším staročeskými slovníky a transkripcí *Písňe písni* v edici *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (1996). Problematickým případům (např. lexém *synagoga* ve svých pádových variacích) se věnujeme v kapitole věnované morfologickému rozboru. U přepisu *i – y* se ohlížíme na etymologii a morfologickou analogii; u proprií (kromě frekventovaného *Kristus*, které důsledně přepisujeme s *i*, a výjimek uvedených v oddílu [Slova cizího původu](#)) se řídíme podobou v rukopisech a tisku.

U přepisu jotace vycházíme ze zásad uvedených ve *Staročeském slovníku* (1968, s. 46). Jotaci v krátkých slabikách zapisujeme v místech, kde je v pramenu náležitě označena. Nezdůvodněnou nadbytečnou jotaci rušíme, přičemž na opravu upozorňujeme v kritickém aparátu. Slabiky *ně* a *ňe* v textech z doby 1300–1410 zapisujeme podle pramene (viz [Ediční poznámka: Bible drážďanská a Bible olomoucká](#)), v pozdějších památkách již píšeme vždy *ně* (např. *o něm*). Jotaci v dlouhých slabikách (*ie*) zaznamenáváme podle pramene po všech souhláskách kromě *l*.

7.1.11 Kvantita

Ve většině editovaných pramenů není kvantita zpravidla značena. Diakritická znaménka ke značení kvantity najdeme v *Bibli mlynářčině* a v *Bibli padeřovské*, spřežky jsou užívány nekonzistentně. Proto se držíme při přepisu standardní staročeské podoby. V dubletách dáváme délku pouze tam, kde je označena (srov. *Staročeský slovník*, 1968, s. 48). U propria *Jeruzalém* a adjektiva *jeruzalémský* přepisujeme s délkou. V mladších textech od 2. poloviny 15. století přepisujeme *slove*, nikoli *slóve*. Zájmeno *naši* přepisujeme krátce, pokud není značena kvantita.

V pozdějších tiscích 16. století je diakritikou délka *náši* již značena a při přípravě edic se jí řídíme.

Jedním ze sporných případů může být kvantita u tvaru *svlekl*. Mluvnice připouští oba tvary:¹⁹⁴ rozhodli jsme se tento tvar, pokud není délka v textu označena, přepisovat krátce, tj. *svlekl*. Naše interpretace je, že primární je krátkost (*-vlekl*), sekundární je pak délka, hlavně v pozdějších textech (*-vlékl*).

7.1.12 Chyby v rukopise

Písařské opravy a škrty bez upozornění přijímáme. Zjevné a neopravené písařské chyby v edici opravujeme, přičemž na tyto opravy upozorňujeme v poznámce pod čarou, kde v emendaci uvádíme i transliterovanou podobu podle rukopisu nebo tisku (viz [Emendace](#)). Dále upozorňujeme na vynechaný text, který doplňujeme ve špičatých závorkách do textu <doplněný text>.

7.1.13 Emendace

Textověkritické poznámky, které se týkají úprav jednotlivých tvarů v textu proti jejich původní podobě v rukopisu či tisku, zapisujeme formou dvoudílné poznámky rozdělené hranatou závorkou. První část před závorkou označuje námi opravenou podobu v edici, v druhé části je transliterovaná podoba v původní pravopisné podobě z rukopisu či tisku. Kurzivně doplňujeme případné komentáře k emendaci, např. slonové] flonee *rkp*. Stejným způsobem zpracováváme i další textověkritické poznámky: srovnání s latinou, perikopy, odkazy k jiným částem biblické knihy či bible, v případě 1. vydání *Bible Melantrichovy* anotace.

V edici zastupující první redakci je textověkritický dodatečně aparát rozšířen o porovnání s edicí *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (1996) (viz [Ediční poznámka: Bible drážďanská a Bible olomoucká](#)).

7.1.14 Seznam zkratek

V edičním komentáři při psaní zkratek biblických knih vycházíme ze *Staročeského slovníku* (1968, s. 119), pokud není řečeno jinak.

¹⁹⁴ Dostál, 1967, s. 99; Gebauer, 1958, s. 174.

7.1.15 Různočtení

V edicích Písň písni uvádíme obměny variantních rukopisů či tisků daných redakcí ve vysvětlivkách na konci každé edice. V textu je na ně odkazováno římskými číslicemi. Varianty jsou zapisovány formou dvoudílné poznámky rozdělené hranatou závorkou: na levé straně před závorkou je podoba lexému nebo výrazu v edici, na pravé straně za závorkou se nacházejí variantní znění. Evidujeme varianty lexikální (např. *ukaž* × *oznam*), z ostatních typů různočtení zachycujeme změny v morfologických kategoriích: u jmen užití jiného pádu, rodu a čísla (*vinnici* × *vinnice*; *sestra* × *sestro*), u sloves užití jiné osoby, čísla, času, jmenného rodu či způsobu (*obstúpili* × *obstúpilo*; *přivedši* × *přivedše*). Zachycujeme doplněná slova včetně spojek a předložek a též absenci sledovaného úseku textu. Delší pasáže obvykle zkracujeme uvedením prvního a posledního slova, vynechané pasáže jsou nahrazeny trojtečkou. Vynechání textu mezi dvěma stejnými nebo stejně končícími výrazy (tzv. homoioteleuton) komentujeme uzávorkovanou poznámkou uvedenou za zkratkou pramene. Varianty jsou řazeny na základě relačněchronologického hlediska. U variantních rukopisů a tisků se neuvádí foliace. Stranou evidence jsou ponechány odlišnosti pravopisné a hláskové a slovtvorné podoby téhož jména, dále nezachycujeme varianty hláskoslovné a koexistující či nástupnické morfologické podoby a neupozorňujeme na jiný slovosled, pokud nemá dosah pro význam a syntaktickou interpretaci.

Různočtení ze staročeských pramenů přepisujeme podle stejných transkripčních zásad, které popisujeme v této poznámce.

Do různočtení nezahrnujeme rozdíly v názvech jednotlivých kapitol (např. *Kapitola I.* × *I.*).

7.2 Ediční poznámka: Bible drážďanská a Bible olomoucká

Bible drážďanská: rukopis zničen, dříve Saská státní knihovna – Státní a univerzitní knihovna v Drážďanech (Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden) (Drážďany, Německo), sign. O e 85, 2. polovina 60. let 14. století.

Bible olomoucká: Vědecká knihovna v Olomouci (Olomouc, Česko), sign. M III 1/II a M III 1/II, 1417.

7.2.1 Popis rukopisu

7.2.1.1 Bible drážďanská

Bible drážďanská neboli *leskovecká* (zkratka BiblDrážď) je nejstarším dokladem prvního českého překladu celé bible a zároveň první doložená slovanská bible, což z ní činí jednu z nejdůležitějších památek českého středověkého písemnictví. Rukopis nyní můžeme zkoumat pouze z fotokopii a opisů, jelikož byl nenávratně zničen během první světové války.

Rukopis není datován. Všichni písaři bible však psali gotickou minuskulí, kterou se české knihy psaly od 50. do 80. let 14. století;¹⁹⁵ na základě výzdoby (viz níže) lze zúžit dobu napsání bible do doby kolem roku 1360, Gaudek poté dataci posouvá na druhou polovinu 60. let 14. století.¹⁹⁶ První doklad existence bible nalézáme až koncem 16. století, kdy byl rukopis převázán nákladem paní Anny Šlejnicové z Leskovce. To je nám známo ze zápisu na papírovém listě, který byl nalepen na přideštní bible. Kyas na základě toho předpokládá, že bible vznikla v některém ženském klášteře a že se za husitských válek dostala k rodu Leskovců.¹⁹⁷ Není známo, jak přešla do Drážďan, ale na konci 18. století byla již uložena v místní kurfiřtské knihovně (dnes Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek) pod signaturou O e 85. Zde ji roku 1795 prozkoumal Josef Dobrovský,¹⁹⁸ dále ji detailně popsal Josef Vraštil. Vraštilův popis najdeme dochován ve výpiscích Josefa Vašici. Rukopis, který byl července roku 1914 zapůjčen do belgické Lovaně k ofotografování, zde při německé invazi shořel v univerzitní knihovně.

Dochovány zůstaly fotokopie s přibližně třetinou původního textu a opisy.¹⁹⁹ Tyto fotokopie zahrnují pouze recta druhé části rukopisu (ff. 301–681). Původní snímky z roku 1914 byly přefotografovány do mikrofilmů, které jsou momentálně uloženy ve Staročeské sbírce

¹⁹⁵ Kyas, 1997, s. 40.

¹⁹⁶ Kyas 1997, s. 41; Gaudek, in: *Staročeské biblické předmluvy*, 2019, s. 156–158.

¹⁹⁷ Kyas, 1997, s. 41.

¹⁹⁸ Dobrovský, 1798, s. 244–245.

¹⁹⁹ Kyas, 1997, s. 37–38.

Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. (inv. č.: Arch. fot. 121, 122, 123, 2455). V této sbírce najdeme i fotokopie Vraštilova přepisu Žaltáře i s kantiky (inv. č.: Arch. fot. 124) a Tobiáše s čtveroevangeliem a úryvky z epištol, Skutků apoštolských a Zjevení (inv. č.: Arch. fot. 120; srov. Kyas, 1997, s. 37). Kopie z těchto fotokopií jsou dostupné v oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.²⁰⁰ Z Písně písní zůstala zachována folia 345r, 346r a 347r. První tři verše Písně písní přebíráme z transliterace v edici *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (1996, s. 426), které původně otiskl Dobrovský ve své studii *Über den ersten Text der böhmischen Bibelübersetzung*²⁰¹ a Hanka ve své monografii *Dobrovského Slavín* (Praha, 1834, s. 395).

Pergamenový rukopis má 685 listů v 70 složkách o velikosti 400 × 280 mm, text je na stránkách rozdělen dvou sloupců. Výzdoba bible je poměrně prostá: na počátcích biblických knih a na začátcích jednotlivých žalmů nacházíme barevné iniciály o 8 až 10 řádcích. V Písní písní se vyskytují ornamentální iniciály na začátku jednotlivých kapitol. Ve fotokopiích rukopisu je jich celkově zachováno 32 a většinou se jedná právě o iniciály ornamentální, jen 9 z nich je iluminativních. Výzdoba nejspíše pochází z dílny Mistra Křižovnického brevíře. Dílna Mistra Křižovnického brevíře byla prominentním ateliérem druhé třetiny 14. století, která přijímala řadu zakázek pro církevní objednavatele. V tomto kontextu lze zmínit období iluminací dílny s pokročilými iluminacemi *Antifonáře z Vorau*, který vznikl po roce 1365 – zde můžeme pozorovat období také k trnitému akantovému listí, které nacházíme v biblické iniciále *Bible drážďanské* (iniciála *W-idyenye*, fol. 381r). Takovýto akant nepatří v repertoáru dílny k často používaným zdobným prvkům, přičemž se s ním setkáváme v této dílně pravidelněji až v druhé polovině 60. let. To můžeme považovat za indicium pro dataci *Bible drážďanské* právě do této doby.²⁰²

V dochovaném textu *Bible drážďanské* nacházíme části od Žaltáře do konce knihy; původně zřejmě obsahovala všechny knihy obvyklé ve středověké Vulgátě, též Modlitbu krále Manasse a Druhou knihu Ezdrášovu (3 Esd). Na konci Knihy žalmů jsou zapsány tři chvalozpěvy a Athanasijské vyznání víry. Měla též několik předmluv.²⁰³

²⁰⁰ Ediční poznámka. [Bible drážďanská, Matoušovo evangelium]. *Vokabulář webový, webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny* [online]. [cit. 2020-05-25].

²⁰¹ Dobrovský, Josef. Über den ersten Text der böhmischen Bibelübersetzung, nach den ältesten Handschriften derselben, besonders nach der Dresdner, in: *Neuere Abhandlungen der Königlichen böhmischen Gessellschaft der Wissenschaft* 3, 1798, s. 264, 265.

²⁰² Kyas, 1997, s. 41; Gaudek, in: *Staročeské biblické předmluvy*, 2019, s. 156–158.

²⁰³ Kyas, 1997, s. 38–39; Předmluvy publikované v *Staročeské biblické předmluvy*, 2019.

Na *Bibli drážd'anské* se podílelo celkem sedm písařů. Píseň písni přepisoval druhý písař (Př–Iz 2,20; ff. 329–382).²⁰⁴ Tento písař přepsal největší část knihy (406 listů), tj. skoro dvě třetiny rukopisu. Jeho písmo je pěkné, pravidelné a hranatější; zvláště v úsecích psaných druhým písařem v rukopisu nacházíme mezery obvykle značené křížkem, které měly zřejmě značit části, které první opisovač nemohl přečíst z překladatelova originálu a další opisovač toto nedopsání ponechal.²⁰⁵ Mimo gotickou minuskuli písařů se v textu objevuje i drobné kurzivní písmo korektorů.

Druhý písař užívá spřežkový pravopis: grafém *cz* značí hlásku *c* nebo *č*, grafém *rz* značí hlásku *ř*. Grafém *f* značí hlásku *s*, výjimečně i hlásku *š* (*falomunowu* BiblDrážď 346ra). Hlásku *s* může být značena i grafémem *s*. Spřežka *ff* značí hlásku *š*, výjimečně i hlásku *s* (*kraffny* BiblDrážď 346ra). Grafém *z* může značit jak hlásku *z*, tak hlásku *ž*. Kvantita v rukopisu zpravidla není značena. Místy jsou užity gemináty, v Písni písni je to např. *umuu* BiblDrážď 346ra, *maftij* Dobrovský, 1798, s. 265. Specifické pro druhého písaře je poté to, že často neoznačuje měkkost v typu *k nemu, naplnen*.²⁰⁶ Už v *Bibli drážd'anské* nacházíme užitou tzv. vlasovou čárkou (viz níže, [Ediční poznámka: Bible padeřovská](#)), ovšem zřejmě bez její rozlišovací funkce (*owcie* BiblDrážď 347ra). V rukopisu také najdeme zdůrazňovací znaménko užitě nad ypsilonem, které ho odlišuje od grafu *v*²⁰⁷, např. *uwynnyci* BiblDrážď 347rb.

Zápis je poměrně pečlivý; chyby byly v některých případech opraveny samotným písařem, nebo emendovány v této edici.

Text je členěn na věty a větné úseky tečkami. Začátky vět jsou signalizovány velkými písmeny. Nadpisy jsou psány odlišnou barvou inkoustu, iniciály kapitol taktéž. Členění na odstavce v zápisu není značeno.

7.2.1.2 Bible olomoucká

Bible olomoucká (zkratka BiblOl) je zástupcem mladší verze první redakce staročeského překladu bible, přičemž většina jejího textu až na drobné revize odpovídá prvotnímu překladu.²⁰⁸ *Bible olomoucká* je momentálně ve dvou svazcích uložena ve Vědecké knihovně v Olomouci pod signaturami M III 1/I (1. díl: Gn–Ps) a M III 1/II (2. díl: Pr–Ap).

²⁰⁴ Kyas, 1997, s. 39.

²⁰⁵ Kyas, 1997, s. 40.

²⁰⁶ Kyas, 1971, s. 36.

²⁰⁷ Voleková, 2018, s. 136.

²⁰⁸ Kyas, 1997, s. 42.

Rukopis je datován do roku 1417. Není známo, kde vznikl, avšak na základě skutečnosti, že mezi *Bibli olomouckou* a *Bibli litoměřicko-třeboňskou*²⁰⁹, která vznikla v Praze, nacházíme určité textové podobnosti a obě bible tak mohly být napsány podle stejné předlohy, je možné předpokládat, že rukopis vznikl také v Praze. Na výzdobě rukopisu (viz níže) se prokazatelně podílel i významný člen pražské dílny Martyrologia.²¹⁰ Bible byla poté zřejmě přemístěna do Olomouce, kde je dosvědčena od roku 1787, z nějakého zrušeného moravského kláštera. Objednavatele bible neznáme. Samotný rukopis je napsán bastardou jediným nejmenovaným písařem a text není narušen korektorem.²¹¹

Pergamenový rukopis, rozdělený do dvou svazků, má po 290 a 280 foliích o velikosti 500 × 358 mm, text je na stránkách rozdělen do dvou sloupců. Píseň písni nalezneme v druhém svazku na ff. 14va až 16vb. Bible je bohatě iluminovaná, v obou svazcích se nachází celkem 73 iluminací.²¹² V Písni písni se nachází figurální iluminace na fol. 14v, kde je „král Šalamoun zkoušen láskou k ženě zapovězené krve“²¹³. Na výzdobě se zřejmě podíleli dva iluminátoři; jedním z nich byl Mistr Martyrologia geronského. Ten byl autorem několika iniciál a miniatury u Druhé knihy Paralipomenon na fol. 194rb (Bůh se zjevuje králi Šalamounovi) v prvním svazku. Veškerá další výzdoba je dílem druhého, konzervativnějšího malíře, který byl vyškolen v 90. letech 14. století u jednoho z iluminátorů *Bible Václava IV.* (Vídeň, Rakouská národní knihovna, sign. Cod. 2759).²¹⁴

Rukopis obsahuje Starý i Nový zákon, přičemž znění obecných epištol a Skutků apoštolů je již druhé redakce. Za nimi písař původně napsal latinský doslov, ve kterém vysvětluje, že bylo potřeba psaní ukončit pro nedostatek předlohy, nakonec však později přidal Zjevení, jehož znění je shodné s *Bibli litoměřicko-třeboňskou*. V Knize Tobiášově jsou přeložena místa, která byla vynechána v původním překladu a která nejsou doplněna z překladu druhé redakce.²¹⁵

Bible je (minimálně v části Píseň písni) zaznamenána spřežkovým pravopisem s prvky pravopisu primitivního a diakritického. Hláska *c* může být značena grafémy *c* nebo *cz*. Hláska *č* může být značena grafémy *cz*, *czz* (*Poczczynagy* BiblOl 14va) nebo *cž* (*holubiczko* BiblOl 14vb). Hláska *f* je značena spřežkou *ph* (*pharaonškym* BiblOl 14va). Hláska *ř* je značena

²⁰⁹ *Bibli litoměřicko-třeboňskou* v letech 1410–1414 opsál písař Matěj z Prahy pro přítele Jana Husa a Jana Žižky, mincmistra Petra Zmrzlíka ze Svojšína.

²¹⁰ *Chrám věd a múz: 450 let Vědecké knihovny v Olomouci*, 2016, s. 268–269.

²¹¹ Kyas, 1997, s. 60.

²¹² Původně 76, ale tři byly v minulosti vyříznuty.

²¹³ *Chrám věd a múz: 450 let Vědecké knihovny v Olomouci*, 2016, s. 268.

²¹⁴ *Chrám věd a múz: 450 let Vědecké knihovny v Olomouci*, 2016, s. 269.

²¹⁵ Kyas, 1997, s. 60–61.

spřežkou *rz*. Hláska *s* může být značena grafémy *f* nebo *s*, hláska *š* může být značena grafémy *f*, *ff*, *fs* nebo *sf*. Hláska *ž* může být značena grafémy *zz* (*krzyzzela* BiblOl 15rb) nebo *z* (*nežli* BiblOl 14va). K označení kvantity jsou někdy užity gemináty, např. grafém *ee* nebo *ij* (*gynee* BiblOl 15rb, *maftij* BiblOl 15rb). V textu poté najdeme u grafému *i* užitou tzv. vlasovou čárku²¹⁶ (např. *miluge* BiblOl 15ra), ovšem není jí užito k označení diakritiky.²¹⁷

Na počátku jednotlivých kapitol se nachází zdobené, červené nebo modré kaligrafické iniciály. Začátky vět jsou signalizovány velkými písmeny, jež jsou podbarvena žlutou barvou. Text je členěn na věty a větné úseky tečkami. Členění na odstavce v zápisu není značeno.

Rukopis je v digitalizované formě přístupný na Manuscriptoriu (http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-VKO_M_III_1_II_1C75B1E-cs; citován stav z 2. 4. 2021).

7.2.2 Ediční zpracování

Edice, která je částí diplomové práce, je novým zpracováním textu, jež v roce 1996 vydali Vladimír Kyas, Věra Kyasová a Jaroslava Pečirková ve čtvrtém svazku *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (Kyas, Kyasová, Pečirková, 1996). Naše zpracování vychází přímo z rukopisů *Bible drážďanské* a *Bible olomoucké*, avšak k edici Kyase, Kyasové a Pečirkové důkladně přihlížíme. V rámci této edice využíváme *Bible olomoucké* k doplnění nezachovaných částí Písně písni *Bible drážďanské*; části pocházející z *Bible drážďanské* a části pocházející z *Bible olomoucké* v edici značíme při označení folií.

7.2.3 Píseň písni

Základní ediční pravidla, kterými se řídíme při transkripci, popisujeme v kapitole [Obecné ediční zásady transkribované edice](#).

Naši edici porovnáváme s edicí v *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (1996; dále kritická edice), zaznamenáváme různosti s transliterací (BiblDrážď) a transkripcí (BiblOl) Písně písni (1996, s. 426–437). Poukazujeme na místa, která jsou dle našeho názoru v kritické edici interpretována chybně, a na místa, u nichž jsme se od interpretace v kritické edici odchýlili, navzdory tomu, že ji nepovažujeme za nutně nesprávnou. Dále na rozdíl od kritické edice píšeme *-li* bez spojovníku a upravujeme interpunkci bez upozornění. Při interpretaci tvaru,

²¹⁶ Daňhelka, 1985, s. 293; Voleková, 2018, s. 135.

²¹⁷ Více o vlasové čárce v kapitole [Ediční poznámka: Bible padeřovská](#), jelikož v tomto rukopisu je jí užito funkčněji.

který by kvůli neznačení diakritiky mohl být jmennou sponou, nebo adjektivem, se přikláníme k řešení kritické edice.

Na emendace týkající se interpunkce a hranic vět neupozorňujeme. Stejně tak neupozorňujeme na ojedinělé opravy provedené samotným písařem. Respektujeme případy regresivní asimilace a neutralizaci znělosti na konci slov.

7.2.3.1 Bible drážďanská

Píseň písní se v *Bibli drážďanské* zachovala na ff. 345rb, 346r a 347r, v edici z ní citujeme dochované verše 1,1–3; 2,14–4,11; 6,4–8,5.

Ve verši 3,8 přepisujeme *noczny* (BiblDrážď' 346ra) jako *nocní*; *nocní* považujeme za základní podobu²¹⁸, zároveň v BiblOl, tj. variantním rukopisu, nacházíme zápis *noczny*, přičemž písař poměrně důsledně odlišoval spřežky *cz* ke značení *c* a *czz* ke značení *č*. Ve verši 4,1 přepisujeme *holubiej* (tj. duál), jelikož zápis lexému v rukopisu interpretujeme jako *holubiey* (BiblDrážď' 346rb) na rozdíl od kritické edice, kde je interpretován jako *holubicy* (1996, s. 430, transliterace). Písař píše často slabiku *gie* i na místech, kde je jotace po hlásce *j* nenáležitá; takovéto případy emendujeme (stejně tak emendujeme i všechnu ostatní nenáležitou jotaci).

7.2.3.2 Bible olomoucká

Píseň písní se v *Bibli olomoucké* nachází v druhém svazku na ff. 14v–16r, přičemž v edici z ní citujeme výběrově verše 1,4–2,13; 4,12–6,3; 8,6–14. V ostatních verších je s ní v edici provedeno různočtení.

Ve verši 1,6 přepisujeme *kde paseš* na rozdíl od rukopisného *kde fye pafefs* (BiblOl 14va) na základě latinské předlohy (*ubi pascas*, „kde pásáš“). V kritické edici je zapsáno *kde [sě] paseš* (1996, s. 427), v hranatých závorkách je ponecháno čtení vzniklé přepsáním, které ale opisovači zapojili do textu.²¹⁹ Ve verši 2,11 přepisujeme *prziŕfla* (BiblOl 14vb) jako *přišla* oproti kritické edici, kde najdeme emendaci na *přešla* (1996, s. 429), a oproti latinskému znění (*transiit*, „odešel“). Vycházíme zde ze *Starého zákona lobkovického* (Nelahozeves, Roudnická lobkowiczská knihovna, sign. VI Fc 4, 70. léta 15. století; dále BiblLobkSZ), kde verzi Písně

²¹⁸ StčS s.v. *nocní*

²¹⁹ *Staročeská Bible drážďanská a olomoucká, IV: Tobiáš–Sirachovec*, 1996, s. 17.

písní určujeme jako blízkou první redakci a kde v tomto verši taktéž nacházíme zápis *prziſſla* (BiblLobkSZ 55v), a ze studie Milady Homolkové²²⁰ (viz Lexikální analýza, [Verba](#)).

²²⁰ Homolková, 2005.

7.3 Ediční poznámka: Bible mlynářčina

Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 10, 3. čtvrtina 15. století

7.3.1 Popis rukopisu

Bible mlynářčina, zvaná též *táborské mlynářky* nebo *táborská* (zkratka BiblMlyn), je momentálně uložena v Praze v Národní knihovně České republiky pod signaturou XVII A 10. V rámci této práce jsme se rozhodli připravit edici Písňe písni druhé redakce z tohoto rukopisu na základě disertační práce Hany Kreisingerové, která na zástupcích druhoredakčního překladu ze sapienčních knih zkoumala *Knihy Moudrosti*, a považuje za základní znění pro tento úsek právě *Bibli mlynářčinu*.²²¹

Bible byla pojmenována na základě zprávy Bohuslava Balbína, ve které píše, že rukopis dle tradice krumlovských jezuitů napsala mlynářka. Podobnou domněnku později vyjadřuje V. F. Durych, který vychází z nyní zničeného zápisu na přideštní vazby. Dobrovský se později vyjádřil, že se nejspíše jednalo o mlynářku z bechyňského kraje. Nyní se spíše předpokládá, že bibli údajná mlynářka pouze vlastnila a tvrdilo se, že ji i napsala, aby byl vysvětlen nebo zastřen skutečný původ tak drahého rukopisu. Zřejmě kolem roku 1591 se bible dostala do jezuitské knihovny v Českém Krumlově a po zrušení řádu byla přesunuta do pražského Klementina.²²²

Po *Bibli moskevské* se jedná o druhou nejmenší českou rukopisnou bibli o velikosti 220 × 150 cm, obsahující 700 folií. Bibli psali dva písaři: hlavní písař byl školený řemeslník, jeho písmo je zručné a kvalitní; druhý písař (ff. 407r–536v) má písmo méně pečlivé. Píseň písni psal hlavní písař. V rukopisu najdeme 95 barevných ornamentálních iniciál s rozvilinami a zlacením, jedna z nich je právě i na začátku Písňe písni (fol. 372ra). Rukopis byl poškozen převazbou, při které byly oříznutím zmenšeny listy.²²³ Text je na stránkách rozdělen do dvou sloupců.

V bibli najdeme starozákonní i novozákonní knihy včetně několika předmluv. *Knihy Genesis – Knihy královské* obsahují novější revizi první redakce, v knihách *Paralipomenon* se jeví zřetelný vliv redakce třetí, v ostatních knihách je znění druhé redakce. Za žalmy, které jsou taktéž třetí redakce, stojí chvalo zpěv *Tří mládenců*. Místy chybějí listy: kniha *Rút*, začátek *Třetí knihy královské*, kniha *Jonáš*, začátek *Matoušova evangelia* a před koncem chybí úsek *Júdit 6–*

²²¹ Kreisingerová, 2019, s. 62–66.

²²² Kyas, 1997, s. 88–89.

²²³ Kyas, 1997, s. 88.

Zjevení Janovo 20,11.²²⁴ V Písni písni nacházíme rubriky (titulky), které uvozují jednotlivé části na základě mystického pojetí (např. *Hlas Kristov, Hlas cirkve*).²²⁵

Rukopis je natolik krátký díky diakritickému pravopisu s prvky spřežkového a četným zkratkám (např. latinská zkratka *Cierkew o x<risto>wi* BiblMlyn 372vb). V rukopisu najdeme ve velkém množství diakritiku značenou tečkami: hláska *č* může být značena grafémem *ć* (*Pocina* BiblMlyn 372ra) nebo spřežkou *cz* (*zmileliczce* BiblMlyn 372va). Hláska *d'* může být značena grafémem *ď* (*šiedala* BiblMlyn 372rb), spřežkou *di* (*neotpowiedial* BiblMlyn 373rb) nebo grafémem *d* (*Nerodte* BiblMlyn 372rb). Hláska *ň* může být značena grafémem *ń* (*wonneifie* BiblMlyn 372ra) nebo *n* (*geskyn* BiblMlyn 373ra). Hláska *ř* může být značena grafémem *ř* (*trietie* BiblMlyn 372ra) nebo spřežkou *rz* (*towarziřow* BiblMlyn 372rb). Hláska *š* může být značena jako *f* (*cyprefowa* BiblMlyn 372rb), *ff* (*vteffimy* BiblMlyn 372ra), *f'* (*lepřie* BiblMlyn 372ra) nebo *s* (*pořpieř* BiblMlyn 372va). Hláska *t'* může být značena grafémem *i* (*ai* BiblMlyn 372va) nebo *t* (*Wrat* BiblMlyn 372va). Hláska *ž* je značena grafémem *ż* (*genż* BiblMlyn 372ra). V některých případech najdeme v rukopisu naznačenou kvantitu dlouhou čárkou, nejedná se však o jev pravidelný (např. *řtád* BiblMlyn 372rb; *zlatté* BiblMlyn 372rb; *Poczínagi* BiblMlyn 372ra; *wóni* BiblMlyn 372rb). Nacházíme i případy, kdy je délka značena geminátou, např. grafém *ee* (*drahee* BiblMlyn 372ra). V rukopisu také najdeme zdůrazňovací znaménko užitá nad ypsilonem, které ho odlišuje od grafu *v*²²⁶ (např. *wiecy* BiblMlyn 373va).

Zápis je pečlivý; ojedinělé chyby byly v některých případech opraveny samotným písařem nebo emendovány v této edici.

Na počátku jednotlivých kapitol se nachází modré kaligrafické iniciály. Začátky vět jsou signalizovány velkými písmeny, která jsou podbarvena žlutou barvou. Rubriky jsou psány červenou barvou. Text je členěn na věty a větné úseky tečkami. Členění na odstavce v zápisu není značeno.

7.3.2 Ediční zpracování

Bible mlynářčina zatím nebyla v celistvosti edičně zpracována.

²²⁴ Kvas, 1997, s. 88.

²²⁵ Kvas, 1962, s. 19; Kvas, 1997, s. 102.

²²⁶ Voleková, 2018, s. 136.

7.3.3 Píseň písní

Základní ediční pravidla, kterými se řídíme při transkripci, popisujeme v kapitole [Obecné ediční zásady transkribované edice](#). Píseň písní se nachází na fol. 372ra–374rb a obsahuje všechny verše podle edice *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (1997).

V edici *Bible mlynářčiny* je provedeno různočtení s *Bibli litoměřickou* (rukopis toho času nezvěstný²²⁷, dříve Litoměřice, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Biskupské sbírky Litoměřice, sign. BIF 2, 1429; zkratka BiblLit) na základě poznatků disertační práce Hany Kreisingerové. Druhoredakční památky se v Knize Moudrosti svou úpravou blíží *Bible mlynářčině*: výjimkou je *Bible Duchkova*, která je tradičně spjata právě s *Bibli litoměřickou*.²²⁸ Fotokopie *Bible litoměřické* byly v některých částech nečitelné (246vb), nacházíme v něm časté vynechávky (tzv. homoioteutony, např. verše 5,5–5,6) a rukopis jako takový byl v určitých částech chybový (např. srov. *laníce* BiblMlyn 373vb vs. *lawice* BiblLit 246va).

Na emendace týkající se interpunkce a hranic vět neupozorňujeme. Stejně tak neupozorňujeme na ojedinělé opravy provedené samotným písařem.

²²⁷ Citujeme podle fotokopie uložené v oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

²²⁸ Kreisingerová, 2019, s. 63.

7.4 Ediční poznámka: Bible padeřovská

Rakousko, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, sign. Cod. 1175, 1432–1435.

7.4.1 Popis rukopisu

Bible padeřovská (zkratka BiblPad) je uložena v Rakouské národní knihovně ve Vídni pod signaturou Cod. 1175. Bible přináší úplný překlad celé bible třetí redakce. Jedná o její nejstarší a podle Kyase i nejlepší znění.²²⁹ Na základě kolofonu na fol. 443r známe jméno písaře, místo a dobu vzniku i samotného objednavatele.

Objednavatelem bible byl tábořský hejtman Filip z Padeřova (Padařova), sedlák z Tábořska (ze vsi u Jistebnice). Filip z Padeřova zbohatl jako vojevůdce na straně tábořského svazu a rukopis vznikl z části na jeho hradě Ostromeči (na Příbramsku u Hrazan). Podle datovaných přípisů písaře práce na opisu textu pokračovala i během obléhání, přičemž byla dokončena a vyzdobena později, a to po kapitulaci a odchodu tábořské posádky 22. května 1435.²³⁰ Není známo, kde přesně byla bible dokončena; lze spekulovat o Táboře, či Praze.²³¹ Písařem byl Jan z Prahy, zvaný Aliapars. Kubík zpochybňuje původní hypotézu, že Jan z Prahy zv. Aliapars je i autorem iluminací, a dodává, že se na vzniku *Bible padeřovské* s největší pravděpodobností podíleli tři tvůrci.²³² Kolem roku 1600 nechal Karel starší ze Žerotína bibli nově převázat, při vazbě však místy došlo oříznutím knižních stran k poškození výzdoby a marginálních poznámek. V 18. století přivezl bibli do Vídně moravský rytíř Petr Straka z Nedabylic (1645–1720), následně ji z jeho pozůstalosti koupila tehdejší dvorní knihovna.²³³

Pergamenový rukopis má 443 listů o velikosti 470 × 310 mm, text je na stránkách rozdělen do dvou sloupců. Svou bohatou, luxusní výzdobou se pokouší dosáhnout úrovně předhusitských biblí. Malířskou výzdobu (figurální iniciály a viněty) vytvořili nejméně dva iluminátoři, přičemž rozsah prací iluminátora druhého v rukopisu převažuje. Písař zároveň zasahoval do podoby některých iniciál (hlavně drobných iniciálek, které byly vkládány do vinět a do části zlacených iniciál).²³⁴ Figurální iniciály většinou označují začátky významnějších předmluv, ale najdeme je i u určitých biblických knih. Nejčastěji jsou komponovány na velikost 10 řádků jakožto viněty. V případě Písně písni (fol. 227vb) je tato viněta komponována na 11 řádků, přičemž je na ni znázorněna královna ze Sáby po pravici Šalamouna a černoška Sulamida

²²⁹ Kyas, 1997, s. 100.

²³⁰ Kubík, 2018, s. 7, 8.

²³¹ Viz Kubík, 2018, s. 7; Kyas, 1997, s. 101

²³² Kubík, 2018, s. 234.

²³³ Kubík, 2018, s. 30; Kyas, 1997, s. 102.

²³⁴ Kubík, 2018, s. 234.

po jeho levici.²³⁵ Kaligrafické iniciály označující počátky jednotlivých odstavců, kapitol, většiny žalmů a výjimečně i předmluv jsou komponovány na velikost 4 řádků v červené nebo modré barvě.²³⁶ V *Bibli padeřovské* také nacházíme droalerie různých motivů. Zpočátku se objevují jako izolované prvky zakomponované do rostlinné ornamentiky, ovšem od předmluv ke knize Šalomounově (fol. 217r) začínají nabírat dějové vlastnosti a určitý narativní potenciál. Z toho Kubík předpokládá, že konec Starého zákona a Nový zákon sloužily jako výraznější podnět pro droleriové variace.²³⁷ U Písňe písni nacházíme droalerie prostých rostlinných motivů pouze na fol. 227v.

Bible začíná dvěma prology sv. Jeronýma, všechny další prology jsou umístěny před svými příslušnými knihami. *Bible padeřovská* obsahuje celý Starý i Nový zákon včetně Druhé knihy Ezdrášovy (3 Esd) a epištoly sv. Pavla k Laodičanům (Laod). Text Žaltáře je revizí třetího biblického překladu, je uvedený třemi prology, přičemž číslování 150 žalmů je vypracováno podle Vulgáty. Překlady úvodních veršů, které jsou v této verzi nové, jsou uvedeny u jednotlivých veršů a napsány červeně. Stejně tak i v Písni písni nacházíme titulky, které uvozují jednotlivé části na základě mystického pojetí.

Bible je psána diakritickým pravopisem s prvky spřežkového pravopisu. Písař poměrně pravidelně značí diakritiku ve tvaru tečky: grafém *č* pro označení hlásky *č*, *ř* pro označení hlásky *ř*, *ſ* nebo *s* pro označení hlásky *š*, *ž* pro označení hlásky *ž*. V rukopisu na určitých místech najdeme i spřežky: grafém *cz* značí hlásky *c* nebo *č*, *cz* značí hlásku *č*, *rz* značí hlásku *ř*, *ſſ* značí hlásku *š*. Písař se snaží označovat i kvantitu. Nad některými vokály (v případě Písňe písni se to týká hlásek *i*, *y*, *é* a *ó*) nacházíme (slabě vyznačená) diakritická znaménka: buď dlouhou čárku (např. *wóni* BiblPad 228ra), tečku (např. *neofſtriehala* BiblPad 227vb) nebo ozdobně zahnutou, tzv. vlasovou čárku²³⁸ (např. *mezi* BiblPad 227vb). Vlasové čárky mohou mít v zápisech funkci zdůrazňovací, či rozlišovací; v zdůrazňovací funkci slouží hlavně k výraznějšímu a jednoznačnějšímu odlišení realizací určitých grafémů od realizací podobných grafémů (v rukopisu *Bible padeřovské* tak slouží např. k odlišení *y* od grafémů *v* či *u*). V rozlišovací funkci jde především o značení kvantity vokálu *i* a *y*, v případě tohoto rukopisu i značení kvantity jiných vokálů.²³⁹

Dlouhá čárka bývá použita k označení délky vokálu a vlasová a krátká čárka k označení krátkosti vokálu, nelze to však považovat za nějakým způsobem pravidelné (např. *učíníme*

²³⁵ Kubík, 2018, s. 16, 33.

²³⁶ Kubík, 2018, s. 36.

²³⁷ Kubík, 2018, s. 51–53.

²³⁸ Daňhelka, 1985, s. 293; Voleková, 2018, s. 135.

²³⁹ Voleková, 2018, s. 138.

BiblPad 229ra, transkribováno jako *učiníme*). Takovéto případy jsme neuváděli v emendacích, jelikož tuto problematiku nepovažujeme za zcela vyřešenou. K označení délky vokálu jsou někdy také užity gemináty, např. grafém *ee* nebo *ij* (*neuchylee* BiblPad 228ra, *licij* BiblPad 228rb). Grafém *ij* mívá v tomto případě dvě dlouhé čárky: jednu nad *i*, jednu nad *j*.

Text je členěn na věty a větné úseky interpunkcí červeně zvýrazněnými tečkami, tázací věty jsou označeny otazníkem. Začátky vět jsou signalizovány velkými písmeny, která jsou podbarvena žlutou barvou. Titulky jsou psány červenou barvou, iniciály kapitol jsou psány střídavě modrou a červenou barvou. Členění na odstavce v zápisu není značeno.

Rukopis je v digitalizované formě přístupný v digitální knihovně Rakouské národní knihovny (<http://data.onb.ac.at/rep/10028CB6>; citován stav z 19. 5. 2020).

7.4.2 Ediční zpracování

Bible padeřovská nebyla dosud v celistvosti edičně zpracována, zveřejněno bylo k 20. květnu 2020 Matoušovo a Markovo evangelium.²⁴⁰ Text biblických předmluv byl zveřejněn v kritické edici těchto textů (*Staročeské biblické předmluvy*, 2019).

7.4.3 Píseň písní

Ediční pravidla, kterými se řídíme při transkripci, popisujeme v kapitole [Obecné ediční zásady transkribované edice](#). Zde ve stručnosti upozorníme na specifické problémy, které jsme při transkripci Písně písní v *Bibli padeřovské* museli řešit.

Píseň písní se v *Bibli padeřovské* nachází na ff. 227vb–229ra a obsahuje všechny verše podle Kyasovy edice *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (1997). V sporných otázkách kvantity, chybějících částí či překladu v rozporu s latinou přihlížíme k variantním rukopisům třetí redakce, primárně k *Bibli cisterciácké* (New York, The Morgan Library & Museum, sign. MS M.752, 1456; zkratka BiblCist), se kterou je v edici provedeno různočtení. Dále přihlížíme k *Bibli kladrubské* (Praha, Národní knihovna, sign. XVII A 29, 1471; zkratka BiblKladr) a k *Bibli hodějovské* (Praha, Národní knihovna, sign. XVII A 30, 1440–1460; zkratka BiblHod). Ve verši 1,11 přihlížíme k *Bibli lobkovické* (Brno, Moravský zemský archiv, fond G 10, inv. č. 122, 1479/1480; zkratka BiblLobk) a k rusínskému překladu bible, který vycházel z českého²⁴¹, a přepisujeme zápis *gedle* (BiblPad 227vb) jako *jédle* (hláskoslovná varianta lexému *jiedlo*)

²⁴⁰ Diabible [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka 2020. Verze dat 0.1 [cit. 24. 5. 2020]. Dostupné z: <http://diabible.com>

²⁴¹ Verkholtantsev, 2008, s. 156.

oproti výše zmíněným alternativním rukopisům, kde je užit lexém *pokoj*, přičemž lexém *jiedlo* v tomto případě považujeme za obecné místní jméno s příponou *-dlo*.²⁴²

Všechny následující problémy vycházejí z nedůsledného značení diakritiky. Ve verši 2,7 (BiblPad 227vb) přepisujeme zápis *křifto*v podle rukopisu jako *Křistó*v, jelikož historické mluvnice zde připouštějí kolísání *r/ř*.²⁴³ Zápis *remeslníkovú* ve verši 7,1 (BiblPad 228vb) v rukopise emendujeme na podobu *řemeslníkovú* na základě etymologických slovníků.²⁴⁴ Podobně provádíme emendaci lexému *Weczeradlo* na *večeřadlo* ve verši 3,9 (BiblPad 228ra) na základě slovníků staré češtiny a edice *Výkladu piesniček Šalamúnových*²⁴⁵. Ve verši 3,8 (BiblPad 228ra) emendujeme zápis *bani* na *bázni* na základě latinské podoby (*propter timores*, „kvůli strachům“) a alternativních rukopisů (v BiblCist 251rb *bázni*). Možný tvar *bání*, který by mohl vzniknout z podstatného jména slovesného *bánie* od slovesa *báti* sě monoftongizací *ie > í*, zavrhuje, jelikož v rukopisu tuto změnu zatím nenacházíme. Zápis lexému *nocnie* ve verši 3,8 (BiblPad 229ra) přepisujeme jako *noční* na základě jiných zápisů v rukopisu (BiblPad: Ru 3,14 *nočního odjitie*²⁴⁶), jelikož celou bibli psal jeden písař. Podobu *noční* mají i jiné prameny z 15. století (BiblMlyn a BiblPraž). Ve verši 7,3 (BiblPad 228vb) emendujeme zápis *blíženci* na *blíženci* na základě alternativních rukopisů a staročeských slovníků²⁴⁷.

Na emendace týkající se interpunkce a hranic vět neupozorňujeme. Stejně tak neupozorňujeme na ojedinělé opravy provedené samotným písařem. Respektujeme případy regresivní asimilace a neutralizaci znělosti na konci slov.

²⁴² Nejedlý a kol., 2019, s. 351.

²⁴³ Gebauer, 1894, s. 337, 346.

²⁴⁴ Machek, 1957, s. 433.

²⁴⁵ *Opera omnia, IV Drobne spisy české, Výklad piesniček Šalomúnových*, 1985, s. 82.

²⁴⁶ StčS s.v. noční

²⁴⁷ GbSlov, ESSČ s.v. blíženeec

7.5 Ediční poznámka: Bible pražská

Tisk, Praha, [Tiskař Pražské bible], 1488.

GW 4323, ISTC ib00620000.

Knihopis: INC013; Voit 2013, s. 16 (TPra 2).

Použitý exemplář: Rakousko, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, sign. Ink 13.C.5.

7.5.1 Popis tisku

Exemplář *Bible pražské* (1488, zkratka BiblPraž), ze kterého vycházíme v této práci, je uložen v Rakouské národní knihovně ve Vídni pod signaturou Ink 13.C.5. *Bible pražská* je nejstarší tištěný překlad latinské Vulgáty do slovanského jazyka, který vyšel krátce po tištěném překladu německém (poprvé 1466), italském (1471) a hebrejském (1488).²⁴⁸ Tisk je dílem anonymního výrobce (označovaného pouze jako Tiskař Pražské bible) a tří vydavatelů.²⁴⁹

V bibli nenajdeme žádné ilustrace, stejně tak je i typograficky poměrně jednoduchá, jak bylo obvyklé u všech jazykově českých inkunábulí. Tiskárna, která byla vybavena jen jedním písmovým stupněm bastardy, sázela nadpisy i text stejnými literami, což nebylo změněno ani u výtisku bible.²⁵⁰

Bible pražská vyšla v menším foliu na 602 listech o 46–48 řádcích, text je vytištěn ve dvou sloupcích.²⁵¹ Na konci bible najdeme 8 listů rejstříku epištolních a evangelních lekcí na neděle, středy a pátky i na postní všední dny, poté rejstřík svátečních lekcí pro církevní rok, které končí sv. Klimentinem a sv. Kateřinou. Bible začíná nově přeloženými prology sv. Jeronýma. Jeronýmův dopis Paulinovi je rozdělen do 8 kapitol, poté následuje kratší dopis biskupu Desideriovi, který slouží jako předmluva k Pentateuchu. Jiné prology ve Starém zákoně nejsou. V závěru 2. Paralipomenon se nachází Modlitba Manasse, krále judského; za 1. knihou Ezdrášovou následuje Nehemiáš, poté apokryfní Druhé knihy Ezdrášovy (= 3 Ezd) v 9 kapitolách a Tobiáš. Žaltář je bez dodatků a textově se shoduje se samostatným tiskem z roku 1487. U Písně písní nacházíme rubriky (titulky) vykládající text podle mystického pojetí. Skutky apoštolů stojí za epištolou k Židům a za epištolou ke Kolosanům stojí krátká apokryfní epištola k Laodičanům.²⁵²

²⁴⁸ Voit, in *Česká literatura*. 2013, s. 479.

²⁴⁹ Kramář Severin, Jan Pytlík ze Zvoleněvsi a Jan Bílý od Čápů (Voit, in *Česká literatura*, 2013, s. 479), v jiných publikacích zmiňován jako další nakladatel Matěj od Bílého Iva (Voit, *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí I, severinsko-kosořská dynastie 1488–1557*, 2013, s. 9).

²⁵⁰ Voit, in *Česká literatura*, 2013, s. 479–480.

²⁵¹ Kyas, 1997, s. 127.

²⁵² Kyas, 1997, s. 128.

Text *Bible pražské* je vytištěn ve spřežkovém pravopisu s prvky diakritického. Diakritika je v tisku užívána k značení kvality, a to velice sporadicky; může mít podobu tečky či svislé nebo vodorovné čárky (např. *rzecz* BiblPraž 322va; *wohořala* BiblPraž 322ra; *otpočiwaś* BiblPraž 322ra; *nezli* BiblPraž 322ra). Kvantita vokálů značena není, pouze zřídka je značena spřežkami (*rozkwetlee* BiblPraž 322rb; *maſtij* BiblPraž 322ra).

Text je členěn na věty a větné úseky interpunkcí tečkami a kolony. Začátky vět jsou v editovaném exempláři signalizovány velkými písmeny, která jsou podbarvena žlutou barvou. Iniciály kapitol jsou vyobrazeny střídavě modrou a červenou barvou. Členění na odstavce v zápisu není značeno.

7.5.2 Ediční zpracování

Bible pražská nebyla dosud v celistvosti edičně zpracována, zveřejněno bylo k 20. květnu 2020 Matoušovo a Markovo evangelium.²⁵³ Text biblických předmluv byl zveřejněn v kritické edici těchto textů (*Staročeské biblické předmluvy*, 2019).

7.5.3 Píseň písní

Základní ediční pravidla, kterými se řídíme při transkripci, popisujeme v kapitole [Obecné ediční zásady transkribované edice](#). Píseň písní se nachází na ff. 322ra–323vb a obsahuje všechny verše podle edice *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (1997).

V edici je provedeno různočtení s *Biblí kutnohorskou* (tisk, 1. vydání se znakem, 2. vydání bez znaku, Kutná Hora, Martin z Tišnova, 1489; GW 4324; ISTC ib00621000; Knihopis: INC035 (1. vydání), INC036 (2. vydání); použitý exemplář: Praha, Knihovna Národního muzea, sign. 25 A 2b; zkratka BiblKutn) a s *Biblí benátskou* (tisk, *Bibli Česká [...]*, Venezia, Peter Liechtenstein, 1506; knihopis: K01097, Voit 2017, s. 212–213 (PLie 1); použitý exemplář: České Budějovice, Jihočeská vědecká knihovna, sign. Zlatá Koruna Se. Ca 253 neúpl.; zkratka BiblBen).

Ve verši 2,13 jsme se rozhodli neprovést emendaci ve výrazu *vinnice rozkvetlé vuoni vydaly sú*, uvádíme zde však srovnání s latinou, kde se na místě *sú* nachází přivlastňovací zájmeno *suum*. Stejně tak dodáváme v poznámkách pod čarou srovnání s latinou i v jiných sporných příkladech.

Na emendace týkající se interpunkce a hranic vět neupozorňujeme.

²⁵³ Diabible [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka 2020. Verze dat 0.1 [cit. 24. 5. 2020]. Dostupné z: <http://diabible.com>

7.6 Ediční poznámka: Bible Severinova (1. vydání)

Tisk, *Bibli Česká* [...], Praha, Pavel Severin z Kapí Hory, 1529.

Knihopis: K01098, Voit 2013, s. 29–32, č. 17.

Použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 13.

7.6.1 Popis tisku

Exemplář prvního vydání *Bible Severinovy* (zkratka BiblSev1), ze kterého vycházíme v této práci, je uložen v Národní knihovně České republiky v Praze pod signaturou 54 A 13. Jedná se o tisk spadající do čtvrté redakce biblického překladu o 570 listech.

Bible Severinova byla vytištěna na českém území, přičemž mezi tiskem *Bible kutnohorské* a *Bibli Severinovy* uběhlo 40 let. Byla to první bible, která nebyla tištěna českou bastardou, ale německým švabachem; příčinou dlouhé přestávky mezi biblemi tištěnými na českém území²⁵⁴ byl zřejmě vyžadovaný vysoký náklad (kvůli řezání a lití bastardy, která napodobovala písmo rukopisů) a politické nepokoje.²⁵⁵ Druhé vydání *Bible Severinovy* (BiblSev2) vyšlo roku 1537, byla zde obměněna kolekce obrázků a vydání prošlo revizí pravopisu a textu. Touto revizí se poté dále řídili Netolický a Melantrich (viz [Ediční poznámka: Bible Melantrichova \(1. vydání\)](#)).²⁵⁶

První vydání *Bible Severinovy* je revizí textu *Bible benátské* (1506), jak uvádí Severin v úvodní předmluvě na fol. alb.²⁵⁷ Obsah *Bible Severinovy* je tak s touto bibli prakticky totožný; bible začíná dvěma předmluvami sv. Jeronýma, 4. kniha Ezdrášova má stejné vysvětlení. Na počátku Nového zákona se nachází srovnání evangelistů a upozornění na varianty na okraji (fol. aaIIIa). Dále u všech novozákonních knih nacházíme obvyklé prology a na konci bible rejstřík perikop.

Bible Severinova přebírá z *Bible benátské* název na titulní straně (*Bibli česká*) a stejně tak i titulní dřevořez se staroměstským znakem.²⁵⁸ V 1. vydání *Bible Severinovy* nacházíme celostránkové ilustrace Stvoření světa členěny podle dnů do šesti arabsky číslovaných medailonů, obrázek je taktéž převzat z *Bible benátské*.²⁵⁹ Ve vlastním textu se celkem nachází 87 biblických ilustrací a dekorativních štočků, některé jsou přímo inspirovány grafikou Albrechta Dürera. Menší část z ilustrací vytvořil zřejmě přímo na objednávku Erhard Schön

²⁵⁴ Mezitím byla nákladem tří pražských měšťanů vytištěna bible v podniku v Benátkách.

²⁵⁵ Kyas, 1997, s. 140.

²⁵⁶ Kyas, 1997, s. 162.

²⁵⁷ Dittmann, Just, 2016, s. 26.

²⁵⁸ Voit, 2013, s. 481, 485.

²⁵⁹ Voit, 2006, s. 109.

(např. Kmen Jesse), část tvoří kopie Schönovy tvorby a nadpoloviční většina pochází z jeho uměleckého okruhu; pod umělecky příbuzné obrazy se monogramista podepisuje značkou EWA. Na ilustraci apokalyptického Měření chrámu má šelma na hlavě papežskou tiáru.²⁶⁰ U Písňe písni nacházíme ilustraci trůnícího krále (zřejmě krále Šalamouna), okolo něj stojí zástup dvořanů, vpravo v pozadí stojí stromy (fol. ooIva).

V 2. vydání *Bible Severinovy* je starší medailonové Stvoření nahrazeno novou kompozicí ve tvaru kruhu; ta se připisuje škole německého Mistra. Kopie tohoto zobrazovacího typu Stvoření se nachází i v *Bibli norimberské* z roku 1540 a v 1. a 2. vydání *Bible Melantrichovy* z let 1549 a 1556–1557.²⁶¹ Ilustrační provedení 2. vydání *Severinovy bible* je již jistým způsobem inovováno: cyklus Mistra EWA byl převzat pouze částečně, a to na místech, která nebyla obsazena nově získanými štočky (Starý zákon od 2Par až Eccl)²⁶². Tato starší řada osmnácti štoček tak byla reprodukována na jednadvaceti místech (dva štočky se třikrát opakují). Mladší řadu ilustrací tvoří rozměrnějších 118 štoček otištěných na 124 místech, přičemž 5 z nich nese monogram M (nebo častěji MS), jeden značku S a spojitě PS s letopočtem 1534.²⁶³ Cyklus Mistra MS vznikl pro první úplnou německou bibli v překladu Martina Luthera, která byla vytištěna roku 1543 ve Wittenberku.²⁶⁴

Novým prvkem už v 1. vydání *Bible Severinovy* jsou stránkové rámy, sloužící jako dekorační aparát, který signalizoval počátky biblických knih.²⁶⁵ Na fol. ooIv u začátku Písňe písni je na horní straně uprostřed vyobrazena hlavice sloupu a po stranách rozkřídlené sovy. Na dolní straně stojí uprostřed pata sloupu se lvími hlavami a po stranách se nacházejí putti hrající na hudební nástroje.²⁶⁶ Text je ohraničen jednoduchými linkami, aby byl vymezen prostor marginálií. K incipitům knih přibyly nově pořízené dřevořezové iniciály a u jednotlivých kapitol se objevují iniciály černé nebo červené. Text je členěn na věty a větné úseky interpunkcí tečkami a kolony. Začátky vět jsou signalizovány velkými písmeny, názvy kapitol jsou černě podtrženy. Členění na odstavce v zápisu není značeno; 2. vydání *Bible Severinovy* již text na odstavce člení.

1. vydání *Bible Severinovy* bylo sázeno švabachem, texturou a antikvou, přičemž starší bastarda byla tou dobou již definitivně opuštěna. Sazba textu je tištěna největším švabachem č. 1. Nadpisy, marginálie, sumáře a ve výjimečných případech i text je tištěn středně velkým

²⁶⁰ Voit, 2006, s. 108.

²⁶¹ Voit, 2006, s. 109.

²⁶² Voit, 2012, s. 77.

²⁶³ Voit, 2012, s. 78.

²⁶⁴ Voit, 2012, s. 79.

²⁶⁵ Voit, 2012, s. 74.

²⁶⁶ Voit, *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí I, severinsko-kosořská dynastie 1488–1557*, 2013, s. 30.

švabachem č. 2. Textura měla vyznačovací funkci. Tři řádky nápisového štítku, který najdeme na titulní straně, jsou vytištěny texturou č. 1, nadpisy a živá záhlaví poté texturou č. 4 a latinské privilegium v dolní části titulní strany texturou č. 7. Malá antikva č. 8A pozůstává pouze u liter C I L V X a slouží pro tisk římských čísel kapitol a žalmů.²⁶⁷

V tisku 1. vydání *Bible Severinovy* byla zaváděna diakritika dle možností tiskárny. Je značena podobou tečky, svislé nebo vodorovné čárky či háčku. Háček v Písni písni nacházíme nad ř (např. *obřezováníj* BiblSev1 ooIIra) nebo u měkkých skupin typu *bě dě*, přičemž zde je vyjádřen pomocí slitku dvou písmen na společné písmové kuželce; háček je umístěn nad mezerou mezi písmeny (např. *Wygd'ete* BiblSev1 ooIIrb).²⁶⁸ Na některých místech stále nacházíme spřežky, např. hláska *c* může být značena spřežkou *cz* (*fluncze* BiblSev1 ooIvb), hláska *č* může být značena spřežkou *cž* (*Cžernát* BiblSev1 ooIvb), hláska *ř* může být značena spřežkou *rz* (*dcerzy* BiblSev1 ooIva), hláska *š* může být značena spřežkou *ff* (*ffpic* BiblSev1 ooIIvb) nebo *fs* (*budefs* BiblSev1 ooIIva). Kvantina je v některých případech značena geminátou (např. *wftaati* BiblSev1 ooIIIrb; *učytelee* BiblSev1 ooIva; *mdlijm* BiblSev1 ooIIra), nacházíme ale i značení kvantity čárkou (např. *pána* BiblSev1 ooIva; *twé* BiblSev1 ooIvb; *lijcý* BiblSev1 ooIvb).

Obě Severinovy bible mají složkový foliový formát s dvousloupcovým tiskem se záhlavími, margináliemi, anotacemi a podtrhávanými sumáři, tj. obsahovými nadpisy (pro Píseň písni na fol. ooIva).

Tisk je v digitalizované formě přístupný na Google Books (<https://books.google.cz/books?vid=NKP:1002041089&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>; citován stav z 13. 7. 2020).

7.6.2 Ediční zpracování

1. vydání *Bible Severinovy* zatím nebylo v celistvosti edičně zpracováno.

7.6.3 Píseň písni

Základní ediční pravidla, kterými se řídíme při transkripci, popisujeme v kapitole [Obecné ediční zásady transkribované edice](#). Píseň písni se nachází na ff. ooIva–ooIIIrb a obsahuje všechny verše podle edice *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (1997).

²⁶⁷ Voit, 2012, s. 72–73.

²⁶⁸ Voit, *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí I, severinsko-kosořská dynastie 1488–1557*, 2013, s. 126.

V rámci edice jsme provedli různocnění s 2. vydáním *Bible Severinovy* z roku 1537 (*Bible Severinova*, 2. vydání, tisk, *Bibli Česká [...]*, Praha, Pavel Severin z Kapí Hory, 1537; Knihopis: K01099, Voit 2017, s. 36–40, č. 39; použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 000014; zkratka BiblSev2) a s *Bibli norimberskou* (Norimberk, Linhart Milichthaler – Melchior Koberger, 1540; Knihopis: K01100; použitý exemplář: Rakousko, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, sign. Cod. 2.N.9; zkratka BiblNor).

Slova, která jsou v textu označena křížkem, odkazují k jiným možným překladům uvedeným v margináliích. Pokud je před křížkem vytisknuto slovo *jinde* (ve zkrácených variantách *Jind/jind*, *Jin/jin*, *Ji/ji* apod.), je daný výraz uveden v jiných překladech. V této edici tyto odkazy uvádíme v poznámkách pod čarou. Ručička (☞) označuje začátek textu perikop a zvláštní znaménko signalizuje jejich konec.²⁶⁹ V této edici používáme ke značení konce perikop obrácenou ručičku (☜). Perikopy taktéž uvádíme v poznámce pod čarou spolu s informací, o jakou perikopu se jedná, na základě rejstříku perikop uvedeném na konci tisku ([i]r–[vi]v)²⁷⁰. Každá kapitola je rozčleněna do částí značených písmeny (A, B, C atd.), což zahrnujeme i do naší edice přímo do textu uvedením daného písmena v závorce. V případech, kdy bylo umístění písmena v tisku sporné, jsme přihlíželi k značení v *Bibli benátské* a v 2. vydání *Bible Severinovy*. V margináliích se objevují odkazy na paralely k určitým pasážím, které používají toto členění, např. *Výš I* (kapitola) *A* (část kapitoly), pokud se jedná o odkaz v rámci dané biblické knihy (v našem případě v rámci Písňe písni); nebo např. *Jeremiáš XXV C*, pokud se jedná o odkaz mimo danou knihu.²⁷¹ V edici uvádíme za odkazem ke srovnání číslo verše, ke kterému je referováno, na základě edice *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (např. *srov. Jr 25,27*). Pokud jsme emendovali značení části kapitoly, uvádíme jej v hranaté závorce, např. *Níž III B, V [C], VIII [B]*. U určitých slov, jejichž překlad lze považovat za sporný, je kritický aparát doplněn o srovnání s latinskou Vulgátou.

Zápis lexému *prfy* (např. verš 1,1; BiblSev1 ooIvb) stále přepisujeme s *i*, které považujeme na tomto místě za primární; lze připustit i variantu *y*, avšak ze samotného zápisu to není možné poznat. Zápis lexému *Krokowee* ve verši 1,16 emendujeme na *krovové* na základě 2. vydání *Bible Severinovy*; v *Bibli benátské* na tomto místě nacházíme lexém *krokve*, v latině *tigna*.

²⁶⁹ Dittmann, Just, 2016, s. 26.

²⁷⁰ Jelikož část rejstříku perikop v 1. vydání *Bible Severinovy* je nečitelná, přihlížíme i k rejstříku perikop v 2. vydání *Bible Severinovy* (ee1r–6v).

²⁷¹ Tyto odkazy nacházíme už v *Bibli benátské*.

Na emendace týkající se interpunkce a hranic vět neupozorňujeme. Sumář přepisujeme menší velikostí písma.

7.7 Ediční poznámka: Bible Melantrichova (1. vydání)

Tisk, *Bible Netolického (Melantrichova, 1. vydání)*, tisk, *Bibli Česká [...]*, Praha, Bartoloměj Netolický z Netolic, Jiří Melantrich z Aventýna starší, 1549.

Knihopis: K01101, Voit 2017, s. 746–749 (BNet 40ab).

Použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 3.

7.7.1 Popis tisku

Série tištěných biblí, které bývají nazvány tzv. *Melantriškami*, nesou jméno po tiskaři Jiřím Melantrichovi z Aventýna. Jedná se o pět vydání bible, které byly tištěny mezi lety 1549 až 1577, což je počet, na nějž až do nejnovějších dob nedosáhla žádná jiná domácí tiskárna. První vydání *Bible Melantrichovy* (též zvané *Bible Netolického*; zkratka BiblMel) o 629 listech, které je v této diplomové práci edičně zpracováno, pochází z roku 1549. Použitý exemplář je uložen v Národní knihovně České republiky v Praze pod signaturou 54 A 3. Žádný z Melantrichových tisků není po typografické stránce totožný, proto je přihlíženo i k vydáním následujícím.

Bartoloměj Netolický, pražský tiskař, se rozhodl uspořádat nové vydání bible, což mělo jak revitalizovat jeho zadluženou živnost, tak i manifestovat životaschopnost domácího řemesla bez německé pomoci. Rozhodl se k tomu krátce po českém stavovském povstání v letech 1546 a 1547, kdy se král snažil omezit český knihtisk nekatolické literatury. Bartoloměj Netolický jakožto katolík obdržel 24. března 1547 od krále privilegium tisknout a prodávat bible v Čechách po dalších deset let. Rozhodl se proto bibli dedikovat novému českému králi Maxmiliánovi II.²⁷² Netolický pro svou edici získal Severinovy štočky z jeho bible z roku 1537 a nakonec i podporu Jiřího Melantricha.²⁷³ Tiskárna Netolického na Malé Straně (v Menším Městě Pražském) tak dostala v březnu roku 1549 povolení k vytištění nové bible, která tou dobou byla již v přípravě.²⁷⁴ Počátkem 50. let získal Jiří Melantrich měšťanství na Starém Městě pražském, legitimně si přivlastnil Netolického tiskárnu z Malé Strany a biblické edice se staly hlavní částí jeho edičního programu. Druhé (1556/1557) a 3. vydání (1560/1561) *Bible Melantrichovy* zavádí na rozdíl od vydání Netolického římskou foliaci, jinak se ale od předlohy, co se edičního zpracování týče (jakkoli se liší z hlediska textového), příliš neliší. Melantrich a později ani jeho příbuzný Samuel Adam 3. přetisk nepovažují za samostatný ediční počín. Ve 4. vydání (1570) je již využit nový, na českém území vytvořený a umělecky a autorsky jednotný cyklus biblických kreseb. Podle tohoto inovovaného vydání byla později vytištěna 5. edice

²⁷² Dittmann, Just, 2016, s. 47.

²⁷³ Voit, 2013, s. 488.

²⁷⁴ Kyas, 1997, s. 167.

(1577), jejíž sazba se drží předešlého vydání volněji, než vykazoval poměr starších melantrišských biblí. S podobnou volností, ale přesto návazností na melantrišskou tradici byla vydána edice Melantrichova vnuka Samuela Adama z Veleslavína roku 1613. Tato edice byla dle *Bible kralické* obohacena čísly veršů.²⁷⁵

1. vydání *Bible Melantrichovy*, jakkoli se zbavuje původního titulního listu, který je nyní obsazen bohatě rámovaným znakem krále Maxmiliána II. (v tomto případě se jedná o kopii dle osm let staré Hájkovy *Kroniky české*), je stránkovým přetiskem 2. vydání *Bible Severinovy*. Stejná zůstává jazykově upravená sazba bez linkového orámování, ornamentální rámy u začátku biblických knih, distribuce iniciál a reformační ilustrace monogramisty MS. Na patnácté ilustraci apokalyptického Měření chrámu měla původně šelma na hlavě papežskou tiáru; oproti původní verzi byla zkrácena a volné místo zaplnila vyradovaná šrafura. Vznikl tak bělostně svítivý detail, který mohl katolíkům deklarovat protireformační snahu vydavatelů a nekatolíky ubezpečovat o totožnosti apokalyptické šelmy s papežem.²⁷⁶ V epištolách se na rozdíl od 2. vydání *Bible Severinovy* tolik neopakují štočky s apoštoly a původní série byla doplněna několika novými pracemi německého Mistra HB s gryfí hlavou.²⁷⁷

Po 3. vydání, který bylo dle explicitu dokončeno 7. prosince 1560, prodal Melantrich sadu ilustračních štoček do Krakova, kde s ní byla završena výroba první bible přeložené z Vulgáty do polštiny (*Bible Leopoldy*). Do 4. vydání nechal Melantrich pořídit nový ilustrační cyklus, a to v Praze působících umělců. Pražský kreslíř Ambrož Ledecký pro titulní stranu vytvořil rolverkovou architektonicko-figurální kompozici, kde Melantrich v póze donátora klečí před ukřížovaným Kristem a odevzdává mu hotové dílo. Prvních sedm kresebných předloh hlavního biblického pásma dodal původem kolínský malíř Florian Abel, přičemž zakázku po jeho smrti převzal a dokončil benátský vyučenec Francesco Tertio. Jedná se o rozšířenou a částečně upravenou adaptaci obrazové série monogramisty MS; k významnému posunu došlo na stylové rovině, kde lze pozorovat italizující prvky kostýmů protagonistů a architektonických prvků, kterými se 4. vydání *Bible Melantrichovy* přibližuje k soudobému manýristickému umění.²⁷⁸

Na 1. vydání *Bible Melantrichovy* se podílel učenec a humanista Sixt z Ottersdorfu, který obsah bible obohatil překladem 3. knihy Makabejské, která byla v té době nedávno

²⁷⁵ Voit, in *Česká literatura*, 2013, s. 489–490.

²⁷⁶ Voit, 2017, s. 552.

²⁷⁷ Voit, in *Česká literatura*, s. 489–490.

²⁷⁸ Voit, in *Česká literatura*, s. 489–490.

objevena. Jeho jméno stojí také pod předmluvou ke Skutkům apoštolským, které jsou zde poprvé v české bibli zařazeny za Janovo evangelium, i pod přehledem činnosti apoštolů.²⁷⁹

Do edice byly k margináliím přidány anotace, tj. krátké odkazy k obsahu jednotlivých částí biblických knih, které mají čtenáři usnadnit orientaci v textu. V margináliích jsou poté uvedeny i texty užívané v nedělních a svátečních liturgiích. Vydavatelé v předmluvě vysvětlují rozdíly v pravopisu, ke kterým v edici přistupují, a odkazují se k mluvnici Beneše Optáta, Petra Gzela a Václava Philomatese (*Gramatyka Česká*, 1533). U kapitol nacházíme iniciály, největší v první kapitole. Text je členěn na věty a větné úseky interpunkcí tečkami, virgulemi a colony. Začátky vět jsou signalizovány velkými písmeny, názvy kapitol a sumář jsou černě podtrženy. Text je členěn na odstavce. Názvy kapitol, sumář a anotace jsou tištěny menším písmem.

V tisku 1. vydání *Bible Melantrichovy* již nacházíme etablovanou diakritiku, která může být značena formou tečky, svislé nebo vodorovné čárky či háčku. Háček nacházíme u grafému označujícího hlásku ř (*upřijmij* BiblMel Qq5va), u grafému označujícího hlásku ž (*žeť* BiblMel Qq5va), u grafému označujícího hlásku č (*Wyučeni* BiblMel Qq6va, marginálie) a u měkkých skupin typu *bě dě* (např. *mn ě* BiblMel Qq5rb), které jsou tištěny stejným způsobem jako v 1. vydání *Bible Severinovy* (viz Ediční poznámka: *Bible Severinova* (1. vydání)). Přesto ale nelze mluvit o pravopisu čistě diakritickém, ale spíše hybridním spřežkově-diakritickém: např. hláska š je na určitých místech tištěna spřežkou *šf* (*dušfe* BiblMel Qq5rb), hláska ř je na určitých místech tištěna spřežkou *rz* (*wnitrz* BiblMel Qq6ra) nebo *rž* (*Ržeč* BiblMel Qq5vb, marginálie), hláska č je na určitých místech tištěna spřežkou *cž* (*czas* BiblMel Qq7ra, marginálie), hláska d' je na určitých místech tištěna spřežkou *di* (*Diábła* BiblMel Qq6vb, marginálie), hláska t' je na určitých místech značena spřežkou *ti* (*křestianské* BiblMel Qq6ra), hláska ž je na určitých místech značena spřežkou *zi* (*Zialmu* BiblMel Qq5rb). Hláska f může být také značena spřežkou (*Pharaonowy* BiblMel Qq5rb). Gemináta šš je u některých případů tištěna grafémy *šff* (*naywyšffý* BiblMel Qq6va, marginálie), u některých případů spřežkou *žff* (*kražffý* BiblMel Qq6rb)²⁸⁰. Kvantita je v některých místech označována diakritikou (např. *Králi* BiblMel Qq5rb), v některých místech gemináty (např. *gmeeno* BiblMel Qq5va).

Tisk je v digitalizované formě přístupný na Manuscriptoriu (http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=NKCR_-NKCR_54_A_000003_1T2867C-cs; citován stav z 15. 7. 2020).

²⁷⁹ Kyas, 1997, s. 168.

²⁸⁰ viz Porák, 1983, s. 19.

7.7.2 Ediční zpracování

1. vydání *Bible Melantrichovy* zatím nebylo v celistvosti edičně zpracováno.

7.7.3 Píseň písní

Ediční pravidla, kterými se řídíme při transkripci, popisujeme v kapitole [Obecné ediční zásady transkribované edice](#). Píseň písní se nachází na ff. Qq5rb–Qq7rb a obsahuje všechny verše podle edice *Staročeské Bible drážďanské a olomoucké* (1997). Rozhodli jsme se edičně zpracovat právě 1. vydání *Bible Melantrichovy*, třebaže se od 2. vydání *Bible Severinovy* výrazně neliší, aby byla udržena vývojová linie; s následujícími tisky je provedeno různočtení, tudíž je možné pozorovat, do jaké míry se znění Písně písní měnilo.

V této edici je provedeno různočtení s vydáním druhým (*Bible Melantrichova* (2. vydání), tisk, *Bibli Česká [...]*, Praha, Jiří Melantrich z Aventýna starší, 1556–1557; Knihopis: K01102; použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 4; zkratka BiblMel2), třetím (*Bible Melantrichova* (3. vydání), tisk, *Bibli Česká [...]*, Praha, Jiří Melantrich z Aventýna starší, 1560–1561; Knihopis: K01103; použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 5; zkratka BiblMel3), čtvrtým (*Bible Melantrichova* (4. vydání), tisk, *Bibli Česká [...]*, Praha, Jiří Melantrich z Aventýna starší, 1570; Knihopis: K01104; použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 6; zkratka BiblMel4), pátým (*Bible Melantrichova* (5. vydání), tisk, *Bibli Česká [...]*, Praha, Jiří Melantrich z Aventýna starší, 1577; Knihopis: K01105; použitý exemplář: Brno, Moravská zemská knihovna, sign. ST3-0808.594; zkratka BiblMel5) a poté s vydáním Veleslavínovým (*Bible Veleslavínova*, tisk, *Bibli Česká [...]*, Praha, Samuel Adam z Veleslavína, 1613; Knihopis: K01106; použitý exemplář: Praha, Knihovna Ústavu pro jazyk český, sign. T III 7383; zkratka BiblVel). Různočtení mezi anotacemi nezachycujeme.

Z *Bible Severinovy* je přebrán systém rozdělování kapitol na čtyři části označované velkými tiskacími písmeny, avšak velmi sporadicky, proto jej v edici zachycujeme jen na místech, kde je vyznačen i v tisku. Stejně tak zde nenacházíme ani tolik odkazů nebo značek perikop. Tyto textové jevy zpracováváme stejným způsobem jako v edici 1. vydání *Bible Severinovy* (viz [Ediční poznámka: Bible Severinova \(1. vydání\)](#)). Sumář a anotace před jednotlivými kapitolami přepisujeme menší velikostí písma. Anotace odkazující na místa v textu uvádíme v poznámkách pod čarou, přičemž jednotlivé odkazy jsou značeny speciálnímu znaky (např. ◻, ◇). Velká písmena přepisujeme podle dnešního pravopisu.

Na emendace týkající se interpunkce a hranic vět neupozorňujeme.

7.8 Edice: Bible drážďanská a Bible olomoucká

[BiblDrážď 345va] Počínají se knihy tak řečené Cantica Canticorum

Prvá kapitola

1,1 Polibi mě políbením svých úst, nebo tvé prsi jsou lepší než víno **1,2** a vonnější než drahé masti. Olej prolitý tvé jmě, proto dievčičky milují tě velmi. **1,3** Potrhni mnú po sobě, poběhnemy¹ u voni tvých drahých mastí. Uvedl mě jest král v své tajné pokojě, obveselímy se i utěšímy se tobě, pomniece tvé prsi nad víno, praví tě milují.¹ [BibIOI 14va] **1,4** Črná jsem, ale líbezná, dcery jeruzalémské, jako stani cedroví a jako kůže Šalomonova². **1,5** Neroďte se mně diviti, žeť jsem smědá, neboť mě jest slunce u barvě proměnilo. Synové matere mé váleli sú proti mně a postavili sú mě strážnú u vinnicech, a já sem své vinnice nedobře ostřiehala. **1,6** Ukaž mi toho, jehož miluje duše má, kde paseš³, kde léháš u poledne, ať se nepočnu túlati po stádech tvých tovařišov. **1,7** Ó překrásná mezi ženami, nevieš li sebe, vyjdi a beř se po sledu stádném a pas své kozly podlé stavadl pastýřových. **1,8** Jězdciem mým a vozóm faraonským přirovnal sem tě, přietelnice má. **1,9** Krásné jsou jahódky tvú líci jako hrdličie, šíje tvá jako spinadla. **1,10** Sponky zlaté učiníme tobě, spojené stříbrem. **1,11** Když bieše král v svém pokoji, drahé koření mé, ješto slóve nardus⁴, dalo jest voni svú. **1,12** Uzel myrry batík mój mně, mezi [BibIOI 14vb] prsy mými přebývati bude. **1,13** Hrozen cyprský zmilelý mój mně u vinnicech engadských. **1,14** Toť jsi krásná, přietelnice⁵ má, toť jsi krásná, oči tvoji holubie! **1,15** Toť jsi krásný, choti mój, i lepý! Postélka naše ktvúcie, **1,16** lemiezi naši cedroví, přidlaženie naše cyprešové.

Druhá kapitola

2,1 Já květ polský a lilium leský; **2,2** jakož lilium mezi trním, takež má přietelnice mezi jinými dcerami. **2,3** Jako jablon mezi dřievím lesním, takež mój milý mezi syny. Pod jeho stienem, jehož sem žádala, seděla sem a ovotce jeho sladké hrdlu mému. **2,4** Uvedl mě jest král do vinného pokoje i zpořiedil jest ve mně milosrdie. **2,5** Otýkajte mě kvietím, ospěte mě jablky, neboť pro milost nedužím. **2,6** Levicě jeho pod mú hlavú a pravicě jeho přitúlí⁶ mě. **2,7** Zaklínají vás, dcery jeruzalémské, skrzě srny i jeleny polské, abyšte nebudily ani kázaly procítiti zmilelici, dokudžť

¹ Polibi (...) [první tři verše otiskl Dobrovský (1798), str. 264–265, a Václav Hanka, Dobrovského Slavin, Praha 1834, s. 395; přepis vychází z transliterace otištěné u Kyase, 1996, s. 426

² Šalomonova] Salomonova Kyas, 1996, s. 427

³ kde paseš] kde fye pafěls rkp., srov. ubi pascas lat.

⁴ drahé koření mé, ješto slóve nardus] srov. nardus mea lat.

⁵ přietelnice] přietelnycie rkp., přietelnice Kyas, 1996, s. 427

⁶ přitúlí] přitulí Kyas, 1996, s. 427

sama nechce. **2,8** Hlas mého zmilelého! Tot', ten přijde skáče po horách, přeskakuje pahorky. **2,9** Podoběn jest mój zmilelec k srně a k kolúchovi jeleniemu. Tot', on stojí ob stěnu, hlédaje skrzě okence, patřě skrzě mříže. **2,10** Zmilelý mój mluví ke mně a řka: Vstaň a pospěš, přietelnice má, holubičko má, výtečná má, a pod', **2,11** nebo již jest zima přišla⁷, přieval přěběhl i otšel, **2,12** kvietie sě zjěvilo v naše zemi, čas diela u vinnicech přišel, hlas hrdličin uslyšán jest v naše zemi; **2,13** fíkové dřěvo vydalo jest své zárodky i vinnicě daly sú vóni svú. Vstaň, přéetelnice⁸ má, choti krásná má, a pod'! **2,14** Holubičko má, v děrách skalných a v dúpi v zedném, ukaž mi tvú tvář; vzni [BibiDrážď 346ra] tvój hlas u mú uší, nebo tvój hlas jest sladký a tvój obličěj krásný. **2,15** Zlapajte nám lišencě malé^{II}, ješto hubie vinnici, neb naše vinnicě vzkvetla jest. **2,16** Batík mój mně a já jemu, jenž sě pase prostřed lilijuma, **2,17** poňadž sě den výší a dolóv sě chýlí stien. Vrat' sě, mój zmilelče, a bud' roven srně a kolúchovi jeleniemu⁹ na horách bettelských!

Třetie kapitola

3,1 U postélcě méj přěs noc jsem hledala, jehož miluje dušě má; hledala jsem jeho, ale nenalezla. **3,2** Vzstanu i vztočím sě po městě, po třiedách i uliciech hledající, jehož miluje dušě má; hledala jsem jeho, ale nenalezla. **3,3** Nalezu mě hlásní, jížto střěhú^{III} města. Zdali ste viděli, jehožto miluje dušě má? **3,4** Pak malečko, když ot nich otjid^{IV}, nalez^V, jehož miluje dušě má. Lapich jeho a nepustich, dokud jsem jeho neuvedla v duom^{VI} mateře své, u pokoj rodlicě mé. **3,5** Zaklínají vás, dcery jeruzalémské, skrzě srny i jeleny¹⁰ polské, abyste nebudily ani procítiti¹¹ kázaly zmilelici, poňadž sama nechce. **3,6** Která je to, ješto vzházie přěs púšči¹² jako slúp dymný z věcí vonných, myrry¹³ i kadidla i všelikého drahého prachu? **3,7** Tot', posteli Šalomúnovu obstúpilo jest šesdesát najsilnějších¹⁴ hrdin israhelských, **3,8** všickni držiece mečě, k válkám umějí, a každého meč u jeho bedry pro strach nocní¹⁵. **3,9** Pokoj sobě učinil král Šalomún z dřievie libanského, **3,10** v němžto jest udělal slúpy stříbrné, lože zlaté i opal svrchu i okolo zlatohlavem ot polu milosrdie pro dcery jerusalémské. **3,11** Vyjděte a uzřite, dcery Sion, [BibiDrážď 346rb] krále Šalomúna v jeho koruně, jížto jest jej korunovala jeho mátě dne jeho oddávanie a ve dne veselé srdce jeho.

⁷ přišla] prziflla *rkp.*, přěšla *Kyas*, 1996, s. 429

⁸ přéetelnice] przetelnyce *rkp.*, přietelnice *Kyas*, 1996, s. 429

⁹ jeleniemu] gielenyemu *rkp.*

¹⁰ jeleny] gieleny *rkp.*

¹¹ procítiti] proczyty *rkp.*

¹² púšči] puczy *rkp.*

¹³ myrry] mrry *rkp.*

¹⁴ najsilnějších] nayflynnyeffych *rkp.*

¹⁵ nocní] noczny *BibiDrážď*, nocní *Kyas*, 1996, s. 429, *transkripce BiblOI*

Čtvrtá kapitola

4,1 Kterak jsi tak velmi krásná, přítelnicečko má, kterak jsi krásná! Oči tvoji jako holubiej^{16VII} krom toho, což se vnitř tají. Vlasi tvoji jako stáda kozie, ješto jsú sešly s hory galádské. **4,2** Zubi tvoji jako stáda střižených ovec, ješto jsú vzšely z napajadl, všěcky jmajíce po dvěm jehnec¹⁷, a jalová nenie mezi nimi. **4,3** Jako věnček červený tvá rty a slovice tvé sladké; jako křížěl zrnatého jablka, takeže i jahódky tvú lící jsú krom toho, ješto se vnitř tají. **4,4** Jako věžž Davidova šíjě tvá, ješto jest udělána svými erkéři¹⁸. Tisíc ščitóv visí na niej, i oděnie všěch hrdin. **4,5** Tvé prsi jsú jako dva jeleny¹⁹ a jako dva sirní blížence, ješto se pasú prosěd lilijuma. **4,6** Dokudž se den výši a dolóv se chýlí stien, pójdu na horu, kdež jest myrra, a na pahorek, tu, kdež jest kadidlo. **4,7** Všěcko^{VIII} jsi krásná, přítelničko má, a poškrvny nenie při tobě. **4,8** Pojdi z Libana, choti má, pod' z Libana, pod', budeš korunována z výsosti Amana, z vrchu Seyr a Hermon, z jěskeyň lvových, s hór pardových. **4,9** Ranila jsi srdce mé, sestřičko má, choti má, ranila jsi srdce mé jedním^{IX} očkem tvým a jedním^{20X} vláskem²¹ na tvěj šíji^{22XI}. **4,10** Kterak jsú přieliš krásné prsi tvé, sestřičko má, choti má. Krašie jsú prsi tvé nežli víno a vóně tvých mastí nade všěcky drahé vóně. **4,11** Plást strdi kapající jsta tvá retky, choti^{XII}, stred a mléko pod tvým jazykem a vó[BIBLOI 15rb]ně tvého rúcha jako vóně kadidlná. **4,12** Zahrádka súžená sestřička má i chot, zahrádka súžená, studnicě znamenaná. **4,13** Výpusti tvoji²³ ráj jablek zrnatých s ovotcem jablečným. Cypryš a nardus, **4,14** šafrán, fistula a skořičě se vším dřievím krásným²⁴, myrra a aloe se všěmi prvními mastmi. **4,15** Studnicě zahradná²⁵, hluboká živých vód, ješto plovú hlubocě a bystře²⁶ z Libana. **4,16** Povstaň, větre puolnocní²⁷, a přid', větre polední, prodmi mú zahradu, ať plovú vóně jejie.

Pátá kapitola

5,1 Nechať přijde mój zmilelý do své zahrady a požívá ovotcě jablek svých. Pod' do mé zahrady, sestřičko má i choti, požal sem svú myrru i jiné věci voňavé. Jedl sem plást z svého strdu, pil sem víno s svým mlékem. Jězte a píte, přítelélé najmilejší, a zapíte se. **5,2** Ač já spím, ale srdce

¹⁶ holubiej] holubiey *rkp.*, holubicy *Kyas*, 1996, s. 430, transliterace *BiblDrážd'*

¹⁷ jehnec] giehneč *rkp.*

¹⁸ erkéři] rkerzy *rkp.*

¹⁹ jeleny] gieleny *rkp.*

²⁰ jedním] giednym *rkp.*

²¹ vláskem] připsáno na okraji

²² šíji] gygy *rkp.*

²³ tvoji] tway *rkp.*

²⁴ krásným] *Kyas* emenduje na libanským podle ostatních pramenů

²⁵ zahradná] *Kyas* doplňuje studnicě podle ostatních pramenů

²⁶ bystře] bystrze *rkp.*, bystřě *Kyas*, 1996, s. 431.

²⁷ puolnocní] puolnoční *Kyas*, 1996, s. 431.

mé bdí. Hlas [BibIOI 15va] mého zmilelého, an tluče a řka: Otevři mi, sestřičko má, holubicě má, nepoškrvněná má, neboť má hlava plna jest rosy i kačeřec²⁸ nocních²⁹ krópí. 5,3 Svlekl³⁰ sem s sebe svú sukni, kterak se v ni obleku? Obmyl sem nohy své, kterak jě oprzním? 5,4 Zmilelec mój vztáhl svú ruku děrú a mé břicho se nadulo pro jeho dotčenie. 5,5 Vstala sem, chtiec otevřieti mému zmileci. Rucě moji kapášta myrru a prstové moji biechu plni myrry zkušené. 5,6 Závrtku u mých dveří otevřela sem mému zmileci, naliť on otchýlil se i šel pryč. Dušě má rozeškrvěla se, když jest zmilelý promluvil. Hledavši sem nenalezla jeho³¹; volala sem, an mi neotpověděl. 5,7 Nalezu mě strážní, ješto střěžiechu města, bichu mě i ranichu mě i vzěchu mój plášť strážní zední. 5,8 Zaklínaji vás, dcery jeruzalémské, naleznete li mého zmilelého, vzkažte jemu, žeť pro milost nedužím. 5,9 Kteraký jest tvój zmilelec ze všech jiných milých, najkrašie ze všech žen? Kteraký jest tvój zmilelec, žes nás tak proň zaklela? 5,10 Zmilelec mój bielý a črvený jest, vybraný z tisíce. 5,11 Hlava jeho zlato najlepšie, kčičě jeho jako listie palmové, črná jako havran. 5,12 Oči jeho jako dvě holubici nad potoky vodnými, ješto jsta mlékem omytie a bydlíta při plných bystřínách. 5,13 Jahódky v jeho líci jako zahrádky drahých vonných věcí, naplozené ot apotekářóv. Retky jeho retky, z nichžto kape myrra prvnie. 5,14 Rucě jeho rucě uhlazenie a zlatici plnie jacinktovie. Břicho jeho slonové³², osazeno zafíry. 5,15 Hnátí jeho slúpi mramoróví, ješto jsú ustaveni na podlahách zlatých. Tvář jeho jako libanová, vybraný jest jako cedrové. 5,16 Hrdlo jeho přechutné a vešken jest žádající. Takýť mój jest zmilelý a tent' jest mój přietel, dcery jeruzalémské.

Šestá kapitola

5,17 Kam jest otšel tvój zmilelec, ó najkrašie ze všech [BibIOI 15vb] žen? Kam se jest otchýlil tvój zmilelý, ať jeho pohledámy s tobú? 6,1 Mój milý všel jest do své zahrady drahých vonných věcí nasazených i pase se po zahradách³³ a kvietie liliumové zbierá. 6,2 Já jsem mému a mně mój zmilelý, jenž se pase prostřed liliuma. 6,3 Krásná jsi, přietelnicě má, ochotná i výtečná jako Jeruzalém, hrozná jako vojenský zástup zpósobený. 6,4 Otvrat' [BibIDrážd' 347ra] svoji oči ote mne, nebo před nima rád bych zaletěl. Vlaskové tvoji jako stáda <kozie, ješto sú se ukázala z Galaad. 6,5 Zubi tvoji jako stáda³⁴> ovčie, ješto jsú vzešla z napajadl, všěcky blížencě jěhenčie jmajíce

²⁸ kačeřec] kaczierzicz *rkp.*, kačeřec *Kyas*, 1996, s. 433

²⁹ nocních] nočních *Kyas*, 1996, s. 433

³⁰ Svlekl] Svlékl *Kyas*, 1996, s. 433

³¹ Hledavši sem nenalezla jeho] Hledawšifšem nenalezlafem geho *rkp.*

³² slonové] flonee *rkp.*

³³ zahradách] zahrach *rkp.*

³⁴ kozie, ješto sú se ukázala z Galaad. 6,5 Zubi tvoji jako stáda] nemá *BibIDrážd'* (*homoioteleuton*), doplněno podle *BibIOI*

a jalová nenie mezi nimi. 6,6 Jako kuorka zrnatého jablka, takež jahódky v tvú líci kromě tvú očí. 6,7 Šestdesát jest králevých^{XIII} a osmdesát^{XIV} ženim a děvečkám nenie čísla. 6,8 Jediná³⁵ jest holubička má, svrchovaná má; jediná jest svéj mateři, vzvolená svéj rodilici. I viděly jsú ji dcery sionské a přěbلاženú jsú ji nazvaly a královny i ženimy sú ji chválily. 6,9 Která jest to^{XV}, ješto vzházie jako zořě povstávajíc, krásná jako měsíc, výborná jako slunce, hrozná jako zástup vojenský způsobený? 6,10 Sešla jsem u mú zahradu, abych uzřěla^{XVI} jablka podolnie a opatřila, ktve li vinnicě a vzplodila li jest jablka zrnatá. 6,11 Nevěděla³⁶ jsem, že má přietelnicě zamútila mě pro vozy Aminadabovy. 6,12 Navrať sě, navrať sě, Sunamitis, navrať sě, navrať sě, ať na tě patřimy!

Sedmá kapitola

7,1 Čso³⁷ uzříš na Sunamitě? Jedno pluky zástupové. Kterak jsú krásné kroky tvé v třěvíčkách, dcero kniežćie! Stávek tvých bedr jakožto zápony ukované rukú řemeslníkovú. 7,2 Pupek tvój jako řěpicě hladká, nikdy nepotřěbujíc pitie. Břicho tvé jako stoh pšeničný obložen lilijumem. 7,3 Tvé prsi jako dva srny, blížencě srnie. 7,4 Šíjě tvá jako věžě slonová, oči tvoji jako rybníci ezebonšćí³⁸, ješto jsú u bráně dcery množstvie. Nos tvój jako věžě libanská, ješto patří proti Damaš[BiblDrážď 347rb]ku. 7,5 Hlava tvá jako Karmelus a kadeřě tvé hlavy jako zlatohlav králevý s cievkami zetkaný. 7,6 Kterak jsi krásná i líbezná, přězmilelá, v tvéj rozkoši! 7,7 Postava tvá podobna jest k palmě a tvé prsi k hroznom. 7,8 Řekl³⁹ jsem: Vstúpím na palmu a načeši ovocě jejie^{XVII}. I budú tvé prsi jako hroznové u vinnici a vóně z tvých úst jako vóně jablečná. 7,9 Hrdlo tvé jako víno najlepšie, dóstojně mému zmilelému ku pití i jeho rtuom i zubuom ke žvání^{XVIII}. 7,10 Já jsem mému zmilelému a jeho obráćenie ke mně. 7,11 Pojdi, muoj zmilelý, vyjďem na pole, přěbudme ve vseh. 7,12 Ráno vstanem do vinnic, uzříme, zakvetla li jest vinnicě; a také uzříme, zarodilo li sě jest ovoce mezi květem a kvetlo li jest dřievie zrnatých jablek, a tu tobě dám své prsi. 7,13 Mandragory daly jsú vóni v našich vratech. Všěcka jablka, nová i vetchá, zmilitký mój, schovala jsem tobě.

Osmá kapitola

8,1 Kto mi tě dá, brachka mého, sůce prsi mateře mé, bych tě nalezla samoho vně a políbila tě, aby mnú ižádný nepohrdal? 8,2 Chytím^{XIX} tě i^{XX} uvedu v duom mé mateře, u^{XXI} pokoj rodlicě

³⁵ jediná] giedyna *rkp.*

³⁶ Nevěděla] Newiedyla *rkp.*

³⁷ Čso] Cczllo *rkp.*

³⁸ ezebonšćí] ezebofczy *rkp.*

³⁹ Řekl] kerkl *rkp.*

mé. Tu mě budeš učiti a dám tobě pitie z vína udělané a mest z mých zrnнатých jablek. 8,3 Levice jeho pod mú hlavú a pravici jeho přitúlí^{XXII} mě. 8,4 Zaklínají vás, dcery jerusalémské, abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmilelici, pokudž sama nechce. 8,5 Která jest to, ješto vzházie s púšče, jsúci plna rozkoší, zpolehši na svém zmilelém? Pod dřevem jablonovým ubudil jsem tě, tu jest nakažena [BibIOI 16ra] máť tvá, tu jest podávena rodilicě tvá. 8,6 Polož mě jako znamenie na svém srdci a jako znamenie na tvém lokti, nebo jejie milost jest silná jako smrt a milování hrubé jest jako peklo. Zažženie jejie zažženie ohnivé a plamenné. 8,7 Mnohé vody nemohly sú uhasiti milosti ani řeky jie zařítie. Dá [BibIOI 16rb] li člověk všecko sbožie pro milost, mní sobě, by nic nedal. 8,8 Sestřička naše⁴⁰ truchlavná a prsí nemá; co učiníme naše sestřičče toho dne, když s ní⁴¹ budem mluviti? 8,9 Jest li zed, udělámy na nie výkušě stříbrné. Pakli sú dveře⁴², spojímy je prkny cedrovými. 8,10 Já jsem zed a prsi mé jako věžě. Protož když sú u něho mír nalezli, 8,11 vinnicě má byla jest pokojnému, jenž má lidi, a poddal ji hajným. Za jejie ovotce přinese muž tisíc stříbrných. 8,12 Vinnicě má přede mnú jest, tisíc tvých pokojných a dvě stě těch, ješto hájie jejieho ovotcě. 8,13 Ty, ješto bydlíš v zahradách⁴³ svého přieteľa, ožidají tebe mnozí, učiň, abych uslyšal tvój hlas. 8,14 Utec, mój milý, přirovnej se srně a kolúchu jeleniemu na horách drahých vóní!

Skonaly sú se knihy Cantica Canticorum.

^I sobě, poběhnemy] sobě a poběhnem *BibIOI*

^{II} malé] mladé *BibIOI*

^{III} střehú] střehli *BibIOI*

^{IV} otjid] otjidech *BibIOI*

^V nalez] nalezech *BibIOI*

^{VI} v duom] nemá *BibIOI*

^{VII} holubiej] holubičie *BibIOI*

^{VIII} Všecko] Všeckna *BibIOI*

^{IX} jedním] jediným *BibIOI*

^X jedním] jediným *BibIOI*

^{XI} na tvěj šíji] tvě šíje *BibIOI*

^{XII} choti] choti má *BibIOI*

^{XIII} králových] královen *BibIOI*

^{XIV} osmdesát] osmdesát jest *BibIOI*

^{XV} to] ta *BibIOI*

^{XVI} užřela] viděla *BibIOI*

^{XVII} jejie] jejieho *BibIOI*

^{XVIII} jeho rtuom i zubuom ke žvaní] jeho rtóm ke žvaní jeho zubóm *BibIOI*

^{XIX} Chytím] I chytím *BibIOI*

^{XX} i] a *BibIOI*

⁴⁰ naše] nafye *rkp.*, naše *Kyas*, 1996, s. 437

⁴¹ ní] ny(m) *rkp.*

⁴² dveře] dwerzie *rkp.*, dvěře *Kyas*, 1996, s. 437

⁴³ zahradách] zahrach *rkp.*

^{XXI} mateře, u] mateře a v *BibloI*

^{XXII} pravici jeho přitúli] pravice jeho přitulila *BibloI*

7.9 Edice: Bible mlynářčina

[372ra] Počínají se třetí knihy Šalomúnovy, jenž slovú Piesnice piesní.

Počíná se prvá kapitula.

1,1 Polib^I mě políbením úst svých, nebo^{II} tvé prsi sú lepšie než víno **1,2** a vonnějšíe nežli drahé masti. Olej prolitý jméno tvé, proto děvečky milovaly sú tě^{III}. **1,3** *Hlas cierkve*^{IV}: Potrhni^V mnú po sobě, poběhnem u voni tvých mastí. *Hlas chotě k mladičkám*^{VI}: Uvedl mě král v své tajné pokoje, obveselímy se i utěšímy se v tobě, pamatující^{VII} tvých prsí nad víno, praví milují tě. **1,4** *Hlas synagoje*: Črná sem, ale líbezná^{VIII}, dcery je[372rb]ružalémské, jako stanové cedroví a jako kuože Šalomúnova. **1,5** *Hlas chotě*: Neroďte mne snábděti^{IX}, že jsem smědá, neb mě jest slunce na barvě proměnilo. Synové matere mé váleli sú^X proti mně a postavili sú mě strážnú u vinnicech, a já sem své vinnice neostřiehala. **1,6** *Hlas cierkve k Kristovi*^{XI}: Ukaž mi toho^{XII}, jehož miluje duše má, kde paseš, kde odpočíváš o^{XIII} poledni, ať se nepočnu túlati po stádách tvých tovaříšov. **1,7** *Hlas Kristov k cierkvi*: Neznáš li sebe, ó překrásná mezi ženami, vyjdi a otejdi po sledu stád tvých a pas kozly tvé podlé stavadl pastýřových^{XIV}. **1,8** Jezdcóm mým a vozóm faraonovým^{XV} přirovnal sem tě, přietelnice má^{XVI}. **1,9** Krásné^{XVII} sú jahódky líci tvú jako hrdlice^{XVIII}, šíje tvá jako spinadla. **1,10** Sponky^{XIX} zlaté učinímy tobě, spojené stříbrem. **1,11** *Hlas cierkve*: Když bieše král v svém pokoji, drahé kořeníe, ješto slóve nardus, dalo jest^{XX} voni svú. **1,12** Uzlík myrry milík^{XXI} mój mně, mezi mými prsmi přebývati bude. **1,13** Hrozen cyprský zmilelý mój^{XXII} u vinnicech engadských. **1,14** *Hlas Kristov*: Aj, ty krásná jsi¹, přietelničko^{XXIII} má, aj, ty krásná jsi, oči tvoji holubičie! **1,15** *Hlas cierkve*: Aj to^{XXIV}, ty^{XXV} krásný jsi, zmilelý mój, i lepý! Postélka naše ktvúcie, **1,16** lemiezi domu našeho cedroví a opaženíe naše cyprešová.

Kapitula II.

2,1 *Hlas Kristov*^{XXVI}: Já květ polský a lilium podolnie; **2,2** jako lilium mezi trním, takež přietelnice má mezi jinými^{XXVII} dcerami. **2,3** *Hlas cierkve*: Jakožto jablň^{XXVIII} mezi dřievím lesním, takež mój zmilelý^{XXIX} mezi syny. Pod jeho stienem, jehož sem žádala, sed'ala² sem^{XXX} a ovoce jeho sladké hrdlu mému^{XXXI}. **2,4** Uvedl mě jest král do vinného pokoje, [372va] zřiedil jest ve mně lásku. **2,5** Otýkajte^{XXXII} mě kvietím, osypte mě jablky^{XXXIII}, neboť pro milost nedužím. **2,6** Levice jeho pod mú hlavú a pravice jeho přitúlí mě.^{XXXIV} **2,7** *Hlas Kristuov*: Zaklínám vás, dcery jeruzalémské, skrze srny a^{XXXV} jeleny polské, abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmileličce

¹ jsi] gfa rkp.

² sed'ala] fiedala rkp.

mé, donidž sama chce^{XXXVI}. **2,8 Hlas cierkve:** Hlas mého milého^{XXXVII}! Aj toť, ten príjde^{XXXVIII} skáče po horách a preskakuje pahorky. **2,9** Podoben jest zmilelý mój srně a kolúchovi^{XXXIX} jeleniemu. Tot^{XL}, on stojí za stěnú naši, hlédaje skrze okencě, prohlédaje skrze mříže. **2,10** Tot^{XL}, zmilelý mój mluví mně^{XLII}: Vstaň^{XLIII} pospěš, přietelnice má, holubičko má, výtečná má, a pod', **2,11** neboť již zima přešla, přieval přeběhl i otšel, **2,12** kvietičko se zjevilo v zemi^{XLIV}, čas řezby přišel, hlas hrdličí slyšán jest v zemi naše; **2,13** fik vydal jest své zárody^{XLV}, vinnice ktvúcé vydaly sú vóni svú. *Hlas Kristóv:* Vstaň^{XLVI}, přietelnice má i krásná má, a pod'! **2,14** Holubičko má, v děrách skalných a v dúpatách zedných, ukaž mi tvář svú, ať vzní hlas tvój v uší mú, neboť hlas tvój sladký jest a tvář tvá výtečná^{XLVII}. **2,15 Hlas proti kacieřóm:** Zlapajte lišence malé nám, ješto hubie vinnice, neb vinnice naše zakvetla jest^{XLVIII}. **2,16 Hlas cierkve:** Milý mój mně a já jemu, jenž se pase prostřed lilium^{XLIX}, **2,17** donidž se den výší a dolóv se chýlí stien^L. Vrať se, mój zmilelý, a buď podoben k srně a k kolúchovi jeleniemu na horách betelských^{LI}!

III³.

3,1 Hlas cierkve vyvolené z pohan^{LI}: V postélce mé přes noc sem hledala, jehož miluje dušě má; hledala sem jeho, a nenalezla sem. **3,2** Vstanu a obejdu město, po třiedách a po ulicech [372vb] hledati budu, jehož miluje dušě má; hledala sem jeho, a nenalezla⁴ sem. **3,3** Nalezli sú mě hlásní, jižto ostřiehají města. *Cierkev o Kristovi^{LIII}:* Zdali ste viděli, jehož miluje dušě má? **3,4** Pak maličko, když je přejidech^{LIV}, nalezla sem, jehož miluje dušě má. Lapila sem jeho a nepustím, až i uvedu^{LV} v dóm matere mé a do pokojíka roditedlnice mé. **3,5 Hlas Kristóv^{LVI}:** Zaklínám vás, dcery jeruzalémské, skrze srny i^{LVII} jeleny polské, abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmileličce mé, donidž by ona chtěla. **3,6 Synagoga o cierkvi^{LVIII}:** Která jest tato, ješto vcházie^{LIX} přes púšti jako slúp dymný z vonných věcí, myrry i^{LX} kadidla i všelikého prachu apatekářov^{LXI}? **3,7** Tot^{LXII}, postélku Šalomúnovu ostúpilo^{LXIII} jest šedesát hrdin najsilnějších z Izrahele, **3,8** všickni držiece meče a k válkám^{LXIV} přeumělí^{LXV} a každého meč nahý u bedrú pro strach^{LXVI} noční. **3,9 Cierkev o Kristu^{LXVII}:** Pokojík učinil sobě král Šalomún z dřievie libanského, **3,10** v němžto jest udělal slúpy stříbrné, otpočivadlo zlaté i opal svrchu i okolo zlatohlavem^{LXVIII} a prostředek drahotú postřel^{LXIX} pro dcery jeruzalémské. **3,11 Hlas cierkve o Kristu:** Vyjděte, dcery sionské, a uzřite^{LXX} krále Šalomúna v koruně, jižto jest jej⁵ korunovala matka^{LXXI} jeho v den jeho otdávanie a v den utěšenie srdce jeho.

³ III.] II. rkp.

⁴ nenalezla] původně nalezla, ne- připsáno na okraji

⁵ jest jej] ge(f)t ge(f)t rkp.

Kapitula III.

4,1 *Hlas Kristov o cirkvi*^{LXXII}: Kterak jsi krásná, priateľnice má, kterak jsi krásná i ozdobená! Oči tvoji holubičie kromě toho, což se vnitř tají. Vlasy tvé^{LXXIII} jako stáda kozie, ještě vzešly z hory galaadské^{LXXIV}. **4,2** Zuby tvoje^{LXXV} jako stáda střížených ovec, ještě vzešly z umyvadla, všechny majíce po dvěm jehrec, a jalová nenie mezi nimi. **4,3** Jako věnček červený^{LXXVI} rtové tvoji [373ra] a výmluva tvá sladká; jako křížala^{LXXVII} zrnatého jablka, takež jahódky tvú líci^{LXXVIII} jsú kromě toho, což se vnitř tají. **4,4** Jako věže Davidova šíje tvá, ještě^{LXXIX} jest udělána s svými alkéři. Tisíc štítov visí^{LXXX} z nie, i všeliké oděnie silných. **4,5** Tvá dva prsi jako dvě láně^{LXXXI} a srnětě, bližence, ještě se pasú uprostřed lilium^{LXXXII}. **4,6** Dokud se den výší a dolov se chýlí stien^{LXXXIII}. *Ženich o choti*^{LXXXIV}: Pójdú na horu myrry a na pahorek kadidla. **4,7** *Ženich k své*^{LXXXV} *choti*: Všecka si krásná, priateľničko má, a poškrvny nenie na tobě. **4,8** Pod' z Libana, choti má, pod' z Libana, pod', budeš korunována z výsosti Amana, z vrchu Sanyr a z Ermon a^{LXXXVI} z jeskyň lvových a z hor pardových. **4,9** Ranila jsi srdce mé, sestřičko má, choti, ranila jsi srdce mé^{LXXXVII} jedniem okem tvým a jedniem vláskem šíje tvé. **4,10** Kterak sú prieliš krásné prsi tvé, sestřičko má, choti. Krašie sú prsi tvé než víno a vóně tvých mastí nade všechny drahé vóně. **4,11** Plást strdi kapající rty tvá, choti, stred a mléko pod tvým jazykem a vóně tvého rúcha jako vóně kadidlná^{LXXXVIII}. **4,12** Zahrada zavřená jsi, sestřičko má, choti, zahrada zavřená^{LXXXIX} a studnice zapečetěná. **4,13** Vypuštěvámie tvé^{XC} ráj zrnatých jablek s ovocem jablonovým. Cypřiš s nardem, **4,14** nardus a šafrán, fistula a skořice se vším dřievím^{XCI}, myrra a aloes^{XCII} se všemi prvními mastmi. **4,15** Studnicě zahradnie^{XCIII} a prohlubně vod živých, ještě bystře tekú z Libana. **4,16** *Kristus svolává pohany*^{XCIV}: Větre od puolnoci, vstaň^{XCV}, a větre polední, přijdi a prodmi mú zahrádku, ať plovú^{XCVI} jejie vóně drahé.

Kapitula V.

5,1 *Cierkev die o Kristu*^{XCVII}: Nechať přijde mój zmilelý do své zahrady a požívá^{XCVIII} [373rb] ovoce svých jablon^{XCIX}. *Kristus k cirkvi die*: Pod' do mé zahrady, sestřičko má, choti má, požal sem svú^C myrru a^{CI} jiné voňavé věci mé. Jedl sem plást strdi mé s mlékem mým^{CII}. *Kristus k apoštolóm die*: Jězte a píte, prietelé moji, a zapíte se, najmilejší. **5,2** Ač^{CIII} já spím, ale srdce mé bdí. *Hlas cirkve*: Hlas mého zmilelého^{CIV}, an tuče a řka^{CV}: Otevři mi, sestřičko má, priateľničko má, holubičko má a nepoškrvněná má, neboť hlava má plna jest rosy^{CVI} a vlasové^{CVII} moji nočních krópi^{CVIII}. **5,3** *Chot sama k sobě*: Svlekla sem s sebe sukni svú, kterak se v ni obleku? Obmyla sem nohy mé, kterak je zprzním^{CIX}? **5,4** *Hlas cirkve o Kristu*: Zmilelý mój ztáhl svú ruku v dieru^{CX} a mé se břicho nadulo k jeho dotčení. **5,5** *Chot sama k sobě*^{CXI}: Vstala sem, chtiec otevřieti mému zmilelému. Ruce moji kapášta myrrú a prstové moji plni

biechu myrry zkušenej. **5,6** Závorku u mých dverí otvorila jsem mému zmilelému,^{CXII} nalit' on odchyľiv se i šel pryč^{CXIII}. Duše má rozeškřvěla se jest, když jest zmilelý promluvil. Hledavši^{CXIV} i^{CXV} sem⁶ nenalezla jeho; volala sem, an mi jest neotověďal. **5,7** Nalezli sú mě strážní, jižto strážiechu města, bichu^{CXVI} mě i ranichu^{CXVII} mě a vzeli sú plášť mój strážní zdí. **5,8** Zaklínám vás, dcery jeruzalémské, naleznete li mého milého, vzkazte jemu, žeť pro milost neudužím. **5,9** *Hlas synagoje*⁷: Kteraký^{CXVIII} jest zmilelý tvój ze všech jiných milých, ó najkraššie ze všech^{CXIX} žen? Kteraký^{CXX} jest tvój zmilelec, žes nás tak proň zaklela? **5,10** *Hlas cierkve o Kristu*⁸: Zmilelec^{CXXI} mój biely a črvený, vybraný z ti[373va]sícov. **5,11** Hlava jeho zlato najlepšie, kštice jeho jako listie palmové, vlasy^{CXXII} črné jako havran. **5,12** Oči jeho jako holubice^{CXXIII} nad potoky vodnými^{CXXIV}, ješto sta mlékem omytie a osazujeta se při plných bystrínách. **5,13** Jahódky lící^{CXXV} jeho jako zahrádky vonného kořenie od apatekářov posazené. Rtové jeho liliové^{CXXVI}, kapajíce^{CXXVII} myrru první. **5,14** Ruce jeho uhlazené a zlatie, plnie jacinktov. Břicho jeho slonové, obsazené zafierem. **5,15** Hnatové jeho slúpové mramoroví, jižto sú ostaveni^{CXXVIII} na podstavciech zlatých. Tvář jeho jako libanová^{CXXIX}, vybraný jako cedrus. **5,16** Hrdlo jeho prechutné a vešken žádúcí. Takýť jest mój zmilelý a ont' jest prietel mój, dcery jeruzalémské. **5,17** *Hlas synagoje*: Kam jest odšel zmilelec tvój, ó najkraššie^{CXXX} ze všech žen? Kam se jest odchyľil zmilelý tvój, at' ho pohledámy s tebú?

Kapitula VI.

6,1 *Hlas cierkve*: Zmilelý mój vyšel^{CXXXI} jest do své zahrady, k zahrádce vinného kořenie, aby se tam pásl v zahradách a sbieral kvietie liliumové^{CXXXII}. **6,2** Já mému milému a mój milý mně, jenž se pase mezi lilium^{CXXXIII}. **6,3** *Hlas Kristov k cierkvi*: Krásná jsi, prietelnice má, ochotná^{CXXXIV} i výtečná jako Jeruzalém, hrozná jako vojenský zástup způsobená^{CXXXV}. **6,4** Odvrať oči tvoji ote mne, neb před nima sem zaletěl. Vlasové tvoji jako stáda kozie, ješto sú se ukázala z Galaad. **6,5** Zubové tvoji jako stáda ovčie, ješto sú vzešly^{CXXXVI} z kupadla, všecy po dvěm jehnece majíce a jalové nenie mezi nimi. **6,6** Jako kóra zrnatého jablka, takež jahódky tvých lící^{CXXXVII}, kromě tvých tajných věcí. [373vb] **6,7** Šedesát jest královen a osmdesát ženim a děvečkám^{CXXXVIII} nenie čísla. **6,8** Jediná jest holubička má; jediná^{CXXXIX} jest své mateře vyvolená, roditedlnice své. Viděly sú ji dcery sionské i^{CXL} přeblaženú sú ji nazvaly, královny i^{CXLI} ženimy chválily^{CXLII} sú ji. **6,9** Která jest tato, ješto vcházie^{CXLIII} jakožto záře povstávajíc, krásná jako měsíc, vyvolená jako slunce, hrozná jako vojenský zástup způsobená^{CXLIV}? **6,10**

⁶ i sem] sem y rkp.

⁷ Hlas synagoje] Hlas Cierkve o xr(ist)u rkp.

⁸ Hlas cierkve o Kristu] Hlas Synagoge rkp.

Hlas cirkve k synagoge: Sešla^{CXLV} sem do zahrádky ořechové^{CXLVI}, abych ohlédala jablka podolnie a opatřila, ktvú li vinnice a vzplodila li sú sě jablka zrnatá. **6,11** *Hlas synagoje k cirkvi*: Nevěděla sem, že^{CXLVII} přietelnice má zamútila^{CXLVIII} mě jest pro vozataje Aminadabovy^{CXLIX}. **6,12** *Hlas utěšený cirkve*^{CL}: Navrat' sě, navrat' sě, Sunamitská, navrat' sě, navrat' sě, ať na tě patřímý!

Kapitula VII.

7,1 *Hlas synagoje*: Co uzříš na Sunamitské? Jediné pluky^{CLI} vojenské. *Hlas Kristov o cirkvi*: Kterak sú krásné kroky tvé v třevíčkách^{CLII}, dcero kniežetcie! Stávek^{CLIII} tvých bedr jakožto zápony, ješto sú ukovány^{CLIV} rukú řemeslníkovú^{CLV}. **7,2** Pupek tvój jako řepice hladká, nikdy nepotřebujíc pitie. Břicho tvé jako stoh pšeničný opažený liliumem^{CLVI}. **7,3** Tvá dva prsi jako dvě laničce^{CLVII}, blížencě srnie. **7,4** Šíje tvá jako věže slonová, oči tvoji jako rybníci ezebonští^{CLVIII}, ješto sú u bráně dceře množstvie. Nos tvój jako věže libanská, ješto patří^{CLIX} proti Damašku. **7,5** Hlava tvá jako hora karmelská^{CLX} a vlasy hlavy tvé jako zlatohlav králový cievkami^{CLXI} setkaný. **7,6** Kterak jsi krásná i líbezná, přezmilelá^{CLXII}, v tvé rozkoši^{CLXIII}! **7,7** Postava tvá přirovnána jest [374ra] k palmě a prsi tvé k hroznóm vinným. **7,8** *Ženich o svatém kříži die*^{CLXIV}: Řekl sem: Vstúpím na palmu a načeši ovocě jejieho. *Ženich o choti své*^{CLXV}: I budú prsi tvé jako hroznové vinniční a vóně tvých úst jako vóně jablek zrnatých. **7,9** Hrdlo tvé jako víno nejlepší. *Cierkev o Kristovi*^{CLXVI}: Dóstojně jest mému zmilelému ku pití rtov jeho i ke žvání zubov jeho^{CLXVII}. **7,10** *Chot k ženichovi*^{CLXVIII}: Já jsem mému zmilelému^{CLXIX} a jeho obráćenie ke mně. **7,11** *Cierkev k Kristovi*^{CLXX}: Pójdí, mój zmilelý, vyjdem na pole, přebývajme ve vsech. **7,12** Ráno vstanem^{CLXXI} do vinnice^{CLXXII} a uzřímý, zakvetla li^{CLXXIII} vinnice; a tak uzřímý^{CLXXIV}, zarodilo li sě ovoce mezi kvietím, zakvetla li sú zrnatá jablka, a^{CLXXV} tu tobě dám prsi své. **7,13** Mandragory daly sú vóni svú v našich vratech. Všecka jablka, nová i vetchá, zmilitký mój, schovala sem tobě.

Kapitula VIII.

8,1 Kto mi tě^{CLXXVI} dá, bratříka^{CLXXVII} mého ssúcieho prsi matky mé, abych tě nalezla samého vně i políbila bych tě, aby mnú^{CLXXVIII} nižádný nepohrdal? **8,2** Chytím tě i^{CLXXIX} uvedu tě v dóm matky mé a v pokojík roditedlnice mé. Tu mě budeš učiti a dám tobě nápoj z vína udělaného a mest z mých zrnatých jablek. **8,3** Levice jeho pod mú hlavú a pravicě jeho obejmě mě. **8,4** *Hlas Kristov*: Zaklínám vás, dcery jeruzalémské, abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmileličce mé, donidž sama chce. **8,5** *Hlas synagoje k cirkvi*^{CLXXX}: Která jest tato, ješto vcházie z púště, jsúci plna rozkoši, zpoležeci^{CLXXXI} na svém milém? *Hlas ženichov k choti*^{CLXXXII}: Pod stromem

jablonovým^{CLXXXIII} ubudil sem tě, tu je porušena matka tvá, tu jest podávána roditedlnice [374rb] tvá. **8,6** *Cierkev k Kristovi*: Polož mě jako znamenie na tvém^{CLXXXIV} rameni, neb jest milost silná jako smrt a milování^{CLXXXV} tvrdé jako peklo. Lampa jeho lampa ohnivá i plamenná^{CLXXXVI}. **8,7** Vody mnohé nebudú moci uhasiti lásky ani řeky zatopie jie. Dá li člověk vešken statek domu svého za milost, mní^{CLXXXVII} sobě, by nic nedal. **8,8** *Kristus k synagoji*^{CLXXXVIII}: Sestra naše maličká jest a prsí nemá; co učinímy sestřičce⁹ naše toho dne, když budemy ji namlúvati? **8,9** *Kristus jie odpoviedá*: Jest li zed, učinímy na nie erkěře^{CLXXXIX} stříbrné. Pakli sú dveře, spojímy je prkny cedrovými. **8,10** *Odpoviedá cierkev*: Já sem zed a prsí mé jako věže, protože sem před ním učiněna jako ta, ješto mír nalézá. **8,11** *Synagoga k cierkvi*^{CXC}: Vinnice má byla jest pokojnému, ješto má lidi, poddal jest ji strážným. Přinese muž za jejie ovoce tisíc stříbrných. **8,12** *Kristus die*: Vinnice má přede mnú jest, tisíc tvých pokojných a dvě stě těch, ješto hájie ovoce jejieho. **8,13** *Kristus k cierkvi die*: Ty, ješto bydlíš na zahradách přiatele tvého^{CXCI}, ožídají tebe mnozí, daj mi uslyšeti svůj hlas. **8,14** *Hlas cierkve k Kristovi*^{CXCII}: Utec, můj zmilelý, přirovnaj sě srně a k kolúchovi jeleniemu na hory drahých vóní!

^I Polib] Hlas cierkve svaté k Kristovi: Polib *BibLit*

^{II} úst svých, nebo] Žádám, ať mě políbí políbením úst svých. Neb *BibLit*

^{III} milovaly sú tě] milovaly sú tě velmi *BibLit*

^{IV} Hlas cierkve] nemá *BibLit*

^V Potrhni] Trhni *BibLit*

^{VI} Hlas chotě k mladičkám] Hlas synagogy k cierkvi svaté *BibLit*

^{VII} pamatujícíe] pamětlivi jsúce *BibLit*

^{VIII} líbezná] krásná *BibLit*

^{IX} snábděti] spatřovati *BibLit*

^X váleli sú] bojovali sú *BibLit*

^{XI} k Kristovi] k ženichovi *BibLit*

^{XII} toho] nemá *BibLit*

^{XIII} o] na *BibLit*

^{XIV} podlé stavadl pastýřových] stavadl pastýřóm *BibLit*

^{XV} a vozóm faraonovým] na vozích faraonových *BibLit*

^{XVI} přietelnice má] nemá *BibLit*

^{XVII} Krásné] Hlas mladice k ženichovi: Krásné *BibLit*

^{XVIII} hrdlice] hrdličie *BibLit*

^{XIX} Sponky] Hlas přátel: Sponky *BibLit*

^{XX} drahé kořenie, ješto slóve nardus, dalo jest] nardus můj dal jest *BibLit*

^{XXI} milík] milý *BibLit*

^{XXII} zmilelý můj] zmilelý můj mně *BibLit*

^{XXIII} přietelničko má] ty přietelnička má *BibLit*

^{XXIV} Aj toť] Aj *BibLit*

^{XXV} ty] nemá *BibLit*

^{XXVI} Hlas Kristóv] nemá *BibLit*

^{XXVII} jinými] nemá *BibLit*

^{XXVIII} jabloň] planá jablon *BibLit*

^{XXIX} zmilelý] milý *BibLit*

^{XXXXXX} sed'ala sem] nemá *BibLit*

^{XXXI} hrdlu] srdci *BibLit*

^{XXXII} Otýkajte] Ozdobte *BibLit*

⁹ sestřičce] fełtritce rkp.

-
- XXXIII jablky] planými jablky *BibLit*
XXXIV Levice jeho pod mů hlavú a pravice jeho přitúlí mě] *nemá BibLit*
XXXV a] i *BibLit*
XXXVI sama chce] by sama chtěla *BibLit*
XXXVII Hlas mého milého] v *BibLit červeně jako titulek*
XXXVIII Aj toť, ten přijde] Aj, tento přišel jest *BibLit*
XXXIX kolúchovi] k kolúchu *BibLit*
XL Toť] Aj *BibLit*
XLI Toť] Aj *BibLit*
XLII mně] ke mně *BibLit*
XLIII Vstaň] Hlas Kristóv: Vstaň *BibLit*
XLIV v zemi] v zemi naše *BibLit*
XLV zárody] prvnie ovoce *BibLit*
XLVI Vstaň] Vstaň, pospěš *BibLit*
XLVII výtečná] krásná *BibLit*
XLVIII neb vinnice] *nemá BibLit (homoioteleuton)*
XLIX lilium] lilí *BibLit*
L stien] stienové *BibLit*
LI betelských] Bethel *BibLit*
LII Hlas cirkve vyvolené z pohan] *nemá BibLit*
LIII Cierkev o Kristovi] Die cirkve o Kristovi *BibLit*
LIV přejidech] projidech *BibLit*
LV až i uvedu] donidž neuvedu *BibLit*
LVI Hlas Kristóv] Hlas Kristuov k prietelnicem *BibLit*
LVII i] a *BibLit*
LVIII Synagoga o cirkvi] Hlas synagogy o cirkvi *BibLit*
LIX vcházie] vycházie *BibLit*
LX i] a *BibLit*
LXI apatekářóv] drahého *BibLit*
LXII Toť] Hlas cirkve: Aj *BibLit*
LXIII ostúpilo] ostupují *BibLit*
LXIV k válkám] k bojóm *BibLit*
LXV přeumělí] najučenější *BibLit*
LXVI pro strach] pro strachy *BibLit*
LXVII Cierkev o Kristu] Cierkev o Kristovi die *BibLit*
LXVIII zlatohlavem] zlatem hlavú *BibLit*
LXIX postřel] prostře<l> *BibLit*
LXX uzřite] opatřte *BibLit*
LXXI matka] máte *BibLit*
LXXII o cirkvi] k cirkvi *BibLit*
LXXIII Vlasy tvé] Vlasí tvoji *BibLit*
LXXIV z hory galaadské] na hory Galaad *BibLit*
LXXV Zuby tvoje] Zubi tvoji *BibLit*
LXXVI věnček červený] toč<e>nice drahého hedvábie červená *BibLit*
LXXVII křížala] úlomek *BibLit*
LXXVIII jahódky tvú lící] tvé líci *BibLit*
LXXIX ješto] kteráž *BibLit*
LXXX visí] vše *BibLit*
LXXXI láněť] lavici *BibLit*
LXXXII lilium] lilí *BibLit*
LXXXIII chýlí stien] chýlé stienové *BibLit*
LXXXIV Ženich o choti] Hlas Kristóv k cirkvi *BibLit*
LXXXV své] *nemá BibLit*
LXXXVI a] *nemá BibLit*
LXXXVII sestřičko má, choti, ranila jsi srdce mé] *nemá BibLit (homoioteleuton)*
LXXXVIII kadidlná] kadidla *BibLit*
LXXXIX jsi, sestřičko má, choti, zahrada zavřená] *nemá BibLit (homoioteleuton)*
XC tvé] tvá *BibLit*
XCI dřievím] dřievím libanským *BibLit*
XCII myrra a aloes] a aloe, myrra *BibLit*

-
- XCIII zahradnie] zahrad *BibLit*
XCIV Kristus svoláva pohany] nemá *BibLit*
XCV vstaň] povstaň *BibLit*
XCVI at' plovú] a potekúť *BibLit*
XCVII Cierkev die o Kristu] nemá *BibLit*
XCVIII a požívá] aby požíval *BibLit*
XCIX jabloň] jabloní *BibLit*
C svú] mú *BibLit*
CI a] i *BibLit*
CII s mlékom mým] pil sem víno s mlékom mým *BibLit*
CIII Ač] nemá *BibLit*
CIV Hlas mého zmlieleho] Hlas mého zmlieleho tlukúcieho v *BibLit* červeně jako titulek
CV an tluče a řka] tlukúcieho *BibLit*
CVI rosy] nemá *BibLit*
CVII vlasové] lilíkové *BibLit*
CVIII krópi] krópěji *BibLit*
CIX zprzním] zaprzním *BibLit*
CX v dieru] děrú *BibLit*
CXI Chot sama k sobě] nemá *BibLit*
CXII Ruce (...) zmlielemu] nemá *BibLit* (homoioteleuton)
CXIII on odchýliv se i šel pryč] se on odchýlil bieše a odšel *BibLit* (homoioteleuton)
CXIV Hledavši] Hledala *BibLit*
CXV i] a *BibLit*
CXVI bichu] ubili sú *BibLit*
CXVII ranichu] ranili sú *BibLit*
CXVIII Kteraký] Kterak *BibLit*
CXIX všech] nemá *BibLit*
CXX Kteraký] Kterak *BibLit*
CXXI Zmilelec] Zmilelý *BibLit*
CXXII vlasy] nemá *BibLit*
CXXIII jako holubice] holubičie *BibLit*
CXXIV vodnými] vod *BibLit*
CXXV Jahódky lící] Líci *BibLit*
CXXVI liliové] nemá *BibLit*
CXXVII kapajíce] kapající *BibLit*
CXXVIII ostaveni] ustaveni *BibLit*
CXXIX libanová] Liban *BibLit*
CXXX najkraššie] najlepšie *BibLit*
CXXXI vyšel] sstúpil *BibLit*
CXXXII liliumové] liliové *BibLit*
CXXXIII lilium] lilíjmi *BibLit*
CXXXIV ochotná] chutná *BibLit*
CXXXV zástup způsobená] špic šikovaný *BibLit*
CXXXVI vzešly] vyšly *BibLit*
CXXXVII jahódky tvých lící] tvoji líci *BibLit*
CXXXVIII děvečkám] dievkám *BibLit*
CXXXIX jediná] dokonalá má, jediná *BibLit*
CXL i] a *BibLit*
CXLI i] a *BibLit*
CXLII chválily] vzchválily *BibLit*
CXLIII vcházíe] vzcházíe *BibLit*
CXLIV zástup způsobená] špic šikovaný *BibLit*
CXLV Sešla] Vešla *BibLit*
CXLVI ořechové] podolnie *BibLit*
CXLVII že] nemá *BibLit*
CXLVIII zamútila] zamútil *BibLit*
CXLIX Aminadabovy] Aminadab *BibLit*
CL Hlas utěšený cierkve] nemá *BibLit*
CLI pluky] zpievanie *BibLit*
CLII třevíčkách] třevícech *BibLit*

-
- CLIII Stávek] Spojenie *BibLit*
CLIV ukovány] skovány *BibLit*
CLV řemeslníkovú] řemeslníka *BibLit*
CLVI liliumem] lilijmi *BibLit*
CLVII laníče] lavice *BibLit*
CLVIII ezebonští] v Ezebon *BibLit*
CLIX ješto patří] kterážto hledí *BibLit*
CLX hora karmelská] Karmel *BibLit*
CLXI cievkami] štětkami *BibLit*
CLXII přezmilelá] najmilejšie *BibLit*
CLXIII v tvé rozkoši] v rozkošech *BibLit*
CLXIV die] nemá *BibLit*
CLXV Ženich o choti své] Ženich o své choti die *BibLit*
CLXVI Kristovi] Kristu die *BibLit*
CLXVII ku pití rtóv jeho i ke žvání zubóv jeho] ku pití rtóm také i zubóm jeho ke žvání *BibLit*
CLXVIII Chot k ženichovi] Chot o ženichovi die *BibLit*
CLXIX zmilelému] milému *BibLit*
CLXX Cierkev k Kristovi] Hlas cirkve o Kristovi *BibLit*
CLXXI vstanem] vstaňme *BibLit*
CLXXII do vinnice] nemá *BibLit*
CLXXIII zakvetla lí] zakvítá lí' *BibLit*
CLXXIV a tak uzřímy] nemá *BibLit*
CLXXV a] nemá *BibLit*
CLXXVI tě] nemá *BibLit*
CLXXVII bratříka] brachka *BibLit*
CLXXVIII mnú] již mnú *BibLit*
CLXXIX ij] a *BibLit*
CLXXX cirkvi] Kristovi *BibLit*
CLXXXI zpoležeci] zpolehši *BibLit*
CLXXXII Hlas ženichóv k choti] Hlas synagogy *BibLit*
CLXXXIII jablonovým] plané jabloně *BibLit*
CLXXXIV tvém] svém *BibLit*
CLXXXV milování] milování tvé *BibLit*
CLXXXVI Lampa jeho lampa ohnivá i plamenná] Lampy jeho lampy ohnivé i plamenné *BibLit*
CLXXXVII milost, mní] milost mú *BibLit*
CLXXXVIII synagoji] synagoji die *BibLit*
CLXXXIX erkéře] výkuše *BibLit*
CXC cirkvi] cirkvi mluví *BibLit*
CXCI tvého] svého *BibLit*
CXCII Hlas cirkve k Kristovi] Cierkev k Kristovi die *BibLit*

7.10 Edice: Bible padeřovská

[227vb] Počínají knihy Piesně piesní Šalomúnových tak nazvané

<I.>

1,1 Polib mě políbením úst svých, neb lepší jsou prsi tvé nad víno, **1,2** vonnější nežli masti nejlepší. Olej vylitý jméno tvé, proto mladice milovaly sú tě. **1,3** Táhni mě po sobě, poběhnem u voni mastí tvých. Uvedl^I mě jest král do pivnic svých, radovati se budem a veseliti v tobě, pamětlivi jsúc prsi tvých nad víno, praví milují tě. **1,4 Hlas synagogy:** Črná jsem, ale krásná, dcery jeruzalémské, jako stánkové Cedar, jakožto kůže Šalomúnova. **1,5** Neroďte^{II} mne znamenati, že smědá jsem, neb mě jest slunce na barvě proměnilo. Synové matere^I mé bojovali sú proti mně, postavili sú mě strážnú u vinniciech, vinnice mé neostřiehala sem. **1,6 Hlas cierkve k Kristovi^{III}:** Ukaž mi, jehož miluje duše má, kde paseš, kde odpočíváš o poledni, at' se túlati nepočnu po stádech tovaříšov tvých. **1,7 Hlas Kristov k cierkvi:** Neznáš li sebe, ó krásná mezi ženami, vyjdi a jdi po sledu stád a pas kozly tvé podlé stavadl pastýřových. **1,8** Jězdcóm mým u voziech faraonových přirovnal sem tě, přietelnicě má. **1,9** Krásné^{IV} jsú jahódky lící tvú jako hrdlicě, šíje tvá jako spinadla. **1,10 Hlas přátel:** Řetiezky zlaté učiníme tobě, províjěné stříbrem. **1,11 Hlas cierkve o Kristovi:** Když jest byl král v jědle^V svém, nardus mój dal jest voni svú. **1,12** Snopek myrry milý mój mně, mezi prsmi mými přebývati bude. **1,13** Hrozen cyprský milý mój mně u vinniciech Engady^{VI}. **1,14 Hlas Kristov:** Aj, krásná jsi ty, přietelnice má, oči tvoji holubičie! **1,15 Hlas cierkve:** Aj, krásný jsi ty, milý mój, i výtečný! Ložce naše stkvúcie, **1,16** lemiezové domov našich cedroví, sklepové naši cyprešová.

II.

2,1 Hlas Kristov: Já květ polský^{VII} a lilium údolnie; **2,2** jako lilium mezi trním, tak přietelnicě má mezi dcerami. **2,3 Hlas cierkve:** Jakožto jablon mezi dřievím lesním, tak milý mój mezi syny. Pod stienem jeho, jehožto sem žádala, seděla sem a ovotce jeho sladké hrdlu mému. **2,4** Uvedl mě jest král do pokoje vinného, zřiedil jest ve mně lásku. **2,5** Otýcějte mě k kvietím, osypte mě jablky, neboť pro milost nedužím. **2,6** Levicě jeho pod hlavú mú a pravicě jeho přitúlí mě. **2,7 Hlas Křistov:** Zaklínám vás, dcery jeruzalémské, skrzě srny i jeleny polské^{VIII}, abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmilelé, donidžť sama chce. **2,8 Hlas cierkve:** Hlas mi[228ra]lého mého! Aj, tento jest přišel skáčě po horách, přeskakuje^{IX} pahorky. **2,9** Podobný jest milý mój srně a k kolúchovi^X jeleniemu. Aj, onť stojí za stěnu naši, hledě skrzě okna, prohlédaje skrzě mřiežě.

^I matere] matie *rkp.*

2,10 A milý mój mluví mně: Vstaň^{XI}, pospěš, přítelnicě má, holubice má, krásná má, a pod', 2,11 neb již zima pominula, převal odšel i odstúpil, 2,12 kvietie ukázala sú sě v zemi naše, čas obřezování vinnic jest přišel, hlas hrdličí slyšán jest v zemi naše; 2,13 fík vydal jest prvnie ovotce své, vinnicě ktvúcé daly sú vóni svú. *Hlas Kristov*: Vstaň, přítelnicě má, krásná má, a pod'! 2,14 Holubicě má v děrách skalných, v dúpatech hrázě. Ukaž mi tvář tvú, ať vzní hlas tvój^{XII} v uší mú, neb hlas tvój sladký a tvář tvá krásná. 2,15 *Hlas proti kacierstvím*^{XIII}: Zlapajte lišencě malitké nám, kteréžto kazie vinnicě. *Hlas cierkve k ženichovi*: Neb^{XIV} vinnice našě zkvetla jest. 2,16 *Hlas cierkve*: Milý mój mně a já jemu, jenž sě pase mezi lilium, 2,17 donidž sě den nenakloní a neuchýlé sě stienové. Navrať sě, podoben bud', milý mój, srně nebo kolúchovi jeleniemu na horách Betel!

III.

3,1 *Hlas cierkve vyvolené z pohanov*: Na ložci mém po nocech hledala sem, jehož miluje dušě má; hledala sem jeho, a nenalezla sem. 3,2 Vstanu a obejdu město, po rynciech a po uliciech hledati budu, jehož miluje dušě má; hledala sem jeho, a nenalezla sem. 3,3 Nalezli sú mě hlásní, kteříž ostřiehají města. *Cierkev o Kristovi die*: Zdali ste viděli, jehož miluje dušě má? 3,4 Maličko, když jě přejidech, nalezla sem, jehož miluje dušě má. Držala sem jeho, aniž pustím, až uvedu jej do domu mateře mé a do pokojíka roditedlnicě mé. 3,5 *Hlas Kristov*^{XV}: Zaklínám vás, dcery jeruzalémské, skrzě srny a jeleny polské^{XVI}, abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmilelé, donidž by sama chtěla. 3,6 *Synagoga o cierkvi*: Která jest tato, ješto vstupuje přes púšť jakožto slúp dymný z vonných věcí, myrry a kadidla a všelikého prachu apatekářova složeného z rozličných věcí? 3,7 *Hlas cierkve*: Aj, postélku Šalomúnovu šestdesát silných obkličují z najsilnějších izrahelských, 3,8 všickni držiece mečě a k bojiem přemělí a jednoho každého meč na bedrách jeho pro bázni² nočnie. 3,9 *O Kristovi die*^{XVII}: Večeřadlo³ učinil sobě král Šalomún z dřievie libanského. 3,10 Slúpy jeho učinil jest stříbrné, odpočivadlo zlaté, vstupování zlatohlavné, z obecné lásky prostřel jest pro dcery jeruzalémské. 3,11 *Hlas cierkve o Kristovi*: Vyjděte⁴, dcery sionské, a ohlédajte krále Šalomúna v koruně, kteréž jest jej korunovala mátě jeho [228rb] v den otdánie jeho a v den veselé srdcě jeho.

² bázni] bani *rkp.*

³ večeřadlo] Weczeradlo *rkp.*

⁴ vyjděte] Wygdiece *rkp.*

III.

4,1 *Hlas Kristov:* Kterak krásná jsi, přetelnice má, kterak krásná jsi! Oči tvoji holubičie⁵, kromě toho, což se vnitř tají. Vlasi tvoji jako stáda koz, kteréž sú vstúpily s hory Galaad. **4,2** Zubové tvoji jako stáda střižených ovec, které sú vstúpily z umyvadla, všechny majíce po dvěm jehnac, a jalová nenie mezi nimi. **4,3** Jako šnórka červená rtové tvoji a výmluvnost tvá sladká. Jako úlomek zrnatého jablka, tak jahódky lící tvú, kromě toho, což se vnitř tají. **4,4** Jako věžě Davidova šíje tvá, kterážto jest udělána s alkéri. Tisíc štítov visí z nie, všeliké oděnie silných. **4,5** Dva prsi tvá jako dvě telátce, divoké kozy blíženci^{6XVIII}, ješto se pasú na lilium, **4,6** dokudž se den nenakloní a neschýlé stienové. Pójdú^{XIX} na horu myrry a na pahorek kadidla. **4,7** Všěcka^{XX} krásná jsi, přetelnice má, a poškvorny nenie na tobě. **4,8** Pod' z Libana, choti má, pod' z Libana, pod', budeš korunována z hlavy Amana, z vrchu Sanir a Hermon, z odpočivadl lvových, z hor pardových. **4,9** Ranila si srdce mé, sestro má, choti, ranila si srdce mé v jednom očí tvých a v jednom vlasu šíje tvé. **4,10** Kterak krásné jsú prsi tvé, sestro má, choti. Kraššie jsú prsi tvé nad víno a vóně mastí tvých nade všechny vonné věci. **4,11** Plást kapající rtové tvoji, choti, stred a mléko pod jazykem⁷ tvým a vóně rúcha tvého jako vóně kadidla. **4,12** Zahrada zavřená sestra^{XXI} má, choti, zahrada zavřená, studnicě zaznamenaná. **4,13** Vypukánie tvá ráj zrnatých jablek s ovotcem jablkovým. Cyprové s nardem, **4,14** nardus a šafrán, fistula a skořice se vším dřievím libanským, myrra a aloes se všemi prvními mastmi. **4,15** Studnicě zahradnie, prohlubně vod živých, kteréž tekú^{XXII} z Libana. **4,16** *Kristus cierkvi dary ducha dobré dává* nebo *Hlas cierkve, duch dary dává*^{XXIII}: Vstaň, větře od puolnoci, a přid', větře polední, prodmi zahrádku mú, a potekú vonné věci jejie.

Kapitola V.

5,1 *Cierkev o Kristovi die:* Přid' milý můj do zahrady své a jěz ovotce jabloní svých. *Kristus die*^{XXIV}: Pod' do zahrady mé, sestro má, choti, požal sem myrru mú s vonnými věcmi mými. Jědl sem plást s strdí mú, pil sem víno mé s mlékem mým. *Kristus k apoštolóm die:* Jězte, přietelé, píte a zapíte se, najmilejší. **5,2** Já spím, a srdce mé bdí. *Hlas cierkve:* Hlas milého mého tlukúcieho: Otevři mi, sestro má, přietelkyně má, holubice má, neposkvrněná má, neb hlava má plna jest rosy a lilíkové moji [228va] krópi nočních. **5,3** Svlekla^{XXV} sem s sebe sukni mú, kterak se v ni obleku? Umyla sem nohy mé, kterak jě zprzním? **5,4** *Hlas cierkve o Kristovi:* Milý můj pustil jest ruku svú skrzě dieru a břicho mé zatřáslo se k dotčení jeho. **5,5** Vstala sem, abych

⁵ holubičie] holobičie *rkp.*

⁶ blíženci] blizenci *rkp.*

⁷ jazykem] yazikym *rkp.*

otevřela milému mému. Ruce moji kapale sú myrru a prstové moji plni myrry přezkušené. **5,6** Závoru dveří mých otevřela sem milému mému, ale on se bieše uchýlil a zašel. Duše má rozpustila se jest, jakž jest mluvil, hledala jest, a nenalezla jeho. Volala sem, a neodpověděl jest mně. **5,7** Nalezli sú mě strážní, kteříž obcházějí město, bili sú mě i ranili sú mě, vzěli sú mi plášť můj strážní zdí. **5,8** Zaklínám vás, dcery jeruzalémské, naleznete li milého mého, abyšte zvěstovaly jemu, žeť pro milost nedužím. **5,9** *Hlas synagogy*: Kteraký jest milý tvój z milého, ó najkraššie z žen? Kteraký jest milý tvój z milého, žes nás tak zaklela? **5,10** *Hlas cierkve o Kristovi*: Milý můj biely a črvený, výborný z tisícov. **5,11** Hlava jeho zlato najlepšie, kšticě jeho jako listie palmové, črné jako havran. **5,12** Oči jeho jako holubice nad potoky vodnými, kteréž jsú mlékem omyté a sedie podlé plných bystrín. **5,13** Jahódky lící jeho jako zahrádky vonných věcí, posazené od apatekářov. Rtové jeho lilia kapajíc myrru prvni. **5,14** Ruce jeho uhlazenie, zlaté, plné jacinktov. Břicho jeho slonové, rozdielné zařiry. **5,15** Hnátové jeho slúpové mramoroví, kteřížto jsú ustaveni na podkladiech zlatých. Tvárnost jeho jako libanová, výborný jako cedrové. **5,16** Hrdlo jeho přechutné a vešken žádúcí. Takovýť jest milý můj a tentoť jest přietel můj, dcery jeruzalémské.

VI.

5,17 *Hlas synagogy k cierkvi*: Kam jest odšel milý tvój, ó najkraššie z žen? Kam se jest uchýlil milý tvój? A budem jeho hledati s tebu. **6,1** *Hlas cierkve*: Milý můj sstúpil jest do zahrady své, na městiště vonných věcí, aby se pásl v zahradách a lilia sbieral. **6,2** Já milému mému a milý můj mně, jenž se pase mezi lilium. **6,3** *Hlas Kristov k cierkvi*: Krásná jsi, přítelnice má, chutná a výtečná jako Jeruzalém, hrozná jako špic stanový způsobená. **6,4** Otvrať oči tvoji ote mne, neb ty jsú^{xxvi} mi, abych uletěl, učinily. Vlasové tvoji jako stáda^{xxvii} kozie, kterážto sú se ukázaly z Galaad. **6,5** Zubové tvoji jako stádo ovčie, kteréž sú vzešly z umyvadla, všěcky po dvěm jehnac majíce a jalové nenie mezi nimi. **6,6** Jako kóra zrnatého jablka, tak jahódky lící tvých, kromě tajných věcí tvých. **6,7** Šestdesát jest královen a osmdesát ženim a mladiciem nenie čísla. **6,8** Jedna jest holubice má, [228vb] dokonalá má; jedna jest mateři své, vyvolená roditedlnici^{xxviii} své. Viděly sú ji dcery sionské a přeblahoslavenú sú ohlašovaly, královny a ženimy chválily sú ji. **6,9** Která jest tato, kterážto se bére jako zář povstávajíc, krásná jako měsíc, výborná jako slunce, hrozná jako špic stanový způsobená? **6,10** *Hlas cierkve k synagoge*^{xxix}: Sstúpila sem do zahrady ořechové, abych ohlédala jablka údolnie a opatřila, ktvú li vinnicě a vzplodila li sú^{xxx} jablka zrnatá. **6,11** *Hlas synagogy k cierkvi*.^{xxxi} Nevěděla sem⁸, duše má zarmútila mě jest pro

⁸ nevěděla sem] Neuiediela *rkp*.

vozy Aminadabovy. **6,12** *Hlas utěšený cierkve k synagogě*: Navrať se, navrať se, Sunamitská, navrať se, navrať se, ať na tě patříme!

VII.

7,1 *Hlas synagogy o cierkvi*: Co užríš na Sunamitské? Jediné zástupy rytěřujících. *Hlas Kristov o cierkvi*: Kterak jsou krásní krokové tvoji v obuvi, dcero kniežete! Svazové bedr tvých jakožto zápony, ješto jsou skovány rukú řemeslníkovú⁹. **7,2** Pupek tvůj jako řepice uhlazená, nikdy nepotřebujíc nápojův. Břicho tvé jako stoh pšeničný obložený liliumem. **7,3** Dva prsi tvá jako dvě telátce, blíženci¹⁰ divoké kozy. **7,4** Šije tvá jako věž slonová, oči tvoji jako rybníci v Ezebon, kteřížto jsou v bráně dcery množstvie. Nos tvůj jako věž libanská, ješto patří proti Damašku. **7,5** Hlava tvá jako Karmelus a vlasi hlavy tvé jako zlatohlav králův přičiněný k žlabóm. **7,6** Kterak jsi krásná a výtečná, najmilejšíe, v rozkošech! **7,7** Postava tvá připodobněna^{xxxii} jest palmě a prsi tvé hroznóm. **7,8** *Ženich o kříži die*: Řekl sem: Vstúpím na palmu, polapím^{xxxiii} ovotce jejie. *Ženich o choti*^{xxxiv}: I budu prsi tvé jako hroznové vinniční a voně úst tvých jako zrnatých jablek.^{xxxv} **7,9** Hrdlo tvé jako víno nejlepšíe. *Cierkev o Kristovi die*: Hodné^{xxxvi} milému mému ku pití a rtóm i zubóm jeho k přežívání. **7,10** *Chot o ženichovi*: Já milému mému a ke mně obrácenie jeho. **7,11** *Cierkev o Kristovi*: Pod', milý můj, vyjděme na pole, přebývajme ve vseh. **7,12** Ráno vstaňme do vinničě, opatřme, zkvetla li jest vinničě, zplodili li sú květové ovotce, zakvetla li sú zrnatá jablka; tu dám tobě prsi mé. **7,13** Mandragory daly sú voni v branách našich. Všěcka jablka, nová i vetchá, milý můj, schovala sem tobě.

VIII.

8,1 *Hlas patriarch o Kristovi*: Kto mi tě dá, bratra mého ssúcieho prsi matky mé, abych tě nalezla vně a políbila tě, a již mnú nižádný nepohrzie? **8,2** Chytím tě a povedu tě do domu matere mé a do pokojíka roditelnicě mé. Tu mě budeš [229a] učiti a dám tobě nápoj z vína skládaného¹¹ a mest zrnatých jablek mých. **8,3** Levicě jeho pod hlavú mú, a pravicě jeho obejmeme mě. **8,4** *Hlas Kristov*: Zaklínám vás, dcery jeruzalémské, abyšte nebudily ani procítiti kázaly zmilelé, donidž by ona sama chtěla. **8,5** *Hlas synagogy k cierkvi*: Která jest tato, ješto vstupuje z púště, rozkošmi se rozmáhajíc, zpolehši na milém svém? *Hlas ženichov k nevěstě*: Pod dřevem jabloněvým^{xxxvii} ubudil sem tě, tu porušena jest matka tvá, tu poškvrněna jest roditelnicě tvá. **8,6** *Cierkev k Kristovi*: Polož mě jako znamenie na srdce tvé, jako znamenie na rameni tvém, neb

⁹ řemeslníkovú] remešlníkovu *rkp.*

¹⁰ blíženci] blizenci *rkp.*

¹¹ skládaného] fkadaneho *rkp.*

jest silná jako smrt milost, tvrdé jako peklo milovanie. Lampy jeho jako lampy ohnivé a plamenné. 8,7 Vody mnohé nemohly sú uhasiti lásky ani řeky zatopie ji. Dá li člověk vešken statek domu svého za milovanie, jako nic nepohrzie jím. 8,8 *Kristus k synagoge o cierkvi*.^{XXXVIII} Sestra naše maličká a prsí nemá; co učiníme sestře naše v den, kdyžto namlúvána^{XXXIX} má býti? 8,9 *Kristus sobě odpovídá*^{XL}: Jest li zed, vzdělajme na nie alkéře stříbrné. Pakli jsú dveře, ohradme je prkny cedrovými. 8,10 *Odpovídá cierkev*: Já jsem zed a prsí mé jako věž, poněvadž sem učiněna před ním jako pokoj naležši. 8,11 *Synagoga k cierkvi die*.^{XLI} Vinnice byla jest pokojnému v té, kterážto má lidi, dal jest ji strážným. Muž přinášie za ovotce jejie tisíc stříbrných. 8,12 *Kristus die*: Vinnicě má přede mnú jest, tisíc tvých pokojných a dvě stě těch, kteříž ostřiehají ovotce jejieho^{XLII}. 8,13 *Hlas Kristov*: Kteráž bydlíš v zahradách, přátelé poslúchají hlasu tvého, kaž mi slyšeti jej. 8,14^{XLIII} Utec, milý mój, a přirovnaj se k divoké kozě a k kolúchovi jeleniemu na horách vonných věcí!

Dokonalý sú se knihy piesní Šalomúnových.

-
- ^I Uvedl] Hlas synagogy k cierkvi svaté: Uvedl *BiblCist*
^{II} Neroďte] Hlas choti: Neroďte *BiblCist*
^{III} Kristovi] ženichovi *BiblCist*
^{IV} Krásné] Hlas mladice k ženichu: Krásné *BiblCist*
^V jédle] pokoji *BiblCist*
^{VI} Engady] engadských *BiblCist*
^{VII} polský] polní *BiblCist*
^{VIII} polské] polní *BiblCist*
^{IX} po horách, přeskakuje] po horách a přeskakuje *BiblCist*
^X k kolúchovi] kolúchovi *BiblCist*
^{XI} Vstaň] Hlas Kristuov: Vstaň *BiblCist*
^{XII} tvój] mój *BiblCist*
^{XIII} kacieřtvím] kacieřóm *BiblCist*
^{XIV} Hlas cierke k ženichovi: Neb] Neb *BiblCist*
^{XV} Hlas Kristov] Hlas Kristov k přátelnicem *BiblCist*
^{XVI} polské] polnie *BiblCist*
^{XVII} O Kristovi die] Cierkev o Kristovi die *BiblCist*
^{XVIII} blíženci] blíženci (na okraji připsáno blížněnci) *BiblCist*
^{XIX} Pójdú] Ženich o choti die: Pójdú *BiblCist*
^{XX} Všěcka] Ženich k choti: Všěcka *BiblCist*
^{XXI} sestra] sestro *BiblCist*
^{XXII} tekú] tekú prudkostí *BiblCist*
^{XXIII} Kristus cierkvi dary ducha dobré dáva nebo Hlas cierkve, duch dary dáva] Hlas cierkve, duch dary dáva *BiblCist*
^{XXIV} Kristus die] Kristus die k cierkvi *BiblCist*
^{XXV} Svlekla] Chot sama k sobě: Svlekla *BiblCist*
^{XXVI} jsú] nemá *BiblCist*
^{XXVII} stáda] stádo *BiblCist*
^{XXVIII} roditedlnici] roditedlnice *BiblCist*
^{XXIX} Hlas cierkve k synagoge] Hlas cierkve k sboru *BiblCist*
^{XXX} vzplodila li sú] vzplodila li se *BiblCist*
^{XXXI} Hlas synagogy k cierkvi] Hlas sboru k cierkvi *BiblCist*
^{XXXII} připodobněna] přepodobněna *BiblCist*
^{XXXIII} Vstúpím na palmu, polapím] Vstúpím na palmu a polapím *BiblCist*

^{XXXIV} Ženich o choti] Ženich o své choti *BibCist*

^{XXXV} Ženich o kříži die: Řekl sem: Vstúpím na palmu, polapím ovotce jejie. Ženich o choti: I budú prsi tvé jako hroznové vinniční a vóně úst tvých jako zrnatých jablek.] Ženich o své choti: I budú prsi tvé jako hroznové vinniční a vóně úst tvých jako zrnatých jablek. Ženich o kříži die: Řekl sem: Vstúpím na palmu a polapím ovoce jejie. *BibCist*

^{XXXVI} Hrdlo tvé jako víno najlepšie. Cierkev o Kristovi die: Hodné] Cierkev o Kristovi: Hrdlo tvé jako víno najlepšie. Hodné *BibCist*

^{XXXVII} jabloněvým] jablkovým *BibCist*

^{XXXVIII} Kristus k synagoge o cirkvi] Kristus k sboru o cirkvi *BibCist*

^{XXXIX} namlúvána] namluvena *BibCist*

^{XL} Kristus sobě odpovídá] nemá *BibCist*

^{XLI} Synagoga k cirkvi die] Sbor k cirkvi mluví *BibCist*

^{XLII} jejieho] jejie *BibCist*

^{XLIII} Hlas cirkve k Kristovi] navíc *BibCist*

7.11 Edice: Bible pražská

[322ra] **Počínají se Knihy písní Šalomúnových.**

Kapitola I.

1,1 Polib mě políbením úst svých, nebo lepší sú prsi tvé nežli víno, **1,2** vonnějšíe nežli masti nejlepšíe. Olej vylitý jméno tvé, a protož mladice milovaly sú tě. **1,3** Táhníž mě po sobě a poběhnem do vůně mastí tvých.^I Uvedl jest mě král v pokoje své tajné, veseliti se budem a radovati v tobě, pomniec na prsi tvé nad víno, praví milují tě. **1,4** *Hlas synagogy*: Černát' sem, ale výtečná, dcery jeruzalémské, jako stánkové Cedar^{II}, jako kuože Šalomúnova^{III}. **1,5** Nehleďte na to, žeť sem smědá, nebo vohořala sem od slunce. Synové matky mé bojovali sú proti mně, postavili sú mě strážnú na vinnicech, vinnice své neostřiehala sem. **1,6** *Hlas cierkve k Kristovi*: Ukaž mi^{IV}, jehož miluje duše má, kde paseš, kde otopčíváš o poledni, ať se túlati nepočnu po stádech tovaříšov tvých. **1,7** *Hlas Kristóv k cierkvi*: Neznáš li sebe, ó najkraššie mezi ženami, vyjdi a jdi po šlépějích stád tvých a pas kozly své podlé stánkóv pastýřuov. **1,8** Jezdcóm mým u vozích faraonových přirovnal sem tě, přítelkyně má. **1,9** Převelmi krásné sú jahódky lící tvých, jako hrdličky. Hrdlo tvé jako zápony. **1,10** *Hlas přátel*: Sponky zlaté uděláme tobě, proražované stříbrem. **1,11** *Hlas cierkve o Kristovi*: Když bieše^V král v pokoji svém, kořeníe jménem^{VI} nardus vydalo jest vuoni svú. **1,12** Snopček myrry milý muoj jestiť mně, mezi prsy mými přebývati bude. **1,13** Hrozen cyprský muoj milý mně na vinnicech engadských. **1,14** *Hlas Kristuov*: Aj, ty krásná si, přítelkyně má, aj, ty krásná, oči tvé jako holubičky! **1,15** *Hlas cierkve*: Aj, ty krásný si, zmilelý muoj, a výtečný! Ložce naše stkvúcie, **1,16** krokve domuov našich jsúť cedrové, opaženíe naše cypřišové.

Kapitola II.

2,1 *Hlas Kristuov*: Já květ polní a lilium údolnie; **2,2** jako lilium mezi trním, taktě přítelkyně má mezi dcera[322rb]mi. **2,3** *Hlas cierkve*: Jako jabloň mezi dřievím lesním, tak milý muoj mezi syny. Pod stienem toho, kteréhož sem žádala, seděla sem a ovotce jeho sladké jest ustóm mým. **2,4** Uvedl je mě král do pokoje vinného, zřiedil ve mně lásku. **2,5** Otýkajte mě kvietím a vosypte mě jablky, nebo pro milost nedužím. **2,6** Ruka jeho levá pod hlavú mú a pravice jeho obejměť mě. **2,7** *Hlas Kristuov*: Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, skrze srny a jeleny polnie, abyšte nebudily ani procítiti kázaly milé mé, dokavadž sama chtieti bude. **2,8** *Hlas cierkve*: Hlas milého mého! Aj, tento bére se, skáče po horách, přeskakuje pahrbky. **2,9** Podobný mój milý k srně a k kolúchovi jeleniemu. Aj, on toť stojí za stěnú naší, hledě skrze okna, vyhlédaje skrze mříže.

2,10 Aj, milý muoj mlúví ke mně: Vstaň a pospěš, prietelkyně má, holubičko má, krásná má, a pod', 2,11 nebo jižtě zima pominula, přívál pominul a odšel, 2,12 kvietie okázalo se v zemi naše, čas obřezování vinnic přišel je, hlas hrdličky^{VII} slyšán jest v zemi naše; 2,13 fik vydal prvnie ovoce své, vinnice rozkvetlé vuoni vydaly sú¹. *Hlas Kristuov*: Vstaniž, prietelkyně má, výtečná má, a pod'! 2,14 Holubičko má, v rozsedlinách skalných a v děrách ohrady. Okaž mi obličej svuoj, ať zní hlas tvuoj v uších mých, hlas zajisté tvój milý^{VIII} a tvář tvá krásná. 2,15 *Hlas proti kacieřstvím*: Zlapajte sobě lišky malé, ješto kazie vinnice, nebo vinnice naše rozkvetla. 2,16 *Hlas cierkve*: Milý mój mně a já jemu, kterýž pase se mezi lilium, 2,17 dokovadž se den výši a nenachýlé se stienové. Navrať se a budiž podobný, milý mój, srně a mladému jelénku!^{IX}

Kapitola III.

3,1 *Hlas cierkve vyvolené z pohanuov*: Na ložci mém přes noci hledala sem toho, kteréhož miluje duše má; hledala sem jeho, a nenalezla. 3,2 Vstanu a obejdu město po rynciech a po ulicech, hledati budu, jehož miluje duše má; hledala sem ho, a nenalezla. 3,3 Nalezli mě ponocní, kteříž ostřiehají města. *Cierkev* [322va] *o Kristovi die*^X: Zdali ste viděli toho, jehož miluje duše má? 3,4 A když maličko pominula sem je, nalezla sem, jehož miluje duše má. Chopila sem se ho, aniž se ho spustím, dokavadž ho neuvedu do domu matky mé a do pokojíka rodičky mé. 3,5 *Hlas Kristov*: Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, skrze srny a jeleny polnie, abyšte nezbuzovaly ani vstáti kázaly zmilelé, dokavadž sama nebude chtieti. 3,6 *Synagoga o cierkvi*: Která jest tato, kteráž vstupuje přes púšť jako sloup dymní z vonných věcí, myrry a kadidla i všelikého prachu apotekářova, složeného z rozličných věcí? 3,7 *Hlas cierkve*: Aj, ložce Šalomúnovo šedesát silných ostúpili sú z najmilejších^{XI} lidu izrahelského, 3,8 všickni držiece meče a k bojóm najučenější, jednoho každého meč na jeho bedrách pro strach noční. 3,9 *O Kristovi die*: Pokojíček udělal sobě král Šalomún z dřievie libanského. 3,10 Slúpy v něm zdělal stříbrné, odpočívadlo zlaté a opal svrchu i okolo zlatohlavem a u prostředku drahé věci rozestřel pro dcery jeruzalémské. 3,11 *Hlas cierkve o Kristovi*: Vyjděte, dcery sionské, a pohled'te na krále Šalomúna v koruně jeho, kterouž korunovala ho matka jeho v den oddávání jeho a v den veselé srdce jeho.

Kapitola III.

4,1 *Hlas Kristov*: Kterak krásná si, prietelkyně má, kterak krásná a převýtečná jsi! Oči tvé jako holubičie, kromě toho, což vnitř skryto jest. Vlasi tvoji^{XII} jako stáda koz, kteréžto vycházejí

¹ sú] suum *lat.*

² najmilejších] fortissimis *lat.*

z hory Galaad. 4,2 Zubové tvoji jako stáda ovcí postřižených, kteréž vystúpily z kupadla, všeckny majíce po dvěm jehnac, a jalové nenie mezi nimi. 4,3 Jako točenice červená rtové tvoji a řeč tvá sladká, jako křížala jablka zrnatého, tak jsú líce tvé krom toho, což jest vnitř skryto. 4,4 Jako věže Davidova hrdlo tvé, kteráž udělána jest s alkéři. Tisíc štítuov visí z nie, všeliké oděnie silných. 4,5 Dva prsi tvá jako dvě laníče³, srny blíženci, [322vb] ješto se pasú v kvietí, 4,6 dokavadž nevyvýší se den a sklonie se stienové. Puojdu na huoru myrry a do údolé kadidla. 4,7 Všecka si krásná, prietelkyně má, a poškrvny nenieť na tobě. 4,8 Podiž z Libanu, choti má, pod' z Libanu, pod', budeš korunována s výsosti Amana a s svrchu Sanyr a Hermon, z jeskyň lvových, s hor pardových. 4,9 Ranila si srdce mé, sestřičko má a choti, ranila si srdce mé jedniem okem tvým a jedniem vlasem šíje tvé. 4,10 Kterak jsú krásné prsi tvé, sestro má, choti. Krašie jsú prsi tvé nad víno a vuoně mastí tvých nade všeckny vonné věci. 4,11 Plást strdi tekúci rtové tvoji, choti, med a mléko pod jazykem tvým a vuoně rúcha tvého jako vuoně kadidla. 4,12 Zahrada zavřená, sestro má, choti, zahrada zavřená^{XIII}, studnice zapečetěná. 4,13 Vypušťovanie^{XIV} tvá, ráj jablek zrnatých s jabloňovými ovotcami. Cypra s nardem, 4,14 nardus a šafrán, fistula a skořice se vším dřievím libanským, myrra a aloes se všemi prvniemi mastmi. 4,15 Studnice zahrad, prohlubně vod živých, kteréž plynú s prudkostí s hory libanské. 4,16 *Hlas cierkve, duch dary dáva*: Otejdi, větře puolnoční, a věj, větře polední, a prověj zahradu mú, ať plynú vonné věci jejie.

Kapitola V.

5,1 *Cierkev o Kristovi die*: Přidiž milý muoj do své zahrady, aby jedl ovotce z jabloní svých. *Kristus die*: Podiž do zahrady mé, sestro má, choti, požal sem myrru s vonnými věcmi mými. Jedl sem plást s strdí mú a pil sem víno mé s mlékem mým. *Kristus k apoštolóm*: Jezte, přátelé moji, píte až do hojnosti najmilejší. 5,2 Jáť spím, a srdce mé bdí. *Hlas cierkve*: Hlas milého mého, jenž tluče: Odevři mi, sestro má, prietelkyně má, holubičko má, nepoškrvněná má, neb hlava má plná jest rosy a lilíkové moji plní sú krópějí nočních. 5,3 Svlekla sem s sebe sukni svú, kterak se v ni obleku? Umyla sem nohy své, i kte[323ra]rak je opět zmaži? 5,4 *Hlas cierkve o Kristu*: Milý muoj vztáhl jest skrze dieru ruku svú a břicho mé zatřáslo se jest k dotknutí jeho. 5,5 Vstala sem, abych otevřela milému mému. Ruce mé kapaly sú myrru a prstové moji plni myrry najlepšie. 5,6 Závoru dveří mých odevřela sem milému mému, ale on uchýlil se bieše^{XV} a pomínul. Duše má rozplynula se, když milý muoj mluvil jest. Hledala sem, a^{XVI} nenalezla sem ho; volala sem, a nevozval mi se. 5,7 Nalezli mě ponocní, kteříž obcházeli město, zbili mě a

³ laníče] laniczie *tisk*

ranili, vzali plášť muoj strážní zdí. **5,8** Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, najdete li mého milého, abyšte pověděly jemu, že milostí nedužím. **5,9** *Hlas synagogy*: Jaký jest milý tvuoj z milého, ó najkraššie z žen? Kteraký jest milý tvój z milého, že si tak nás zavázala? **5,10** *Hlas cierkve o Kristovi*: Milý mój biely a červený, vybraný z tisícov. **5,11** Hlava jeho zlato nejlepší, kštica jeho jako ratolesti palmové, černé jako havran. **5,12** Oči jeho jako holubice nad potoky vod, kteréžto mlékem zmyty sú a sedají podlé prouduov najplnějšich. **5,13** Líce jeho jako zahrádky vonných věcí nasazené od apotekáruov. Rtové jeho lilia, jenž kapají myrrou první. **5,14** Ruce jeho hladké, zlaté, plné jacinktuov. Břicho jeho slonové, obložené kamenem drahým zafirem. **5,15** Hnátové jeho slúpové mramorové, ješto postaveni jsú na podvalách zlatých. Tvářnost jeho jako Liban, vybraný jako dřievie cedrové. **5,16** Hrdlo jeho přechutné a veškeren žádúcí. Takovýtě milý muoj a tentě přítel muoj, dcery jeruzalémské. **5,17** *Hlas synagogy k cierkvi*: Kam je odšel milý tvuoj, ó najkraššie z žen? Kam se jest uchýlil milý tvuoj? A hledati ho budem s tebú.

Kapitola VI.

6,1 *Hlas cierkve*: Milý muoj sstúpil do zahrady své, do miesta vonného koře[323rb]nie, aby se pásl v zahradách a kvietie liliové aby zbieral. **6,2** Já milému mému a milý mně, kterýž pase se mezi kvietím. **6,3** *Hlas Kristuov k cierkvi*: Krásnás, přítelkyně má, ochotná a užitečná^{XVII} jako Jeruzalém, hrozná jsi jako vojenský špic šikovaný. **6,4** Odvrať oči tvé ode mne, neb před ním^{XVIII} sem zaletěl. Vlasové tvoji jako stádo koz, kteréž se okázaly z Galaad. **6,5** Zubové tvoji jako stádo ovčí, kteréžto vystúpily sú z kupadla, všeckny po dvěm jehňat majíce a jalové nenie mezi nimi. **6,6** Jako točenice červená rtové moji^{4XIX} a výmluvnost tvá sladká⁵, jako kuora jablka zrnatého, tak jahódky lící tvých, krom tajných věcí tvých. **6,7** Šedesát jest královen a osmdesát ženim a mladíc nenie počtu. **6,8** Jedinátě holubička má, dokonalá má; jedinátě matky své, vyvolená rodičky své. Viděly sú ji dcery sionské a najblahoslavenější ohlašovaly, královny i ženimy chválily sú ji. **6,9** Která jest toto, jenž se běře jako dennice vycházejíc, krásná jako měsíc, výborná jako slunce, hrozná jako vojenský šik k bitvě nastrojený? **6,10** *Hlas cierkve k synagoji*: Vešla sem do zahrady ořechové, abych viděla jablka údolnie, abych opatřila, již li sú zakvetly vinnice a zplodila li sú se jablka zrnatá. **6,11** *Hlas synagogy k cierkvi*: Nevěděla sem, duše má zarmútila mě pro vozy Aminadabovy. **6,12** *Hlas utěšený cierkve k synagoge*: Navrať se zase, navrať se, Sunamitská, navrať se zase, navrať se, at' pohledíme na tě!

Kapitola VII.

⁴ moji] tuae lat.

⁵ Jako točenice červená rtové moji a výmluvnost tvá sladká] navíc oproti lat., srov. Ct 4,3

7,1 *Hlas synagogy o cirkvi*: Co užíš na Sunamitské? Jediné houfy vojenské. *Hlas Kristuov o cirkvi*: Kterak velmi krásní jsú krokové tvoji v třevícech, dcero kniežete! Spojenie tvých bedr jako zápony, kteréžto udělány jsú rukú řemeslníka. 7,2 Pupek tvooj jako [323va] čieše^{XX} vystrouhaná, nikdy nepotřebujíc pitie. Břicho tvé jako stoh pšenice vosutý kvietím. 7,3 Dva prsi tvá jako dva srnci, bliženci srní. 7,4 Šíje tvá jako věže slonová, oči tvoji^{XXI} jako rybníci v Ezebon, ješto sú v bráně dcery množstvie. Nos tvooj jako věže libanská, kteráž patří proti Damašku. 7,5 Hlava tvá jako hora Karmelus, vlasy hlavy tvé jako zlatohlav královský vložený do žlabov k vyprání. 7,6 Kterak krásná si a kterak velmi výtečná, najmilejšie, v rozkošech! 7,7 Zróst tvooj podobný jest palmě a prsi tvé hroznóm. 7,8 *Ženich o kříži die*: Řekl sem: Vstúpím na palmu a natrhám ovotce jejieho. *Ženich o choti*: I budúť prsi tvé jako hroznové vinnice a vuoně úst tvých jako vuoně jablek. 7,9 Hrdlo tvé jako víno najlepšie. *Cierkev o Kristovi die*: Hodné milému mému ku pití a rtuom i zubóm jeho k přežívaní. 7,10 *Chot o ženichovi*: Já milému mému a ke mně obrácenie jeho. 7,11 *Cierkev o Kristovi*: Pod', milý muoj, a vyjděmy na pole, bydleme ve vsech. 7,12 Ráno vstaňme na vinnici, ohlédajme, již li je zakvetla vinnice, vydávají li kvietie ovotce. Ktvú li jablka zrnatá, tuť dám tobě prsi mé. 7,13 Jablka mandragory vydaly jsú vuoni svú v branách našich. Všeckna jablka, stará i nová, zachovala sem tobě, milý muoj.

Kapitola VIII.

8,1 *Hlas patriarch o Kristovi*: Kto mi dá tě, bratra mého poživajícieho prsí matky mé, abych našla tě samého vně a políbila bych tě, a již mnú žádný aby nepohrdal? 8,2 Chopím se tebe a povedu tě do domu matky mé a do pokojíka rodičky mé. Tu mě budeš učiti a dám tobě nápoj z vína udělaného a mest z jablek zrnatých mých. 8,3 Levice jeho pod hlavú mú a pravice jeho obejmje mě. 8,4 *Hlas Kristuov*: Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, abyšte [323vb] nebudily ani vstáti kázaly milé mé, dokavadž sama nebude chtieti. 8,5 *Hlas synagogy k cirkvi*: Která jest toto, kteráž vstupuje s pouště, plná rozkoší, vzpoléhající na milého svého? *Hlas ženichuov k nevěstě*: Pod stromem jabloňovým zbudil sem tě, tuť porušena matka tvá, tuť poškvrněna rodička tvá. 8,6 *Cierkev k Kristovi*: Polož mě jako znamenie na srdce tvé a jako znamenie na ramenu tvém. Nebo silnatě jako smrt milost, tvrdé jako peklo milování. Světedlnice jeho, světedlnice vohně a plamenuov. 8,7 Vody mnohé nemohly sú uhasiti lásky aniž řeky zatopie jie. Dal li by člověk veškeren statek domu svého za milování, jako nic pohrzie jím. 8,8 *Kristus k synagoge o cirkvi*: Sestra naše maličká jest a prsí nemá; co učiníme sestře naše v den, kdyžto bude namlouvána? 8,9 *Kristus sobě odpovídá*: Jest li zed, udělajme na nie alkěre stříbrné. Jsú li dveře, spojme ji dskami cedrovými. 8,10 *Odpovídá cirkvev*: Já sem zed a prsi moji^{XXII} jako věže, jakž^{XXIII} učiněna sem před ním jako pokoj nalézající. 8,11 *Synagoga k cirkvi die*: Vinnice

má byla jest pokojnému v té, kteráž má lidi, poručil ji strážným. Muž přinášie za ovotce jejie tisíc stříbrných. **8,12** *Kristus die*: Vinnice má přede mnú jest, tisíc tvých pokojných a dvě stě z těch, kteříž ostřiehají ovotce jejieho. **8,13** Kteráž bydlíš v zahradách, přietelé očekávají tebe, daj mi slyšeti hlas tvooj. **8,14** *Hlas cierkve k Kristovi*: Utec, milý muoj, a přirovnaj se k srně a k kolúchovi jeleniemu na horách vonných věcí!

Skonávají se Piesničky Šalomúnovy.

-
- ^I do vuoně mastí tvých] *nemá BiblKutn, u vuoni mastí tvých BiblBen*
^{II} jako stánkové Cedar] *nemá BiblBen*
^{III} Šalomúnova] Šalomúnovy *BiblKutn, BiblBen*
^{IV} mi] mi ty *BiblKutn, BiblBen*
^V bieše] byl *BiblBen*
^{VI} kořenie jménem] *nemá BiblBen*
^{VII} hlas hrdličky] v *BiblKutn červeně jako titulek*
^{VIII} milý] ochotný *BiblKutn, BiblBen*
^{IX} mladému jelénku] mladému jelénku na horách Betel *BiblKutn, BiblBen*
^X die] *nemá BiblKutn, BiblBen*
^{XI} najmilejších] najsilnějších *BiblKutn, BiblBen*
^{XII} Vlasi tvoji] Vlasy tvé *BiblBen*
^{XIII} zahrada zavřená] *nemá BiblBen*
^{XIV} Vypušťovanie] Vyplývanie *BiblKutn, BiblBen*
^{XV} bieše] byl *BiblBen*
^{XVI} a] i *BiblBen*
^{XVII} užitečná] výtečná *BiblKutn, BiblBen*
^{XVIII} ním] nimi *BiblBen*
^{XIX} moji] tvoji *BiblKutn, BiblBen*
^{XX} čieše] řepice *BiblKutn, BiblBen*
^{XXI} tvoji] tvé *BiblBen*
^{XXII} moji] mé *BiblBen*
^{XXIII} jakž] proto *BiblBen*

7.12 Edice: 1. vydání Bible Severinovy

[ooIva] **Počínají se knihy Písní Šalomúnových.**

Tyto knihy slovu Písničky Šalomúnovy, židovsky Syrasrym, latině Cantica canticorum, a jsou o dokonalosti muže spravedlivého. Ač pak podlé litery a rozumu dalekého jest o králi Šalomúnovi a dceři krále ejiptského, ale učitelé zákona božího, k duchovnímu hledíc rozumu, vykládají o rozjímaní svaté duše a o spojení Krista pána s chotí církve svaté. Má kapitol VIII.

[ooIvb] **Kapitola I.**

1,1 (A) Ať mne políbí¹ políbením úst svých, nebo lepší jsou prsi tvé nežli víno, **1,2** vonnější nežli masti nejlepší. Olej vylitý jméno tvé, a protož mladice milovaly sú tebe. **1,3** Táhnij mne po sobě a poběhnem po vůni mastí tvých. Uvedl jest mne král v pokoje své tajné², veseliti se budem a radovati v tobě, pamatujž³ na prsi tvé nad víno, upřímí⁴ milují tebe. **1,4** Černát sem, ale pěkná⁵, dcery jeruzalémské, jako stánkové Cedar, jako kuože Šalomúnovy. **1,5** (B) Nehleďte na to^{III}, žeť jsem smědá, nebo vohořala jsem od slunce. Synové matky mé bojovali jsou proti mně, postavili sú mne strážnú na vinnicích, vinnice své neostříhala jsem. **1,6** Ukaž^{IV} mi ty, jehož miluje duše má, kde paseš, kde odpočíváš o poledni, ať se túlati nepočnu po stádech tovaryšuv tvých. **1,7** (C) Neznáš li sebe, ó najkrašší mezi ženami, vyjdi^V a jdi po šlépějích stád tvých a pas kozly své^{VI} podlé stánkuov pastýřuov. **1,8** Jezdcuom mým u vozích faraonových přirovnal sem tebe, přítelkyně má. **1,9** Převelmi krásné jsou jahodky lící tvých, jako hrdličky⁶. Hrdlo tvé jako zápony. **1,10** Sponky^{VII} zlaté uděláme^{VIII} tobě, proražované stříbrem. **1,11** (D) Když byl král v pokoji svém^{IX}, koření nardus vydalo^X jest vuoni svú. **1,12** Snopček myrry milý muoj jestiť mně, mezi prsy mými přebývati bude. **1,13** Hrozen z Cypru muoj milý mně na vini[ooIIra]cech engadských. **1,14** A hle^{XI}, ty krásná si, přítelkyně má, a hle^{XII}, ty krásná, oči tvé jako holubičky^{XIII}! **1,15** A hle, ty krásný^{XIV} jsi, milý muoj, a krásný! Ložce naše stkvúci, **1,16** krovové⁷ domuov našich jsouť cedrové, trámové^{XV} naši cypřišovní.

¹ Ať mne políbí] *na okraji* Jinde: polib mne

² Uvedl jest mne král v pokoje své tajné] *na okraji* Níž II A, *srov. Ct 2,4*

³ pamatujž] *memores lat., na okraji* Jinde: pomníc

⁴ upřímí] *na okraji* Jinde: praví

⁵ pěkná] *na okraji* Jinde: výtečná

⁶ hrdličky] *hrdličký tisk*

⁷ krovové] *Krokowee tisk, srov. tigna lat.*

Kapitola II.

2,1 (A) Já⁸ květ polní a kvítí^{9XVI} v údolí; **2,2** jako kvítí mezi trnám, tak jest přítelkyně má mezi dcerami. **2,3** Jako plodná jablona^{XVII} mezi dřívím lesním, tak milý muoj mezi syny. Pod stínem toho, kteréhož jsem žádala, seděla sem a ovoce jeho sladké jest ustuom mým. **2,4** Uvedl jest mne král do pokoje vinného,¹⁰ zřídil ve mně lásku. **2,5** (B) Ozdobte¹¹ mne kvítím a osypte mne jablky, nebo milostí¹² mdlím. **2,6** Ruka jeho levá pod hlavu mou a pravice jeho obejměť mne.¹³ **2,7** Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, skrze srny a jeleny polní, abyšte nebudily ani procítiti kázaly milé mé, dokavadž sama chtítí bude.¹⁴ **2,8** Hlas milého mého! ☞¹⁵ A hle^{XVIII}, tento^{XIX} jde, skáče po horách, přeskakuje pahrbky. **2,9** Podobný muoj milý k srně a k mladému jelenu¹⁶. A hle^{XX}, on tot^{XXI} stojí za stěnou naší, hledě skrze okno^{XXII}, vyhlédaje skrze mříže. **2,10** (C) A hle^{XXIII}, milý muoj mluví ke mně: Vstaň a pospěš, přítelkyně má, holubičko má, krásná má, a pod', **2,11** nebo jižť jest zima pominula, příval pominul a odšel, **2,12** kvítí okázalo se v zemi naší, čas obřezování vinnic přišel jest, hlas hrdličky slyšán jest v zemi naší; **2,13** fik vydal první ovoce své, vinnice rozkvetlé vůni vydaly sú^{17XXIV}. (D) Vstaniž^{XXV}, přítelkyně má, krásná, a pod'! **2,14** Holubičko má, v rozsedlinách skalních a v děrách ohrady. Okaž mi obličej svůj, ať vzni hlas tvuoj v uších mých, hlas zajisté tvuoj lahodný¹⁸ a tvář tvá krásná. ☞¹⁹ **2,15** Zlapajte sobě lišky malé, ješto kazí vinnice, nebo vinnice naše rozkvetla. **2,16** Milý muoj mně a já jemu, kterýž pase se mezi kvítím²⁰, **2,17** dokavadž se den výši a nenachýlí se stínové. Navrať se a budiž podobný, milý muoj, srně a mladému jelénku na horách Bethel!

Kapitola III.

3,1 (A) ☞²¹ Na ložci mém přes noc hledala sem toho, kteréhož miluje duše má; hledala jsem jeho, a nenalezla. **3,2** V[ooIrb]stanu a obejdu město po ryncích a po ulicích, hledati budu, jehož miluje duše má; hledala jsem jeho, a nenalezla. **3,3** (B) Nalezli mne ponocní, kteříž ostříhají

⁸ Já] Tak *tisk*

⁹ kvítí] *na okraji* Jinde: lilium

¹⁰ Uvedl jest mne král do pokoje vinného] *na okraji* Výš I A, *srov. Ct 1,3*

¹¹ Ozdobte] *na okraji* Jinde: otýkajte

¹² milostí] *na okraji* Jinde: pro milost

¹³ Ruka jeho levá pod hlavu mou a pravice jeho obejměť mne] *na okraji* Níž VIII A, *srov. Ct 8,3*

¹⁴ Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, skrze srny a jeleny polní, abyšte nebudily ani procítiti kázaly milé mé, dokavadž sama chtítí bude] *na okraji* Níž III B, V [C], VIII [B] *srov. Ct 3,5; 5,8; 8,4*

¹⁵ ☞] *začíná perikopa na svátek Navštívení Panny Marie (2. července)*

¹⁶ k mladému jelenu] *na okraji* Jinde: k kolúchovi jelenímu

¹⁷ sú] *suum lat.*

¹⁸ lahodný] *na okraji* Jinde: ochotný

¹⁹ ☞] *končí perikopa na svátek Navštívení Panny Marie (2. července)*

²⁰ kvítím] *na okraji* Jinde: lilium

²¹ ☞] *začíná perikopa na svátek Máří Magdalény (22. července)*

města. Zdali jste viděli toho, jehož miluje duše má? **3,4** A když maličko pominula jsem je, našla sem, jehož miluje duše má. Chopila sem se jeho, aniž se jeho spustím, dokavadž jeho neuvedu do domu matky mé a do pokojíka rodičky mé. [☞]²² **3,5** Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, skrze srny a jeleny polní, abyšte nezbuzovaly ani vstáti kázaly milé mé, dokavadž sama nebude chtítí.²³ **3,6** (C) Která jest tato, kteráž vstupuje přes poušť²⁴ jako proutek²⁵ z vonných věcí, myrry a kadidla i všelijakého prachu apatekářova^{XXVI} složeného, vydávaje²⁶ dýmy²⁷? **3,7** A hle^{XXVII}, ložce Šalomúnovo šedesát silných obstúpili jsú z najsilnějších lidu izrahelského, **3,8** všickni držice meče a k bojuom najučenejší, jednoho každého meč na jeho bedrách pro strachy noční. **3,9** (D) Pokojíček udělal sobě král Šalomún z dříví libanského. **3,10** Slúpy v něm zdělal stříbrné, odpočívadlo zlaté a opal svrchu i okolo zlatohlavem a u prostředku drahé věci rozestřel^{XXVIII} pro dcery jeruzalémské. **3,11** Vyděte, dcery sionské, a pohleďtež na krále Šalomúna v koruně jeho, kteráž korunovala jeho matka jeho v den oddávání jeho a v den veselé srdce jeho.

Kapitola III.

4,1 (A) Kterak krásná si, přítelkyně má, kterak krásná a pěkná^{28XXXIX} jsi! Oči tvé jako holubice^{XXX}, kromě toho, což vnitř skryto jest. Vlasi tvoji jako stáda koz, kteréžto vycházejí z hory Galaad. **4,2** Zubové tvoji jako stáda ovcí postřižených, kteréž vycházely z kupadla, všeckny majíce po dvěm jehňat, a jalové není mezi nimi. **4,3** Jako točenice červená rtové tvoji a řeč tvá sladká, jako kus²⁹ jablka zrnatého, tak jsú líce tvé krom toho, což jest vnitř skryto. ³⁰ **4,4** (B) Jako věže Davidova hrdlo tvé, kteráž udělána jest s alkěři. Tisíc štítuov visí z ní, všeliké odění silných. **4,5** Dva prsi tvá jako dvě laní, srny bliženci, ješto se pasou v kvítí, **4,6** dokavadž nevyvýší se den a skloní se stínové. Puojdú^{31XXXI} [ooIIva] na horu myrry a do údolě kadidla. **4,7** Všecka jsi krásná, přítelkyně má, a poškrvny neníť na tobě. **4,8** Podiž z Libanu, choti má, pod' z Libanu, pod', budeš korunována s výsosti Amana a s vrchu Sanyr a Hermon, z jeskyň lvových, s hor, kde jsú

²² ☞] končí perikopa na svátek Máří Magdalény (22. července)

²³ Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, skrze srny a jeleny polní, abyšte nezbuzovaly ani vstáti kázaly milé mé, dokavadž sama nebude chtítí] *na okraji* Výš II B, *srov.* Ct 2,7; Níž V [C], VIII [B], *srov.* Ct 5,8; 8,4

²⁴ Která jest tato, kteráž vstupuje přes poušť] *na okraji* Níž VIII B, *srov.* Ct 8,5

²⁵ proutek] *na okraji* Jinak: slúp dymní

²⁶ vydávaje] vydáva *tisk*

²⁷ vydávaje dýmy] *navíc oproti lat.*

²⁸ pěkná] *na okraji* Jinde: převýtečná

²⁹ kus] *na okraji* Jinde: křížala

³⁰ Vlasi tvoji jako stáda koz, kteréžto vycházejí z hory Galaad. Zubové tvoji jako stáda ovcí postřižených, kteréž vycházely z kupadla, všeckny majíce po dvěm jehňat, a jalové není mezi nimi. Jako točenice červená rtové tvoji a řeč tvá sladká jako kus jablka zrnatého, tak jsú líce tvé krom toho, což jest vnitř skryto] *na okraji* VI B, *srov.* Ct 6,4–6

³¹ Puojdú] *vadam lat.*

rysové³². **4,9** Ranila jsi srdce mé, sestro má a choti, ranila jsi srdce mé jedním pohleděním³³ tvým a jedním vlasem šíje tvé. **4,10** (C) Kterak jsou krásné prsi tvé, sestro má, choti. Krašší jsou prsi tvé nad víno a vůně mastí tvých nade všechny vonné věci. **4,11** Plást strdí^{XXXII} tekucí rtové tvoji, choti, med a mléko pod jazykem tvým a vůně rúcha tvého jako vůně kadidla. **4,12** (D) Zahrada zavřená, sestro má, choti, zahrada zapečetěná^{34XXXIII}, studnice zapečetěná. **4,13** Vyplývání tvá, ráj jablek zrnatých s jabloňovými ovocemi. Cypra s nardem, **4,14** nardus a šafrán, fistula a skořice se vším dřívím libanským, myrra a aloes se všemi prvními^{XXXIV} mastmi. **4,15** Studnice zahrad, problubně vod živých, kteréž plynú s prudkostí s huory libanské. **4,16** Věj, vítr puolnoční, a věj, vítr polední, a prověj zahradu mou, ať plynú vonné věci její.

Kapitola V.

5,1 (A) Přijdiž milý muoj do své zahrady, aby jedl ovoce z stromuov³⁵ svých. Podiž do zahrady mé, sestro má, choti, připravil^{36XXXV} sem myrru s vonnými věcmi mými. Jedl jsem plást s strdí mou a pil jsem víno s mlékem mým. Jezte, přátelé moji, a píte až do hojnosti³⁷ nejmilejší. **5,2** Jáť spím, a srdce mé bdí. Hlas milého mého, kterýž tluče: Odevři mi, sestro má, přítelkyně má, holubičko má, nepoškrvněná má, neb hlava má plná jest vlhkosti^{38XXXVI} a vlasové moji^{XXXVII} plní^{XXXVIII} jsou kropějí nočních. **5,3** (B) Svlékla jsem s sebe sukni svou, kterak se v ni obleku? Umyla jsem nohy své, i kterakž je opět zmaži? **5,4** Milý muoj vztáhlť jest skrze díru ruku svou^{XXXIX} a břicho mé zatřásl se jest k dotknutí jeho. **5,5** Vstala jsem, abych otevřela milému mému. Ruce mé tekly jsou myrru a prstové moji plní myrry nejlepší. **5,6** Závoru dveří svých otevřela sem milému mému, ale on uchýlil se byl a pomínul. Duše má rozplynula se, když milý muoj mluvil jest. Hledala jsem, a nenalezla sem [ooIvb] jeho; volala jsem, a nevozval mi se. **5,7** (C) Nalezli mne ponocní, kteříž obcházelí město, zbili mne a ranili, vzali plášť muoj strážní zdi. **5,8** Zavazují vás, dcery jeruzalémské³⁹, najdete li milého mého, abyste pověděly jemu, že milostí mdlím⁴⁰. **5,9** Jaký jest milý tvooj z milého, ó najkrašší z žen? Kterak jest milý tvooj z milého, že jsi tak nás zavázala? **5,10** Milý muoj bílý a červený, vybraný z tisícúov. **5,11** Hlava jeho zlato nejlepší, kštice jeho jako ratolesti palmové, černé jako havran. **5,12** Oči jeho jako holubice nad potoky vod, kteréžto mlékem zmyty jsou a sedají podlé prouduov najplnějších. **5,13**

³² kde jsou rysové] *na okraji* Jinde: pardových

³³ pohleděním] *na okraji* Jinde: okem

³⁴ zapečetěná] *na okraji* Jinde: zavřená

³⁵ z stromuov] *na okraji* Jinde: z jabloní

³⁶ připravil] *messui lat.*, *na okraji* Jinde: požal

³⁷ píte až do hojnosti] *na okraji* Jeremiáš XXV C, *srov. Jr 25,27*

³⁸ vlhkosti] *na okraji* Jinde: rosy

³⁹ Zavazují vás, dcery jeruzalémské] *na okraji* Vých II B, III B, *srov. Ct 2,7; 3,5; Níž VIII [B], srov. Ct 8,4*

⁴⁰ mdlím] *na okraji* Jinde: nedužím

(D) Líce jeho jako zahrádky vonných věcí nasazené od apatekářuov. Usta jeho kvítí⁴¹, kteréž teče myrrou první. **5,14** Ruce jeho hladké, zlaté, plné jacinktuov. Břicho jeho slonové, obložené kamenem drahým zařfrem^{XL}. **5,15** Hnátové jeho slúpové mramoroví, ješto postaveni jsú na podstavcích⁴² zlatých. Tvář^{XLI} jeho jako Liban, vybraný jako dříví cedrové. **5,16** Hrdlo jeho přechutné a veškeren žádúcí. Takový jest milý muoj a ten jest přítel muoj, dcery jeruzalémské. **5,17** Kam jest odšel milý tvooj, ó najkrašší z žen? Kam se jest uchýlil milý tvooj? A hledati jeho budeme s tebú.

Kapitola VI.

6,1 (A) Milý muoj sstúpil⁴³ do zahrady své, do města^{44XLII} vonného koření, aby se pásl v zahradách a kvítí všeliké⁴⁵ aby zbíral. **6,2** Já milému mému a milý mně, kterýž pase se mezi kvítím. **6,3** Krásná jsi, přítelkyně má, ochotná^{XLIII} a krásná jako Jeruzalém, hrozná si jako vojenský špic šikovaný. **6,4** (B) Odvrať oči tvé ode mne, neb před nimi sem zaletěl^{XLIV}. Vlasové tvoji jako stádo koz, kteréž se okázaly z Galaad. **6,5** Zubové tvoji jako stádo ovcí, kteréž vystúpily jsú z kupadla, všeckny po dvěm jehňat majíce a jalové není mezi nimi. **6,6** Jako točenicé červená rtové tvoji a výmluvnost tvá sladká^{46XLV}, (C) jako kůra jablka zrnatého, tak jahodky tváři tvé, krom tajných věcí tvých.⁴⁷ **6,7** Šedesát jest královen a osmdesát ženim a mladíc není počtu.⁴⁸ **6,8** Jedinát' jest holubička má, dokonalá má; jedínát' jest matky své, vyvolená rodičky [ooIIIra] své. Viděly jsou ji dcery sionské a najblahoslavenější ohlašovaly, královny i ženimy chválily jsú ji. **6,9** (D) Kteráž jest toto, kteráž jde jako dennice vycházející^{49XLVI}, krásná jako měsíc, výborná jako slunce, hrozná jako vojenský šik k bitvě nastrojený? **6,10** Vešla jsem do zahrady vořečové, abych viděla jablka údolní, abych opatřila, již li jsú zakvetly vinnice a zplodila li jsú se jablka zrnatá. **6,11** Nevěděla jsem, duše má zarmútila mne pro vozy Aminadabovy. **6,12** Navrať se zase, navrať se, Sunamitská, navrať se zase, navrať se, ať pohledíme na tebe!

⁴¹ kvítí] *na okraji* Jinde: lilia

⁴² podstavcích] *na okraji* Jinde: podvalách

⁴³ sstúpil] sstúpiž *tisk, srov. descendit lat.*

⁴⁴ města] areolam *lat.*

⁴⁵ všeliké] *na okraji* Jinde: lilíkové

⁴⁶ Jako točenicé červená rtové tvoji a výmluvnost tvá sladká] *navíc oproti lat., srov. Ct 4,3*

⁴⁷ Vlasové tvoji jako stádo koz, kteréž se okázaly z Galaad. Zubové tvoji jako stádo ovcí, kteréž vystúpily jsú z kupadla, všeckny po dvěm jehňat majíce a jalové není mezi nimi. Jako točenicé červená rtové tvoji a výmluvnost tvá sladká, (C) jako kůra jablka zrnatého, tak jahodky tváři tvé, krom tajných věcí tvých] *na okraji* Výš III A, *srov. Ct 4,1–3*

⁴⁸ Šedesát jest královen a osmdesát ženim a mladíc není počtu] *na okraji* III. Královská XI A, *srov. 3 Rg 11,3*

⁴⁹ Kteráž jest toto, kteráž jde jako dennice vycházející] *na okraji* Níž VIII B, *srov. Ct 8,5*

Kapitola VII.

7,1 (A) Co uzříš na Sunamitské? Jediné houfy vojenské. Kterak velmi krásní jsú krokové tvoji v střevících, dcero knížete! Spojení tvých bedr jako zápony, kteréžto udělány jsú rukú řemeslníka. 7,2 Pupek tvooj jako koflík soustruhu^{50XLVII}, nikdy nepotřebujíc nápoje. Břicho tvé jako stoh pšenice vosutý kvítím. 7,3 (B) Dva prsi tvá jako dva srnci, blíženci srní. 7,4 Šíje tvá jako věže slonová a oči tvoji jako rybníci v Ezebon, ješto jsú v bráně dcery množství. Nos tvooj jako věže libanská, kteráž patří proti Damašku. 7,5 (C) Hlava tvá jako hora Karmelus, vlasy hlavy tvé jako zlatohlav^{XLVIII} královský, setkaný⁵¹. 7,6 Kterak krásná jsi a kterak velmi pěkná, najmilejší, v rozkošech! 7,7 Zrost tvooj podobný jest stromu^{52XLIX} a prsi tvé hroznuom. 7,8 Řekl jsem: Vstoupímť na strom^{53L} a natrhám ovoce jejího. I budůť prsi tvé jako hroznové vinnice a vuoně úst tvých jako vuoně jablek. 7,9 Hrdlo tvé jako víno nejlepší, hodné milému mému ku pití a ustuom i zubuom jeho k přežívání. 7,10 Já milému mému a ke mně obráčení jeho. 7,11 (D) Podť, milý muoj, a vejděme na pole, bydleme ve vseh. 7,12 Ráno vstaňme na vinnici^{LI}, ohlédajme, již li jest zakvetla vinnice, vydávají li kvítí ovoce. Ktvú li jablka zrnatá, tuť dám tobě prsi mé. 7,13 Jablka mandragory vydaly sú vuoni⁵⁴ svú v branách našich. Všeckna jablka, stará i nová, zachovala jsem tobě, muoj milý.

Kapitola VIII.

8,1 [ooIIIrb] (A) Kdo mi dá tě, bratra mého, požívajícího prsí matky mé, abych našla tě samého vně a políbila bych tebe, a již mnú žádný aby nepohrdal? 8,2 Chopím se tebe a povedu tebe do domu matky mé a do pokojíka rodičky mé. Tu mne budeš učiti a dám tobě nápoj z vína udělaného^{LII} a mest z jablek zrnatých mých. 8,3 Levice jeho pod hlavú mú a pravice jeho obejmeme mne.⁵⁵ 8,4 (A) Zavazují⁵⁶ vás, dcery jeruzalémské, abyšte nebudily ani vstáti kázaly milé mé, dokavadž sama nebude chtítí.⁵⁷ 8,5 Která jest toto, kteráž vstupuje s pouště⁵⁸, plna rozkoší^{LIII}, vzpoléhající na milého svého? Pod stromem jabloňovým vzbudil jsem tebe, tuť jest porušena matka tvá, tu jest poškvrněna rodička tvá. 8,6 Polož mne jako znamení na srdce tvé a jako znamení na ramenu tvém. Nebo silnátť jest jako smrt milost, tvrdé jako peklo milování. Světlo

⁵⁰ koflík soustruhu] *na okraji* Jinde: řepice vystrúhaná

⁵¹ setkaný] *na okraji*: Jinde: k vložení do žlabů k vyprání

⁵² stromu] *na okraji* Jinde: palmě

⁵³ na strom] *na okraji* Jinde: na palmu

⁵⁴ vuoni] *wuonij tisk*

⁵⁵ Levice jeho pod hlavú mú a pravice jeho obejmeme mne] *na okraji* Výš II B, *srov. Ct 2,6*

⁵⁶ Zavazují] *Zawazugij tisk*

⁵⁷ Zavazují vás, dcery jeruzalémské, abyšte nebudily ani vstáti kázaly milé me, dokavadž sama nebude chtítí] *na okraji* Výš II B, III B, V [C], *srov. Ct 2,7; 3,5; 5,8*

⁵⁸ Která jest toto, kteráž vstupuje s pouště] *na okraji* Výš III [C], VI [D], *srov. Ct 3,6; 6,9*

jeho světlo ohně a plamenuov. 8,7 (C) Vody mnohé nemohly jsú uhasiti lásky aniž řeky zatopí ji. Dal li by člověk veškeren statek domu svého za milování, jako nic pohrzí jím^{LIV}. 8,8 Sestra naše maličká jest a prsí nemá; co učiníme sestře naší v den, kdyžto bude namlouvána? 8,9 Jest li zed, udělajme na ní alkěře stříbrné. Jsú li dvěře, spojme ji dskami cedrovými. 8,10 Já sem zed a prsí mé jako věže, jakž učiněna jsem před ním jako pokoj nalézající. 8,11 (D) Vinnice má byla jest pokojnému v té, kteráž má lidi, poručil ji strážným. Muž přináší za ovoce její tisíc stříbrných. 8,12 Vinice⁵⁹ má přede mnú jest, tisíc tvých pokojných a dvě stě z těch, kteříž ostríhají ovoce jejího. 8,13 Kteráž bydlíš v zahradách, přátelé očekávají^{LV} tebe, daj mi slyšeti hlas tvooj. 8,14 Utec, milý muoj, a přirovnaj se k srně a k mladému jelénkovi⁶⁰ na horách vonných⁶¹ věcí!

Skonávají se Písničky Šalomúnovy.

^I tajné] nemá *BiblSev2, BiblNor*

^{II} pamatujž] pamatujíc *BiblSev2, BiblNor*

^{III} to] mě *BiblSev2, BiblNor*

^{IV} Ukaž] Oznam *BiblSev2, BiblNor*

^V vyjdi] vejdi *BiblSev2, BiblNor*

^{VI} kozly své] kozlátka svá *BiblSev2, BiblNor*

^{VII} Sponky] Hůzve *BiblSev2, BiblNor*

^{VIII} uděláme] zděláme *BiblSev2, BiblNor*

^{IX} v pokoji svém] na stoliici své *BiblSev2, BiblNor*

^X koření nardus vydalo] nardus můj vydal *BiblSev2, BiblNor*

^{XI} A hle] Ej *BiblSev2, BiblNor*

^{XII} a hle] hle *BiblSev2, BiblNor*

^{XIII} holubičky] holubičí *BiblSev2, BiblNor*

^{XIV} krásný] pěkný *BiblSev2, BiblNor*

^{XV} trámové] stropové *BiblSev2, BiblNor*

^{XVI} kvítí] lilium *BiblSev2, BiblNor*

^{XVII} plodná jabloň] jabloň *BiblSev2, BiblNor*

^{XVIII} A hle] Hle *BiblSev2, BiblNor*

^{XIX} tento] onť *BiblSev2, BiblNor*

^{XX} A hle] Hle *BiblSev2, BiblNor*

^{XXI} on toť] onť *BiblSev2, BiblNor*

^{XXII} okno] okna *BiblSev2, BiblNor*

^{XXIII} A hle] Ej *BiblSev2, BiblNor*

^{XXIV} vydaly sú] vydaly svou *BiblSev2, BiblNor*

^{XXV} Vstaniž] Vstaniž, pospěš *BiblSev2, BiblNor*

^{XXVI} apatekářova] apatekářského *BiblSev2, BiblNor*

^{XXVII} A hle] Ej *BiblSev2, BiblNor*

^{XXVIII} opal svrchu i okolo zlatohlavem a u prostředku drahé věci rozestřel] vzhod vůkol zlatý šarlatem postřel *BiblSev2, BiblNor*

^{XXIX} pěkná] převýtečná *BiblSev2, BiblNor*

^{XXX} holubice] holubičí *BiblSev2, BiblNor*

^{XXXI} Puojdú] Puojdu *BiblNor*

^{XXXII} strdi] strdí *BiblNor*

^{XXXIII} zapečetěná] zavřená *BiblSev2, BiblNor*

^{XXXIV} prvními] předními *BiblSev2, BiblNor*

⁵⁹ Vinice] Winijce *tisk*

⁶⁰ k mladému jelénkovi] *na okraji* Jinde: k kolúchovi jelenímu

⁶¹ vonných] *wonných tisk*

-
- XXXV připravil] požal *BiblSev2, BiblNor*
XXXVI vlhkosti] rosy *BiblSev2, BiblNor*
XXXVII vlasové moji] kadeře mé *BiblSev2, BiblNor*
XXXVIII plní] plny *BiblSev2, BiblNor*
XXXIX ruku svú] rukou svou *BiblNor*
XL obložené kamenem drahým zafírem] promíšené kamením drahým zafírovým *BiblSev2, BiblNor*
XLI Tvář] Způsob *BiblSev2, BiblNor*
XLII města] místa *BiblSev2, BiblNor*
XLIII ochotná] lahodná *BiblSev2, BiblNor*
XLIV sem zaletěl] sem zaletěti musil *BiblSev2, BiblNor*
XLV Jako točenice červená rtové tvoji a výmluvnost tvá sladká] nemá *BiblSev2, BiblNor*
XLVI vycházející] vycházejíc *BiblSev2, BiblNor*
XLVII soustruhu] od soustruhu *BiblSev2, BiblNor*
XLVIII zlatohlav] šarlat *BiblSev2, BiblNor*
XLIX stromu] palmě *BiblSev2, BiblNor*
L strom] palmu *BiblSev2, BiblNor*
LI vinnici] vinnice *BiblSev2, BiblNor*
LII udělaného] strojeného *BiblSev2, BiblNor*
LIII rozkoší] rozkoši *BiblNor*
LIV jako nic pohrzi jím] jako ničímž pohrzeti jím bude *BiblSev2, BiblNor*
LV očekávají] poslouchají *BiblSev2, BiblNor*

7.13 Edice: 1. vydání Bible Melantrichovy

[QqVrb] **Počínají se^I Knihy Písní Šalomúnových.**

Tyto knihy^{II} slovou písničky Šalomúnovy^{III}, židovsky Syrasyrym^{IV}, latině Cantica canticorum, a jsou o dokonalosti muže spravedlivého. Ač pak podlé litery a rozumu dalekého jest o králi Šalomúnovi a dceři krále ejiptského, ale učitelé zákona božího, k duchovnímu hledíc^V rozumu, vykládají o rozjímaní svaté duše a o spojení Krista pána s chotí církve svaté. Má^{VI} kapitol VIII.

Všeliká tajemství Kristova i církve jeho v této písničce božské se zavírají. Nebo pod způsobem světských písní (rovně jako i v Žalmu XLIII¹, v němž bohactví a věno Šalomúnovo i dcery faraonovy se vychvalují a jejich společné milování, i jich pořádné spojení a sjití) tuto svaté evanjelium, jenž jest najveselejší poselství, rozhlašuje se, jaké a jak znamenité dobré mají ti, kteříž s bohem spojení a jedno učinění jsú, a jak jistá naděje, k tomu i snadná cesta k dojití toho ukázána jest všechněm, kteříž toho z upřímného srdce hledají.

Kapitola I.

[QqVva] Slovy nevěsty vypravuje se největší žádost vyvolených božích, aby nepochybně znali, že boha k sobě lítostivého a dobrotivého mají, a zjevuje se pak milost boží skrze slovo svatého evanjelium a svátosti Kristovy.

1,1 At' mne políbí^{VII} políbením úst svých^{VIII}, nebo lepší jsou prsi tvé nežli víno, **1,2** vonnější^{IX} nežli masti nejlepší. Olej vylitý jméno tvé, a protož mladice milovaly jsú tebe. **1,3** Táhníž mne po sobě a poběhněm po vuoni mastí tvých. Uvedl mne král v pokoje své, veselí se budem a radovati v tobě, pamatujíc^X na prsi tvé nad víno, upřímí milují tebe. **1,4** Černát' jsem, ale pěkná, dcery jeruzalémské, jako stánkové Cedar, jako kuože^{XI} Šalomúnovy. **1,5** Nehled'ěž na mne, žeť jsem smědá, nebo vohořela^{XII} jsem od slunce. Synové matky mé bojovali proti mně, postavili mne strážnou na vinnicech, vinnice své^{XIII} neostříhala jsem. **1,6** Oznam mi ty, jehož^{XIV} miluje duše má, kde paseš, kde odpočíváš o poledni, at' se toulati nepočnu po stádech tovaryšuv tvých. **1,7** Neznáš li sebe, ó najkrašší mezi ženami, vyjdi a jdi po šlépějích stád tvých a pas kozlátka svá^{XV} podlé stanuv pastýřův. **1,8** Jezduom mým u vozích faraonových přirovnal jsem tebe, přítelkyně má. **1,9** Převelmi krásné jsou jahodky lící tvých, jako hrdličky. Hrdlo tvé jako zápony. **1,10** Houžve^{XVI} zlaté zděláme tobě, proražované stříbrem. **1,11** Když byl král na stolici své, nardus můj vydal vuoni svou. **1,12** Snopček myrry milý muoj jestiť mně, mezi prsy mými přebývati bude. **1,13** Hrozen z Cypru muoj milý mně na vinnicech engadských. **1,14** Ej^{XVII}, ty krásná jsi,

¹ v Žalmu XLIII] *srov. Ps 44 (45)*

přítelkyně má, hle^{XVIII}, ty krásná, oči tvé jako holubičí! 1,15 • A hle^{XIX}, ty pěkný jsi, milý muoj, a krásný! Ložce naše stkvoucí, 1,16 krovové domuov našich jsou cedrové^{XX}, stropové naši cypřišovní.

Kapitola II.

Ženich vysvědčuje boha býti pokladem všeho dobrého, a že jest snadné dosáhnouti ho.

2,1 Já květ polní a lilium^{XXI} v^{XXII} údolí; 2,2 jako kvítí mezi trním, tak jest přítelkyně má mezi dcerami. 2,3 Jako jabloň mezi dřívím lesním, tak milý muoj mezi syny. Pod stínem toho, kteréhož jsem žádala, seděla jsem, a ovotce jeho sladké jest ustuom mým^{XXIII}. 2,4 Uvedl mne král [QqVvb] do pokoje vinného, zřídil ve mně^{XXIV} lásku. 2,5 Ozdobte mne kvítím a osypte mne jablky, nebo milostí mdlím. 2,6 Ruka jeho levá pod hlavou mou a pravice jeho obejměť mne. 2,7 Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, skrze srny a jeleny polní, abyšte nebudily ani procítiti kázaly milé mé, dokavádž sama chtěti bude^{XXV}.

2,8 Hlas milého mého! ☞² Hle, on jde, skáče po horách, přeskakuje pahrbky. 2,9 Podobný^{XXVI} muoj milý k srně a k mladému jelenu. Hle, onť stojí za stěnou naší, hledě skrze okna, vyhlédaje skrze mříže. 2,10 Ej^{XXVII}, milý můj mluví ke mně: Vstaň a pospěš, přítelkyně má, holubičko má, krásná má, a podť, 2,11 °nebo již jest zima pominula, přival pominul a odšel, 2,12 kvítí okázalo se v zemi naší, čas obřezování^{XXVIII} vinic přišel, hlas hrdličky slyšán jest v zemi naší; 2,13 fik vydal první ovotce své, vinice rozkvetlé vuoni vydaly svou. Vstaniž, pospěš³, přítelkyně má, krásná má, a podť! 2,14 Holubičko má, v rozsedlinách skalních a v^{XXIX} děrách ohrady. Okaž mi obličej svůj^{XXX}, ať zní hlas tvuoj v uších mých, hlas zajisté tvuoj lahodný a tvář tvá krásná. ☞⁴ 2,15 °Zlapajte sobě^{XXXI} lišky malé, ješto kazí vinice, nebo vinice naše rozkvetla. 2,16 Milý můj mně a já jemu, kterýž pase se mezi kvítím, ^{XXXII} 2,17 dokavádž se den výší a nenachýlí se stínové. Navrať se a budiž podobný, milý muoj, srně a mladému jelínku^{XXXIII} na horách Béthel^{5XXXIV}!

Kapitola III.

Nevěsta oznamuje, jak s znamenitými pracemi a s velikým neupokojením hledala ženicha, prvé nežli jí oznámeno bylo, že se s ním v skále shledá, a jakou pilností nalezeného při sobě zdržeti

• Nevěsta, totižto církev, oznamuje, že buoh všech dobrých věcí jest plný a že rozkoš činí a že zachovává člověka neporušeného a plodného, činí duchem zastěňujícím.

² ☞] *na okraji Řeč na den Navštívení Panny Marie Alžbětu, začíná perikopa na svátek Navštívení Panny Marie (2. července)*

° Skrze vypsání podletního času rozumí se den pána Krista, kterýž vidouce svatí otcové, všickni se radovali.

³ pospěš] *navíc oproti lat, srov. Ct 2,10*

⁴ ☞] *na okraji Konec, končí perikopa na svátek Navštívení Panny Marie (2. července)*

° Nevěsta žádá pomoci od ženicha proti kacírům a tyranuom, kteříž ji s ním rozlúčiti chtějí.

⁵ Béthel] *Bether lat.*

chtěla, kdežto ukazuje se moc a užitek křesťanského náboženství, dobří skutkové, najopatrnější sebe ostříhaní a zachování od hříchuov.

3,1 Na ložci mém přes noc hledala jsem toho, kteréhož miluje duše má; hledala jsem ho, a nenalezla jsem. **3,2** Vstanu a obejdu město, po ryncích a po ulicích hledati budu, jehož miluje duše má; hledala jsem jeho, a nenalezla. **3,3** ^oNalezli mě ponocní, kteříž ostříhají města. Zdali ste viděli toho, jehož miluje duše má? **3,4** A když malíčko pominula jsem je, nalezla jsem, jehož [QqVira] miluje duše má. Chopila jsem se ho, aniž se ho spustím, dokavádž ho neuvedu do domu matky mé a do pokojíka rodičky mé. **3,5** Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, skrze srny a jeleny polní, abyšte nezbuzovaly ani vstáti kázaly milé mé, dokavádž sama nebude chtíti.

3,6 (C) Která jest tato, kteráž vstupuje přes poušť⁶ jako proutek^{xxxv} z vonných věcí, myrry a kadidla i všelijakého prachu apatekářského složeného, vydávaje dýmy^{xxxvi}? **3,7** Ej^{xxxvii}, ložce Šalomúnovo šedesát silných obstúpili^{xxxviii} z najsilnějších lidu^{xxxix} izrahelského, **3,8** všickni držice meče a k bojům najučenejší^{xl}, jednoho každého meč na jeho bedrách pro strachy noční.

3,9 (D) Pokojíček udělal sobě král Šalomún z dříví libánského. **3,10** Sloupy v něm zdělal stříbrné, odpočívadlo zlaté a vzchod vůkol zlatý šarlatem^{xli} postřel^{xlii} pro dcery jeruzalémské. **3,11**

^oVyjděte, dcery sionské, a pohleďtež na krále Šalomúna v koruně jeho, kterouž korunovala ho matka jeho v den oddávání jeho a v den veselí srdce jeho.

Kapitola III.

Ženich osobu nevěsty vypisujíc k spatření ji⁷ všechněm ukazuje a vydává. A tím vypsáním osoby oznamují se a ukazují ctnosti, kterýmiž ozdobeni mají býti všickni, kteříž blahoslavení^{xliii} jsou žádostiví a s bohem v jedno spojení skrze křesťanské náboženství.

4,1 (A) Kterak krásná jsi, přítelkyně má, kterak krásná a převýtečná jsi! Oči tvé jako holubičí, kromě toho, což vnitř skryto^{xliv} jest. Vlasi^{xlv} tvoji jako stáda koz, kteréž vycházejí z hory Galaad. **4,2** Zubové tvoji jako stáda ovcí postřižených, kteréž vycházely z kupadla, všeckny majíce po dvěm jehňat, a jalové není mezi nimi. **4,3** Jako točenice červená^{xlvi} rtové tvoji a řeč tvá sladká, jako kus jablka zrnatého, tak jsou líce tvé krom toho, což jest vnitř skryto.⁸ **4,4** (B) Jako věže Davidova hrdlo tvé, kteráž udělána jest s alkéři^{xlvii}. Tisíc štítuov visí z ní, všeliké

^o Strážní jsou všickni učitelé samých toliko dobrých skutkův a ctnostého života, jako jsou filozofové a mudrci.

⁶ Která jest tato, kteráž vstupuje přes poušť] *na okraji* Níž VIII B, *srov. Ct 8,5*

^o Koruna znamená počet a řád vyvolených svatých z milosti boží před věky, jimiž se zvelebují buoh na nebi i na zemi. Matka boží znamená samé to božství.

⁷ ji] *gj tisk*

⁸ Vlasi tvoji jako stáda koz, kteréž vycházejí z hory Galaad. Zubové tvoji jako stáda ovcí postřižených, kteréž vycházely z kupadla, všeckny majíce po dvěm jehňat, a jalové není mezi nimi. Jako točenice červená rtové tvoji a řeč tvá sladká jako kus jablka zrnatého, tak jsou líce tvé krom toho, což jest vnitř skryto] *na okraji* Níž VI B, *srov. Ct 6,4–6*

odění silných. 4,5 Dva prsi tvá jako dvě lani⁹, srny blíženci^{XLVIII}, ješto se pasou v kvítí^{XLIX}, 4,6 dokavadž nevyvýší se^L den a sklóní^{LI} se stínové. Půjdu^{LII} na horu myrry a do údolí^{LIII} kadidla. 4,7 Všeckna jsi krásná, přítelkyně má, a [QqVlrb] poškvrnny není na tobě. 4,8 Podiž z Libánu, choti má, podiž z Libánu, pod', budeš korunována s výsosti Amana a s svrchu Sanyr a Hermon, z jeskyň lvových,^{LIV} s hor, kde jsou rysové. 4,9 Ranila jsi srdce mé, sestro má a choti, ranila jsi srdce mé jedním pohleděním^{LV} tvým a jedním vlasem šíje tvé. 4,10 (C) Kterak jsou krásné prsi tvé, sestro má, choti. Krašší jsou prsi tvé nad víno a vůně mastí tvých nad všeckny vonné věci. 4,11 Plást strdí tekúci rtové tvoji, choti, med a mlíko pod jazykem tvým a vuoně roucha tvého jako vuoně kadidla. 4,12 (D) Zahrada zavřená, sestro má, choti, zahrada zavřená, studnice zapečetěná. 4,13 Vyplývání tvá^{LVI}, ráj jablek zrnatých s jabloňovými ovotcemi. Cypra s nardem, 4,14 nardus a šafrán, fistula a skořice se vším dřívím libánským, myrra a aloes se všemi předními mastmi. 4,15 Studnice zahrad, prohlubně vod živých, kteréž plynou s prudkostí s huory libánské. 4,16 Věj, vítr puolnoční, a věj, vítr polední, a prověj zahradu mou, ať plynou vonné věci její.

Kapitola V.

Ženich ukazuje se býti velmi hotového k přijetí těch věcí, kteréž mu dává nevěsta. Kdež se to vyznamenává, že buoh z dobrých skutkuov věrných lidí nejvíce se těší a obveseluje.

5,1 Přijdiž milý muoj do své zahrady, aby jedl ovotce z stromuov svých. Podiž do zahrady mé, sestro má, choti, požal^{LVII} jsem myrru s vonnými věcmi mými. Jedl jsem plást s strdí¹⁰ mou a pil jsem víno^{LVIII} s mlíkem mým. ☉Jezte, přátelé moji, a píte až do hojnosti, najmilejší. 5,2 Ját' spím, a srdce mé bdí. Hlas milého mého, kterýž tluče: Odevři mi, sestro má, přítelkyně má, holubičko má, nepoškvrněná má, neb hlava má plná jest rosy a kadeře mé plny jsú^{LIX} kropějí nočních. 5,3 Svlékla jsem s^{LX} sebe sukni svou^{LXI}, kterak se v ni obleku? Umyla jsem nohy své^{LXII}, i kterakž je opět zmaži? 5,4 ☉Milý můj vztáhl skrze díru ruku svou a břicho mé zatřáslo se jest k dotknutí jeho. 5,5 Vstala jsem, abych otevřela milému mému. Ruce mé tekly jsou myrrou^{LXIII} a prstové moji plní myrry nejlepší. 5,6 Závoru dveří mých otevřela jsem milému mému, ale on uchýlil se byl^{LXIV} a pomínil.

[QqVlva] Duše má rozplynula se, když milý muoj mluvil. Hledala jsem, a nenalezla jsem ho; volala jsem, a nevozval mi se. 5,7 Nalezli mne ponocní, kteříž obcházeli město, zbili mne a ranili

⁹ lani] Lani *tisk*

¹⁰ strdí] ťrdi *tisk*

☉ Ženich zůve svatě volené, aby s ním se radovali a kratochvílili.

☉ Když moc ducha božího srdcem člověka hýbe, tepruv bývá mocné posluhování zevnitřní ponoukajíc k skutkům pobožnosti a hned z toho jde pravé pokání i vroucí chtič a pilnost k nahrazení toho, což skrze lenost obmeškáno a opuštěno.

a vzali plášť muoj strážní zdí. **5,8** ■ Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, najdete li milého mého, abyšte pověděly jemu, že milostí mdlím. **5,9** Jaký jest milý tvůj z milého^{LXV}, ó najkrašší z žen? Kterak jest milý tvuoj z milého^{LXVI}, že jsi tak nás zavázala?

5,10 □ Milý muoj bílý^{LXVII} a červený, vybraný z tisícúov. **5,11** Hlava jeho^{LXVIII} zlato nejlepší, kštíce jeho jako ratolesti palmové, černé jako havran. **5,12** Oči jeho jako holubice nad potoky vod, kteréžto mlíkem zmyty jsou a sedají podlé prouduov najplnějších. **5,13** Líce jeho jako zahrádky vonných věcí nasazené od apatekářúov. Usta jeho kvítí, kteréž teče myrrou první.^{LXIX} **5,14** Ruce jeho hladké, zlaté, plné jacinktuov. Břicho jeho slonové, promíšené^{LXX} kamením drahým zafirovým. **5,15** Hnátové jeho sloupové mramorová, ješto postaveni jsou na postavcích^{LXXI} zlatých. Zpuosob^{LXXII} jeho jako Libán, vybraný^{LXXIII} jako dříví cedrové. **5,16** Hrdlo jeho přechutné a veškeren žádoucí. Takový jest milý muoj a ten jest přítel můj, dcery jeruzalémské. **5,17** ■ Kam jest odšel milý tvůj, ó najkrašší z žen? Kam se jest uchýlil milý tvuoj? A hledati jeho budeme s tebou.

Kapitola VI.

Nevěsta přivedši^{LXXIV} sobě k paměti známost boha, kterýž se zdál jako hněvaje se poodjiti, rozumí, že ho vně hledati nemá, ale vnitř v srdci věrném to činiti, a že milost zase zouplna jest obnovena a vkořeněna.

6,1 Milý můj sstoupil do zahrady své, do místa vonného koření, aby se pásal v zahradách a kvítí všeliké aby zbíral^{LXXV}. **6,2** Já milému mému a muoj milý mně, kterýž pase se mezi kvítím^{LXXVI}. **6,3** Krásná jsi, přítelkyně má, lahodná^{LXXVII} a krásná jako Jeruzalém, hrozná jsi jako vojenský špic šikovaný. **6,4** Odvrát' oči tvé ode mne, neb před nimi jsem zaletěti musil. Vlasové tvoji jako stádo koz, kteréž se okázaly z Galaad. **6,5** Zubové tvoji jako stádo ovcí, kteréž vystoupily z kupadla, všecky po dvěm jehňat majíce, a jalové není mezi nimi. **6,6** Jako kuora jablka zrnat[Qq6vb]ho, tak jahodky tváři tvé, krom tajných^{LXXVIII} věcí tvých. **6,7** Šedesát jest královen a osmdesát ženin a mladíc není počtu. **6,8** Jedinát' jest holubička má, dokonalá má; jediná jest matky^{LXXIX} své, vyvolená rodičky^{LXXX} své. Viděly ji dcery sionské a

■ Strážní rozumějí se učitelé falešní, kteříž od boha nejsou posláni, jenž církev, chot Kristovu, rozličnými těžkostmi trápí.

□ Nevěsta vypisuje mládence všemi dary výbornými nad jiné všeckny najozdobnějšího. Kterýmžto podobenstvím buoh najvyšší a sám jediný se vyznamenává. A kterak lidé dosahnutí a při sobě zdržeti by ho mohli, to předivně se předkládá.

¹¹ na postavcích] super bases *lat.*

■ Vyučeni jsúce z řeči nevěsty, jaký a jak veliký jest buoh, žádají, aby jim byla oznámena cesta k dojití a užívání jeho.

najblahoslavenější ohlašovaly^{LXXXI}, královny i ženiny chválily ji. 6,9 [▣]Kteráž jest tato, kteráž jde jako denice vycházejíc^{LXXXII}, krásná jako měsíc, výborná^{LXXXIII} jako slunce, hrozná jako vojenský šik k bitvě nastrojený?

6,10 [▣]Vešla jsem do zahrady vořechové, abych viděla jablka údolní a abych opatřila^{LXXXIV}, již li jsou zakvetly vinnice a zplodila li jsou se jablka zrnatá. 6,11 Nevěděla jsem, duše má zarmútila mne pro vozy Aminadabovy. 6,12 [▣]Navrať se zase, vrať se, Sunamitská^{12LXXXV}, vrať se zase, vrať se, ať pohledíme^{LXXXVI} na tebe!

Kapitola VII.

Ženich vychvaluje nevěstu, totiž církev, že všemi dary výbornými, vnitřními i zevnitřními, obdařena a ozdobena^{LXXXVII} jest. Protož ji připodobňuje k najznamenitějším věcem na zemi, a tak velmi žádostiv jest s ní přebývati a se těšiti.

7,1 Co uzříš na Sunamitské^{13LXXXVIII}? Jediné houfy vojenské. Kterak velmi krásní^{LXXXIX} jsou krokové tvoji v střevících, dcero knížete! Spojení tvých bedr jako zápony, kteréž udělány jsou rukou řemeslníka. 7,2 Pupek tvůj jako koflík od soustruhu, nikdy nepotřebujíc nápoje. Břicho tvé jako stoh pšenice vosutý kvítím. 7,3 Dva prsi tvá jako dva srnci, bliženci srní^{XC}. 7,4 Šíje tvá jako věže slonová a oči tvé jako rybníci v Ezebon, ješto jsou v bráně dcery množství^{XCI}. Nos¹⁴ tvoje jako věže libánská, kteráž patří proti Damašku. 7,5 Hlava tvá jako hora Karmelus, vlasy hlavy tvé jako šarlat královský, setkaný. 7,6 Kterak krásná jsi a kterak velmi pěkná, najmilejší, v rozkošech! 7,7 Zrost tvoje podobný jest palmě a prsi tvé hroznuom. 7,8 Řekl jsem: Vstoupímť na palmu a natrhám ovotce jejího. I budou prsi tvé jako hroznové vinnice a vuoně úst tvých jako vuoně jablek. 7,9 Hrdlo tvé jako víno nejlepší, hodné milému mému ku pití a ustům i^{XCII} zubuom jeho k přežívání.

[QqVIIra] 7,10 (D) [▣]Já^{XCIII} milému mému a ke mně^{XCIV} obráčení jeho. 7,11 Pod', milý můj, a vyjděme^{XCV} na pole, bydlejme ve vseh. 7,12 Ráno vstaňme na vinice a ohlédajme, již li jest zakvetla¹⁵ vinnice, vydávají li kvítí ovotce. Ktvú li jablka zrnatá, tuť dám tobě prsi mé. 7,13

[▣] Patřice na krásu nevěsty jdoucí, díví se jí, kdežto způsob církve rytěrující se ukazuje, kterážto nátisky a příkoří mnohá mívá od těla, světa a ďábla.

[▣] Nevěsta, totiž církev rytěrující, vyznává se býti zahradou vořechy vysazenou, kteřížto stromové jsou mnohým neřestem poddáni.

[▣] Odvolává se a odvozuje nevěsta od ženicha a od divákův jejích, aby zblízka mohla souzena býti krása její.

¹² Sunamitská] Sulamitis *lat.*

¹³ Sunamitské] Sulamite *lat.*

¹⁴ Nos] Los *tisk*

[▣] Najšťastnější čas Kristova přístí a zjeveního svatého evanjelium, kteréž slepotu pohanskou odjalo, očistilo a dobrými skutky plodné učinilo, aby člověk vyznával hříchy starého člověka a v novém životě chodil.

¹⁵ zakvetla] žakvetla *tisk*

Jablka mandragory vydaly vůni svou v branách našich. Všeckna jablka, stará i nová, zachovala jsem tobě, muoj milý.

Kapitola VIII.

Srdečná a vroucí žádost svatých otcuov vypisuje se, aby mesiáš zaslíbený tělo na sebe vezma spasení dokonal. Kterýž když se narodil, andělé pastýřuom velikou radost zvěstovali.

8,1 (A) Kdo mi dá tě, bratra^{XCVI} mého, požívajícího prsí^{XCVII} matky mé, abych našla tě samého^{XCVIII} vně a políbila bych^{XCIX} tebe, a již mnou žádný aby nepohrdal? **8,2** Chopím se tebe a povedu tebe do domu matky mé a do pokojíka rodičky mé. Tu mne budeš učiti a dám tobě nápoj z vína strojeného a mest z jablek zrnatých mých. **8,3** Levice jeho pod hlavú mú a pravice jeho obejmeme mne.¹⁶ **8,4** (B) Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, abyšte nebudily ani vstáti kázaly milé mé, dokavádž sama nebude chtítí.¹⁷

8,5 Která jest tato, kteráž vstupuje^C s púště, plná rozkoši^{CI}, vzpoléhající na milého svého? Pod stromem jabloňovým vzbudil jsem tebe, tu' jest porušena^{CII} matka tvá, tu' jest poškvrněna^{CIII} rodička tvá. **8,6** ▣ Polož mne jako znamení na srdce tvé a jako znamení na ramenu tvém. Nebo silnát' jest jako smrt milost, tvrdé jako peklo milování. Světlo jeho světlo ohně a plamenuov. **8,7** Vody mnohé nemohly uhasiti lásky aniž řeky zatopí jí^{CIV}. Dal li by člověk veškeren statek domu svého za milování, jako ničímž pohrzeti jím bude.

8,8 (C) ▣ Sestra naše maličká jest a prsí nemá; co učiníme sestře naší v den, kdyžto bude namlouvána? **8,9** Jest li zed, udělajme na ní alkéře^{CV} stříbrné. Jsou^{CVI} li dvěře, spojmež^{CVII} ji dckami cedrovými. **8,10** Já jsem zed a prsí mé jako věže, jakž učiněna jsem před ním jako pokoj nalézající. **8,11** Vinice má byla jest pokojnému v té, kteráž má lidi, poručil ji strážným. Muž přináší za ovotce její tisíc [QqVIIrb] stříbrných. **8,12** Vinnice má přede mnou jest, tisíc tvých pokojných a dvě stě z těch, kteříž ostříhají ovotce jejího. **8,13** ◇ Kteráž^{CVIII} bydlíš v zahradách, přátelé poslouchají tebe, daj mi slyšeti hlas tvooj. **8,14** Utec, milý můj, a přirovnej se k srně a k mladému jelénkovi na horách vonných věcí!

¹⁶ Levice jeho pod hlavú mú a pravice jeho obejmeme mne] *na okraji Výš II B, srov. Ct 2,6*

¹⁷ Zavazuji vás, dcery jeruzalémské, abyšte nebudily ani vstáti kázaly milé me, dokavádž sama nebude chtítí] *na okraji Výš III C, srov. Ct 3,5*

▣ Žádost společná pobožných lidí z důvěrností vtěleného syna božího, aby dokonále přijati byli v péči a v ochranu boží.

▣ O vrchnosti světské a posluhování církevní, jimž buoh svěřil a poručil lid svůj, své království na světě.

Kterážto vrchnost všecku pilnost a péči i práci na to vynaložiti má, aby přinesla a vydala oužitek pobožnosti.

◇ Ženich žádá nevěsty, aby zpívala, což by závistníkům na těžkost bylo, kteří na slávě Kristově a spasení církve se horší a toho závidějí.

Skonávají se Písničky Šalomounovy.

- ^I Počínají se] Začínají se *BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{II} Šalomounových. Tyto knihy] Šalomounových, jenž *BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{III} Písničky Šalomounovy] nemá *BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{IV} Syrasrym] Sir Hasirim *BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^V hledíc] hledíce *BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{VI} Má] Mají *BiblMel5, BiblVel*
^{VII} Ať mne políbí] Polibíž mne *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5*, Píseň z jiných písní Šalomounových. Ó by mne políbil *BiblVel*
^{VIII} svých] tvých *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4*
^{IX} vonnější] a vonnější *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^X pamatujíc] pamatující *BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XI} kuože] kortýny *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XII} vohořela] vohořela *BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XIII} své] mé *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XIV} ty, jehož] kohož *BiblMel5, BiblVel*
^{XV} svá] tvá *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XVI} Houžve] Ozdoby *BiblVel*
^{XVII} Ej] Hle *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, Aj BiblVel*
^{XVIII} hle] aj *BiblVel*
^{XIX} A hle] Aj *BiblVel*
^{XX} cedrové] cedroví *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XXI} Já květ polní a lilium] Já jsem jako růže Sáronská a jako lilium *BiblVel*
^{XXII} v] nemá *BiblMel5*
^{XXIII} ustuom mým] hrdlu mému *BiblMel5, BiblVel*
^{XXIV} zřídil ve mně] okázal mně *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XXV} chtítí bude] nebude chtítí *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XXVI} Podobný] Podobný jest *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XXVII} Ej] Hle *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, Aj BiblVel*
^{XXVIII} obřezování] řezání *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XXIX} v] nemá *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XXX} svoj] tvoj *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XXXI} sobě] nám *BiblMel5, BiblVel*
^{XXXII} Milý můj mně a já jemu, kterýž pase se mezi kvítím] Milý můj jest můj a já jeho, jenž pase stádo své mezi lilium *BiblVel*
^{XXXIII} dokaváz se den výši a nenachýlí se stínové. Navrať se a budiž podobný, milý muoj, srně a mladému jelínku] až by zavítal ten den a utekli by stínové ti. Navratíž se, připodobni se, milý můj, srně neb mladému jelenu běžajícímu *BiblVel*
^{XXXIV} Béthel] Béther *BiblMel4, Beter BiblVel*
^{XXXV} proutek] proutek dýmu *BiblMel5, BiblVel*
^{XXXVI} vydávaje dýmy] nemá *BiblMel5, BiblVel*
^{XXXVII} Ej] Hle *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, Aj BiblVel*
^{XXXVIII} obstúpili] obstúpilo *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XXXIX} lidu] z lidu *BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XL} najučnější] najcvičnější *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XLI} vzhod vůkol zlatý šarlatem] vzhod šarlatový prostředkem lásky *BiblMel5, BiblVel*
^{XLII} postřel] postřel *BiblMel2, BiblMel3, přistřel BiblMel5, BiblVel*
^{XLIII} blahoslavení] blahoslavenství *BiblMel5, BiblVel*
^{XLIV} vnitř skryto] pod zakrytím *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XLV} Vlasi] Vlasové *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XLVI} červená] červená jsou *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XLVII} alkéři] vikýři *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XLVIII} dvě lani, srny blíženci] dvě mladých blížencuov *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{XLIX} v kvítí] mezi lilium *BiblMel5, BiblVel*
^L nevyšší se] se vyvyšuje *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{LI} skloní] neskloní *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
^{LII} Půjdu] Půjdou *BiblMel2, BiblMel3*
^{LIII} do údolí] k pahrbku *BiblMel5, BiblVel*

- LIV Ilových,] Ilových a *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LV pohleděním] vočkem *BiblMel5, BiblVel*
- LVI Vyplývání tvá] Štípkové tvoji *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LVII požal] požádal *BiblVel*
- LVIII víno] víno mé *BiblMel5, BiblVel*
- LIX plny jsú] nemá *BiblMel5, BiblVel*
- LX s] nemá *BiblVel*
- LXI svou] mou *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXII své] mé *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXIII Ruce mé tekly jsou myrrou] Z ruky mé tekla myrra *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, A aj, z ruky mé tekla myrra BiblVel*
- LXIV byl] nemá *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXV z milého] nad jiného milého *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXVI z milého] nad jiného milého *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXVII bílý] jest bílý *BiblVel*
- LXVIII jeho] jeho jako *BiblVel*
- LXIX kvítí, kteréž teče myrrou první] jako kvítí, z kterýchž teče myrra výborná *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXX promíšené] obložené *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXI na postavcích] na podstavcích *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXII Zpusob] Obličej *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXIII vybraný] postava jeho *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, výborný BiblMel5, BiblVel*
- LXXIV přivedši] přivedše *BiblMel5, BiblVel*
- LXXV kvítí všeliké aby zbíral] lilia zbíral *BiblMel5, aby zbíral lilium BiblVel*
- LXXVI kvítím] lilími *BiblMel5, lilium BiblVel*
- LXXVII lahodná] milá *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXVIII tajných] zakrytých *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXIX matky] matce *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXX rodičky] rodiče *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXXI ohlašovaly] ji nazývaly *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXXII vycházejic] vycházející *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXXIII výborná] milá *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXXIV opatřila] spatřila *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXXV Sunamitská] Sulamitská *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXXVI pohledíme] pohledím *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4*
- LXXXVII obdařena a ozdobena] obdařená a ozdobená *BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXXVIII Sunamitské] Sulamitské *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- LXXXIX krásní] krásné *BiblMel4*
- XC srnci, blíženci srní] mladí blíženci srní *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- XCi dcery množství] Bathrabim *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4*
- XCII i] a *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- XCIII Já] Já jsem *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4*
- XCIV mně] mně bude *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4*
- XCv vyjděme] vyjdeme *BiblVel*
- XCvi bratra] za bratra *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- XCvii prsí] prsi *BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- XCviii tě samého] tebe *BiblMel5, BiblVel*
- XCIX políbila bych] líbala *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- C vstupuje] sstupuje *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- CI rozkoší] rozkoší *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5*
- CII porušena] porodila tebe *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4*
- CIII poškvěna] zplodila tebe *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4*
- CIV jí] ji *BiblMel4, BiblMel5*
- CV alkéře] bašty *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- CVI Jsou] Jest *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- CVII spojmež] obložmež *BiblMel2, BiblMel3, BiblMel4, BiblMel5, BiblVel*
- CVIII Kteráž] Ó ty, kteráž *BiblVel*

8 Závěr

V naší diplomové práci jsme vytvořili kritické edice Písně písní zastupující čtyři redakce staročeského biblického překladu a pozdější tisky 16. století před vydáním *Bible kralické*. V příloze je dále k dispozici soupis všech dostupných biblických pramenů před rokem 1500 a pozdějších biblických tisků po roce 1500, v nichž se nachází Píseň písní. Jedná se o 37 pramenů do roku 1500 a 10 pramenů po roce 1500. Přítomnost *Bible Veleslavínovy*, která byla vydána po *Bibli kralické*, v různověstí a v seznamu pramenů po roce 1500 je vysvětlena v podkapitole [Tištěné bible 16. století](#) a kapitole [Ediční poznámka: Bible Melantrichova \(1. vydání\)](#).

Z každé redakce byl vybrán nejvhodnější zástupce daného překladu a u každé edice bylo provedeno různověstí s minimálně jedním dalším pramenem dané redakce. Na základě těchto edic jsme poté provedli jazykovou analýzu z hlediska fonologického, morfologického, lexikálního a syntaktického. Naším cílem nebylo provést kompletní analýzu, ale srovnat významné jevy napříč danými překlady a prameny a porovnat vývoj určitých aspektů jazykového plánu.

U fonologické roviny jsme zjistili, že vývoj hláskoslovných změn není ovlivněn příslušností pramenu k dané redakci, ale dobou vzniku pramenu. *Bible padeřovská*, která náleží k třetí redakci, je v mnoha aspektech archaičtější než mladší *Bible mlynářčina*, jež přináší k redakci druhé. Můžeme zde hovořit o archaizující tendenci biblického stylu, a to i v pramenech pozdějších: např. v pramenech z 15. století nenacházíme žádný výskyt diftongizace $y > ej$ či protetického $v-$. Otevřená nám však zůstává otázka, zda se tyto archaizující tendence netýkají jednotlivých pramenů spíše než snahy o vyšší styl. Na tuto otázku se můžeme obzvláště ptát u *Bible padeřovské*, která např. často zachovává ja' nebo zde není prakticky vůbec zapsána diftongizace $o > uo$ (pouze v jednom případě), třebaže v edici první redakce již ji zaznamenáváme v osmi případech.

U morfologické roviny jsme si mohli všimnout dvou odlišných vývojových tendencí ustupujících jazykových jevů: 1) nízkého výskytu jednoduchých minulých časů oproti složenému préteritu, 2) zachování duálu i u pozdějších tisků u určitých lexémů. Nízký počet jednoduchých minulých časů vysvětlujeme charakterem textu: Píseň písní je strukturována jako dialog, ne jako vyprávění, tudíž v něm nebylo užito „vyprávěcích časů“ natolik, jako např. v evangeliích. Zachovávání jednoduchých minulých časů je přitom považováno za charakteristický rys biblického stylu; zde však můžeme vidět, že jejich výskyt ovlivňovaly i jiné faktory. Duál v Písni písní nejčastěji mizí od čtvrté redakce, všímáme si však, že výskyt

číslovky *dva* může mít takový vliv, že u určitých lexémů zůstává duál zachován až do pozdějších tisků 16. století.

Na lexikální rovině potvrzujeme především to, co stojí v odborné literatuře. První a druhá redakce jsou si z lexikálního hlediska v mnohém podobné, snaží se překládat spíše volně a srozumitelně. Třetí redakce často volí překlady nové a odpovídající latině. Čtvrtá redakce se v některých případech vrací k starším překladům a snaží se opět spíše o srozumitelnost než doslovnost. Další lexikální obměny nacházíme v 1. a následně v 2. vydání *Bible Severinovy*. Větší obměny se později objevují v 2. vydání a v 5. vydání *Bible Melantrichovy* a poté u *Bible Veleslavínovy*, která některé prvky přebírá z překladu *Bible kralické*. Stále je však třeba poznamenat, že *Bible litoměřická*, která též spadá do druhé redakce, ale do její ranější fáze, se v mnohém od *Bible mlynářčiny* z hlediska lexika liší (jak můžeme pozorovat v různočtení), zároveň se jedná o překladové variace zcela nové a unikátní, které v žádných jiných zkoumaných pramenech nenacházíme. Je proto otázkou, nakolik se překlady lišily v rámci jednotlivých redakcí. Na překladu *Bible mlynářčiny* lze do určité míry pozorovat, že sleduje vývojovou linii nastolenou *Bibli drážďanskou* a *Bibli olomouckou*, na kterou dále navazuje *Bible padeřovská*, *Bible litoměřická* však z této linie určitým způsobem vybočuje.

Z hlediska syntaktického pozorujeme podobné tendence jako u lexikální analýzy, což lze vysvětlit tím, jak úzce jsou tyto dvě roviny propojeny, minimálně co se překladu týče. Všimáme si ovšem menšího vlivu latiny, než bychom od biblického textu očekávali, což můžeme zřejmě opět vysvětlit charakteristikou Písň písni jako takové.

Na základě popisů jazykových rovin jsme se rozhodli blíže charakterizovat podobu překladů na základě Kyasova třídění (1997, s. 116–118). Jedná se o naši pracovní charakteristiku, kterou nelze uplatnit na celé redakce a ani na celé prameny; jde pouze o vývoj překladu Písň písni u pramenů, které jsme shledali reprezentativními pro danou redakci.

1. redakce: překlad;

2. redakce: větší jazyková/textová úprava překladu; *Bible litoměřická* samostatná větší jazyková/textová úprava překladu;

3. redakce: přepracování staršího překladu;

4. redakce: soustavná revize;

1. vydání *Bible Severinovy*: přepracování staršího překladu;

2. vydání *Bible Severinovy*: soustavná revize;

1. vydání *Bible Melantrichovy*: menší jazyková/textová úprava;

2. vydání *Bible Melantrichovy*: přepracování staršího překladu;

3. a 4. vydání *Bible Melantrichovy*: menší jazyková/textová úprava;

5. vydání Bible Melantrichovy: soustavná revize;

Bible Veleslavínova: větší jazyková/textová úprava, částečně užívá překladu *Bible kralické*.

Píseň písni je jednou z knih sapienčních. Jazyková analýza přinesla novou otázku, nakolik se napříč redakcemi liší překlady jiných biblických knih či nakolik se tyto překlady liší v rámci jedné redakce. V rámci diplomové práce jsme minimálně nastínili některé z charakteristik jazykového vývoje češtiny, dále jak tyto změny přijímal biblický překlad a jaké další faktory mohly ovlivňovat jazykový vývoj; zároveň věříme, že edice Písně písni pomohou k dalšímu výzkumu staré češtiny a budou sloužit jako nástroj k dalšímu bádání.

9 Seznam zkratek

V edičním komentáři při psaní zkratek biblických knih vycházíme ze *Staročeského slovníku* (1968, s. 119), pokud není řečeno jinak. Zkratky pramenů, se kterými jsme pracovali při vytváření edic, uvádíme v soupisu pramenů a v samostatných edičních poznámkách. Zde uvádíme zkratky užívané v edicích i v samotném textu diplomové práce.

2Par = 2. Paralipomenon	n. l. = našeho letopočtu
3 Esd = 2. Kniha Ezdrášova	např. = například
BiblKral = Bible kralická	nom. = nominativ
Ct = Píseň písni	pl. = plurál
dat. = dativ	př. n. l. = před naším letopočtem
Eccl = Sírach	r. = roku
ESSČ = Elektronický slovník staré češtiny	resp. = respektive
f. = femininum	Ru = Rút
GbSlov = Gebauer, Slovník staročeský, 1970	s.v. = lat. sub verbo, „pod heslem“
gen. = genitiv	sg. = singulár
Hrad = Hradecký rukopis	srov. = srovnání
Laod = Epištola sv. Pavla k Laodičanům	StčS = Staročeský slovník
m. = maskulinum	tj. = to jest
MSS = Malý staročeský slovník	vs. = versus
	VýklŠal = Výklad píesniček Šalomúnových
	zvl. = zvláště

10 Seznam použité literatury

Edice

Biblia sacra iuxta Latinam vulgatam versionem ad codicum fidem (1957). Vol. 11. Řím: Typis polyglottis Vaticanis.

Bible česká, díl první: Knihy Starého zákona, svazek II: Ester – Kniha Sirachovcova (1921). Přel. dr. Jan Hejčl. Praha.

Bible kralická šestidílná – kompletní vydání s původními poznámkami (2014). Praha: Česká biblická společnost.

Summaries, Divisions and Rubrics of the Latin Bible (2014). Ed. De Bruyne, D. Belgium: Brepols Publishers n.v., s. 558–561.

Opera omnia, IV Drobné spisy české, Výklad písníček Šalomúnových (1984). Ed. J. Daňhelka, Praha, s. 51–131.

Starý zákon: překlad s výkladem. 10: Přísloví, Kazatel, Píseň (1979). Přel. překladatelská komise pod vedením ThDr. Miloše Biče. Praha: Kalich.

Staročeská Bible drážďanská a olomoucká, IV: Tobíáš–Sirachovec (1996). Ed. Vladimír Kyas, Věra Kyasová, Jaroslava Pečírková, Praha.

The Clementine Vulgate Project [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <http://vulsearch.sourceforge.net/index.html>.

Sekundární literatura

BALABÁN, Milan (2012). *Kořeny a květy biblických pojmů*. Ed. J. J. Gondáš. Benešov: EMAN.

BARTOŠ, František Michálek (1941). *Počátky české bible*. Praha.

BAUER, JOSEF (1960). *Vývoj českého souvětí*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

Biblia królowej Zofii. *Wikipedia* [online]. [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: https://pl.wikipedia.org/wiki/Biblia_kr%C3%B3lowej_Zofii.

ČAJKA, FRANTIŠEK (2018). *Staroslověnské písemnictví na Velké Moravě a ve středověkých Čechách*. Praha: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.

DITTMANN, Robert (2015). Jazyková stránka předkralických biblí, in: *Bible česká ve fondu Moravské zemské knihovny v Brně: katalog výstavy*, Brno, s. 54–71.

DITTMANN, Robert (2018). Vokalismus Bible kralické šestidílné II. Uplatnění změn proběhlých od konce 14. století. *Listy filologické*. **141**(1–2), s. 95–130.

DITTMANN, Robert (2019). Protetické v ve *Smolné knize velkobítešské* (1556–1636). *Listy filologické*, **142**(3–4), s. 369–406.

DITTMANN, Robert a JUST, Jiří (2016). *Répertoires et inventaires*. Volume I, Biblical humanism in Bohemia and Moravia in the 16th century. Turnhout: Brepols.

DOBROVSKÝ, Josef (1798). Über den ersten Text der böhmischen Bibelübersetzung, nach den ältesten Handschriften derselben, besonders nach der Dresdner. In: *Neuere Abhandlungen der Königlichen böhmischen Gessellschaft der Wissenschaft 3*.

Ediční poznámka. Bible drážďanská, Matoušovo evangelium. *Vokabulář webový, webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny* [online]. [cit. 2020-05-25]. Dostupné z: https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicnipoznamka.aspx?id=BiblDrazd_Mt

FOLAJTÁROVÁ, Iva (2007). *Píseň písní, překlad a interpretace*. Diplomová práce. Praha, Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta, HTF – Katedra biblistiky.

HOMOLKOVÁ, Milada (2005). Záludnosti staročeské předpony přě-. In: *Verba et historia*. Ed. P. Nejedlý, M. Vajdlová. Ústí nad Labem: Albis International Kristiny Kaiserové.

Chrám věd a múz: 450 let Vědecké knihovny v Olomouci (2016). Hrbáčová, Jana – Krušínský, Rostislav (eds.). Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, Muzeum umění Olomouc.

KOSEK, Pavel (2017): Futurum ve starší češtině. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/FUTURUM_VE_STARŠÍ_ČEŠTINĚ (poslední přístup: 1. 3. 2021).

KOSEK, Pavel, ČECH, Radek, NAVRÁTILOVÁ, Olga (2018). Starobylá dativní enklitika mi, si, ti ve staročeské bibli 1. redakce. In: Malčík, Petr. *Vesper Slavicus. Sborník k nedožitým devadesátinám prof. Radoslava Večerky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

- KREISINGEROVÁ, Hana (2019). *Základní problémy II. staročeské redakce*. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.
- KREISINGEROVÁ, Hana (2020). Jazyková specifika druhé staročeské biblické redakce (se zaměřením na temporální systém). *Clavibus Unitis*. **IX**(2), s. 33–38.
- KUBÍK, Viktor (2018). *Bible tábořského hejtmána Filipa z Padeřova a knižní malba husitské doby*. Praha: NLN.
- KYAS, Vladimír (1953). Dobrovského třídění českých biblických rukopisů ve světle pramenů, in: *Josef Dobrovský 1753–1953*, Julius Dolanský – Bohuslav Havránek (eds.), Praha, s. 227–300.
- KYAS, Vladimír (1971). *První český překlad bible*. Praha: Academia.
- KYAS, Vladimír (1997). *Česká bible v dějinách národního písemnictví*. Praha – Řím: Vyšehrad – Křesťanská akademie.
- LEHÁR, Jan (1994). Staročeská píseň Otep myrry: smysl a struktura textu. *Listy filologické*, **117** (1).
- NAVRÁTILOVÁ, Olga, ZIKÁNOVÁ, Šárka (2017): Vývoj slovosledu nominální skupiny. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/VÝVOJ_SLOVOSLEDU_NOMINÁLNÍ_SKUPINY (poslední přístup: 23. 2. 2021)
- NECHUTOVÁ, Jana (2002). *Středověká latina*. Praha: KLP.
- NEJEDLÝ, Petr a kol (2019). *Slovotvorný vývoj deverbálních substantiv ve staré a střední češtině*. Praha: Academia.
- NEKULA, Marek (2017): Enklitická částice. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ENKLITICK%C3%81%20%C4%8C%C3%81STICE> (poslední přístup: 1. 3. 2021).
- PETR, Stanislav (1999–2000). Český Starý zákon královny Kristiny ve vatikánské knihovně, *Studie o rukopisech* 33, s. 201–227.
- PORÁK, Jaroslav (1983). *Humanistická čeština: hláskosloví a pravopis*. Praha: Univerzita Karlova.

- PYTLÍKOVÁ, Markéta (2009). Signalizace přímé řeči v prorocké promluvě. In: Gianitsová-Ološtiaková, L., Ivanová, M., Ološtiak, M., eds.: *Varia 18. Zborník materiálov z 18. kolokvia mladých jazykovedcov*, Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, s. 586–595.
- ROZHKOVA, Anastasia (2019). *Odras probíhajících hláskoslovných změn 14. století v Bibli drážďanské*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.
- SICHÁLEK, Jakub (2017). European Background: Czech Translations, in: *Wycliffite Bible. Origin, History and Interpretation*, Elisabeth Solopova (ed.), Leiden – Boston, s. 66–84.
- Staročeské biblické předmluvy* (2019). Ed. A. Svobodová, K. Voleková a kol. Praha: Scriptorium, 2019.
- STLUKA, Martin (2000). *Jazykový rozbor staročeských životů Krista pána (grafika, hláskosloví, morfologie, filiační vztahy)*. Diplomová práce. Praha, Univerzita Karlova, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.
- SYNKOVÁ, Pavlína (2017). *Popis staročeské apelativní deklinace (se zřetelem k automatické morfologické analýze textů Staročeské textové banky)*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- TREAT, J. C. Lost Keys (1996). *Text and Interpretation in Old Greek „Song of Songs“ and Its Earliest Manuscript Witnesses*. Publicly Accessible Penn Dissertations. 1179. Dostupné z: <https://repository.upenn.edu/edissertations/1179>.
- VAJDLOVÁ, Miloslava (2020). *Formování a vývoj nekmenového deklinačního typu píseň*. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- VAN LIERE, Frans (2014). *An Introduction to the Medieval Bible*. Cambridge University Press.
- VERKHOLANTSEV, Julia (2008). *Ruthenica Bohemica: Ruthenian translations from Czech in the Grand Duchy of Lithuania and Poland*. Wien: Lit.
- VINTR, Josef (2012). Prvotisky českého žaltáře, in: *Čeština v pohledu synchronním a diachronním: stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český*, Světa Čmejrková – Jana Hoffmannová – Jana Klímová (eds.), Praha, s. 179–184.
- VINTR, Josef (2016). Stopy nejstaršího českého překladu epištol. *Listy filologické*. **139**(1–2).

VOIT, Petr (2013). České tištěné bible 1488–1715 v kontextu domácí knižní kultury. *Česká literatura*. **61**(4), s. 477–501.

VOIT, Petr (2013). *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí I, severinsko-kosořská dynastie 1488–1557*. Praha: KLP.

VOIT, Petr (2017). *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí II, tiskaři pro víru i tiskaři pro obrození národa, 1498–1547*. Praha: Academia.

VOLEKOVÁ, Kateřina (2018). Znaménko rozlišovací a zdůrazňovací ve staročeských rukopisech, *Slavia Occidentalis. Linguistica*, **75**(1), s. 133–141.

Výklad Mikuláše Lyry na evangelium sv. Matouše. Kritická edice staročeského překladu (2018). Eds. Milada Homolková – Andrea Svobodová – Michal Dragoun – Kateřina Voleková – Zuzana Lukšová, Praha: Scriptorium.

Historické mluvnice, příručky, internetové databáze

DAŇHELKA, Jiří (1985). Směrnice pro vydávání starších českých textů. In: *Husitský Tábor* 8, s. 285–301.

Diabible [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka 2021. Aktualizace dat 24. 2. 2021 [cit. 25. 2. 2021]. Dostupné z: <http://diabible.com>

DOSTÁL, Antonín (1967). *Historická mluvnice česká. [Díl] 2, Tvarosloví. 2. Část, Časování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

GEBAUER, Jan (1963). *Historická mluvnice jazyka českého, Díl I, Hláskosloví*, Praha, 2., doplněné vydání.

GEBAUER, Jan (1960). *Historická mluvnice jazyka českého, Díl III, Tvarosloví. I. Skloňování*, Praha, 2., doplněné vydání.

GEBAUER, Jan (1958). *Historická mluvnice jazyka českého, Díl III, Tvarosloví. II. Časování*, Praha, 2., doplněné vydání.

GEBAUER, Jan (1929). *Historická mluvnice jazyka českého, Díl IV, Skladba*, Praha.

Internetová jazyková příručka [online]. [cit. 2020-10-21. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>.

KOMÁREK, Miroslav (1962). *Historická mluvnice česká. I, Hláskosloví. 2.*, upr. vyd. Praha: SPN.

KOSEK, Pavel (2014). *Historická mluvnice češtiny – překlenovací seminář*. Brno: Masarykova univerzita.

KOSEK, Pavel (2014). *Historická mluvnice češtiny I*. Brno: Masarykova univerzita.

LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER (1986). *Historická mluvnice češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Manuál lexikografie (1995). Ed. F. Čermák, R. Blatná. Jinočany: H&H.

VÁŽNÝ, Václav (1964). *Historická mluvnice česká. II. Tvarosloví. 1. Skloňování*. Praha: SPN, 1964.

Slovníky

BĚLIČ, Jaromír, KUČERA, Karel a KAMIŠ, Adolf (1979). *Malý staročeský slovník: příručka ke studiu na filozof. a pedagog. fakultách*. Praha: SPN.

Elektronický slovník staré češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka 2006– [cit. 20. 6. 2020]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

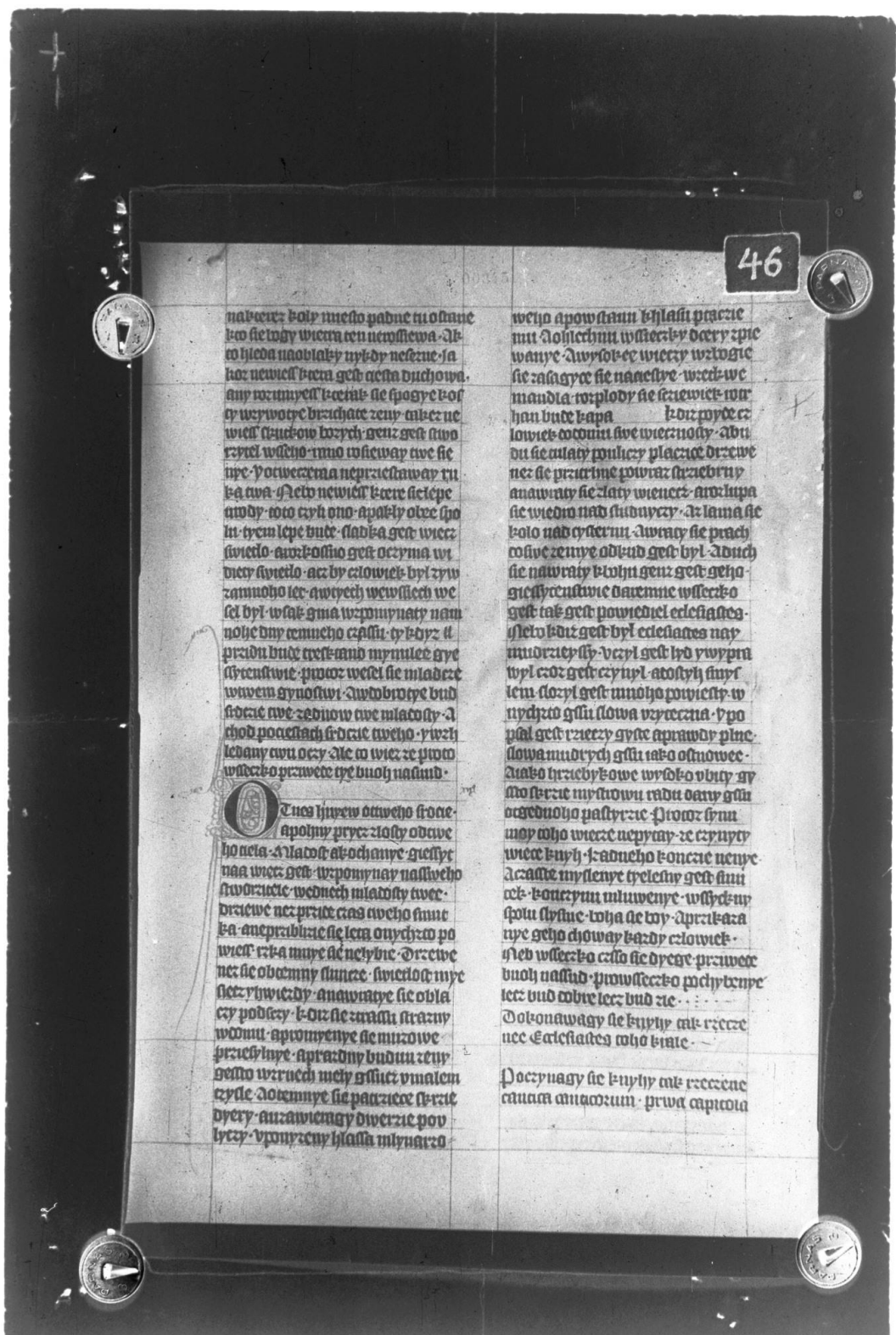
GEBAUER, Jan. *Slovník staročeský* (1970). 2., nezměn. vyd., (V Academii 1.). Praha: Academia, 1970.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník* (2001). Voznice: LEDA.

Slovník středověké latiny v českých zemích: elektronická verze 2.0, Praha: Filosofický ústav AV ČR, v. v. i., 2019. Dostupné z: <http://lb.ics.cas.cz>

Staročeský slovník. [Seš.] 1–26 [online] (1968–2008). Praha: Academia, [cit. 20. 6. 2020]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

11 Příloha: Obrazový doprovod

Bible drážďanská (leskovecká), rkp. zničen, dříve Saská státní knihovna – Státní a univerzitní knihovna v Drážďanech (Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden) (Drážďany, Německo), sign. O e 85, snímky uloženy ve Staročeské sbírce Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., inv. č.: Arch. fot. 121, fol. 345r.

me. Boha sic boy aprikazany ge
hostbowar ezloniek. neb wstak ego
sie diege prziuec boh nasid prowst
ko pochypenye bud dobre lez bud zlee
Okonaly sie kmychyzecene eccl
siustee. **P**ocarnagn kmychyzec
salomunour gmenouane cantica
tannorum. a tato prui kapitolu.

Dohby
mry pol
benym sm
chyst. ne
botare pr
fy gsu lep
stie naxi
vyno. a
womnyy
stie naxi
drahe ma

sta. Oley proslity tve gnie protodieu
czakty nmlugy tie vslim. **P**ocahny
mmu posobie a pobiehnem v womy
awrch drahych masty. **W**wedl me ge
st kral w swie tarnee pokoge obuefe
lyme sic tobie pomnyre tve pspina
vyno prauu tie nmlugy. **C**arna gfe
ale libena dery ieruzalemstie yako
stany cedwuy. a iako korce salomono
wa. **N**lewdte sre mmye dyua zec gfe
smeda. nebot mry gest sluce v bar
ue promenylo. **S**ynouec materze
me palehsu proa mrye. a postaulsi
mry staznu wvnyrech. a ya sem sw
vnyne nedobrze ostriebala. **V**kaz
mry toho geboz nmluge duple ma. k
de sre pasets k de tebas v pole dne at
sre nepoznu tulan postadech turch
towarissow. **O**przelkrasna mezyze
namu neme ssi sebe vrgdi a bez sie po
skedu stadnem a pas swie kozly podle
stawa dl pasyrozvych. **S**ic daryem
mym a wozom phatoumstym przi
wornal sem tie prziecthyre ma. kral
ne gsu yabodky twm liay yako hedi
czie. **M**ge tva yako spyna dla. **S**pon
ky zlate vazy nyme tobie spogence
striezem. **K**dyz biesse kral w swem
pokoge. **D**rahe ktorzemy mee gest to
stoue nardus. **J**alo gest wony swu.
Nzel mryy batak moy mrye mezy

prisy mrym prebrnati bud. **H**oze
apysky zmrylchy moy mrye w vny
rech en gndstych. **T**ot gfy krasna p
rziecthyre ma tot gfy krasna ozgy
tywogi holubie. **T**ot gfy krasny chou
moy y lepy postelka nasre k wruae
lemiecy nassy cedwuy. **P**riecthyre
nasre apressone. **D**raha kapitolu

Vskwret polsky a liliu les
ky yako z liliu mery arny
taker ma prziecthyre
mry gnyym dcaamy
Yako yablon mezy daryem lesny
taker moy mly mry swy. **P**od ge
ho stienem geboz sem za dala sedrela
sem a owotae gebo stadike hedi me
nu. **W**wedl mry gest kral do vpyne
ho pokoge y poziedil gest ve mrye
nmlu sidre. **O**tykayre mry kwietym
ospiete mry yabky nebot promlyst
neduaym. **L**euiaie gebo pod mly bla
wu a prauae gebo prziatli mry. **Z**a
kly nagi was dery ieruzalemstie str
ze swy y geleny postie aby sse nebu
dyl any krazali proyna zmlesta. **D**o
kudat sama nebe. **H**las meho zm
lesteho. **T**ot ten prigde stagne pobo
rach prziecthyre yabky. **P**odo
ben gest moy zmlesta. **K** stnye ak ko
luchou gelenyem. **T**ot on stogi obfue
hledage stie okence patzie stize
mrye. **Z**imlely moy mlyu kemry
a zka. **W**stan apospies prziecthy
re ma. **H**olubiazko ma. **W**ryczana ma
a pod nebo gyz gest zyma przišla p
rziwal prziecthyre yotfel. **K**wieae sie
zgemlo wna sse zem. **C**zas dila vry
nyrech przišel. **H**las hediaym v sly
stan gest wna sse zem. **F**ukone dze
wo wrydalo gest swie zarodky. **Y**vnyrie
daly su wony swu. **W**stan prziecthyre
ma chou krasna ma a pod holubiazko
ma. **W** dretach skalych aw dupyzed
nem v kaz mry taw taw. **W**rym troy
blas vmy v sly. **N**ebo troy blas gest sly
ky. a troy obliatry krasny z kaparte
nam liffencie mla de gestto hodie vry
ny. **N**lebo nassy vrynyae wrykwet
la gest. **B**atak moy mrye a vageny
genz sic passe prostrzed dly nma. **P**o

Bible olomoucká, rkp., Olomouc, Vědecká knihovna v Olomouci, sign. M III 1/II (2.díl: Pr–Ap), 1417, fol. 14v.

sie holo nadeštern anavratie sie
 prach wzem siwu oděnd bueše a
 duch sie narvati k bohu gen. 41
 ger dal chavnost nad marnostmi
 rešit Ecclesiastes a mšedlo mar
 nosti. Adyž bueše Ecclesiastes
 přemudry val geš lid a wpyřil
 tož geš byt v mšed a fubage štěl
 geš mnoho powneřti. Ohledaw što
 wa witečna apoposal reči přepu
 rve a prardy phie. Šlowa mi
 derch su jako ofnowe a jako hře
 šibone wyřošk vbiti kcerz šarže
 wady mštraw damp su odpastyre
 gednoho wice nady wicet. Šy
 moy neptay sie nadrelati k meš
 mnoho nešude mjadne kioncie
 acařte přemysřlowame štrela
 finzene kionce mluweme wřic
 km špolu řyřime. Šoha sie bati
 apřilazame gešo zachowati to
 geřt zařte wřelity štornet. neš
 wředlo tož sie diege přawede boh
 našid zari řetie pobližeme lcc
 šud dobre řez řee.

**Prěfince k Salomonowu
 gen. 1. Prěfince k prěfince
 počma se spowa k apicula**

Dobře me
 polibem
 yřt řyř
 nešo tve
 přepřu
 lepřinež
 wmo a
 womci
 sie neřš
 dvalice
 mařt. Oler ptořit gmeno tude
 prto dieřelky mštrawly řitie
glas. Cieřine Potěřni
 mny pořobie pobiegnem wřom
 turech mařt. **glas. Chotie kila**
dieřam řwred me řwal wřive
 tayne pohyge obřewelim řie p
 wčelřim řie wotbie pamatu
 ce turech přepř nadwmo prawi
 mluwice. **glas. Synagoge**
 Třina řem ale řibegna dwer ge

ruzaloni řie jako řtanowe cetro
 w. a jako řtuoře řalommowa.
glas. Chotie Nerodce mneřna
 šdici ře geřm řmeda neš mie ge
 řlina nabarrie promienilo. Šy
 nowe maceře me waleli řu pwi
 mnie a pořawili řu mie řtawm
 vřm mceř. a pa řem řive wřim
 ce neš řieřkala. **glas. Cieřine**
k řiřřowu Wřaz mi tošo geř
 mluwice duřle ma řde pařes šde od
 počmas opoledni at řie nepotm
 tulati pořadac řurech řowari
 řow. **glas. řiřřow k Cieřini**
 Nerwrařte řebe opřelawřna meř
 řenami wrygei a oteřdi poředu
 řtad turech. a pař řowř tve pořle
 řawadř pařřowřow řeř. řeřdowm
 mny a wřowm řřawonowym p
 rownal řem řie přiečelme ma
 řawne řu uahodř řy řy uallo
 ředice řige twa jako řpmadla.
 Šponřt řtate wřimny tořie řpo
 gene řie řebem. **glas. Cieřine**
 řdyž bueše řwal wřřem polog
 dvalice řoweme geřto řlowe narow
 dalo geř wom řy uallo mery
 mliř moy mne meř mny př
 řim přieřwati bude řowen cyp
 řy řmleř moy vřm mceř. řy
 gadřow. **glas. řiřřow** řdy
 řy řawřna geř přiečelme ma ap
 řy řawřna geř oči wřagi řolubice
glas. Cieřine řdy toč řy řaw
 řy geř řmleř moy wlepp. pořel
 řa nařte řtawice řemicy domp
 nařřeřo cadowm a ořaweme naře
 cypřewma. **glas. řiřřow. ř. 11.**
Ta řimot pořřay a ři
 řum podřime řalio
 řilum meř řom řaliez
 přiečelme ma meř řm
 řm dowerm. **glas. Cieřine**
 řaliořeo řablon meř dowerm
 řepřim řaliez moy řmleř meř
 řm řy woggeho řie řem geř
 řem řadala řadala řem a ořaw
 geřto řadale ředlu mem řwred
 me geř řwal dowerm meř polioge

Bible mlynářčina (táborské mlynářky, táborská), rkp., Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 10, 3. čtvrtina 15. století, fol. 372r.

viece wrege, to woli gati ono. a pakli obee
spolu lape bude. Sladke gt sriecto. a libe
ocina vidie slunce. Bylly by zwlet inno
bych slouek. a witech wewsiech wesele byt
wypominati ma uatemy gas. a na imohe
dny kceri kdyz pugiou. marnosti ewskan
ny budu w siecky mnuile wia. Protoz we
sel sie mladaie wgnostu twem. a w dobreu
bud sice tve wednech mladosi tve achod
pociestach sdbae tveho. a w sledam oca tve
ch. a wiet ze jaw siecky ty wiet pwwede tve boh
nasid. Dzegni hmei od stoe tveho. a od
wiz tlost od tveho. Neb mladosi a tuz

DOmni na Kos marnegsu. xii.
stworicele tveho wednech mlado
sti tve diewe nei pugiou gas tan
yeme tveho. a pibdnie sie letu
omci. by rzekil neabie im sie. Diewe neby
sie zatimlo slunce. a sriecto. a mnestec a hmei
dy. a nawratily sie oblatkowepodst. kdyz
sie pohni stratni domu. a wrlac budum
zie presliu. a puzoni budu melia w rmen
senenastu. a zatimiegi sie vidna skazie die
ty. a zawri dweie na tynku w pomien
stasi mectieho. A powstani k hlasi pta
acnu. a oshlechni w sieckny dcery zpiewa
my. wykofosti take budu sie bati. a stacho
wani na ciepie. Wzektaw mandla. veyge
kobylka. a skazeno bude k aparis. neb po
gre clouek do domu wietnosti sive a obcha
zica budu placie na tynku. Diewe nebie
odachne pwwazek stiebrny. a nawratily
zwot zlaty. a zete sie wriedo nad stoma.
a slama sie kolo nad asteru. a nawratily
prach do zemie sive octud biese. a duch sie
nawratil k nemu ktuz gt ger dal. Marnost
nad marnostim wtel gt ekleziastes. a w
siecky wia marnost. A kdyz biese naymu
drey si ekleziastes wial gt lid. a w yprawl gt
k tere wia byl vram. a stihage stozil gt pri
stoue mmoha. a sledal gt stow wietanych.
a popsal gt tica nappirney sie a pwwdy pt
ne. Stowa mudych yako ostnowe. a yako
stiebowe nawysof vbia. kicmzo skazie
du mistow dana gsu odpastrie gednoho.
Nady wia wiece srumoy nehleday nagi
nia k mib innohych mzdny neme ktoner.
a gaste pwwy stowame tveia gt tawpene.
Ktoner mlawene spolu w sliam sly sine to
ha sie boy. a prikazame geho zachoway. to
gt zagiste kadyz slouek. A w siecky wia
kceri sie diegu pwwede boh nasid za wselike
poblitzeno. lez dobre lez zee bude.

Skonaly sie kmby ekleziastes rzerene. Doy
nagi kmby piesne piesni Salomonowych
tak napwne

DObil nme polibe
nim vst srych.
neb lepie gsu pr
sy tve nad vno
womierie negli
mastu naylesie.
Wley wylly gme
no tve pww mla
diae milowalifu
ae. Takni mweo
sobie pobiehnem

uwom mastu turech. Wwedlme gt km
pwwie srych. Kadonati sie budem a wese
lia w tobio pamectiu gsuie presy turech nad
vno. Pwwi milugy tie. **Hlas synagogy.**
Czyna gsem ale krasna. dcery germaliste
yako stankowe ceday. yako zto koge salomu
nowu. A ewdce nme zamenati. ze simeba
gsem. neb nwe gt slunce na barue pwwenlo.
Synowe matie me borowalifu pwwa mwe.
postawil si nwe stratnu w wimnacch vum
cie me neostiech alafem. **Hlas aertwe k kery
stom.** Wkazi m gehof m luge dusie ma kce
pafes. kce odpocanis opoledni. at sie tula
a nepocnu postudech to wawilow turech. **Hlas
kristow k aertwi.** A z nassil sebe okrasna me
zizenam. wygd agdi postedu stad. a pas kuz
ly tve podle stawad pastyrowych. Gieddo
mym w woyech satogowych pwwow nase
cie pwwetlnice ma krasne gsu yahodky staj
aru yako hrdiae. lize tva yako spinadla.
Hlas pwwet. Zretieky zlate w gime tobie
pwwigiene stieckem. **Hlas ciekawe okraso
u.** Kdyz gt byl km w gedle swem. nardus
moy dal gt womi swu. Cnapel mury mby
moy mme mezi pwwi mym pwwy wati bu
de. Hrozen apy sty mby moy mme w wimnac
ch eugady. **Hlas kristow.** Ty krasna gt ty
pwwetlnice ma. oca twogi holubiae. **Hlas
aertwe.** A y krasny gt ty mby moy y wyte
ny loze nase stawuac. Lemie zowe domow
nastich cedrow. stiepowe nase apressow. **W.**

VA kwier polsty. a lilii. **Hlas kristow**
vdozne. Yako lilii meztamny tak
pwwetlnice ma meztamny. **Hlas
aertwe.** Yako zto yablon meztamny
lesim. tak mby moy meztamny. Wodstie
nem gehof gehof tosem zadala sednelasem. a
owite gehof stadke hrdli mennu. Wwedlme
gt km do pokoge vimeho. zcedil gt wem
nye lastu. Otyaerte nwe kwicam. ofpre
nye yabltky. nebot pwwimloft nednam. le
uiae gehof podblawu mu. a pwwiac gehof p
tali me. **Hlas kristow.** Takimany was de
ry germaleniske stekie stary y geleny postke
aby ste nebudili. am pwwata karali z mite
le. domdit sama chce. **Hlas aertwe.** **Hlas m**

227v

Bible paderovská (Strakova), rkp., Wien, Österreichische Nationalbibliothek, sign. Cod. 1175, 1432–1435, fol. 227v.

Počinagi se knižky piesni Šfalomunowych.

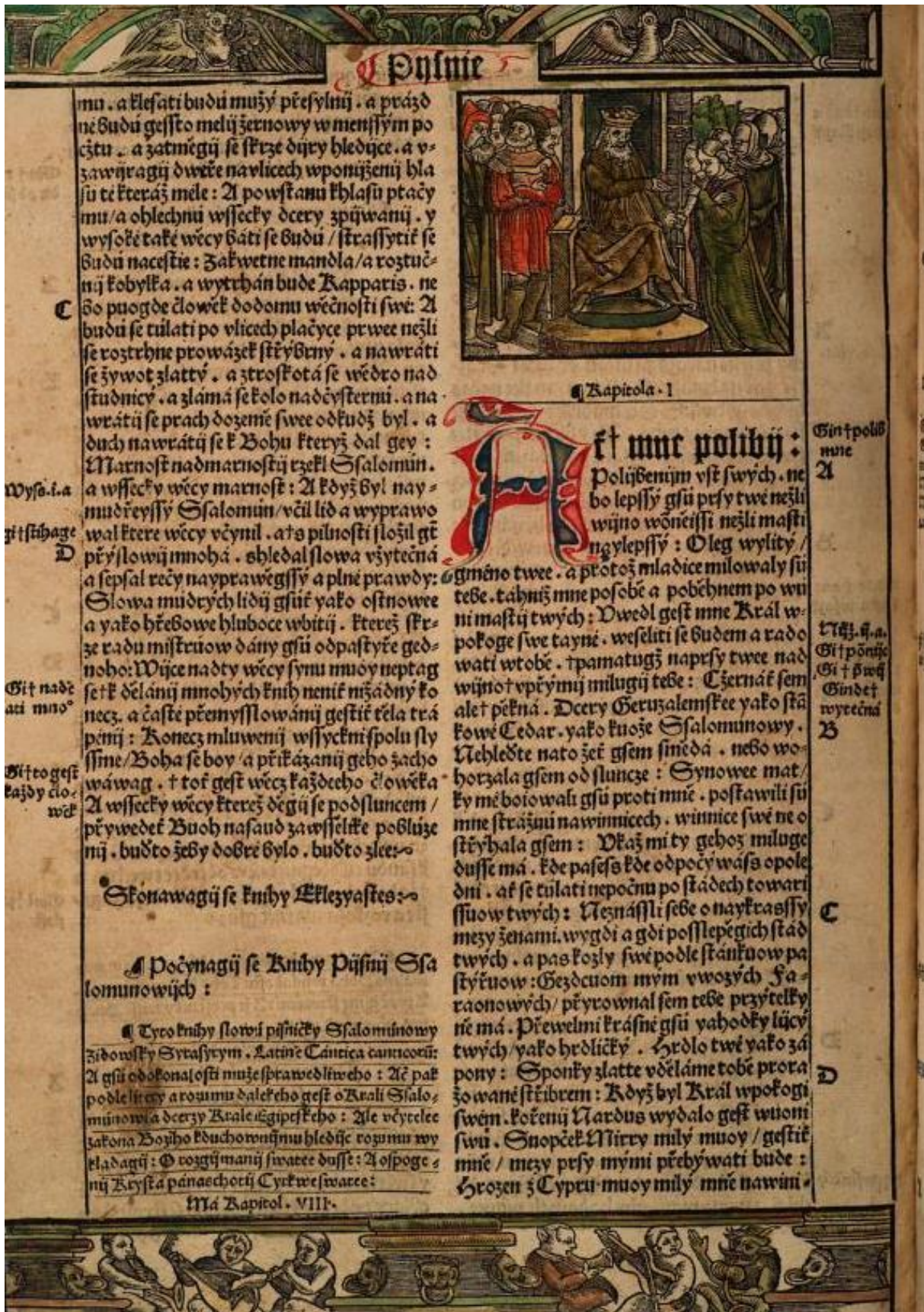
Capitola . I .

A Onb mie polikeni vst swych nebo lepšie su presy tve nežli wino . wonneyšie nežli masti najlepšie : Oley wyslity gme tve . a proz mladice milowaly su tie . Takuz mie po sobie . a pobiehnú do wuonie masti tvojch : Swedl gest mie kral w pokoge swu tayne . wesliti se budu a radowati w tobie pomniesz na presy tve nad wino . pwi milugi tie : Khas sy nagogy : Czernat se ale wyrcina . Decy geruzaleste iako stankow Ced ar iako kwoze Šfalomunowa : nehleda natoze se sineda nebo wohořala se od slunce synow matky me kolowali su . pti mnie postawili su mie straznu na winnicch . winnice swu neoftrichala se Khas cterew kerystowi : Skaz mi geho ; miluge duffe ma . kdepases . kdepociwas o pokom . at se tulati nepocim po stadech towariffow tvojch . Khas kerystow kerystowi . Neznasli sedo nayebrassie mezyje nami . wygdi a gdi po sspiegich stad tvojch . a pas koly swu podle stankow pastyrnow . Bezdom mým v wozicch faraonowych prirownal se tie prietelky me ma : prewehni krasna su iahodey li gyt tvojch : iako hrdlicy . Kredo tve iako zapony : Khas pital : Sponky zlate vdielame tobie . prazowane strzebrem . Khas cterew o kerystowi : Kdoy biesse kral w pokogi swu . korenie gmené nar dus wydal gest wuoni swu : Snopček mirymily muoy gestie mnie mezy presy mými . prebywati bude krozen cyprsky muoy mily mnie na winnicch . En gadskych : Khas kerystow . A ty krasna sy prietelky me ma . ay ty krasna oci tve iako holičičky . Khas cterew : ay ty krasny sy umilky muoy . a wyrcny loze nasse stkwucie krowe domuow nassich . gfit gedrowe . opaznie nasse cypryffowe . Ca . II . Khas kery

A kwiet polni a liliu v stuow dolnie . iako liliu mezy trnim tak tie prietelky me ma mezy dgera

mi . Khas cterew : iako iablon mezy drie wini ksuim . tak mily muoy mezy syny . Pod stieneto kerehoz se zadala sedela se . a owotce ge stadke ge vstom mým . Swedl ge mie kral do pokoge winneho zriedil we mnie lastu . Drykayt mie kwiet a wosypa mie iabky . nebo pmit lost neduzim : ruki ge lewa pod hlavu mu . a pwi ge obegmet me . Khas kerystow . Zawazugi was dgeru geruzaleste . kerystow a geleny pokue . abyšte nebudili ani pcyti kazali mile me . doka wadz sama chietri bude . Khas cterew . Khas mile me : ay tmo kere se stace po horach . prestakuge pahrbky . podobny moy mily kseme . a k kolicowu gele me . A y on to stogi za stienu nassie hle die kerystow . wyhledage kerystow meze : ay mily muoy miluwi kenne wstan a pospies prietelky me ma . holičičky ma krasna ma . a pod : nebo gyt tie zy ma pomnula priwal pomnula a odšel kwietie okazalo se w zemi nassie . gas o brezowanie winnicz . piffelge . Khas hrdlicy . styan ge w zemi nassie . Khas wydal prwnie owotce swu : winnicerokwe tlec wuoni wydal su . Khas kerystow . Wstanz prietelky me ma . wyrcina ma a pod holičičky ma w rozsedlinach skal nich . a w dierach obrady . Okaz mi obliček swuoy . az mi hlas tvoj w wstich mych : hlas zagiste tvoj mily a twarz tva krasna . Khas pti kerystow . Khas payt sobie listy male gestto kazy winnice . nebo winnicze nasse rozkwxla . Khas cterew : Mily moy mnie . a ia gennu kery ; pase se mezy liliu dokowad ; se den wyssi ane nachyle se stienow : na wrat se a budiz podobny mily moy kseme a mlade gelenku . Ca . III .

A lozemy me pres noey hledala sem toho kerehoz miluge duffe ma : hledala se ho a nenalezla . wstanu a obegdu . Wiesto po rynciech a po vlticch . hle dati budu geho miluge duffe ma . hledala se ho a nenalezla . Nalezli me ponoeni kery ; ostrichagi . Wiesta . Cterew . w

Psalmie

mu . a klesati budu muzy přesylnij . a prázd
 ne budu gesto melij zernowy w menšijm po
 čtu . a zatměgij se strže dury bledjce . a v
 zawjragij dvě navelcedy wponiženij bla
 su te kteraž mele : A powstani khlasu ptačy
 mu / a oblehnu wšecky dcery zpjwanij . y
 wysoké také wěcy bati se budu / strassyt se
 budu nacestie : Zakwetne mandla / a roztuč
 nij kobylka . a wytrhán bude Kapparis . ne
 bo puogde člowěk dodomu wěčnosti swé : A
 budu se tulati po vlicech plačyce prwee nežli
 se roztrhne prowázek střybeny . a nawrati
 se žywot zlattvý . a ztrofotá se wědro nad
 studnice . a zlamá se kolo nadčysteru . a na
 wratij se prach dozemě swée odkudž byl . a
 duch nawratij se k Bohu kterýž dal gej :
 Marnost nadmarnostij třešl Šsalomun .
 a wšecky wěcy marnost : A když byl nay
 mudřejšij Šsalomun / učil lid a wyprawa
 wal ktere wěcy učynil . aťs pilnosti složil gē
 přysłowij mnohá . shledal slova wšytecna
 a sepsal řečy nayprawějšij a plně prawdy :
 Slova mudrych lidí gšit jako ošnowee
 a jako hřebowe hluboce wbitij . kterež str
 ze radu mistrůw dány gšit odpastyře ged
 nobo : Wjice nadty wěcy synu muoy neptag
 se : k delání mnohých knih není nižádný ko
 nec . a časté přemýšlání gestit řela trá
 pání : Konec mluwenij wšyckni spolu sly
 šime / Boha se boj / a přikázání geho zachy
 wáwag . + toť gest wěc každého člowěka
 A wšecky wěcy kterež degij se pod sluncem /
 přywedet Buoh nasaud za wšelike pobluz
 nij . buďto žeby dobře bylo . buďto zlee

¶ Kapitola . 1

Ať mne polibij :
 Polibenijm wšt swých . ne
 bo lepšij gšit přy twé nežli
 wjino woneššij nežli masti
 ngylepšij : Oleg wylity /
 gmáno twée . a přetož mladice milowaly sū
 tebe . tabniž mne posobe a poběhne po wu
 ni mastij twých : Dwedl gest mne Král w
 pokoge swe tajně . weseliti se budem a rado
 wati wtobe . tpatatugž napřsy twée nad
 wjino + vprymij milugij tebe : Čternát sem
 alet pělná . Dcery Geruzalemske jako stá
 kowe Cedar . jako kuože Šsalomunowy .
 Uchleďte nato žet gšem sinedá . nebo wo
 horzala gšem od slunce : Synowee mat
 ky mě boiowali gšit proti mně . postawili sū
 mně strážni nawinnicech . winnice swé ne o
 střyhalo gšem : Dkaž mi ty gehož miluge
 duffe má . kde pašes kde odpocy wafa opole
 dni . at se tulati nepočnu po stádech towari
 šsuow twých : Uznášli sebe o naykrasšij
 mezy ženami . wygdi a gdi poslepěgich stá
 d twých . a pas kozly swé podle stánuow pa
 stýkuow : Gezduom mym wwozých / a
 raonowých / přyrownal sem tebe přyitelky
 ně má . Přewelmi krásně gšit yahodky lúcy
 twých / jako hrdličky . Hrdlo twé jako zá
 pony : Sponky zlatte wdeláme tobě pro
 žo wané štěbrem : Když byl Král w pokoge
 swém . kořemij Nardus wydalo gest wuom
 swu . Snopček Nitry mily muoy / gestit
 mně / mezy přsy mymi přebywati bude :
 Hrozen s Cypri muoy mily mně nawin

Wys. i. a
 zt. sabage
 D
 Gt. nade
 au. mo
 Gt. te. gest
 kajdy. clo.
 wč

Si. t. polib
 n. u. e
 A
 U. t. q. a.
 Si. t. p. n. i. e.
 Si. t. p. w. e.
 G. i. n. d. e. t.
 w. y. r. e. c. h. a.
 B

Skonawagij se knihy Eklezjastec

A Počnagij se knihy Pšimij Šsa
 lomunowich :

¶ Tyto knihy slowi pšimickij Šsalomunowy
 židowskij Štrastym . Latine Cantica canticorū
 A gšit o dokonalosti muže spravědliwego : Ať pať
 podle lity a rozzumu dalekeho gest o Králi Šsalo
 munowu a dcerzy Krále Egipškeho : Ale wšytec
 zákona Bojho k duchoronnijmu hledje rozzumu wy
 kladať : O rozgijmanij swatec duffe : A o poge
 nij Bysa pánašchorij Cyrk w swatec :

Ma Kapitola . VIII .

Bible Severinova, vydání první, tisk, Bibli Česká [...], Praha, Pavel Severin z Kapí Hory, 1529. Knihopis: K01098, Voit 2013, s. 29–32, č. 17. Použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 13, fol. 00lv.

Eklezjastes.

¶ Abychom obyali hñew ob sřbce/a pamato-
wali na Boha w mladosti. Toho klade přičiny.
¶ Proč gñme stwořeni. A že pro skutky naše Buh
nas přivede k saudu.

¶ Kapitola XII.

A Omni na Stwořitele tweho za-
dnuo w mladosti twe/ prwe nežli
přijde čas trápení tweho/a pr-
we nežli přiblíží se Lětha/a kře-
ty chžto dišs/Ne libi mi se. Prwe nežli zatmí
se slunce/y měsíc/y světlo/y hvězdy/a prwe
než nawrátí se oblacy po desťi: Pdyžo pohy-
nau se stražní domu/a klesáti budau. Nužij
přeslyní/a prázne budau gessfo melij w men-
ššym počtu/a zatměgij se sřtze díry hledíce/
a vsa wjražij dvěte na vliecech/w poníženi
blasu te kteraž mele. A powstanau khlasu
pracjmu/a oblechnau wššety dcery zpíwá-
nū. Y wysoké také wěcy báti se budau/a stra-
šfytí se budau na cestie: Zafwetne mandla/
a rozčtinij kobyka/a wytrhán bude Kap-
paris. nebo puogde Ežlowěť do domu wěc-
nosťi swě/a budau se taulati po vliecech pláčij
ce/prwe nežli se roztrhne prowázek sřtřbrny
a nawrátí se pramen slatty/a ztřostota se
wědro nad studnicy/a zlámá se Kolo nad
čisternau/a nawrátí se prach do země swě
odkudž byl/a duch nawrátí se k Bohu kře-
třž dal gey.

Wys 1 2.

A Marnost nad marností/čel Šalo-
mū/a wššety wěcy marnost. A když byl
naymudřejššy Šalomūn/wěčil Lid/a wy-
prawowal ktere wěcy učinil/a wyhledáwa
ge šlozil přijšlowij mnohá/shledal slowa v-
žitečná/a sepsal řeči naypraewěgššy a plnee
prawdy. Slowa maudrých Lidij/gsau
yako osňowé/a yako hřebowé hluboce wbi-
tíj/kterez sřtze radu mistruow dány gsau
od pastřwě gednoho. Wjice nad ty wěcy sy-
nu muog ne ptay se. Díelání mnohých tñech
nemij nežadny konec: a častě přemyslowá-
nū/gestie čela trápenij. Konez mluwenij
w sřtřni spolu slyššine/Boha se bog/a přiká-
zanij geho zachoway. tot gest wěz každeho

člowěka: A wššety wěcy kterež degij se/př-
wede Buh na sand za wššelike poblauzenij/
budro žeby dobře bylo/nebo zle.

¶ Skonawagij se Knihy
Eklezjastes.

¶ Počtinagij se Knihy Pij- šnij Šalomūnowych.

¶ Tyto Knihy slowan Pijšničky Šalomūno-
wy. Židowšky Syrašrym. Latine Lanticacanticos
rum. A gsau o došonalosti muže spravědliwego. Ale
pat podle litery a rozumu dalekeho/gest o Krali Ša-
lomūnowi/a dceri Krale Egypťešho. Ale učitele Ža-
kona Božjho k duchownymu hledyc rozumu/wy-
kladagij. O rozgymanj Swate duše. A o spogeni
Krysta Pána s chotij Čyřice Swate.

¶ Na Kapitol VIII.

¶ Wššelika tagemstwj Krystowa y Čyřwe
gebo w této Pijšniče Božšle se zawjražij. Člebo pod
spjšobem Swěťšych Pijšnij (rowne yako y w žial-
mu XLIII w němž bohactwj a wěno Šalomūno-
wo y dcery Pharaonowy se wychwalugij/a gegich
společně mlowanij/y gich pořadně spogeni a egitij)
tuto Swate Ewoangelium/genž gest naywšelegššy
počistwj/rozbláštge se/yaké a yak znameníte dobre
magij ti kterijž s Bohem spogeni a gedno wěneni gšij
a yak gšsta naděge/teomu y šnadná cesta k božij to-
bo wřazána gest wššechněm kterijž tobo z wprjmněho
Srdce hledagij.

¶ Kapitola I.

Qq v

Bible Netolického (Melantrichova, 1. vydání), tisk, Biblí Česká [...], Praha, Bartoloměj Netolický z Netolic, Jiří Melantrich z Aventýna starší, 1549.

Knihopis: K01101, Voit 2017, s. 746–749 (BNet 40ab).

Použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 3, fol. QqVr.

12 Příloha: Soupis zkoumaných biblických pramenů do roku 1500

V tomto seznamu uvádíme prameny, jež jsme při zpracování této diplomové práce prozkoumali a v nichž se nachází Píseň písni. Nezahrnujeme prameny neznámé¹. Při sestavování soupisu jsme vycházeli z monografie *Staročeské biblické předmluvy* (2019, s. 518–532), kde jsou nejnověji k dispozici všechny známé biblické prameny rukopisné a tištěné. Prameny jsou seřazeny abecedně podle zkratk užívaných *Staročeských slovníkem* (1968), zkratky byly systémově upraveny a doplněny o zkratky nových pramenů. V závorkách uvádíme alternativní názvy, u zlomků biblí (případně Starých zákonů) obsah. Zlomky a svazky patřící k jedné památce uvádíme souhrnně v jedné položce. Ze seznamu jsme prvořadě automaticky vyloučili prameny, v nichž se nachází pouze Nový zákon, a zlomky Starého a Nového zákona, v nichž se nezachovala Píseň písni. Do seznamu nezahrnujeme zlomek Bibl NK XI F 9², v němž se podle seznamu pramenů, ze kterého vycházíme, Píseň písni nachází, jedná se však o knihu Zjevení svatého Jana.

Číslo a zkratka	Pramen	Redakce	Píseň písni
1. BiblAbecSZ	<i>Starý zákon s abecedami</i> (Pr–Sir), rkp., Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XI A 14, 1436, ff. 249r–296r.	3	294r–296r
2. BiblBoč	<i>Bible Bočkova (bočkovská)</i> , rkp., Brno, Moravský zemský archiv, fond G 10 Sbirka rukopisů Zemského archivu, inv. č. 123/1 (1. Díl Gn–Ps), 123/2 (2. díl: Pr–Ap), 1430–1450.	2	2. díl, 19v–22v
3. BiblBosk	<i>Bible boskovická (boskovská)</i> , rkp., Olomouc, Vědecká knihovna v Olomouci, sign. M III 3, asi 1421–1425.	2	278r–280v
4. BiblCist	<i>Bible cisterciácká (novoměstská)</i> , rkp., New York City, The Morgan Library & Museum, sign. MS M.752, 1456.	3	249r–250r
5. BiblDlouh	<i>Bible Dlouhoveského (martinická)</i> , rkp., Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 37, 1475.	2/3	211v–213r
6. BiblDobrSZ	<i>Starý zákon Dobrovského</i> (Pr–Mach), rkp., Praha, Knihovna Národního muzea, sign. IV B 13/II, 2. třetina 15. století	2	27r–30v
7. BiblDrážď	<i>Bible drážďanská (leskovecká)</i> , rkp. zničen, dříve Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, sign. Mscr. dresd. oe 85, 2. polovina 60. let 14. století	1	345rb, 346r, 347r
8. BiblDuch	<i>Bible Duchkova (skalická)</i> , rkp., Kroměříž, Arcibiskupská zámecká knihovna, sign. O/c V 3, 76, 1433.	2	251r–252v
9. BiblFojtSZ	<i>Starý zákon Fotův</i> (1 Par, 2 Par, 1 Mach, 2 Mach, 1 Esd – 5 Esd, Tob–Sir), rkp., Praha,	3	327r–333r

¹ *Bible Hrochova (dominikánská)*, rkp., toho času neznámý.

² Zlomek Starého zákona (Zj), rkp., Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XI F 9, 1431, ff. 245–270v.

Číslo a zkratka	Pramen	Redakce	Píseň písní
	Strahovská knihovna, sign. DE V 18, 1484–1488.		
10. BiblHlah	<i>Bible hlaholská (emauzská, vyšebrodská)</i> , rkp., Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 1 (2. díl: 1 Par – Job, Pr–Sir, Ps, Prol. ad Par – Prol. ad Ps); Praha, Knihovna Národního muzea, sign. 1 D c 1/17B, 1 fol. (1. zlomek: Lv); Národní knihovna České republiky, sign. XVII J 17/17, 2 ff. (2. zlomek: Jr, Bar); Knihovna Národního muzea, sign. 1 D c 1/15, 1 fol. (3. zlomek: Ez); sign. 1 D c 1/1B, 1 fol. (4. zlomek: Prol. ad Agg); sign. 1 D c 1/1A, 2 ff. (5. zlomek: Zch, Prol. ad Mal); sign. 1 D c 1/29, 2 ff. (6. zlomek: 1 Mach); sign. 1 D c 1/1C, 1 fol. (7. zlomek: 1 Mach); Košice, Archív Centra spirituality Východ–Západ M. Lacka, bez sign., 1 fol. (8. ulomek: Mt); Knihovna Národního muzea, sign. 1 D c 1/21, 1 fol. (9. zlomek: A), sign. 1 D c 1/1D, 2 ff. (10. zlomek: VýklHebrH); 1416.	2	153v–156v
11. BiblHod	<i>Bible hodějovská (sázavská)</i> , rkp., Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 30, 1440–1460.	3	223r–224v
12. BiblKladr	<i>Bible kladrubská (Bořkova)</i> , rkp., Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 29, 1471.	3	241v–243r
13. BiblKlemNez ³	<i>Bible klementinská neznámého původu</i> , rkp., neúplná, Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XVII B 11, 1450–1465.	3	17r–18v
14. BiblKlemSbSZ	<i>Starý zákon v klementinském sborníku</i> (Tob–Sir), rkp., Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XVII B 15, 1465, ff. 150ra–259va.	2	218v–221r
15. BiblKristSZ	<i>Starý zákon (Bible) královny Kristiny</i> (Gn–Sir, Ps), rkp., Roma, Biblioteca Apostolica Vaticana, sign. Reg Lat. 87, ⁴ kolem 1440.	2	284v–286v
16. BiblKruml	<i>Bible krumlovská</i> , rkp., Praha, Knihovna Národního muzea, sign. I A 13, 1440–1460.	3	241r–242v
17. BiblKunšt	<i>Bible kunštátská</i> , rkp., Brno, Moravská zemská knihovna, sign. Mk 3, 1440–1460.	2	221v–222v
18. BiblKutn	<i>Bible kutnohorská</i> , tisk, 1. vydání se znakem, 2. vydání bez znaku, Kutná Hora, Martin z Tišnova, 1489. GW 4324; ISTC ib00621000; Knihopis: INC035 (1. vydání), INC036 (2. vydání). Použitý exemplář: Praha, Knihovna Národního muzea, sign. 25 A 2b	4	327r–329r

³ Text Píseň písní v *Bibli klementinské neznámého původu* je neúplný: začíná Ct 1,1: *políbením úst svých, neb lépe jsou prsi tvé nad víno*, končí Ct 6,7: *šestdesát jest královen a osmdesát ženin*.

⁴ V současné době je kodex rozdělen do dvou svazků s průběžnou foliací (1. díl: Gn – 1 Esd 7,1; 2. díl: 1 Esd 7,1 – Sir, Ps), viz *Staročeské biblické předmluvy*, 2019, s. 520; Petr, 1999–2000, s. 204.

Číslo a zkratka	Pramen	Redakce	Píseň písní
19. BiblLit	<i>Bible litoměřická jednosvazková</i> , rkp., toho času nezvěstný, ⁵ dříve Litoměřice, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Biskupské sbírky Litoměřice, sign. BIF 2, 1429.	2	247r–248v
20. BiblLitTřeb	<i>Bible litoměřicko-třeboňská (zmrzlikovská, slavatovská, Matěje Jakubova z Prahy)</i> , rkp., Litoměřice, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Biskupské sbírky Litoměřice, sign. BIF 3.2 (1. díl, BiblLitTřebL2: Mach, Pr–Sir, A, Ja–Jud, Mt–J, Gn–Ru), BIF 3.1 (2. díl, BiblLitTřebL1: 1Rg – Tob, ProlBibL, VýklHebrL); Třeboň, Státní oblastní archiv v Třeboni, fond Rukopisy Třeboň, sign. A 2 (3. díl, BiblLitTřebT: Jdt–Ps, Is–Mal, R–Hb, Ap); 1409/1410–1414.	1	1. díl, 48r–50r
21. BiblLobk	<i>Bible lobkovická</i> , rkp., Brno, Moravský zemský archiv, fond G 10 Sbírká rukopisů Moravského zemského archivu, inv. č. 122, 1479/1480.	3	872r–874r
22. BiblLobkSZ	<i>Starý zákon lobkovický</i> (Pr–Eccl, Job, Ps, Is–Mach, Tob–Est), rkp., Nelahozeves, Roudnická lobkowiczská knihovna, sign. VI Fc 4, 70. léta 15. století.	1	55r–58r
23. BiblMik	<i>Bible mikulovská</i> , rkp., Brno, Moravská zemská knihovna, sign. Mk 1, 1440–1460.	2	289v–291r
24. BiblMil	<i>Bible milánská</i> , rkp., Milano, Biblioteca Nazionale Braidense, sign. AE XIII 35, polovina 15. století.	2	180r–181r
25. BiblMlyn	<i>Bible mlynářčina (táborské mlynářky, táborská)</i> , rkp., Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 10, 3. čtvrtina 15. století.	2	372r–374r
26. BiblMosk	<i>Bible moskevská</i> , rkp., Moskva, Gosudarstvennyj russkij muzej, sbírka Chludova 130d, 1. polovina 15. století.	2	359v–362r
27. BiblNymb	<i>Bible nymburská</i> , rkp., Praha, Knihovna národního muzea, sign. IV B 12, 1462/1463.	3	384r–386v
28. BiblObrSZ	<i>Starý zákon obrovských písmen</i> (Job–Mach), rkp., Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 36, konec 15. století – začátek 16. století.	4	113r–116v
29. BiblOl	<i>Bible olomoucká</i> , rkp., Olomouc, Vědecká knihovna v Olomouci, sign. M III 1/I (1. díl: Gn–Ps), M III 1/II (2. díl: Pr–Ap), 1417.	1	2. díl, 14v–16r
30. BiblPad	<i>Bible padeřovská (Strakova)</i> , rkp., Rakousko, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, sign. Cod. 1175, 1432–1435.	3	227v–229r
31. BiblPraž	<i>Bible pražská</i> , tisk, Praha, [Tiskař Pražské bible], 1488.	4	322r–323r

⁵ Citujeme podle fotokopíí uložených v oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

Číslo a zkratka	Pramen	Redakce	Píseň psaní
	GW 4323; ISTC ib00620000; Knihopis INC013; Voit 2013, s. 16 (TPra 2). Použitý exemplář: Rakousko, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Ink 13.C.5.		
32. BiblRajhSZ	<i>Starý zákon rajhradský</i> (Ps, Ct), rkp., Rajhrad, Knihovna Benediktinského opatství Rajhrad, sign. R 390, 2. třetina 15. století, ff. 1r–66r (Ps), 298r–302r (Ct).	1/3	298r–302r
33. BiblŠafh	<i>Bible šafhauzská</i> , rkp., Praha, Strahovská knihovna, sign. DB II 1, 1480–1481.	3	246va–247vb
34. BiblŠalFr	<i>Šalomounovy knihy</i> (Pr–Sir), rkp., Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XXIII F 39, 1440, ff. 1r–143r.	samostatné znění	48r–53v
35. BiblTalm	<i>Bible talmborská</i> , rkp., Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 28, 1460–1480.	3	205v–206v
36. BiblZábl	<i>Bible Záblackého</i> , rkp., Lviv, Lvivska Nacionalna Naukova Biblioteka Ukrainy Imeni V. Stefanyka, sign. 9 O/H Од. 3б. 3897, 1476–1478.	2/3	253v–254v
37. Bibl KNM 1 K 191	Zlomek Starého zákona (Ct 5,2–4, 5,9–11; Sap 10,18–11,14), rkp., Praha, Knihovna Národního muzea, sign. 1 K 191, 15. století, 2 ff.	2	1r–2v

13 Příloha: Soupis citovaných biblických tisků po roce 1500

V soupisu uvádíme citované biblické tisky po roce 1500, v nichž se nachází Píseň písni a jež byly zvolené pro ediční zpracování či textové variace, v chronologickém pořadí. Používáme analogické zkratky, jichž je užito v odborné literatuře (srov. Dittmann, Just, 2016, s. 288–290; *Staročeské biblické předmluvy*, 2019, s. 532–533), pokud není řečeno jinak. Rovněž uvádíme umístění Písně písni v daných pramenech, a to buď podle číslování stran, nebo podle složkové foliace tisků.

Číslo a zkratka	Pramen	Píseň písni
1. BiblBen	<i>Bible benátská</i> , tisk, <i>Bibli česká [...]</i> , Venezia, Peter Liechtenstein, 1506. Knihopis: 01097, Voit 2017, s. 212–213 (PLie 1). Použitý exemplář: České Budějovice, Jihočeská vědecká knihovna, sign. Zlatá Koruna Se. Ca 253 neúpl.	297r – 298v
2. BiblSev1	<i>Bible Severinova, vydání první</i> , tisk, <i>Bibli Česká [...]</i> , Praha, Pavel Severin z Kapí Hory, 1529. Knihopis: K01098, Voit 2013, s. 29–32, č. 17. Použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 13.	ooIva–ooIIIrb
3. BiblSev2	<i>Bible Severinova, vydání druhé</i> , tisk, <i>Bibli Česká [...]</i> , Praha, Pavel Severin z Kapí Hory, 1537. Knihopis: K01099, Voit 2017, s. 36–40, č. 39. Použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 000014.	qqVr–qqVIIr
4. BiblNor	<i>Bible norimberská</i> , tisk, <i>Bibli Česká [...]</i> , Norimberk, Linhart Milichthaler – Melchior Koberger, 1540. Knihopis: K01100. Použitý exemplář: Rakousko, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, sign. Cod. 2.N.9.	yIIv–yIIIr
5. BiblMel ⁶	<i>Bible Netolického (Melantrichova, 1. vydání)</i> , tisk, <i>Bibli Česká [...]</i> , Praha, Bartoloměj Netolický z Netolic, Jiří Melantrich z Aventýna starší, 1549. Knihopis: K01101, Voit 2017, s. 746–749 (BNet 40ab). Použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 3.	QqVrb– QqVIIrb
6. BiblMel2	<i>Bible Melantrichova (2. vydání)</i> , tisk, <i>Bibli Česká [...]</i> , Praha, Jiří Melantrich z Aventýna starší, 1556–1557. Knihopis: K01102. Použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 4.	308r–310r
7. BiblMel3	<i>Bible Melantrichova (3. vydání)</i> , tisk, <i>Bibli Česká [...]</i> , Praha, Jiří Melantrich z Aventýna starší, 1560–1561. Knihopis: K01103. Použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 5.	308r–310r
8. BiblMel4	<i>Bible Melantrichova (4. vydání)</i> , tisk, <i>Bibli Česká [...]</i> , Praha, Jiří Melantrich z Aventýna starší, 1570.	328r–330r

⁶ U prvního vydání *Bible Melantrichovy* užíváme zkratky „BiblMel“ namísto „BiblNet“, aby byla lépe naznačena kontinuita této série tisků.

Číslo a zkratka	Pramen	Píseň písní
	Knihopis: K01104. Použitý exemplář: Praha, Národní knihovna České republiky, sign. 54 A 6.	
9. BiblMel5	<i>Bible Melantrichova</i> (5. vydání), tisk, <i>Bibli Česká [...]</i> , Praha, Jiří Melantrich z Aventýna starší, 1577. Knihopis: K01105. Použitý exemplář: Brno, Moravská zemská knihovna, sign. ST3-0808.594.	328r–330r
10. BiblVel	<i>Bible Veleslavínova</i> , tisk, <i>Bibli Česká [...]</i> , Praha, Samuel Adam z Veleslavína, 1613. Knihopis: K01106. Použitý exemplář: Praha, Knihovna Ústavu pro jazyk český, sign. T III 7383.	328r–330r

14 Příloha: Tabulka rubrik Písň písni ve vybraných pramenech

Verš	BibLitTřeb	BibMlyn	BibLit	BibIPad	BibCist	BibPraž	BibKutn	BibBen
1,1	Hlas cirkve		Hlas cirkve svaté k Kristovi	Hlas choti				
1,2								
1,3	Hlas sboru židovského k cirkvi	Hlas cirkve Hlas chotě k mladičkám	Hlas synagogy k cirkvi svaté		Hlas synagogy k cirkvi svaté			
1,4	Hlas sboru židovského	Hlas synagogy	Hlas synagogy	Hlas synagogy	Hlas synagogy	Hlas synagogy	Hlas synagogy	Hlas synagogy
1,5		Hlas chotě	Hlas choti		Hlas choti			
1,6		Hlas cirkve k Kristovi	Hlas cirkve k ženichovi	Hlas cirkve k Kristovi	Hlas cirkve k ženichovi	Hlas cirkve k Kristovi	Hlas cirkve k Kristovi	Hlas cirkve k Kristovi
1,7		Hlas Kristov k cirkvi	Hlas Kristov k cirkvi	Hlas Kristov k cirkvi	Hlas Kristov k cirkvi	Hlas Kristov k cirkvi	Hlas Kristov k cirkvi	Hlas Kristuov k cirkvi
1,8								
1,9			Hlas mladice k ženichovi		Hlas mladice k ženichu			
1,10	Hlas přátelský		Hlas přátel	Hlas přátel	Hlas přátel	Hlas přátel	Hlas přátel	Hlas přátel
1,11	Hlas cirkve o Kristu	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve o Kristovi	Hlas cirkve o Kristovi	Hlas cirkve o Kristovi	Hlas cirkve o Kristovi	Hlas cirkve o Kristovi
1,12								

Verš	BibLitTřeb	BibMlyn	BibLit	BibIPad	BibCist	BibPraž	BibKutn	BibBen
1,13								
1,14	Hlas Kristóv	Hlas Kristóv	Hlas Kristóv	Hlas Kristóv	Hlas Kristóv	Hlas Kristuov	Hlas Kristuov	Hlas Kristuov
1,15	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve
1,16								
2,1		Hlas Kristóv		Hlas Kristóv	Hlas Kristuov	Hlas Kristuov	Hlas Kristóv	Hlas Kristuov
2,2								
2,3	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve
2,4								
2,5								
2,6								
2,7	Hlas Kristuov	Hlas Kristuov	Hlas Kristóv	Hlas Křistóv	Hlas Kristóv	Hlas Kristuov	Hlas Kristuov	Hlas Kristuov
2,8	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve Hlas mého milého	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve
2,9								
2,10			Hlas Kristóv		Hlas Kristuov			
2,11								
2,12							Hlas hrdličky	
2,13	Hlas Kristóv	Hlas Kristóv	Hlas Kristóv	Hlas Kristóv	Hlas Kristóv	Hlas Kristuov	Hlas Kristuov	Hlas Kristuov
2,14								
2,15	Hlas proti kacieřstvu	Hlas proti kacieřóm	Hlas proti kacieřóm	Hlas proti kacieřstvím	Hlas proti kacieřóm	Hlas proti kacieřstvím	Hlas proti kacieřstvím	Hlas proti kacieřstvím

Verš	BibLitTřeb	BibMlyn	BibLit	BibIPad	BibCist	BibPraž	BibKutn	BibBen
				Hlas cirkve k ženichovi				
2,16	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve
2,17								
3,1		Hlas cirkve vyvolené z pohan	Hlas cirkve vyvolené z pohanov	Hlas cirkve vyvolené z pohanov	Hlas cirkve vyvolené z pohanov	Hlas cirkve vyvolené z pohanuov	Hlas cirkve vyvolené z pohanuov	Hlas cirkve vyvolené z pohanuov
3,2								
3,3	Cirkvev o Kristu die	Cirkvev o Kristovi	Die cirkvev o Kristovi	Cirkvev o Kristovi die	Cirkvev o Kristovi die	Cirkvev o Kristovi die	Cirkvev o Kristovi	Cirkvev o Kristovi
3,4								
3,5	Hlas Kristov	Hlas Kristov	Hlas Kristuov k priatelnicem	Hlas Kristov	Hlas Kristov k priatelnicem	Hlas Kristov	Hlas Kristov	Hlas Kristuov
3,6	Sbor židovský o cirkvi	Synagoga o cirkvi	Hlas synagogy o cirkvi	Synagoga o cirkvi	Synagoga o cirkvi	Synagoga o cirkvi	Synagoga o cirkvi	Synagoga o cirkvi
3,7	Hlas cirkve		Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve
3,8								
3,9	O cirkvi die	Cirkvev o Kristu	Cirkvev o Kristovi die	O Kristovi die	Cirkvev o Kristovi die	O Kristovi die	O Kristovi die	O Kristovi die
3,10								
3,11	Hlas cirkve o Kristu	Hlac cirkve o Kristu	Hlas cirkve o Kristu	Hlac cirkve o Kristovi	Hlac cirkve o Kristovi	Hlac cirkve o Kristovi	Hlac cirkve o Kristovi	Hlac cirkve o Kristovi
4,1	Hlas Kristov	Hlas Kristov o cirkvi	Hlas Kristov k cirkvi	Hlas Kristov	Hlas Kristuov o cirkvi	Hlas Kristov	Hlas Kristov	Hlas Kristuov

Verš	BibLitTřeb	BibMlyn	BibLit	BibPad	BibCist	BibPraž	BibKutn	BibBen
4,2								
4,3	Hlas Kristův k cierkvi							
4,4								
4,5								
4,6		Ženich o choti	Hlas Kristův k cierkvi		Ženich o choti die			
4,7		Ženich k své choti	Ženich k choti		Ženich k choti			
4,8								
4,9								
4,10								
4,11								
4,12								
4,13								
4,14								
4,15								
4,16		Kristus svolává pohany	Hlas cierkve, duch dary dává	Kristus cierkvi dary ducha dobré dává nebo Hlas cierkve, duch dary dává	Hlas cierkve, duch dary dává	Hlas cierkve, duch dary dává	Hlas cierkve, duch dary dává	Hlas cierkve, duch dary dává)

Verš	BibLitTřeb	BibIMlyn	BibLit	BibIPad	BibCist	BibPraž	BibKutn	BibBen
5,1	Cierkev o Kristu die Kristus k apoštolóm die	Cierkev die o Kristu Kristus k cirkvi die Kristus k apoštolóm die	Kristus k cirkvi die Kristus k apoštolóm die	Cierkev o Kristovi die Kristus die Kristus k apoštolóm die	Cierkev o Kristu die Kristus die k cirkvi Kristus k apoštolóm die	Cierkev o Kristovi die Kristus die Kristus k apoštolóm	Cierkev o Kristovi die Kristus die Kristus k apoštolóm	Cierkev o Kristovi die Kristus die Kristus k apoštoluom
5,2	Hlas cirkve o Kristu	Hlas cirkve	Hlas cirkve Hlas mého zmlélého tlukúcieho	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve
5,3		Chot sama k sobě	Chot sama k sobě		Chot sama k sobě			
5,4	Hlas cirkve o Kristu	Hlas cirkve o Kristu	Hlas cirkve o Kristovi	Hlas cirkve o Kristovi	Hlas cirkve o Kristovi	Hlas cirkve o Kristu	Hlas cirkve o Kristu	Hlas cirkve o Kristu
5,5		Chot sama k sobě						
5,6								
5,7								
5,8								
5,9	Hlas sboru židovského	Hlas synagoje	Hlas synagogy	Hlas synagogy	Hlas synagogy	Hlas synagogy	Hlas synagogy	Hlas synagogy
5,10	Hlas cirkve o Kristu	Hlas cirkve o Kristu	Hlas cirkve o Kristovi	Hlas cirkve o Kristovi	Hlas cirkve o Kristovi	Hlas cirkve o Kristovi	Hlas cirkve o Kristovi	Hlas cirkve o Kristovi
5,11								
5,12								
5,13								

Verš	BibLitTřeb	BibMlyn	BibLit	BibIPad	BibCist	BibPraž	BibKutn	BibBen
5,14								
5,15								
5,16								
5,17	Hlas sboru židovského k cirkvi	Hlas synagoje	Hlas synagogy	Hlas synagogy k cirkvi	Hlas synagogy k cirkvi	Hlas synagogy k cirkvi	Hlas synagogy k cirkvi	Hlas synagogy k cirkvi
6,1		Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve	Hlas cirkve
6,2								
6,3	Hlas k cirkvi	Hlas Kristov k cirkvi	Hlas Kristov k cirkvi	Hlas Kristov k cirkvi	Hlas Kristov k cirkvi	Hlas Kristuov k cirkvi	Hlas Kristuov k cirkvi	Hlas Kristuov k cirkvi
6,4								
6,5								
6,6								
6,7								
6,8								
6,9								
6,10	Hlas cirkve k sboru židovskému	Hlas cirkve k synagoge	Hlas cirkve k synagoge	Hlas cirkve k synagoge	Hlas cirkve k sboru	Hlas cirkve k synagoji	Hlas cirkve k synagoji	Hlas cirkve k synagoji
6,11	Hlas sboru židovského odpovedajúce cirkvi	Hlas synagoje k cirkvi	Hlas synagogy k cirkvi	Hlas synagogy k cirkvi	Hlas sboru k cirkvi	Hlas synagogy k cirkvi	Hlas synagogy k cirkvi	Hlas synagogy k cirkvi

Verš	BibLitTřeb	BibIMlyn	BibLit	BibIPad	BibCist	BibPraž	BibKutn	BibBen
6,12		Hlas utěšený cierkve		Hlas utěšený cierkve k synagogě	Hlas utěšený cierkve k synagoge	Hlas utěšený cierkve k synagoge	Hlas utěšený cierkve k synagoge	Hlas utěšený cierkve k synagoge
7,1	Hlas sboru židovského Hlas k cierkvi	Hlas synagoje Hlas Kristov o cierkvi	Hlas synagogy Hlas Kristov o cierkvi	Hlas synagogy o cierkvi Hlas Kristov o cierkvi	Hlas synagogy o cierkvi Hlas Kristov o cierkvi	Hlas synagogy o cierkvi Hlas Kristuov o cierkvi	Hlas synagogy o cierkvi Hlas Kristuov o cierkvi	Hlas synagogy o cierkvi Hlas Kristuov o cierkvi
7,2								
7,3								
7,4								
7,5								
7,6								
7,7								
7,8	Chot o kříži die	Ženich o svatém kříži die Ženich o choti své	Ženich o svatém kříži Ženich o své choti die	Ženich o kříži die Ženich o choti	Ženich o své choti Ženich o kříži die	Ženich o kříži die Ženich o choti	Ženich o kříži die Ženich o choti	Ženich o kříži die Ženich o choti
7,9	Cierkev o Kristu	Cierkev o Kristovi	Cierkev o Kristu die	Cierkev o Kristovi die	Cierkev o Kristovi	Cierkev o Kristovi die	Cierkev o Kristovi die	Cierkev o Kristovi die
7,10	Nevěsta k choti	Chot k ženichovi	Chot o ženichovi die	Chot o ženichovi	Chot o ženichovi	Chot o ženichovi	Chot o ženichovi	Chot o ženichovi
7,11	Cierkev k Kristu	Cierkev k Kristovi	Hlas cierkve k Kristovi	Cierkev o Kristovi	Cierkev o Kristovi	Cierkev o Kristovi	Cierkev o Kristovi	Cierkev o Kristovi
7,12								

Verš	BibLitTřeb	BibMlyn	BibLit	BibIPad	BibCist	BibPraž	BibKutn	BibBen
7,13								
8,1	Hlas patriarch o Kristu			Hlas patriarch o Kristovi	Hlas patriarch o Kristovi	Hlas patriarch o Kristovi	Hlas patriarch o Kristovi	Hlas patriarch o Kristovi
8,2								
8,3								
8,4	Hlas Kristův	Hlas Kristův	Hlas Kristův	Hlas Kristův	Hlas Kristův	Hlas Kristuov	Hlas Kristuov	Hlas Kristuov
8,5	Hlas sboru židovského o cirkvi Hlas chotě k nevěstě	Hlas synagoje k cirkvi Hlas ženichův k choti	Hlas synagogy k Kristovi Hlas synagogy	Hlas synagogy k cirkvi Hlas ženichův k nevěstě	Hlas synagogy k cirkvi Hlas ženichův k nevěstě	Hlas synagogy k cirkvi Hlas ženichuov k nevěstě	Hlas synagogy k cirkvi Hlas ženichuov k nevěstě	Hlas synagogy k cirkvi Hlas ženichuov k nevěstě
8,6	Cierkev k Kristovi	Cierkev k Kristovi	Cierkev k Kristovi	Cierkev k Kristovi	Cierkev k Kristovi	Cierkev k Kristovi	Cierkev k Kristovi	Cierkev k Kristovi
8,7								
8,8	Kristus k sboru židovskému o cirkvi	Kristus k synagoji	Kristus k synagoji die	Kristus k synagoge o cirkvi	Kristus k sboru o cirkvi	Kristus k synagoge o cirkvi	Kristus k synagoge o cirkvi	Kristus k synagoge o cirkvi
8,9	Kristus odpovídá sboru židovskému	Kristus jie odpovídá	Kristus jie odpovídá	Kristus sobě odpovídá		Kristus sobě odpovídá	Kristus sobě odpovídá	Kristus sobě odpovídá
8,10	Cierkev die	Otpovídá cirkvev	Odpovídá cirkvev	Odpovídá cirkvev	Odpovídá cirkvev	Otpovídá cirkvev	Otpovídá cirkvev	Odpovídá cirkvev
8,11		Synagoga k cirkvi	Synagoga k cirkvi mluví	Synagoga k cirkvi die	Sbor k cirkvi mluví	Synagoga k cirkvi die	Synagoga k cirkvi die	Synagoga k cirkvi die

Verš	BibLitTřeb	BibMlyn	BibLit	BibPad	BibCist	BibPraž	BibKutn	BibBen
8,12	Kristus die	Kristus die	Kristus die	Kristus die	Kristus die	Kristus die	Kristus die	Kristus die
8,13	Hlas Kristóv	Kristus k cirkvi die	Kristus die k cirkvi	Hlas Kristóv	Hlas Kristóv			
8,14	Hlas cirkve k Kristu	Hlas cirkve k Kristovi	Cierkev k Kristovi die		Hlas cirkve k Kristovi	Hlas cirkve k Kristovi	Hlas cirkve k Kristovi	Hlas cirkve k Kristovi

